

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

**Πτυχιακή εργασία: Οι μετανάστες σε χώρους εργασίας τουριστικών
επιχειρήσεων: μελέτη περίπτωσης περιοχή Μοναστηρακίου**

Επιμέλεια: Αλεξάνδρα Νικόλη

A.M. 20723

**Επιβλέπων καθηγητής: Α. Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ (αναπληρωτής
καθηγητής)**

**Τριμελής επιτροπή: Παπαδόπουλος Απόστολος (αναπληρωτής
καθηγητής)**

Τραγάκη Αλεξάνδρα (επίκουρη καθηγήτρια)

Δελλαδέτσιμας Πάυλος – Μαρίνος (καθηγητής)

Αθήνα, Φεβρουάριος, 2012

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

«Οι μετανάστες σε χώρους εργασίας τουριστικών επιχειρήσεων: μελέτη
περίπτωσης περιοχή Μοναστηρακίου»

Πτυχιακή Εργασία της Αλεξάνδρας Νικόλη

A.M. 20723

Επιβλέπων καθηγητής: Απόστολος Παπαδόπουλος

Αθήνα, Φεβρουάριος 2012

Στους γονείς μου....

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κύριο Παπαδόπουλο Απόστολο, τον επιβλέποντα καθηγητή, ο οποίος εμπιστεύτηκε το θέμα που του πρότεινα και μου έδωσε πέρα από την ευκαιρία και την δυνατότητα να το πραγματοποιήσω. Επίσης η συμβολή του καθ' όλη την διάρκεια εκπόνησης της εργασίας ήταν καθοριστική, καθώς σε ό,τι χρειαζόμουν ήταν αρωγός.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κύριο Μαλούτα Θωμά και τον κύριο Κανδύλη Γιώργο καθώς με βοήθησαν, ο καθένας ξεχωριστά, μέσω του ΕΚΚΕ, στην διεκπεραίωση ενός τμήματος της εργασίας που αφορά στατιστικά στοιχεία. Καθώς επίσης τον κ. Ουΐλς Αλέξανδρο, ο οποίος με βοήθησε με τις σημειώσεις του στο πρόγραμμα SPSS.

Πάνω από όλα και όλους όμως, θέλω να ευχαριστήσω τους γονείς μου, την οικογένειά μου και τους φίλους μου, που όλα τα χρόνια των σπουδών μου, ήταν δίπλα μου και ζήσαμε μαζί το ταξίδι αυτό, στο καράβι που λέγεται «Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο».

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη	7
Περίληψη στα αγγλικά	8
Κεφάλαιο 1 ^ο – Εισαγωγή	9
Κεφάλαιο 2 ^ο – Ορισμοί – Έννοιες – Προσδιορισμοί, Θεωρίες μετανάστευσης, Μοντέλα οικονομικής και κοινωνικής ένταξης.....	15
2.1. Αρχικές έννοιες – Ορισμοί - Προσδιορισμοί	16
2.2. Κράτος – Μετανάστης ως «άλλος»	24
2.3. Θεωρίες φαινομένου μετανάστευσης	27
2.4. Ζητήματα Κοινωνικής και Οικονομικής ενσωμάτωσης	32
2.5. Ένταξη – αγορά εργασίας – απασχόληση – επιπτώσεις	39
2.6. Παράνομη μετανάστευση	43
2.7. Συμπεράσματα	46
Κεφάλαιο 3 ^ο – Ιστορικό μετανάστευσης σε Ευρώπη και Ελλάδα	48
3.1. Ιστορικό για Ευρώπη	49
3.2. Ιστορικό για Ελλάδα	55
3.3. Συμπεράσματα	64
Κεφάλαιο 4 ^ο – Η φυσιογνωμία της περιοχής μελέτης και της ευρύτερης ζώνης.....	66
4.1. Μοναστηράκι – Ψυρή – Πλάκα – Εμπορικό Τρίγωνο	67
4.1.1. Στοιχεία για την ευρύτερη περιοχή μελέτης	67
4.1.2. Το Εμπορικό Τρίγωνο	74
4.2. «Γκετοποίηση» ιστορικού κέντρου – παράνομη απασχόληση	79
4.3. Μετανάστες – πόλη – αστικό τοπίο	83
4.4. Στατιστικά στοιχεία για τους μετανάστες στην περιοχή μελέτης	87
4.5. Συμπεράσματα	92
Κεφάλαιο 5 ^ο – Έρευνα-Μεθοδολογία-Περιγραφή Ερωτηματολογίου	93
5.1. Εισαγωγή	94
5.2. Μεθοδολογία – Περιγραφή Ερωτηματολογίου	96
Κεφάλαιο 6 ^ο – Ανάλυση στοιχείων και ευρημάτων έρευνας	103
6.1. Ανάλυση α) τμήματος ερωτηματολογίου: Προσωπικά στοιχεία.....	104

6.2. Ανάλυση β) τμήματος ερωτηματολογίου: Μετανάστευση στην Ελλάδα	109
6.3. Ανάλυση γ) τμήματος ερωτηματολογίου: Τόπος διαμονής	111
6.4. Ανάλυση δ) τμήματος ερωτηματολογίου: Αγορά εργασίας – εργασιακή εμπειρία	114
6.5. Ανάλυση ε) τμήματος ερωτηματολογίου: Κοινωνικότητα και ένταξη.....	122
6.6. Συμπεράσματα	142
Κεφάλαιο 7^ο – Συμπεράσματα-Σύνοψη	144
Βιβλιογραφία	150
Συνοτομογραφίες	155
Παράρτημα 1	156
Παράρτημα 2	169
Παράρτημα 3	171

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο βασικός άξονας της συγκεκριμένης εργασίας είναι το θέμα της μετανάστευσης. Το επίκαιρο και διαχρονικό αυτό φαινόμενο μελετάται στην παρούσα πτυχιακή, συναρτήσει της εικόνας μιας ευρύτερης ζώνης της περιοχής του κέντρου της Αθήνας. Αυτό αποτέλεσε και το κύριο σκεπτικό για να πραγματοποιηθεί αυτή η εργασία.

Πιο συγκεκριμένα, ο βασικός στόχος μέσα από αυτή τη μελέτη, είναι να διερευνηθεί κατά πόσο έχουν προκύψει αλλαγές και αν ναι σε ποιο βαθμό, από την παρουσία των μεταναστών, εργαζομένων και μη, στην φυσιογνωμία του ιστορικού και τουριστικού κέντρου της Αθήνας, Μοναστηράκι, Θησείο, Ψυρή, Πλάκα.

Η έρευνα πεδίου που διεξήχθη για το σκοπό αυτό, αποτυπώνει μια πλευρά της πραγματικότητας μέσα από την οπτική των ίδιων των μεταναστών. Ζητείται να βρεθεί ποια είναι η δική τους άποψη για το θέμα μέσα από την συμπλήρωση ερωτηματολογίων με την μορφή συνεντεύξεων.

Η συλλογή, η επεξεργασία και η ανάλυση των στοιχείων από την έρευνα, οδηγούν στην εξαγωγή άμεσων συμπερασμάτων, από τις απαντήσεις των εργαζόμενων μεταναστών της περιοχής, για την περιοχή.

Περίληψη στα αγγλικά

Abstract

The basic axis of this present paper is the issue of immigration. This timely and timeless phenomenon is studied in this working paper according to the image of a wider zone around the center of Athens. This is the main rationale for doing this work.

More specifically, the main objective in this study is to investigate whether changes have occurred and if so to what extent, from the appearance and presence of immigrants, employees and non, at the physiognomy of this historical and tourist center of Athens, Monastiraki, Thissio , Psiri, Plaka.

The research was occurred for this purpose, reflects an aspect of reality, through the perspective of immigrants. We wanted to find which is immigrants' view about this theme, through the filling in questionnaires in the form of interviews.

The collection, processing and analysis of data from the survey, leading to the export of direct conclusions from the employees immigrants' responses of the region, about the region.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η συζήτηση και ο προβληματισμός γύρω από τη μετανάστευση είναι εξαιρετικά επίκαιρη. Η μεταναστευτική διαδικασία και η μετακίνηση πληθυσμών, είναι ένα διαχρονικό φαινόμενο. Οι άνθρωποι ποτέ μέσα στον ιστορικό χωρόχρονο δεν σταμάτησαν να μετακινούνται για την αναζήτηση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης και επιβίωσης σε αρκετές περιπτώσεις. Οι διαφοροποιήσεις που εντοπίζονται στις μορφές των μετακινήσεων, αφορούν κατά μείζονα λόγο, τα αίτια στο χώρο και τον χρόνο μετακίνησης, καθώς η ιστορία έχει δείξει ότι τα μεταναστευτικά ρεύματα ακολουθούν, διαφορετικές πορείες και διαδρομές. Έτσι λοιπόν η *μετανάστευση*, ενώ θεωρείται ευρέως ως μετακίνηση πληθυσμών, αλλάζει σύμφωνα με τα κριτήρια με τα οποία μελετάται κάθε φορά, τον τρόπο που συντελείται, τους ανθρώπους και τις περιοχές που την δημιουργούν.

Οι πολιτικές των ευρωπαϊκών κρατών για τους μετανάστες και τους πρόσφυγες καθώς επίσης η χωρική διάσταση και η ύπαρξη συνόρων κατηγοριοποιεί την μετανάστευση σε διεθνή και εσωτερική. Ο χωρικός και εδαφικός προσδιορισμός δεν είναι εύκολος και διαφέρει από τον ορισμό που δίνει ο μετανάστης και το κράτος, σύμφωνα με τους πολιτικούς και οικονομικούς παράγοντες που αυτό ακολουθεί. Οι πολιτικές διαφοροποίησης απόκτησης υπηκοότητας, που ακολουθούν τα κράτη περιορίζονται στις μορφές του *jus soli – foreign* και *born jus sanguinis – foreigner*, όπου την τελευταία έχει υιοθετήσει η Ελλάδα.

Ο ρόλος της γεωπολιτικής στις μετακινήσεις του παγκοσμιοποιημένου συστήματος μεταβάλλει τις ροές και τις δομές στις διεθνείς μετακινήσεις. Οι αλλαγές στο πολιτικό σκηνικό κατά τις περιόδους της δεκαετίας του 1970, 1980 και 1990 επηρέασαν τις κατευθύνσεις των σε νότιες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως συμβαίνει και στην Ελλάδα. Μέσα στο πλαίσιο αυτό, η Ελλάδα πλέον, αποτελεί τελικό σταθμό προορισμού ενώ στην αρχή της μεταναστευτικής διαδικασίας θεωρείτο ενδιάμεσος σταθμός.

Ενώ λοιπόν για τις δεκαετίες του 1920 – 1950, γίνεται λόγος για την Ελλάδα ως χώρα αποστολής μεταναστών, τα τελευταία χρόνια έχει μετατραπεί σε χώρα

υποδοχής μεταναστών είτε με νόμιμο είτε με παράνομο τρόπο. Τις τελευταίες δεκαετίες σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης εντείνεται η μεταναστευτική διαδικασία και πιο συγκεκριμένα στις πρωτεύουσες αυτών, όπου ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί και το κέντρο της Αθήνας. Η μαζική εισροή εμφανίζεται κυρίως από την δεκαετία του 1990 και μετά από διάφορες χώρες, Βαλκάνια, χώρες της Β. Αφρικής, της ανατολικής Ευρώπης και της Ασίας, σε αναζήτηση καλύτερων συνθηκών ζωής και εργασίας στο δυτικό κόσμο.

Έτσι λοιπόν, καθώς με το πέρασμα του χρόνου το μεταναστευτικό ζήτημα χρήζει ιδιαίτερης προσοχής με τις μεγάλες διαστάσεις που αποκτά στην Ελλάδα, με την όλο και αυξανόμενη είσοδο μεταναστών (είτε παράνομα, είτε νόμιμα), παρατηρείται μια στάση αδυναμίας, ανταπόκρισης και εγρήγορσης για την ενσωμάτωση και την ένταξη του μαζικού πληθυσμού των μεταναστών, στους κόλπους της κοινωνίας. Η ερμηνεία των εννοιών αυτών αποτυπώνεται μέσα από τομείς της καθημερινότητας, όπως η αγορά εργασίας, περιοχών κατοικίας, δράσης διαφόρων κοινωνικών ομάδων (ντόπιων και μη). Οι ενέργειες που γίνονται για τα θέματα ένταξης, ενσωμάτωσης, αφομοίωσης, παίζουν καθοριστικό ρόλο όχι μόνο για τους μετανάστες πρώτης γενιάς αλλά και για την δεύτερη και τρίτη γενιά.

Ως αποτέλεσμα της αδυναμίας εγρήγορσης της ελληνικής κοινωνίας σε θέματα ένταξης και ενσωμάτωσης, δημιουργούνται διάφορα φαινόμενα εγκληματικών ενεργειών και γκετοποιήσεων περιοχών και στοιχεία ξενοφοβίας, ρατσισμού και αποδοκιμασίας από τους ντόπιους έρχονται στην επιφάνεια. Πλέον το κέντρο της πρωτεύουσας μοιάζει ως τόπος έντονων αντιπαραθέσεων και επικράτησης του ισχυρότερου. Ο γενικευμένος φόβος που επικράτησε και επικρατεί οφείλεται στην αναποτελεσματική κρατική αντιμετώπιση του ζητήματος και στην μη εξοικειωμένη ελληνική κοινωνία να συνυπάρχει με το διαφορετικό.

Ειδικότερα, όσον αφορά την περιοχή μελέτης, τις τελευταίες δεκαετίες σημειώνει διάφορα σημάδια υποβάθμισης και γκετοποίησης. Η πλατεία του Μοναστηρακίου, και η ευρύτερη ζώνη, έχει χάσει την αίγλη που είχε κάποτε και, πλέον έχει καταστεί μια φολκλορική περιοχή, όπου πολλοί ισχυρίζονται πως έχει μετατραπεί σε μια δεύτερη πλατεία Ομονοίας. Η έντονη παρουσία των μικροπωλητών μεταναστών, με το παραεμπόριο και τις δραστηριότητες παραοικονομίας, αλλά και

γενικότερα η παρουσία των αλλοδαπών στο κέντρο της πόλης, οδήγησε στην δημιουργία αλληλένδετων χαρακτηριστικών, τα οποία με την σειρά τους ευθύνονται σύμφωνα με την γνώμη μιας μεγάλης πλειοψηφίας των πολιτών, για την αλλαγή της φυσιογνωμίας του τουριστικού-ιστορικού κέντρου της Αθήνας. Όλες οι ενέργειες που πραγματοποιήθηκαν για την ανάπλαση και αναβάθμιση του κέντρου, δεν κατάφεραν να αποδώσουν να αναμενόμενα αποτελέσματα που είχαν τεθεί από τους αρχικούς στόχους. Δυστυχώς, η άποψη ότι το Μοναστηράκι σήμερα παρουσιάζει μια εικόνα που λειτουργεί ως η χειρότερη διαφήμιση για τον ιστορικό τουριστικό πυρήνα της πόλης, βρίσκει πολλούς σύμφωνους.

Μέσα σε αυτούς τους άξονες λοιπόν, προσπαθεί κάθε κοινωνική ομάδα να υπερασπιστεί τα δικαιώματά της με όποιον τρόπο μπορεί. Τι γίνεται όμως όταν η μία προσβάλει την άλλη; Και πόσο μάλλον όταν κάτι τέτοιο συμβαίνει στη καρδιά της πρωτεύουσας μιας χώρας και δη σε ιστορικά και τουριστικά σημεία της πόλης; Μπορεί τότε να γίνεται λόγος για αλλαγή της κοινωνικής σύνθεσης και της εικόνας ενός τόπου; Είναι δυνατό να περιγραφεί το κέντρο μιας πόλης προσπερνώντας την αποδεδειγμένη πλέον, έντονη μεταναστευτική παρουσία; Συνεπακόλουθα, υπάρχουν αλλαγές σε τέτοιους τόπους και στα αντίστοιχα τοπία; Και αν ναι οφείλονται μόνο στην παρουσία των μεταναστών ή και σε άλλους παράγοντες;

Οι παραπάνω προβληματισμοί, οδήγησαν στην περαιτέρω διερεύνηση του θέματος μέσα στα πλαίσια της παρούσας εργασίας. Για το σκοπό αυτό λοιπόν, επιλέχθηκε ένα μέρος από το κέντρο της Αθήνας, το οποίο ήταν επιδίωξή μας να αντλεί έντονη τουριστική κίνηση και να θεωρείται ως ιστορικό τουριστικό κέντρο Αθηνών. Η επιλογή του τόπου ήταν κατά κύριο λόγο το κέντρο του Μοναστηρακίου με την ευρύτερη περιοχή, Θησείο, Πλάκα και Ψυρή. Αναμφισβήτητα οι ζώνες αυτές θεωρούνται ως από τις πιο τουριστικές, με έντονη επισκεψιμότητα σε καθημερινή βάση, γηγενών και τουριστών καθώς επίσης και ιστορικές με όλα τα αρχαία μνημεία και την ιστορική σημασία που τις διαγράφει.

Καλύτερος τρόπος απάντησης, όσο το δυνατό, με μεγαλύτερη ακρίβεια, στα παραπάνω ερωτήματα, ήταν η επίσκεψη και η επιτόπια έρευνα στο πεδίο και στον ενδιαφερόμενο πληθυσμό, δηλαδή τους μετανάστες. Για αυτό το λόγο, πραγματοποιήθηκαν, με βάση ημιδομημένα ερωτηματολόγια, προσωπικές

συνεντεύξεις με ανθρώπους που εργάζονται είτε σε ιδιωτικό χώρο είτε στο δρόμο, υπαίθρια, από άλλη χώρα, με στόχο την εξαγωγή συμπερασμάτων για τα παραπάνω θέματα. Ήταν σημαντικό να απαντήσουν οι ίδιοι οι μετανάστες σε ερωτήματα που ως επί το πλείστον, τον πρώτο λόγο τον έχουν οι γηγενείς, και έτσι είναι εφικτό να «ακουστεί» και η άλλη πλευρά του νομίσματος, που σε τελική ανάλυση, όπως θα φανεί σε μερικά κεφάλαια παρακάτω με την ανάλυση των στοιχείων από την έρευνα, δεν απέχει πολύ από αυτή των ντόπιων... Να διευκρινιστεί σε αυτό το σημείο ότι στην συγκεκριμένη εργασία, ως μετανάστες θεωρούνται όλα εκείνα τα άτομα τα οποία δεν έχουν την ελληνική εθνικότητα. Στο διαθέσιμο δείγμα υπάρχουν άτομα από Τρίτες Χώρες και από χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στην συνέχεια περιγράφεται εκτενέστερα τι αναλύεται σε κάθε κεφάλαιο. Στο δεύτερο κεφάλαιο, αναλύονται και επεξηγούνται αρχικές θεωρητικές έννοιες της μετανάστευσης καθώς επίσης παρουσιάζονται οι θεωρίες του φαινομένου από την κοινωνιολογική πλευρά. Γίνεται προσπάθεια ανάλυσης, ερμηνείας και προσδιορισμού του φαινομένου εκ παραλλήλου με τις αιτίες που δημιουργούν διαχρονικά τις μετακινήσεις πληθυσμών. Στο ίδιο κεφάλαιο περιγράφονται οι σχέσεις του κράτους με τον μετανάστη – «άλλο», όπως επίσης επισημαίνονται κάποια πράγματα σχετικά με την παράνομη μετανάστευση από την γεωγραφική οπτική γωνία της Ελλάδας στον παγκόσμιο μεταναστευτικό χάρτη και όχι μόνο. Ζητήματα κοινωνικής και οικονομικής ενσωμάτωσης αναπτύχθηκαν στην βάση μοντέλων ανάλυσης κοινωνικών επιστημών. Η ερμηνεία που αποτυπώθηκε στις έννοιες αφομοίωση, ενσωμάτωση, ένταξη, πολυπολιτισμικότητα, δόθηκε μέσα από την εφαρμογή τους στην αγορά εργασίας και επίσης, σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά που τους προσδίδει κάθε χώρα.

Στο τμήμα που αναλύεται στο τρίτο κεφάλαιο, γίνεται μια ανασκόπηση του φαινομένου της μετανάστευσης στην Ευρώπη και στην Ελλάδα σε πιο συγκεκριμένη χωρική και χρονική κλίμακα. Ξεκινώντας με το ιστορικό μετανάστευσης για την Ευρώπη, παραθέτονται χρονολογικά τα πολιτικά γεγονότα που άλλαξαν την δυναμική του φαινομένου της μετανάστευσης, στην ευρωπαϊκή ήπειρο. Ειδικότερα ακολουθεί η ελληνική περίπτωση, εξηγώντας πάλι σε χρονολογική κλίμακα την μετανάστευση από και προς την Ελλάδα. Τα στατιστικά στοιχεία που παρατίθενται στην ενότητα αυτή,

δίνουν μια πιο απτή εικόνα της πραγματικότητας, για τις εισροές και τις εκροές στο μεταναστευτικό κύκλο.

Στο επόμενο κεφάλαιο γίνεται εισαγωγή του πεδίου μελέτης, με κάποια γενικά χαρακτηριστικά και την περιγραφή της φυσιογνωμίας της περιοχής. Η περιοχή του ιστορικού κέντρου που μελετάται στην εργασία, είναι ο πυρήνας των κοινωνικών και πολιτισμικών δραστηριοτήτων της Αθήνας. Αναφέρονται οι τέσσερις βασικές ζώνες του ερευνητικού πεδίου, συναρτήσει της εμπορικότητας των δρόμων τους και της τουριστικής και μη, επισκεψιμότητας. Αναλύεται το εμπορικό τρίγωνο της Αθήνας και ο ρόλος του Μοναστηρακίου, ως ο ένας από τους τρεις κόμβους του εμπορικού τριγώνου (Σύνταγμα-Ομόνοια-Μοναστηράκι). Όμως παράλληλα, περιγράφεται η σημερινή εικόνα της περιοχής και οι μορφές που τείνει να πάρει ακόμα σε μεγαλύτερο βαθμό. Πάνω σε αυτό, παραθέτονται οι απόψεις σημαντικών ανθρώπων για την εμπορική περιοχή, (όπως αυτή του προέδρου του Συλλόγου Καταστηματαρχών Μοναστηρακίου, Ν. Κουγιουμτζή και του προέδρου του Σωματείου Παλαιοπωλών Αθήνας, Β. Ρογκότη), καθώς επίσης συμπεριλαμβάνονται και θέσεις πρόληψης και προστασίας της σημερινής υπάρχουσας κατάστασης από το Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων. Η περιοχή ερμηνεύεται από την γεωγραφική οπτική, ως ένα αστικό και συμβολικό τοπίο το οποίο καθορίζεται από το σύνολο των κοινωνικών σχέσεων που διαντιδρούν πάνω σε αυτό. Στο τέλος της ενότητας, παραθέτονται στατιστικά στοιχεία εμφάνισης κατοικίας των αλλοδαπών και των γηγενών, στους απογραφικούς τομείς – ζώνες της περιοχής που μελετάται.

Στο 5^ο κεφάλαιο περιγράφεται η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την πραγματοποίηση της ερευνητικής διαδικασίας και το ερωτηματολόγιο. Στην αρχή του κεφαλαίου δίνονται κάποια εισαγωγικά στοιχεία που αφορούν το ερευνητικό πεδίο. Αμέσως μετά ακολουθεί με διεξοδικότερο τρόπο η μεθοδολογία, η περιγραφή και ο τρόπος συγγραφής και σύνταξης του ερωτηματολογίου. Αναφορά σε προβλήματα κατά την διάρκεια διεξαγωγής της έρευνας γνωστοποιούνται στον αναγνώστη, όπως επίσης και ο τρόπος τα μέσα που έγινε επεξεργασία των στοιχείων για την ανάλυσή τους.

Στο 6^ο κεφάλαιο αναλύονται τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν από την έρευνα και παρουσιάζονται αναλυτικά τα ευρήματα από κάθε μέρος του ερωτηματολογίου. Σε κάθε τμήμα ανάλυσης του ερωτηματολογίου, τα δεδομένα υποστηρίζονται από την παράθεση πινάκων, διαγραμμάτων και γραφημάτων, με τα οποία αποδίδεται επαρκέστερη απεικόνιση των στοιχείων. Στο τέλος του κεφαλαίου, συνοψίζονται με συμπερασματικό τρόπο όλα τα στοιχεία που προέκυψαν από την έρευνα πεδίου.

Στο τελευταίο μέρος της εργασίας, υπάρχει το κεφάλαιο των γενικών συμπερασμάτων, στο οποίο γίνεται μια σύνοψη όλων των κεφαλαίων και πιο συγκεκριμένα των κύριων σημείων. Αναφέρονται σε γενικές γραμμές όλα όσα έχουν ειπωθεί στην παρούσα πτυχιακή μελέτη. Η ανακεφαλαίωση που γίνεται οδηγεί σε ερωτήματα για περεταίρω σκέψη και προβληματισμό για τους αναγνώστες. Η αναφορά στοιχείων για την κοινωνία ευρύτερα και τις κοινωνικές κατασκευές εκφράζεται μέσα από το πρίσμα της γεωγραφικής επιστήμης ως υποσύνολο των κοινωνικών επιστημών.

Το ζητούμενο είναι να διερευνηθεί ποια είναι η κοινωνική κατασκευή των μεταναστών για το χώρο και πως την διαμορφώνουν. Αυτό αποτέλεσε και το ερέθισμα για να πραγματοποιηθεί η έρευνα στην εργασία αυτή. Η άποψη των ίδιων των μεταναστών για την αλλαγή της εικόνας του ιστορικού τουριστικού κέντρου της Αθήνας (αν υφίσταται) από τους μετανάστες, καταγράφεται μέσω της ερευνητικής διαδικασίας. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι η μεταναστευτική πολιτική της Ελλάδας, χρίζει νεωτερικών μεθόδων και πρακτικών που να μαρτυρούν την ταυτότητα μιας Ευρωπαϊκής πολιτικής συνυφασμένης και προσαρμόσιμης με τις απαιτήσεις του μεταναστευτικού φαινομένου. Ζητήματα που αναγνωρίζουν ότι απαιτούν λύσεις και άμεσες ενέργειες τόσο οι ντόπιοι όσο και από οι μετανάστες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΟΡΙΣΜΟΙ-ΕΝΝΟΙΕΣ-ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ

ΘΕΩΡΙΕΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

ΜΟΝΤΕΛΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ

2.1 Αργικές έννοιες – Ορισμοί – Προσδιορισμοί

Δεν είναι εύκολο να οριστεί η μετανάστευση. Η πολύπλοκη φύση του φαινομένου μαρτυρά την δυσκολία αποτύπωσης ενός μόνο ορισμού γύρω από το τι είναι *μετανάστευση*. Το κοινωνιολογικό αυτό φαινόμενο αγγίζει τα όρια πολλών επιστημονικών πεδίων και διαφόρων κοινωνιολογικών προσεγγίσεων. Η διαχρονική διάσταση αυτού του κοινωνικού φαινομένου, είναι εμφανής μέσα από το παγκόσμιο ιστορικό γίνεσθαι και καταδεικνύει ότι με το πέρασμα των χρόνων αίτια, κίνητρα, συνθήκες, μορφές, διαστάσεις, κατηγορίες του φαινομένου, διαφοροποιούνται. Τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που αποκτά η μετανάστευση στις διάφορες ιστορικές περιόδους, την καθιστούν να αποτελεί σε κάθε χρονική στιγμή, μεμονωμένη περίπτωση μελέτης.

Η «μετανάστευση από» και η «μετανάστευση προς» αποτελούν μια δυναμική διαδικασία. Η μετανάστευση δεν είναι ένα μονοδιάστατο φαινόμενο, καθώς διάφορες οικονομικές, κοινωνικές, πολιτισμικές, ιστορικές και γεωγραφικές δομές και σχέσεις συμβάλλουν στην πολυπαραγοντική διαμόρφωση του φαινομένου αυτού. Η μεταναστευτική διαδικασία αποτελεί όχι απλά μια πράξη μετάβασης από μια χώρα σε μια άλλη, από ένα τόπο σε ένα άλλο, αλλά ένα σημαντικό παράγοντα μεταβολής των παραδοσιακών ορίων μεταξύ των γλωσσών, των πολιτισμών, των εθνικών ομάδων, καθώς επίσης και των εθνών – κρατών. Ακόμα και τα άτομα που δεν μεταναστεύουν, επηρεάζονται άμεσα ή έμμεσα, από τις μετακινήσεις πληθυσμών και από τις κοινωνικοοικονομικές αλλαγές που αυτές διαμορφώνουν. (Παπατζανή κ.ά.,2007:19)

Δύσκολη επίσης, είναι η προσπάθεια του ορισμού της έννοιας μετανάστη/μετανάστριας. Η εννοιολογική σημασία του όρου διαφοροποιείται μέσα στον χωρόχρονο καθώς επίσης και στα διάφορα ερμηνευτικά πλαίσια. Οι ορισμοί του μετανάστη σε κάθε χώρα διατυπώνονται ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες της μεταναστευτικής ιστορίας, τα χρησιμοποιούμενα συστήματα συλλογής δημογραφικών δεδομένων και τέλος, τους στόχους της μεταναστευτικής πολιτικής που εφαρμόζει. (Παπατζανή κ.ά.,2007:20)

Η μετανάστευση γενικά μπορεί να θεωρηθεί ως μετακίνηση πληθυσμών. Στην εποχή της παγκοσμιοποίησης, αμφιλεγόμενο θεωρείται κατά πόσο απλό και δόκιμο είναι να γίνεται λόγος για την μετανάστευση με την έννοια μιας απλής γεωγραφικής

μετακίνησης, καθώς συντρέχουν πολλές άλλες παράμετροι που είναι συνυφασμένες με την έννοια αυτή. Ως μετανάστευση μπορεί να οριστεί η φυσική μετάβαση ατόμων ή ομάδων από μια κοινωνία σε κάποια άλλη (Eisenstadt, 1953), ή κάθε γεωγραφική μετακίνηση μεγάλου αριθμού ατόμων (Sauvy, 1996), ή η μεταφορά ανθρώπινου και εργατικού δυναμικού από μια περιοχή σε κάποια άλλη (Castles & Kosack, 1973 στο Χλέτσος κ.ά.,2005:8).

Σε κάθε περίπτωση ανάλογα με το κίνητρο που οδηγεί το άτομο ή τις ομάδες ατόμων να μετακινηθούν, ορίζεται τότε η μετανάστευση ή καλύτερα ο τύπος μετανάστευσης. Τα κίνητρα ποικίλλουν καθώς μπορεί να είναι πολιτικής, κοινωνικής, οικονομικής, εργασιακής, πολιτισμικής, ακόμα και περιβαλλοντικής φύσης. Τα τελευταία χρόνια ο μεγαλύτερος όγκος των μεταναστευτικών κινήσεων είναι για οικονομικούς και εργασιακούς λόγους. Επίσης αναμένεται ότι με τα μεγάλα περιβαλλοντικά προβλήματα που γίνονται εμφανή όλο και συχνότερα σε διάφορες χώρες του κόσμου, θα σταθούν αιτία στο να υπάρξουν *περιβαλλοντικοί μετανάστες*.

Αναμφίβολα, οι μετακινήσεις ή οι μεταναστεύσεις πληθυσμών από ένα τόπο σε ένα άλλο, είναι άμεσα συνδεδεμένες με την ανθρώπινη κοινωνία και με την γεωγραφία της. Ο χώρος διαμορφώνει τους διαφορετικούς τύπους μετακίνησης και αντίστροφα οι μετακινήσεις διαμορφώνουν τον χώρο, με αποτέλεσμα αυτή η αλληλένδετη σχέση τους να αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά πεδία ενδιαφέροντος και θέματα για μελέτη για την επιστήμη της γεωγραφίας (Τερκενλή,2007:220). Έτσι λοιπόν καθώς γίνεται λόγος για την μετανάστευση ως ένα γεωγραφικό θέμα, αποτελεί ταυτόχρονα και χωρικό ζήτημα. Η μετανάστευση όποια μορφή και αν έχει είτε αυτή της προσφυγικής μετακίνησης, είτε αυτή της ανταλλαγής πληθυσμών, είτε ακόμα της προσωπικής απόφασης μετάβασης, αναμφίβολα εμπεριέχει τη χωρική και χρονική διάσταση.

Στον σύγχρονο δημόσιο λόγο, συνήθως, η μετανάστευση παρουσιάζεται ως ατομική οικονομική επιλογή και ονομάζεται *«οικονομική μετανάστευση»*. Η τόσο συνηθισμένη έκφραση υποδηλώνει τη σύνδεση της μεταναστευτικής απόφασης με τα οικονομικά κίνητρα των μεταναστών. Εν αντιθέσει, το θέμα της αναγκαστικής και βίαιης μετακίνησης, τείνει να μην θεωρείται ως μείζον θέμα προστασίας δικαιωμάτων και εντάσσεται συνήθως, στον κυρίαρχο ρόλο της παράνομης μετανάστευσης και της

εκμετάλλευσης των φιλελεύθερων πολιτικών και του ελλιπούς συνοριακού ελέγχου, από την πλευρά των μεταναστών (Τερκενλή,2007:223).

Κανένας άνθρωπος δεν επιλέγει σαν πρώτη λύση να αποχωριστεί την χώρα που γεννήθηκε, που μεγάλωσε. Ο πρόσφυγας με τον μετανάστη είναι δύο δυσδιάκριτες έννοιες. Ο διαχωρισμός ανάμεσα σε αυτούς τους δύο χαρακτηρισμούς είναι στην εκούσια ή την αναγκαστική αποχώρηση/μετακίνηση, ή μήπως σε άλλες παραμέτρους; Όροι όπως οικονομικός μετανάστης, πολιτικός πρόσφυγας, μήπως τελικά αποτελούν τις όψεις του ίδιου νομίσματος; Μήπως ο «οικονομικός πρόσφυγας» είναι το ίδιο πρόσωπο που δέχεται και τους προαναφερθέντες χαρακτηρισμούς; Ποια είναι δηλαδή, τα στοιχεία διάκρισης προσφύγων και μεταναστών;

Σύμφωνα με τη Σύμβαση της Γενεύης του 1951¹, ο θεσμικός προσδιορισμός της ταυτότητας του πρόσφυγα ορίζεται ως, σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφο 2:

«[κάθε άτομο το οποίο]... συνέπεια δικαιολογημένου φόβου διώξεως λόγω της φυλής, της θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξεως ή πολιτικών πεποιθήσεων, ευρίσκεται εκτός της χώρας της οποίας έχει την υπηκοότητα και δεν δύναται ή, λόγω φόβου τούτου, δεν επιθυμεί να απολαύει [ή επικαλεσθεί] της προστασίας της χώρας αυτής...»

Ο πρόσφυγας διαφέρει από το μετανάστη στο γεγονός ότι αναγκάζεται να εγκαταλείψει το σπίτι του με σκοπό να σώσει την ζωή του. Η άμεση ανάγκη για την διάσωσή του μπορεί να τον οδηγήσει σε οποιαδήποτε χώρα του προσφέρει άσυλο και ασφαλή τρόπο μεταφοράς. Ο μετανάστης παρόλο ότι βρίσκεται κάτω από πίεση για να μετακινηθεί, η απόφασή του εμπεριέχει στοιχεία περισσότερο προσωπικής βούλησης, ως προς κάποιο βαθμό, ως προς τον τρόπο, τον τόπο, τον χρόνο, τη χώρα εγκατάστασής του, σε σχέση με τον πρόσφυγα. Ωστόσο, τα πράγματα πάλι μπερδεύονται, όταν, αναλογιστεί κάποιος τις περιπτώσεις των πολιτικών προσφύγων

¹ <http://www.unhcr.org/refworld/rsd.html>

που εισέρχονται στον Ευρωπαϊκό χώρο ως παράνομοι μετανάστες (Κρητικός,2008:360-361).

Στις πολιτικές των ευρωπαϊκών κρατών ο διαχωρισμός μεταξύ μεταναστών και προσφύγων, έπαψε σταδιακά να ισχύει μετά το 1980, όπου και άρχισαν τα ευρωπαϊκά κράτη να αντιμετωπίζουν τη μετανάστευση με ενιαίο τρόπο, ξεφεύγοντας από τον παραπάνω διαχωρισμό. Η πτώση των καθεστώτων στην ανατολική και κεντρική Ευρώπη, ο πόλεμος στη Βοσνία και η συνθήκη Σένγκεν² στην Ε.Ε., οδήγησαν σε πολιτικές και μέτρα περιορισμού του δικαιώματος ασύλου στις χώρες της Ε.Ε. Τώρα πλέον η συζήτηση είναι εστιασμένη γύρω από τον αριθμό των προσφύγων που δέχεται κάθε κράτος μέλος της Ε.Ε. και στην εκμετάλλευση του δικαιώματος ασύλου από τους μετανάστες, όπως επίσης και στην παροχή προσωρινής ή ανθρωπιστικής προστασίας, η οποία δεν παρέχει τα δικαιώματα που εξασφαλίζει το καθεστώς του πρόσφυγα με βάση τη Σύμβαση της Γενεύης (Koser,2001, στο Τεκηνλή,2007:229).

Η χωρική διάσταση και η ύπαρξη συνόρων διαμόρφωσαν τις μετακινήσεις πληθυσμών και αναδείχθηκε ένας από τους πιο σημαντικούς διαχωρισμούς της μετανάστευσης σε διεθνή και εσωτερική. Η πρώτη αναφέρεται στην αλλαγή ενός τόπου διανομής από ένα κράτος σε ένα άλλο, ενώ η δεύτερη αναφέρεται σε μεταβολές του τόπου κατοικίας εντός της επικράτειας ενός κράτους. Ωστόσο, οι αντιλήψεις του τι είναι διεθνές και τι εσωτερικό αλλάζουν στο ιστορικό γίνεσθαι. Για παράδειγμα, σήμερα στην περιφέρεια της Ε.Ε. ένας πολίτης κράτους μέλους της Ε.Ε. χρειάζεται μόνο την ταυτότητά του για να ταξιδέψει ακόμα και να εγκατασταθεί σε όποιο κράτος μέλος της Ε.Ε. επιθυμεί, κάτι το οποίο δεν ισχύει για έναν πολίτη μη Ευρωπαϊκού κράτους (Τεκηνλή,2007:220).

Το οξύμωρο σχήμα που παρουσιάζουν αυτές οι δύο παραπάνω δυναμικές, δημιουργεί ένα επεξηγηματικό πλαίσιο για την σημασία που έχουν οι σημερινές προσπάθειες να σταματήσει – με όποιο τρόπο - η μετανάστευση. Οι δύο βασικές επιστημονικές κοινότητες που διαφαίνονται πίσω από το θέμα αυτό μελετάνε σε

² Σύμφωνα με αυτή τη Συνθήκη, καταργούνται τα εσωτερικά εθνικά σύνορα στην Ε.Ε. και οι έλεγχοι στα κοινά σύνορα, και ένας ακόμη στόχος ήταν η εγκατάσταση καθεστώτος ελεύθερης κυκλοφορίας για όλα τα πρόσωπα, υπηκόους των κρατών που υπέγραψαν τη Συμφωνία. Υπογράφηκε στις 14/6/1985, από Γερμανία, Βέλγιο, Γαλλία, Λουξεμβούργο και Κάτω Χώρες (<http://el.wikipedia.org/>).

διαφορετικούς άξονες το ίδιο ζήτημα. Η μια ασχολείται με τη ροή κεφαλαίου και της πληροφορίας και η άλλη με την μετανάστευση (Σάσσην,2001). Οι δύο αυτές αντιθετικές δυναμικές μαρτυρούν τις αντιφάσεις που υπάρχουν στον 21^ο αιώνα γύρω από τα ανθρωπιστικά και ανθρωπογεωγραφικά θέματα.

Αντίστοιχο προβληματισμό με τα παραπάνω, αναπτύσσει και η Hyndman σχετικά με τη «γεωπολιτική μετακίνησης», όπου αντιπαραθέτει την υπερκινητικότητα των ροών κεφαλαίου και τη σχετική ακινησία των ανθρώπων. Όπως πολύ εύστοχα παρατηρεί, *«υπάρχει μια μεταβλητή διαπερατότητας των συνόρων και οι γεωγραφικές ανισότητες του χωρικού ελέγχου αντανakλώνται, αλλά και κατασκευάζονται μέσω των ίδιων των συνόρων σε συνδυασμό με τις κοινωνικές ιεραρχίες του κοινωνικού φύλου, της φυλής, του έθνους και της τάξης»* (Τερκενλή,2007:227).

Η διεθνής μετανάστευση μπορεί να μελετηθεί μέσα από το πρίσμα της οικονομίας, της κοινωνίας, του πολιτισμού της χώρας υποδοχής και της χώρας αποστολής. Η μελέτη πάνω στο ίδιο θέμα μπορεί επίσης να γίνει και από την πλευρά των ίδιων των ατόμων που μεταναστεύουν και των ομάδων στις οποίες ανήκουν, όπως της φτώχειας ή της ευημερίας, των κοινωνικοοικονομικών και πολιτισμικών συνθηκών και άλλων διαφόρων καταστάσεων με τις οποίες μπορεί να έρχονται αντιμέτωποι οι μετανάστες και οι γηγενείς (Εμκε Πουλοπούλου,2007:37-38).

Συνεπώς, η διεθνής μετανάστευση, αποτελεί ένα παγκόσμιο, διαχρονικό και διεθνικό φαινόμενο, ο ορισμός της οποίας βασίζεται σε δύο κριτήρια. Η πρώτη κατηγορία κριτηρίων αναφέρεται στα *περιγραφικά* όπως είναι για παράδειγμα το φύλο, η χώρα καταγωγής κλπ., και η δεύτερη κατηγορία κριτηρίων εστιάζεται στα *αναλυτικά* όπως είναι για παράδειγμα οι παράγοντες, οι λόγοι μετανάστευσης κλπ. Συνηθίζεται ωστόσο, η διάκριση γύρω από το θέμα της μετανάστευσης γίνεται για πολιτικούς, κοινωνικούς και οικονομικούς λόγους (Παπατζανή κ.ά.,2007:20).

Ο χαρακτηρισμός της διεθνούς μετανάστης έχει δύο κύρια στοιχεία: α) το λόγο της μετακίνησης σε άλλη χώρα και β) την διάρκεια παραμονής στη χώρα υποδοχής. Τα δύο αυτά στοιχεία δημιουργούν κάποιες κατηγορίες μετανάστευσης, σύμφωνα με τον Salt, όπως είναι:

- ✚ η προσωρινή μετανάστευση για εργασία, στην οποία συμπεριλαμβάνονται οι εργαζόμενοι που μετανάστευσαν για λόγους εργασίας και σκοπεύουν να επιστρέψουν στη χώρα καταγωγής τους, αλλά και εποχιακοί εργάτες που μεταναστεύουν για διάστημα από 3 έως 12 μήνες,
- ✚ η προσωρινή μετανάστευση για εκπαιδευτικούς λόγους, στην οποία περιλαμβάνονται κυρίως φοιτητές και σπουδαστές,
- ✚ η προσωρινή παροχή προστασίας στους αιτούντες άσυλο και στους πρόσφυγες, των οποίων η μετανάστευση είναι επιβεβλημένη για ανθρωπιστικούς λόγους,
- ✚ η μόνιμη μετανάστευση, η οποία είναι εξέλιξη της προσωρινής μετανάστευσης και περιλαμβάνει επίσης τις περιπτώσεις επανένωσης οικογενειών και επαναπατρισμού για διάστημα μεγαλύτερο των 12 μηνών (Ζωγραφάκης κ.ά.,2009:8).

Οι πολλές και διαφορετικές κατηγορίες μετανάστευσης σε συνδυασμό με την ευκολία μετάβασης ενός μετανάστη από τη μια κατηγορία σε μια άλλη, κάνουν εμφανή τη δυναμική διάσταση του μεταναστευτικού φαινομένου και της όλης διαδικασίας, όπου γίνονται εμφανείς οι διαφορετικότητες των πληθυσμιακών ομάδων, τόσο από τις χώρες υποδοχής όσο και των χωρών αποστολής.

Σύμφωνα με τους Tapinos και Delaunay, ως διεθνείς μετανάστες, ορίζουν «τα άτομα τα οποία διασχίζουν τα σύνορα, αλλάζουν τόπο διαμονής και είναι ξένης εθνικότητας, τη στιγμή που εισέρχονται στη χώρα μεταναστευτικής εισροής». Τα τρία προαναφερθέντα κριτήρια είναι απαραίτητα, αλλά ο διαχωρισμός αυτών δεν είναι πάντοτε ευδιάκριτος. Αντίθετα, ο όρος πρόσφυγας αναφέρεται σε «εκείνο το μέλος μιας κοινωνίας, το οποίο λόγω διαφορετικών πολιτικών πεποιθήσεων, διώξεων και σοβαρών καταστρατηγήσεων των ανθρώπινων δικαιωμάτων, εγκαταλείπει ακούσια τη χώρα του για να αναζητήσει άσυλο στους κόλπους μιας άλλης κοινωνίας που δεν αντιμετωπίζει κατά κανόνα αυτά τα προβλήματα» (Παπατζανή κ.ά.,2007:21).

Σύμφωνα με τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης, ο μετανάστης ορίζεται ως: *κάποιον που παίρνει μια ελεύθερη απόφαση να μετακινηθεί σε κάποια άλλη περιοχή ή χώρα, συχνά για καλύτερες οικονομικές ή κοινωνικές συνθήκες και για να βελτιώσει τις προσωπικές του προοπτικές και αυτές της οικογένειάς του. Επίσης, οι*

*άνθρωποι μεταναστεύουν για πολλούς άλλους λόγους*³. Κατά γενική ομολογία, ο κάθε άνθρωπος ανάλογα με τις εμπειρίες που έχει ζήσει, με τον κοινωνικό περίγυρο όπου συναναστρέφεται και τις κανονικότητες, έχει δημιουργήσει την δική του κοινωνική κατασκευή σχετικά με το τι είναι ο μετανάστης.

Όπως πολύ εύστοχα παρατηρεί η κ. Λεοντίδου, η παγκοσμιοποίηση μετέβαλε τις ροές και τις δομές σε τέσσερα σημαντικά για το χώρο επίπεδα. Συγκεκριμένα, άλλαξε τη σύνθεση των μεταναστών, τους τόπους προέλευσης/προορισμού, την επαγγελματική διάρθρωση των κοινοτήτων τους και τους τρόπους κινητοποίησής τους, που έγιναν πλέον διεθνικοί, πολυεθνικοί ή παγκόσμιοι (Λεοντίδου,2005:364). Οι μετακινήσεις σήμερα γίνονται συνεχώς περισσότερο διεθνικές. Διαμορφώνουν και διαμορφώνονται από την πολιτισμική παγκοσμιοποίηση. Οι σχέσεις των μεταναστών και η ταυτότητά τους δεν αφορά μόνο έναν ή δύο αλλά πολλαπλούς τόπους και δίκτυα (Τερκενλή,2007:228).

Σήμερα στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης, οι μετακινήσεις πληθυσμών όποιας μορφής και αν είναι, αποκτούν άλλη διάσταση. Ενώ το «όραμα» της παγκοσμιοποίησης που τόσο θέλανε μερικοί για την ενιαία αγορά και την ελεύθερη μετακίνηση, επετεύχθη, εξακολουθούν να πραγματοποιούνται καταστάσεις που προσβάλουν το ανθρωπιστικό ιδεώδες αυτού του «οράματος». Χαρακτηριστικά, ενώ με τη παγκοσμιοποιημένη οικονομία διευκολύνεται και ενθαρρύνεται η κινητικότητα όλων των παραγωγικών συντελεστών πάνω και πέρα από τα σύνορα των πολυπόθητων οικονομικών χωρών, ταυτόχρονα εντατικοποιούνται οι συνοριακοί έλεγχοι προκειμένου να αποφευχθεί η είσοδος με μετανάστες και πρόσφυγες (Σάσσην 2001 & Χλέτσος κ.ά., 2005:5).

Η σημερινή πραγματικότητα, με την κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων, την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και τη δημογραφική έκρηξη, δημιουργεί τους «παράγοντες απώθησης» (βλ. ανάλυση μεταναστευτικών θεωριών) που καθορίζουν πλέον τις μεταναστατευτικές κινήσεις. Στη σημερινή εποχή, το πρόβλημα της μετανάστευσης έχει πάρει τεράστιες διαστάσεις λόγω των σημαντικών πολιτικών και κοινωνικών αλλαγών που συντελέστηκαν στον κόσμο και ιδιαίτερα στην Ανατολική Ευρώπη και στην Βαλκανική και όσον αφορά την ελληνική

³ www.iom.gr

πραγματικότητα παρουσιάζεται με αντεστραμμένους όρους. Δηλαδή η Ελλάδα από χώρα αποστολής μεταναστών τις δεκαετίες '20-'50, έγινε τώρα, αναμφισβήτητα χώρα υποδοχής μεταναστών. Αυτό δημιουργεί ένα επιπλέον πρόβλημα που έχει να κάνει με την αύξηση των φαινομένων ξενοφοβίας και ρατσισμού τα οποία τείνουν να πάρουν ανησυχητικές διαστάσεις (Χλέτσος κ.ά.,2005:5,9).

Η μεταναστευτική εισροή αποτελεί ένα κοινό γνώριμο χαρακτηριστικό όλων των κρατών – μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με αποτέλεσμα όλες σχεδόν οι χώρες της Ε.Ε., να έχουν μετατραπεί σε χώρες υποδοχής. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με το στόχο της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και την προοπτική μιας διευρυμένης Ευρωπαϊκής Ένωσης, σημάνει όλο και πιο έντονα την αναγκαιότητα χάραξης/ύπαρξης μιας μεταναστευτικής πολιτικής, μιας τις τελευταίες δεκαετίες είναι πιο έντονα τα μεταναστευτικά ρεύματα από τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες και, χαρακτηρίζονται κυρίως από α) την διεύρυνση του φαινομένου της οικογενειακής συνένωσης, β) τους νόμιμους και παράνομους μετανάστες και γ) τον σημαντικό αριθμό προσφύγων και ατόμων που ζητούν πολιτικό άσυλο (Ρομπόλης Σάββας:1).

Το θεσμικό πλαίσιο άσκησης της μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα όπως συμπληρώθηκε με τον Ν. 2910/2001 προσέφερε μία δεύτερη ευκαιρία νομιμοποίησης των μεταναστών, ενώ παράλληλα, διατήρησε τη λογική της νόμιμης εισόδου ανάλογα με τις «ανάγκες της αγοράς εργασίας», διαμέσου πολύπλοκων διακρατικών διαδικασιών. Κατά αυτό τον τρόπο, η κρατική πολιτική εισόδου στοχεύει στον έλεγχο των ροών με κριτήριο την κάλυψη της ζήτησης, σε ειδικότητες οι οποίες δεν προσφέρονται επαρκώς από την εγχώρια αγορά εργασίας (Ρομπόλης Σάββας:1).

Τα θέματα μετανάστευσης παραμονής και εργασίας των μεταναστών στην Ελλάδα που ρυθμίζει ο παραπάνω νόμος, έχει ως στόχο να θέσει τέρμα στο καθεστώς γενικευμένης παρανομίας των μεταναστών. Συγκεκριμένα, ρυθμίζονται οι προϋποθέσεις νομιμοποίησης για τους ανεπίσημους μετανάστες που βρίσκονταν ήδη στην Ελλάδα πριν από τον Ιούνιο του 2001, όπως και για την είσοδο και την παραμονή αλλοδαπών για την παροχή εξαρτημένης εργασίας στη χώρα. Επιτρέπεται, καταρχήν, η είσοδος μεταναστών στην Ελλάδα, αλλά μόνον εάν πρόκειται για συγκεκριμένη απασχόληση, σε συγκεκριμένο εργοδότη και μόνον εφόσον τους

χορηγηθεί άδεια εργασίας. Δεν επιτρέπεται, δηλαδή, η είσοδος προς αναζήτηση εργασίας, αλλά αποκλειστικά για την εκπλήρωση των όρων μιας ήδη συναφθείσης σύμβασης με κάποιον εργοδότη⁴.

Η είσοδος των μεταναστών/-στριών στην Ελλάδα, με σκοπό την εύρεση εργασίας, πολιτικά ορίζεται μέχρι και σήμερα με το νόμο, Ν.3386/2005⁵. Μέσα από την διαδικασία της μετάκλησης αποδεικνύεται πως η πολιτική εισόδου είναι ελάχιστα εφαρμόσιμη στην πράξη. Οι καθυστερήσεις για λόγους γραφειοκρατικούς, ακυρώνουν οποιαδήποτε ευκαιρία έχει η προσφορά εργασίας να συναντήσει με νόμιμο τρόπο τη σχετική ζήτηση. Η κύρια νόμιμη λύση για την είσοδο μεταναστών στην Ελλάδα είναι με το καθεστώς θεώρησης εισόδου VISA, διάρκειας τριών μηνών για τουρισμό. Μια εναλλακτική λύση για τη νόμιμη είσοδο είναι με θεωρήσεις εισόδου που εκδίδονται από τα ελληνικά προξενεία για οικογενειακή συνένωση και σπουδές, η οποία είναι σε μεγάλο βαθμό ελεγχόμενη από την Επιτροπή Μετανάστευσης του Υπουργείου Εσωτερικών (Μαρούκης,2010:104).

2.2. Κράτος – μετανάστης ως «άλλος»

Ο ρόλος του κράτους και η ιδιότητα του πολίτη, σε άμεση σύνδεση με το έθνος έχουν σημαντική διάσταση για τη μετανάστευση, διότι διαμορφώνει το διαχωρισμό των ανθρώπων σε διαφορετικούς πληθυσμούς, (Walters, 2003 στο Τερκενλή,2007:223) και υποδηλώνει ότι ο κάθε άνθρωπος ανήκει σε ένα κράτος, δηλαδή έχει την ιθαγένεια και την υπηκοότητα ενός κράτους (Hindess, 2000 στο

⁴ <http://www.istologos.gr/2008-06-23-10-18-00/2008-06-19-08-44-13/109--a->, πρόσβαση: 25/3/2011

⁵ Για περαιτέρω ανάλυση του νόμου βλ. ενότητα για «παράνομη μετανάστευση».

Τερκενλή,2007:223). Αν μάλιστα θεωρηθεί ότι, η κατασκευή της εθνικής ταυτότητας έχει άμεση σχέση με τη χωρική διάσταση, γίνεται αντιληπτό ότι ο μετανάστης ή ο πρόσφυγας είναι άνθρωπος που χάνει τον εδαφικό, ή με μία ευρεία έννοια, τον χωρικό προσδιορισμό του και, κατά συνέπεια χρειάζεται να επαναπροσδιοριστεί σε ένα περιβάλλον «ξένο» προς αυτόν (Κρητικός,2008:339).

Ο προσδιορισμός του μετανάστη, από το κράτος εξαρτάται από πολιτικούς και οικονομικούς παράγοντες της εκάστοτε εθνικής κυβέρνησης, με αποτέλεσμα να περιορίζονται οι προσπάθειες για την θεμελίωση ενός ορισμού της μετανάστευσης και του μετανάστη. Επειδή στα περισσότερα κράτη υπάρχει σύγχυση σχετικά με τον εννοιολογικό προσδιορισμό του μετανάστη και τον καθορισμό του είδους της μετακίνησης, πολλές φορές τα στατιστικά στοιχεία πάνω στο ζήτημα αυτό δεν είναι ευδιάκριτα και συγκρίνονται δύσκολα μεταξύ τους (Ζωγραφάκης κ.ά.,2009:15).

Υπάρχουν δύο διαφορετικοί ορισμοί οι οποίοι ορίζουν το μετανάστη και χαρακτηρίζουν σε μεγάλο βαθμό την εκάστοτε μεταναστευτική πολιτική. Στον πρώτο ορισμό, μετανάστης είναι αυτός που, είναι γεννημένος στην αλλοδαπή (foreign born) δραστηριοποιείται και κατοικεί στη χώρα υποδοχής, ενώ στο δεύτερο ορισμό ο μετανάστης θεωρείται εκείνος που είναι αλλοδαπός (foreigner) και ενδεχομένως έχει γεννηθεί στη χώρα υποδοχής αλλά δεν έχει αποκτήσει την υπηκοότητα (Ζωγραφάκης κ.ά.,2009:15).

Και οι δύο πολιτικές αναφέρονται σχετικά στην απόκτηση υπηκοότητας. Η πρώτη στηρίζεται στο τόπο γέννησης του ατόμου (by birth- jus soli), δηλαδή, εάν κάποιο άτομο γεννηθεί στη χώρα υποδοχής, αποκτά και την υπηκοότητα της χώρας αυτής, με αποτέλεσμα ως μετανάστης να χαρακτηρίζεται αυτός που δεν έχει γεννηθεί στη χώρα υποδοχής (foreign born). Η δεύτερη πολιτική για την απόκτηση υπηκοότητας βασίζεται, στην καταγωγή του ατόμου (by blood- jus sanguinis),όπου σύμφωνα με αυτήν, από τη στιγμή που ο αλλοδαπός δεν έχει κοινή καταγωγή και παράδοση, δεν αποκτά την υπηκοότητα της χώρας υποδοχής και παραμένει αλλοδαπός (foreigner), στη χώρα υποδοχής όπου δραστηριοποιείται, ασχέτως αν έχει γεννηθεί στην χώρα αυτή (Ζωγραφάκης κ.ά.,2009:15).

Να σημειωθεί ότι, στην ελληνική περίπτωση η πολιτική η οποία υιοθετείται είναι η δεύτερη, jus sanguinis, για τους «εθνικούς μετανάστες», δηλαδή τους

ομογενείς και τους παλιννοστούντες, κυρίως από την Αλβανία και τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Τον ίδιο ορισμό χρησιμοποιεί και η Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία. Σε γενικές γραμμές αυτές οι διαφοροποιήσεις στους ορισμούς, προκαλούν σημαντικά προβλήματα συγκέντρωσης και συγκρισιμότητας στατιστικών δεδομένων σχετικά με τις μεταναστευτικές ροές, κάτι το οποίο είναι εμφανές και στην Ελλάδα (Ζωγραφάκης κ.ά.,2009:16,17).

Σε κάθε περίπτωση μεταναστευτικής ροής, ο μετανάστης αντιμετωπίζεται ως ο «ξένος», ο «διαφορετικός», ο «άλλος», από την ντόπια κοινωνία. Η ανάπτυξη και συνύπαρξη των ιδιαιτεροτήτων των ντόπιων και των μεταναστών, εντείνουν και οξύνουν σε πολλές περιπτώσεις τις κοινωνικές απόψεις και συμπεριφορές, που μπορεί να οδηγήσουν σε εθνικισμό, ρατσισμό και ξενοφοβία. Οι μετανάστες έρχονται ως «άλλοι», συχνά κοινωνικά αποκλεισμένοι. Το ζήτημα της πολιτιστικής ταυτότητας τίθεται τόσο για τους ίδιους όσο και για τις χώρες υποδοχής (Λεοντίδου,2005:369).

Ο διαχωρισμός αυτός για τους μετανάστες, από τους γηγενείς, σε «εμείς» και «εκείνοι», δημιουργεί ακόμα και σε ιδεατό (φαντασιακό) επίπεδο, την αίσθηση ότι αυτοί οι άνθρωποι έχουν «διπλή ταυτότητα», «διπλή συνείδηση» για το χώρο, τον τόπο που κατοικούν και κατάγονται. Σε αυτά τα πλαίσια και μέσα από διαχωρισμούς όπως οι παραπάνω, καθορίζεται το σύγχρονο φαινόμενο της μετανάστευσης και ορίζεται το περιεχόμενο της έννοιας «μετανάστης» (Λεοντίδου,2005:369). Πολλές φορές σε αρκετές περιπτώσεις, η φύση του μετανάστη δεν καθορίζεται μόνο από το λόγο που τον οδήγησε στη μετακίνηση όπως συμβαίνει στην πλειοψηφία για λόγους οικονομικούς, αλλά επίσης χαρακτηρίζεται από τον κοινωνικό παράγοντα. Ο «πολιτισμικά Άλλος» είναι επίσης ένας «οικονομικά Άλλος» στην οικοδόμηση του έθνους-κράτους (Green,2004). Ο σεβασμός του «Άλλου» σε μια κοινωνία με δικαιώματα και αλληλεγγύη δεν είναι παραχώρηση ούτε πολυτέλεια. Η διασφάλιση της ατομικότητας θα πρέπει να επιτυγχάνεται με σεβασμό και όχι με ανοχή και, να αντιμετωπίζεται ως ένας ζωτικός όρος για την ύπαρξη κοινωνιών με δικαιώματα και αλληλεγγύη (Λαμπριανίδης,2005:279).

Η Ελλάδα έχει καταστεί πλέον χώρα υποδοχής μεταναστών. Η παρουσία των αλλοδαπών είναι εμφανής σε όλους τους τομείς της κοινωνικής δραστηριότητας. Στη νέα αυτή πραγματικότητα αναδεικνύονται ζητήματα που άμεσα ή έμμεσα συνδέονται

με το μεταναστευτικό φαινόμενο, όπως η οικονομία, το δίκαιο, η πολιτική, η πολιτιστική ταυτότητα, η εγκληματικότητα των αλλοδαπών, ο ρατσισμός και γενικότερα ζητήματα που αναδιαμορφώνουν την κοινωνική δομή, ζητήματα που καθημερινά προσελκύουν το ενδιαφέρον νέων ερευνητών, ζητήματα που παραμένουν ανοικτά για τον ερευνητή. Ιδιαίτερα σήμερα, στην παγκοσμιοποιημένη οικονομική ύφεση, το μεταναστευτικό ζήτημα, βγάζει στην επιφάνεια, κρυμμένα ψυχολογικά κοινωνικά αντανάκλαστικά σχετικά με την καλλιέργεια κλίματος φόβου και γενικότερα διαφόρων εκρήξεων και εντάσεων, αναφορικά με το θέμα της ασφάλειας του γηγενούς πληθυσμού απέναντι στον «άλλο», τον «ξένο», τον «διαφορετικό» (Τσίγκανου κ.ά.,2009:5,6).

2.3. Θεωρίες φαινομένου μετανάστευσης

Η μελέτη του φαινομένου της μετανάστευσης προϋποθέτει την υιοθέτηση μιας γενικότερης θεωρητικής προσέγγισης η οποία καθιστά δυνατή την ανάλυση της πολλαπλότητας και ιδιαιτερότητας των διαφόρων πλευρών του φαινομένου, θέτοντάς το ταυτόχρονα σε ένα συγκεκριμένο ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο. Όπως έχει ειπωθεί και νωρίτερα, η μετανάστευση είναι ένα συνονθύλευμα κοινωνικών δομών και σχέσεων, η οποία οικοδομείται πάνω στην οργάνωση και την λειτουργία ενός κοινωνικού σχηματισμού και εμπεριέχει όλες τις διαστάσεις της κοινωνικής ζωής (Πετράκου,2003:1).

Οι βασικές κατηγορίες προσεγγίσεων των θεωριών της μετανάστευσης είναι δύο α) η μακροκοινωνιολογική και β) η μικροκοινωνιολογική. Στο επίπεδο της μακροκοινωνιολογικής προσέγγισης αναλύονται οι μεταναστευτικές κανονικότητες μέσα από το πρίσμα των σχέσεων μεταξύ των χωρών αποστολής και υποδοχής, οι συνθήκες εισόδου, τα δικαιώματα παραμονής, απασχόλησης. Σε αντίθεση με την μικροκοινωνιολογική προσέγγιση, η οποία εστιάζει στο άτομο-μετανάστη και τις επιλογές του, οι οποίες διαμορφώνονται από τις προσωπικές του ιστορίες, τις κοινωνικές ταυτότητες κλπ.

Πιο συγκεκριμένα, αρχίζοντας με την μακροκοινωνιολογική προσέγγιση, θα αναφέρουμε την **Μαρξιστική θεωρία** από τους Castles και Kosack. Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία, οι παράγοντες έλξης συνοψίζονται στα κενά που δημιουργεί στην Ευρωπαϊκή αγορά εργασίας ο συνδυασμός των δημογραφικών, οικονομικών και κοινωνικών εξελίξεων. Από τη άλλη μεριά, οι παράγοντες απώθησης συνοψίζονται στην υπανάπτυξη κάποιων χωρών – περιοχών. Ως παράγοντες έλξης, θεωρούνται ο βραδύτερος ρυθμός δημογραφικής αύξησης σε σχέση με τον ρυθμό αύξησης των θέσεων εργασίας, σε συνδυασμό με την αρνητική στάση του γηγενούς πληθυσμού να καλύψει ανάγκες σε ανειδίκευτη και κουραστική (ίσως και κακοπληρωμένη) θέση εργασίας (Μουσούρου,2003:82-83).

Ως παράγοντες απώθησης, αναφέρονται το χαμηλό επίπεδο ζωής, το χαμηλό κατά κεφαλήν εισόδημα, τα υψηλά ποσοστά ανεργίας και υποαπασχόλησης, ο ρυθμός ανάπτυξης που είναι πιο αργός από τον ρυθμό δημογραφικής αύξησης, οι μεγάλες κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες. Να σημειωθεί ότι, στη θεωρία αυτή, η μετανάστευση δεν οφείλεται στην ύπαρξη παραγόντων απώθησης, αλλά στην δυναμική της ταυτόχρονης ύπαρξης όλων αυτών των παραγόντων, σαν αποτέλεσμα της ανισόμετρης ανάπτυξης της καπιταλιστικής οικονομίας (Μουσούρου,2003:82-83). Οι μαρξιστικές θεωρίες ερμηνεύουν τη μετανάστευση σαν φαινόμενο άμεσα συνδεδεμένο με τις ευρύτερες κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές και πρεσβεύουν ότι πρέπει να μελετάται στη βάση αυτών των αλλαγών. Η μετανάστευση αντιμετωπίζεται σαν αποτέλεσμα συλλογικής δράσης στις εκάστοτε κοινωνικές και ταξικές δομές (Χλέτσος κ.ά.,2005:11).

Σύμφωνα με την **Μαρξιστική θεωρία**, η μετανάστευση είναι η απόρροια της ανισότητας και των ανισορροπιών του ιεραρχημένου διεθνούς καταμερισμού της εργασίας. Ο Μαρξ απέδωσε την ευθύνη στις παραγωγικές διαδικασίες, στις ανισότητες που δημιουργούνται από το καπιταλιστικό σύστημα παραγωγής (Κρητικός,2008:347). Υποστηρίζει, ότι η μετανάστευση δεν προκύπτει από τις ίσες ευκαιρίες και την ισορροπία του καπιταλιστικού συστήματος, στο οποίο όλοι είναι ελεύθεροι να ακολουθήσουν την διαδρομή μέγιστου δυνατού κέρδους. Αντίθετα, οι μεταναστευτικές ροές, μπορούν να γίνουν κατανοητές μόνο μέσα από το πρίσμα του

καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, και πιο συγκεκριμένα με την έννοια της εκβιομηχάνισης, με τις ιεραρχίες και την ανομοιογένειά του (Μαρούκης,2010:84).

Οι περισσότερες θεωρίες μετανάστευσης εστιάζονται στο επεξηγηματικό σχήμα «ώθηση-έλξη», σύμφωνα με το οποίο οι μετακινήσεις συμβαίνουν και μπορούν να εξηγηθούν από παράγοντες «ώθησης» και από παράγοντες «έλξης». Σε αυτή τη θεωρία «ώθηση – έλξη», η μετανάστευση εξετάζεται ως αποτέλεσμα της φτώχειας των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών. Η θεωρία αυτή ως παράγοντες ώθησης εντοπίζει τις οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες της ζωής στις φτωχότερες περιοχές του πλανήτη, οι οποίες εξαναγκάζουν ή ωθούν τους ανθρώπους να μετακινηθούν μέσα στο χώρο. Η ανάπτυξη βιομηχανικής δραστηριότητας και τεχνολογίας σε συνδυασμό με την έλλειψη φθηνών εργατικών χεριών, αποτελούν τους παράγοντες έλξης. Σε συνδυασμό οι παράγοντες ώθησης και έλξης, καθορίζουν και προσδιορίζουν το μέγεθος και την κατεύθυνση των μεταναστευτικών κινήσεων (Κρητικός,2008:348, Τερκενλή,2007:226, Δημοπούλου,2010:21).

Εκτός από την κλασσική οικονομική προσέγγιση (κινητικότητα εργασίας, βελτίωση του διεθνούς καταμερισμού εργασίας), υπάρχει η **νεοκλασική οικονομική θεωρία**. Σύμφωνα με αυτή, οι παράγοντες έλξης – απώθησης μεταφράζονται σε διαφορετικού είδους συμφέροντα, από τον ίδιο το μετανάστη, τη χώρα αποστολής, τη χώρα υποδοχής κλπ. Το βασικό «σκεπτικό» της προσέγγισης αυτής είναι κυρίως οικονομικό. Η (διεθνής) μετανάστευση προκαλείται από τις γεωγραφικές διαφορές στη προσφορά και στη ζήτηση εργασίας. Οι διαφορές εντοπίζονται στα επίπεδα μισθών. Οι μετανάστες εγκαταλείπουν χώρες με χαμηλούς μισθούς, για να πάνε σε χώρες με υψηλότερους μισθούς. Άρα, οι διαφορές που υπάρχουν στα επίπεδα των μισθών στις διάφορες χώρες, είναι εκείνες που δημιουργούν τη (διεθνή) μετανάστευση (Γ. Χατζόπουλος).

Έμφαση στους οικονομικούς παράγοντες της μετανάστευσης δίνεται από τις νεοκλασικές θεωρίες, όπως είναι για παράδειγμα η αναζήτηση/εύρεση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης για τους ίδιους τους μετανάστες και ευρύτερα για τις οικογένειές τους. Ωστόσο, δεν λαμβάνονται υπόψη άλλες μεταβλητές όπως είναι το φύλο, η διάρκεια παραμονής, οι πολιτικές συνθήκες, η οικογενειακή κατάσταση των μεταναστών κλπ. Στη νεοκλασική οικονομική θεωρία, δύναται να εξηγηθεί με ποιο

τρόπο ο νόμος προσφοράς – ζήτησης επηρεάζει τη λήψη απόφασης για μετανάστευση σε επίπεδο ατόμου σε συνάρτηση με τους παράγοντες έλξης – απώθησης (pull-push factors). Επίσης, σε αυτή τη θεωρητική βάση, η μετανάστευση αντιμετωπίζεται ως μηχανισμός εξισορρόπησης της ανισότητας που υφίσταται στην κατανομή οικονομικών ευκαιριών. Τέλος, κύριο χαρακτηριστικό της θεωρίας αυτής είναι ο έντονος μεθοδολογικός ατομισμός, όπως επίσης αγνοείται ο παράγοντας κάποιο άτομο να είναι γνώστης των κοινωνικοπολιτικών και οικονομικών συνθηκών άλλων περιοχών (Παπατζανή κ.ά.,2007:23 & Χλέτσος κ.ά.,2005:11).

Η Μαρξιστική θεωρία, η θεωρία των παγκόσμιων συστημάτων⁶ και η θεωρία εξάρτησης, αναφέρονται στη βιβλιογραφία και ως **δομικές προσεγγίσεις**. Σύμφωνα με αυτές, η διεθνής μετανάστευση θεωρείται ως μορφή εκμετάλλευσης των περιφερειακών εθνών από τα έθνη «πυρήνες» μέσα στο διεθνές σύστημα. Η κριτική πάνω σε αυτές τις προσεγγίσεις αναφέρεται στο γεγονός ότι δίνεται πολύ μεγάλη έμφαση στη μετανάστευση, μέσα από την ανάλυση του παγκόσμιου καπιταλισμού. Δηλαδή, οι οικονομικοί μετανάστες παρουσιάζονται ως παθητικά υποκείμενα του διεθνούς οικονομικού συστήματος και υποτιμάται η αξία της ατομικής τους δράσης (Παπατζανή κ.ά.,2007:24).

Εστιάζοντας όμως στο μακροεπίπεδο έχει παραμεληθεί το μικροεπίπεδο που συνδέει το δομικό επίπεδο με τις πραγματικές πληθυσμιακές μετακινήσεις. Η μικροκοινωνιολογική προσέγγιση για τη **νεοκλασική οικονομική θεωρία**, στηρίζεται στο ανθρώπινο και οικονομικό κεφάλαιο. Οι μετακινούμενοι εργαζόμενοι πηγαίνουν σε χώρες όπου, το ατομικό τους ανθρώπινο κεφάλαιο θα τους αποδώσει μεγαλύτερα κέρδη. Για να μπορέσουν όμως να μεταναστεύσουν σε χώρες που πιστεύουν ότι θα τους αποδώσουν μεγαλύτερα εισοδήματα, πρέπει πρώτα να επενδύσουν σε χρηματικό κεφάλαιο, όπως για παράδειγμα τα έξοδα ταξιδιού, συντήρησης, την προσπάθεια εκμάθησης ξένης γλώσσας (αν είναι απαραίτητο και χρειάζεται), τις δυσκολίες προσαρμογής, το ψυχολογικό κόστος κλπ. (Χατζόπουλος).

Η θεωρία της οικιακής στρατηγικής ή αλλιώς η οικογενειακή στρατηγική, αποτελεί εναλλακτική προσέγγιση μικροκοινωνιολογικής θεωρίας από αυτές των

⁶ Σύμφωνα με τη θεωρία των παγκόσμιων συστημάτων η μετανάστευση είναι μια φυσική επίπτωση των διαταραχών και των ανακατατάξεων που συμβαίνουν αναπόφευκτα στην διαδικασία της καπιταλιστικής ανάπτυξης. (Χατζόπουλος)

δομικών και των νεοκλασικών αναλύσεων. Με την θεωρία αυτή εννοείται το σύνολο των μέσων που χρησιμοποιεί η οικογένεια προκειμένου να εξασφαλίσει την επιβίωσή της και τη μετάδοση αξιών και περιουσιακών στοιχείων από γενιά σε γενιά, όπως επίσης και την κοινωνική και οικονομική ενσωμάτωσή της. Επί του πρακτέου, σε αυτή τη περίπτωση η μεταναστευτική απόφαση είναι συλλογική διαδικασία και δεν λαμβάνεται από ένα μόνο άτομο. Αυτό γίνεται κυρίως για την εξασφάλιση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης και αύξηση εισοδήματος, αλλά επίσης σκοπεύει στην ελαχιστοποίηση κινδύνων για τα μέλη της οικογενειακής ομάδας (Μουσούρου, 2003:86 & Παπατζανή κ.ά., 2007:24).

Μια άλλη θεωρία που υπάρχει μέσα στα πλαίσια της μικροκοινωνιολογικής προσέγγισης, είναι η **θεωρία των δικτύων** η οποία αναπτύχθηκε τις δεκαετίες 1980-1990. Οι προσωπικοί, πολιτισμικοί και κοινωνικοί δεσμοί, που δημιουργούνται και αναπτύσσονται μεταξύ των μεταναστών, είναι οι λόγοι που αποδίδουν τη μεταναστευτική διαδικασία στη θεωρία αυτή. Τα συστήματα των διαπροσωπικών δεσμών που συνδέουν τους μετανάστες, είτε είναι μέσα από σχέσεις συγγένειας, φιλίας είτε από κοινό τόπο καταγωγής, βοηθούν στην εύρεση εργασίας, στέγης, εγκατάστασης και προσαρμογής στο νέο περιβάλλον. Θα μπορούσε να πει κάποιος πως πρόκειται, για ένα κοινωνικό κεφάλαιο το οποίο αυξάνει την συχνότητα μετακινήσεων και απασχόλησης στη χώρα προορισμού, εξαιτίας των κοινωνικών δεσμών/δικτύων (Παπατζανή κ.ά., 2007:25 & Χατζόπουλος).

Ανάμεσα στις μικροκοινωνιολογικές προσεγγίσεις και στις μακροκοινωνιολογικές, υπάρχουν οι θεωρίες μέσου επιπέδου. Οι θεωρίες αυτές, οι οποίες έχουν ως κύριο μοχλό αναλύσεων τη μονάδα του νοικοκυριού, αποτέλεσαν την προσπάθεια συγκερασμού των δύο παραπάνω θεωρητικών κατευθύνσεων. Το μέσο επίπεδο περιλαμβάνει, επίσημες δομές, διαμεσολαβητές και διευκολυντές, πρακτορεία και άτυπα δίκτυα, μέσω των οποίων άτομα και οικογένειες/νοικοκυριά, διαπραγματεύονται τις μεταναστευτικές τους πορείες. Να σημειώσουμε ότι η θεωρία αυτή, ίσως μοιάζει με τη θεωρία της οικιακής στρατηγικής, αλλά διαφοροποιείται διότι περιλαμβάνει και άλλους φορείς πλην της οικογένειας για την λήψη μεταναστευτικής απόφασης (Χλέτσος κ.ά., 2005:11-12 & Παπατζανή κ.ά., 2007:26).

Σε σημερινή κλίμακα, η θεωρητική ανάλυση γύρω από το θέμα της μετανάστευσης, αντιπροσωπεύεται από την εξέλιξη των θεωριών και τον συνδυασμό των προηγούμενων προσεγγίσεων, με το συνθετικό μοντέλο. Το μοντέλο αυτό, χρησιμοποιεί και τα τρία προαναφερθέντα επίπεδα ανάλυσης: α) το μακρο- επίπεδο (έθνη-κράτη), β) το μέσο- επίπεδο (ομάδες, οργανώσεις) και γ) το μικρο-επίπεδο (άτομα). Η σύνθεση και των τριών αυτών επιπέδων, τα οποία αναπτύχθηκαν παραπάνω, αποτελεί ίσως, την πληρέστερη απεικόνιση του φαινομένου της μετανάστευσης, καθώς περιλαμβάνει όλες τις πτυχές του φάσματος, από το γενικό μέχρι το ειδικό (Παπατζανή κ.ά.,2007:26).

Η μετανάστευση γενικά για την ελληνική περίπτωση, είναι δύσκολο αρκετά να ορισθεί και να ταυτοποιηθεί με μία μόνο θεωρία. Η πολυσύνθετη και πολύπλευρη φύση του ζητήματος, καθιστούν αναγκαία τη μελέτη του φαινομένου στη βάση όλων των θεωριών και όχι μεμονωμένα. Για ορθότερη ανάλυση και δόκιμη αντιμετώπιση του φαινομένου, απαιτείται να αντιμετωπίζεται στην σφαίρα της παγκοσμιοποίησης και του διευρυνόμενου χάσματος μεταξύ πλούσιων και φτωχών χωρών. Τότε ίσως να είναι πιο εύκολος ο τρόπος απάντησης ερωτημάτων γύρω από το θέμα όπως για παράδειγμα, γιατί να δημιουργείται η ανάγκη για μετακίνηση, με ποιους τρόπους πραγματοποιούνται οι μεταναστευτικές ροές και τέλος, το σύστημα με ποιο τρόπο καταφέρνει να τις προσελκύει και να τις ελέγχει; (Εμκε Πουλοπούλου,2007:186)

2.4. Ζητήματα κοινωνικής και οικονομικής ενσωμάτωσης

Τα ζητήματα κοινωνικής ένταξης – κοινωνικής ενσωμάτωσης – κοινωνικής αφομοίωσης, ανέκαθεν, αποτέλεσαν θέματα έντονου προβληματισμού γύρω από το μεταναστευτικό θέμα. Το 1990 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κάνει δήλωση με σαφή την πρόθεσή της για ενθάρρυνση των πολιτικών ένταξης. *«Η ένταξη είναι αναπόφευκτη ως πολιτική αν θέλουμε να αμβλύνουμε τις εντάσεις που συνεπάγεται η μετανάστευση γενικά φτωχών, ανεπαρκώς εφοδιασμένων και εθνικά διαφορετικών ανθρώπων»* (European Commission 1990, Ναζάκης και Χλέτσος,2003:86). Στο κείμενο

υπονοείται η ανάγκη για περισσότερη ασφάλεια διαμονής, καθώς επίσης και μέριμνα για την απασχόληση, την παιδεία, την εκπαίδευση και τη στέγη.

Συχνά ο όρος «κοινωνική ένταξη» χρησιμοποιείται αντί του όρου «ενσωμάτωση». Και οι δύο έννοιες, στενά συνδεδεμένες, περιγράφουν και αναλύουν τις σημαντικότερες διαδικασίες συμμετοχής, σε όποιο βαθμό και να εμφανίζεται αυτή, των μεταναστών στο ελληνικό κοινωνικό γίνεσθαι. Η διαδικασία της κοινωνικοποίησης (ένταξη, προσαρμογή, ενσωμάτωση) του ατόμου ξεκινάει από τη στιγμή που έρχεται στην ζωή μέχρι τη στιγμή που φεύγει. Ο μηχανισμός κοινωνικοποίησης είναι μια αμφίδρομη διαδικασία μεταξύ ατόμου – κοινωνίας. Καθορίζεται από τα ερεθίσματα που παίρνει το άτομο από αυτή και η κοινωνία διαμορφώνεται από το σύνολο των ατόμων (Χαλιάπα,2009:33).

Ζητήματα πολυπολιτισμικότητας εμπεριέχονται στον ίδιο άξονα. Οι πολιτιστικές διαφοροποιήσεις και οι πολιτισμικές ταυτότητες, ανέκαθεν απασχόλησαν τις χώρες υποδοχής. Οι παρακάτω έννοιες θεωρήθηκαν ως τρόποι αντιμετώπισης για την λειτουργική οργάνωση της κοινωνίας. Χρήσιμο και ωφέλιμο είναι να γίνει μια διάκριση των εννοιών, για την καλύτερη κατανόηση αυτών μέσα από το πρίσμα της μετανάστευσης.

🚦 Αφομοίωση (assimilation): η πολιτική της αφομοίωσης των μεταναστών στο πολιτισμό της χώρας υποδοχής, εκφράζει μια αρνητική στάση στην προοπτική της πολυπολιτισμικότητας και αποβλέπει στην σταδιακή εξάλειψη των πολιτιστικών ιδιαιτεροτήτων των μεταναστών. Ουσιαστικά, αποσκοπεί στην απορρόφηση της μειονότητας και στην ομοιογένεια μέσω της συγχώνευσης των πολιτισμικών διαφορών (Μπεζεβέγκης κ.ά.,2008:24).

🚦 Ενσωμάτωση ή ενθάρρυνση της πολιτιστικής διαφορετικότητας (integration): σε αυτή τη περίπτωση αναγνωρίζεται η πολιτιστική ισοτιμία των μειονοτήτων, εκτός αν υπάρχει σύγκρουση ανάμεσα στο νομικό πλαίσιο της χώρας υποδοχής και στις θρησκευτικές ή πολιτιστικές πρακτικές των μειονοτήτων (Ναζάκης, Χλέτσος, 2003:87).

Η ένταξη είναι ένα πολυσύνθετο φαινόμενο το οποίο είναι δύσκολα προσδιορίσιμο καθώς εμπλέκονται πολλές διαφορετικές παράμετροι, όπως

οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές, εθνικές. Ανάλογα με την έμφαση που δίνεται σε κάθε παράμετρο, ορίζεται και η ένταξη των μεταναστών. Τα τελευταία χρόνια η κοινωνική ένταξη έχει αντικατασταθεί από τον όρο «κοινωνική συνοχή», θέλοντας να δοθεί κατά αυτό τον τρόπο έμφαση στο ότι, οι μετανάστες ενσωματώνονται με επιτυχία στις κοινωνίες με υψηλό επίπεδο κοινωνικής συνοχής. Η κοινωνική συνοχή αναφέρεται στις αξίες και τους σκοπούς μιας κοινωνίας, συμπεριλαμβανομένου και του αισθήματος του ανήκειν και της αλληλεγγύης, για τους ανθρώπους που προέρχονται από διαφορετικά υπόβαθρα (Βακαλόπουλος,2010:68-70).

Ο Durkheim, υποστήριξε και αυτός ότι, η κοινωνική ενσωμάτωση ορίζεται ως κοινωνική κατάσταση συνοχής, που συνεπάγεται ένα κοινό όραμα και υποστηρίζεται από ένα συλλογικό σύστημα αξιών και στάσεων το οποίο δημιουργεί ισχυρούς κοινωνικούς δεσμούς και υποτάσσει το άτομο στην κοινωνία. Όταν οι μηχανισμοί κοινωνικής ενσωμάτωσης αποτυγχάνουν, η “συλλογική δύναμη της κοινωνίας” (“collective force of society”) εξασθενεί και, ακολουθούνται μια σειρά από αρνητικές στάσεις, όπως έξαρση ατομικισμού, χαλάρωση κοινωνικών δεσμών, (“relaxation of social bonds”) που οδηγεί αναπόφευκτα στην απελευθέρωση του ατόμου, με οποιοδήποτε κόστος (Τσίγκανου κ.ά.,2009:26).

Σύμφωνα με τον ορισμό της Οικονομικής και Κοινωνική Επιτροπής (ESC) της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η ένταξη ορίζεται με βάση τη πολιτική χροιά: *«η ένταξη βασίζεται στη σταδιακή εξίσωση των δικαιωμάτων και καθηκόντων των μεταναστών, όπως και της πρόσβασής τους σε αγαθά και υπηρεσίες, με τα δεδομένα που ισχύουν και για τον υπόλοιπο πληθυσμό, υπό συνθήκες ίσων ευκαιριών και ίσης αντιμετώπισης»*. Συχνά ωστόσο, η κοινωνική ένταξη, νοείται ως μια διαδικασία κοινωνικής πειθάρχησης στα πρότυπα και στις συμπεριφορές της εκάστοτε κοινωνίας, παραμερίζοντας την αναγνώριση της ετερότητας μέσα στους κόλπους αυτής (Βακαλόπουλος,2010:58 & Γεωργοπούλου,2011:37-39).

Η έννοια της ενσωμάτωσης απαιτεί, υψηλότερο βαθμό συμμετοχής σε δημόσιο και ιδιωτικό επίπεδο, από το άτομο. Το να γίνει ένα σώμα με κάποιον άλλον, όπως δηλώνει και η ετοιμολογία της λέξης, είναι αρκετά δύσκολο, καθώς απαιτείται υιοθέτηση βασικών αξιών της ελληνικής κοινωνίας, συγκροτώντας και δημιουργώντας ισχυρούς κοινωνικούς δεσμούς, στα πλαίσια της ελληνικής

κοινωνίας. Η υιοθέτηση μπορεί να αγγίζει τις πολιτικές/νομικές, οικονομικές, κοινωνικές και πολιτισμικές αξίες της κοινωνίας, που ταυτόχρονα είναι και οι διακριτές διαστάσεις της ενσωμάτωσης. Με λίγα λόγια, η κοινωνική ένταξη είναι η σφαίρα μέσα στην οποία υπάρχουν όλοι εκείνοι οι τομείς της καθημερινότητας του ατόμου που άπτονται του δημόσιου βίου του, εν αντιθέσει με την κοινωνική ενσωμάτωση στην οποία ενυπάρχουν όλες εκείνες οι δραστηριότητες του ιδιωτικού βίου του ατόμου (Μπαγκαβός κ.ά.,2006:247, Γεωργοπούλου,2011:37-39, Κόντης,2009:78).

Για παράδειγμα, στην *κοινωνική ένταξη* μπορούν να αναφερθούν ως βασικές παράμετροι διαφοροποίησης από την κοινωνική ενσωμάτωση τα εξής αλληλοεξαρτώμενα σύνολα: ένταξη – νομιμοποίηση, ένταξη – γνώση ελληνικής γλώσσας, ένταξη – εκπαιδευτικό υπόβαθρο, ένταξη – συμμετοχή στην αγορά εργασίας, ένταξη – ύπαρξη μόνιμης κατοικίας. Στην *κοινωνική ενσωμάτωση*, τα αντίστοιχα αλληλοεξαρτώμενα σύνολα θα μπορούσαν να ήταν: ενσωμάτωση – δημιουργία, συντήρηση οικογένειας στην Ελλάδα, ενσωμάτωση – κοινή θρησκεία με το κρατούν θρησκευτικό δόγμα στην Ελλάδα, ενσωμάτωση – ισχυρός κοινωνικός δεσμός (Μπαγκαβός κ.ά.,2006:298-299).

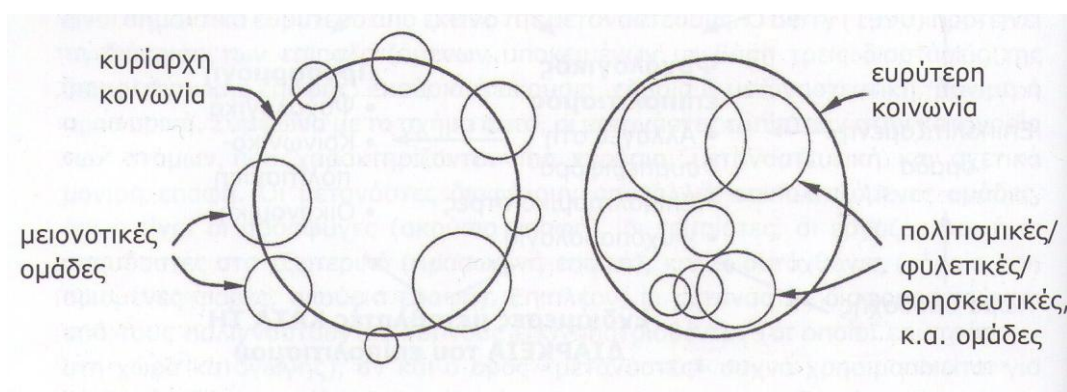
Σύμφωνα με τον Καναδό ψυχολόγο John Berry, χρησιμοποιούνται διάφοροι όροι για τη μετανάστευση. Όντας ψυχολόγος εξετάζει το θέμα μέσα από την ψυχολογική διάσταση και το προσεγγίζει τις παραπάνω έννοιες έχοντας ως βασικό άξονα τον επιπολιτισμό⁷. Μέσα στο πλαίσιο του επιπολιτισμού, ο Berry, σημειώνει τέσσερις στρατηγικές που τείνουν να εμφανίζουν τα άτομα όταν πρέπει να αντιμετωπίσουν τις νέες συνθήκες: *ενσωμάτωση, αφομοίωση, διαχωρισμό και περιθωριοποίηση*. Έτσι λοιπόν ο Berry, περιγράφει δύο μοντέλα πλουραλιστικών κοινωνικών (Μπεζεβέγκης κ.ά.,2008:19-24 & Κόντης,2009:528).

Το πρώτο μοντέλο είναι το αφομοιωτικό, στο οποίο υπάρχει μια κυρίαρχη κουλτούρα, όπου στα περιθώριά της κινούνται οι διάφορες μειονοτικές ομάδες. Σε αυτό το μοντέλο υπάρχει μια κοινή πεποίθηση, ότι μακροπρόθεσμα οι μειονοτικές ομάδες, είτε θα απορροφηθούν είτε θα περιθωριοποιηθούν, από την κυρίαρχη

⁷ Ο όρος αυτός εξηγεί, όλα εκείνα τα φαινόμενα που δημιουργούνται από τη διαπολιτισμική επαφή των ομάδων και των συνακόλουθων μεταβολών. Σημειώνει, πως η συνύπαρξη διαφορετικών εθνοπολιτισμικών ομάδων, δεν σημαίνει αυτόματα, πολυπολιτισμικό προσανατολισμό.

κουλτούρα. Το πολυπολιτισμικό μοντέλο, το οποίο είναι το δεύτερο, επικρατεί η άποψη της κοινής συμβίωσης ως ένα πλαίσιο, μέσα στο οποίο, οι διάφορες εθνοπολιτισμικές ομάδες τοποθετούνται ισότιμα μέσα στην ευρύτερη κοινωνία. Σε αυτό το μοντέλο δεν ασκείται πίεση για αφομοίωση των εθνοπολιτισμικών ομάδων από την πλευρά της κοινωνίας, ακόμα και αν υπάρχουν άτομα τα οποία εντάσσονται σε διαφορετικές ομάδες ταυτόχρονα, ανάλογα με τα χαρακτηριστικά τους, όπως φυλή, θρησκεία, κλπ. (Μπεζεβέγκης κ.ά.,2008:19-24).

Τα μοντέλα του Berry, απευθύνονται στους μετανάστες μέσα από δύο ερωτήματα τα οποία καλούνται να λύσουν: επιθυμία διατήρησης της επαφής με μέλη των συμπατριωτών τους ή επιθυμία σύναψης σχέσεων με μέλη της κοινωνίας υποδοχής; Κάτω από αυτές τις συνθήκες, οι μετανάστες καλούνται να προσαρμοστούν, ενσωματώνοντας τις αλλαγές που συνεπάγεται ο επιπολιτισμός. Η προσαρμογή των μεταναστών, δεν αποτελεί μονοδιάστατη διαδικασία, αλλά πρέπει να αναλύεται σε μεταβλητές ομαδικού επιπέδου. Δεν εξαρτάται μόνο από τα ατομικά χαρακτηριστικά και τις διαστάσεις της προσωπικότητας, αλλά και από τη συλλογική ταυτότητα, τις αξίες, την αντιλαμβανόμενη προκατάληψη. Επιπλέον, οι μεταβολές στην προσαρμογή δεν «απευθύνονται» μόνο στους μετανάστες αλλά και σε ομάδες στην κοινωνία υποδοχής, έστω και αν αυτές είναι λιγότερο εμφανείς (Μπεζεβέγκης κ.ά.,2008:19-24).

Εικόνα 1: Αφομοιωτικό μοντέλο (αριστερά), πολυπολιτισμικό μοντέλο (δεξιά)

Πηγή: Μπεζεβέγκης κ.ά.,2008:22

Όλες οι παραπάνω έννοιες, ενσωμάτωση, αφομοίωση, ένταξη, επιπολιτισμός, αναφέρονται στην βιβλιογραφία για το μεταναστευτικό ζήτημα, άλλοτε με

παραπλήσιους προσδιορισμούς και άλλοτε, με εκ διαμέτρου αντίθετες αποσαφηνίσεις. Αυτό μας οδηγεί στο συμπέρασμα, της δυσκολίας απόδοσης ενός μόνο ορισμού για κάθε μια έννοια, όπως αντίστοιχα συμβαίνει με τον προσδιορισμό του μετανάστη, της διαδικασίας μετανάστευσης και ούτω καθεξής. Πολλές φορές η σύγχυση που παρατηρείται στον διαχωρισμό των εννοιών, κατατάσσουν τις λέξεις ως ενιαίες. Κάτι το οποίο δεν είναι δόκιμο, καθώς εφαρμόζεται με διαφορετικό τρόπο στην κοινωνική πραγματικότητα και φέρει διαφορετικό ρόλο στη διαδικασία δημιουργίας κοινωνικών κατασκευών γύρω από το μεταναστευτικό ζήτημα.

Η ενσωμάτωση των μεταναστών στις χώρες υποδοχής, αποτελεί θέμα σημαντικού ενδιαφέροντος. Η ενσωμάτωση δεν πρέπει να γίνεται, μόνο μέσα στα πλαίσια της αγοράς εργασίας, αλλά να είναι εμφανής και στο κοινωνικό τομέα. Για παράδειγμα, στην Ιταλία και την Ισπανία, οι διαδικασίες ενσωμάτωσης των μεταναστών στρέφονται στην ευρύτερη ενσωμάτωση και όχι συγκεκριμένα στην ενσωμάτωση στην αγορά εργασίας. Η φύση της διαδικασίας της ενσωμάτωσης διαφέρει από χώρα σε χώρα, ωστόσο θα πρέπει πάντα και παντού οι μετανάστες να προσαρμόζονται στη χώρα υποδοχής, αλλά και αντίστροφα. Οι διαδικασίες ενσωμάτωσης που ακολουθεί κάθε χώρα διαφέρουν, εξαιτίας της ιστορίας μετανάστευσης που φέρει κάθε χώρα ξεχωριστά, των χαρακτηριστικών των αφίξεων, του πληθυσμού των μεταναστών αλλά και της γενικότερης μεταναστευτικής πολιτικής. Οι διαφορές ακόμα εντοπίζονται στα προγράμματα κοινωνικής δικτύωσης που εφαρμόζονται σε κάθε χώρα για να βοηθήσουν τους μετανάστες και στις γενικότερες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες των χωρών υποδοχής (Τσομπάνογλου κ.ά.,2009:53,97).

Ένα ερώτημα που τίθεται είναι έχει διττή σημασία: *Πώς οι μετανάστες εντάσσονται στην ελληνική κοινωνία και πώς η παρουσία των μεταναστών αλλάζει την ελληνική κοινωνία;* Η παρουσία των μεταναστών στη χώρα, δρα αμφίδρομα. Απαιτείται δική τους προσαρμογή στις, νέες συνθήκες για αυτούς, της ελληνικής κοινωνίας, αλλά ταυτόχρονα αλλάζουν και οι κόλποι της ίδιας της κοινωνίας. Το θέμα είναι πώς αντιμετωπίζονται αυτοί οι άνθρωποι. Σαν οικονομικοί πόροι για τη μεγέθυνση κερδών, σαν άτομα με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που προσφέρουν στην οικονομία και στην κοινωνία με τη διαφορετικότητά τους, ή ως προσωρινά

«φιλοξενούμενου» τον τόπο ή απλά γίνεται μια προσπάθεια να ενταχθούν οι άνθρωποι αυτοί στην ελληνική κοινωνία; (Λαμπριανίδης,2005:287,290)

Η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι κρίσιμη, μιας και η δυναμικότητα του φαινομένου της μετανάστευσης, απαιτεί μηχανισμούς ενσωμάτωσης όχι μόνο για το παρόν αλλά και για το μέλλον, για την δεύτερη και τρίτη γενιά μεταναστών. Ήδη στην Ελλάδα υπάρχει έντονα η εμφάνιση της δεύτερης γενιάς μεταναστών και η ενσωμάτωση αυτών στο μέλλον θα κριθεί από τις πράξεις της κοινωνικής συμπεριφοράς για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού, από τις ενέργειες που γίνονται για τη πρώτη γενιά μεταναστών στο παρόν (Εμκε Πουλοπούλου,2007:475).

Ήδη άτομα της δεύτερης γενιάς μεταναστών αντιμετωπίζονται χωρίς διακρίσεις από το ντόπιο πληθυσμό, εν συγκρίσει με την πρώτη γενιά, δηλαδή τους γονείς τους. Πολλά παιδιά έχουν γεννηθεί στη χώρα υποδοχής, έχουν μεγαλώσει με τον ελληνικό τρόπο σκέψης και το ελληνικό γίνεσθαι, μιλούν την ελληνική γλώσσα, έχουν πάει σε ελληνικά σχολεία και έχουν πάρει ελληνική Παιδεία και ασχολούνται σε πολλούς δραστήριους τομείς, όπως του αθλητισμού, των καλλιτεχνικών, της εργασίας κλπ. Η δεύτερη γενιά μεταναστών δεν θα αντιμετωπίζει στον ίδιο βαθμό διακρίσεις, πόσο μάλλον η τρίτη, γιατί θα είναι, αν δεν είναι ήδη ως ένα βαθμό, αποδεκτή ως μέλος της ελληνικής κοινωνίας (Εμκε Πουλοπούλου,2007:475).

Είτε γίνεται λόγος για την κοινωνική ένταξη των μεταναστών, είτε για την κοινωνική ενσωμάτωση των μεταναστών, χρειάζεται να υπάρχει ως βασική κατευθυντήρια γραμμή, η υπεράσπιση και τήρηση των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Η χωρική κλίμακα αναφοράς είναι διαφορετική στις δύο έννοιες. Στην **ένταξη** αναφερόμαστε στο **τοπικό** κυρίως επίπεδο, όπως στην πρόσβαση στην εκπαίδευση, στην υγεία, στην εργασία, στη διασφάλιση της ελευθερίας έκφρασης και γενικά στην ισότιμη κοινωνική συμμετοχή. Ενώ στην **αφομοίωση**, η κλίμακα είναι γενικότερη και περισσότερο **εθνικού** επιπέδου αναφοράς, που όμως υπάρχει λεπτή διαχωριστική γραμμή με την ένταξη. Το ζητούμενο για την ελληνική κοινωνία είναι να υπάρξει αρμονική συμβίωση των μελών της και το μέσο για την επίτευξή της είναι η ανθρωποκεντρική και δίκαιη διαχείριση του μεταναστευτικού φαινομένου (Τσίγκανου κ.ά.,2009:189).

Το Κεφάλαιο XII του Νόμου 3386 που έχει ως τίτλο «Κοινωνική Ένταξη», αναφέρει το δικαίωμα στην «ισότιμη συμμετοχή των αλλοδαπών τρίτων χωρών στην οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική ζωή της χώρας» [...] «με παράλληλη διατήρηση της εθνικής τους ταυτότητας», ενώ παράλληλα προαναγγέλλει ένα «Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δράσης», το οποίο αποτελείται από τους ακόλουθους πυλώνες: (α) την πιστοποιημένη γνώση της ελληνικής γλώσσας, (β) την επιτυχή παρακολούθηση εισαγωγικών μαθημάτων σχετικά με την ιστορία, τον πολιτισμό και τον τρόπο ζωής της ελληνικής κοινωνίας, (γ) την ένταξη στην ελληνική αγορά εργασίας, και (δ) την ενεργό κοινωνική συμμετοχή (Τσίγκανου κ.ά.,2009:177).

Ωστόσο χρήσιμο είναι να αναλογιστούμε το ρόλο της μεταναστευτικής πολιτικής της χώρας υποδοχής στην διαδικασία ένταξης των μεταναστών. Ένας σημαντικός παράγοντας καθορισμού είναι ο η αγορά εργασίας. Το είδος της επαγγελματικής απασχόλησης του μετανάστη αντιμετωπίζεται ως ο πρωταρχικός μηχανισμός ένταξής του στην κοινωνία υποδοχής. Η εργασία στην ουσία είναι αυτή που έμπρακτα καθορίζει αλλά και εξασφαλίζει την διάρκεια παραμονής, τα εισοδήματα, τα κοινωνικά δικαιώματα που έχει ο μετανάστης. Τη στιγμή λοιπόν, που στην Ελλάδα πια έχει εισέλθει μεγάλος όγκος μεταναστευτικών ροών, ο οποίος αφενός δύσκολα προσδιορίζεται από την εκάστοτε κρατική πολιτική και αφετέρου απασχολείται σε διάφορους εργασιακούς τομείς, όπου στο σχήμα αυτό πάλι η κρατική πολιτική είναι απύσχα, γίνεται αντιληπτό ότι η εργασία είναι αυτή που ρυθμίζει και καθορίζει ως ένα μεγάλο βαθμό, την παραμονή ή όχι των μεταναστών και κατ' επέκταση την ένταξη τους (Μπαγκαβός κ.ά.,2006:248-250).

2.5. Ένταξη – αγορά εργασίας – απασχόληση – επιπτώσεις

Τις περισσότερες φορές η εργασία είναι ο κύριος λόγος μετακίνησης, οπότε ο άνθρωπος που μεταναστεύει φέρει διπλή ταυτότητα. Θωρείται από κάποιους ως ξένος και επίσης έχει την ιδιότητα του εργάτη για να εξασφαλίσει τα προς το ζην. Η επιβίωση απαιτεί εργασία και η ενσωμάτωση θα πραγματοποιηθεί όχι μόνο με βάση το ιστορικό παρελθόν αλλά και το παρόν, το κοινωνικό πλαίσιο. Η αντιμετώπιση του

μετανάστη ως «άλλος, ξένος» καθώς και οι διαφορετικές πολιτισμικές προσεγγίσεις που εμφανίζονται γύρω από το θέμα, εντείνουν την διττή ταυτότητα του μετανάστη και κατά συνέπεια την μεγαλύτερη δυσκολία για την ενσωμάτωσή του (Green,2004:102).

Η Αθήνα αποτέλεσε και αποτελεί αν όχι τον κύριο πυρήνα έλξης των μεταναστευτικών εισροών, έναν από τους πρωταρχικούς, στην επιλογή των μεταναστών, σταθμό εγκατάστασης και παραμονής. Εκτός του ότι εξυπηρετεί πρωταρχικά διοικητικά και πολιτικά αιτήματα, ευνοεί τα δίκτυα επικοινωνίας και πληροφόρησης προς όφελος των μεταναστών και επίσης, προσφέρει ευκαιρίες για απασχόληση στο τομέα των υπηρεσιών ή σε μικρές βιοτεχνικές μονάδες. Τα δίκτυα επικοινωνίας παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο και αποτελούν κριτήριο στην επιλογή των μεταναστών για το τόπο εγκατάστασης, πόσο μάλλον όταν δεν έχουν ούτε σπίτι, ούτε δουλειά (Μαλούτας,2000:51).

Η εργασία αν και είναι βασικός και θεμελιώδης παράγοντας για τη μεταναστευτική διαδικασία δεν είναι ο μοναδικός και δεν θεωρείται αυτόνομος. Η εργασία, βοηθάει το άτομο που μεταναστεύει να καλύψει τις βασικές του ανάγκες για την επιβίωσή του με τα απαραίτητα υλικά αγαθά, ταυτόχρονα όμως συνεισφέρει και στην κάλυψη των αναγκών της οικογένειάς του, αν δεν το έχει ακολουθήσει, στέλνοντας εμβάσματα στη χώρα προέλευσης. Η οικονομική αξία των εμβασμάτων είναι μια από τις κυριότερες κινητήριες δυνάμεις της μετακίνησης (Green,2004:103).

Ένα σημαντικό μέρος της ελληνικής αγοράς εργασίας καλύπτεται από τους μετανάστες. Οι τομείς στους οποίους απασχολούνται είναι κυρίως ο κατασκευαστικός, ο τουριστικός τομέας, ο αγροτικός και ακόμα ο τομέας των υπηρεσιών. Οι τομείς αυτοί αποτελούν εύκολη δίοδο απασχόλησης για τους μετανάστες και, μάλιστα, μπορούν εύκολα να λειτουργούν ή και να επεκτείνονται ανεπίσημες (παρα)οικονομικές πρακτικές (Μαρούκης,2010:94).

Η ελληνική αγορά εργασίας χαρακτηριζόταν τη δεκαετία του 1990, αναμφισβήτητα από την εξέλιξη του μεταναστευτικού φαινομένου, το οποίο παίρνει διπλή όψη: τη νόμιμη και τη παράνομη μορφή μετανάστευσης. Ο κύριος κορμός του μεταναστευτικού εργατικού δυναμικού προέρχεται από γειτονικές χώρες, με την Αλβανία να έχει το μεγαλύτερο ποσοστό. Οι μεταναστευτικές ροές εντάθηκαν όπως

έχει ξαναειπωθεί, μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης και των καθεστώτων του υπαρκτού Σοσιαλισμού στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων. Αν αναλογιστεί κανείς ότι το 10% περίπου του εργατικού δυναμικού της χώρας προέρχεται από τα μεταναστευτικά κύματα, αντιλαμβάνεται την σημασία των μεταναστευτικών ρευμάτων για την Ελλάδα (Λιανός και Παπακωνσταντίνου,2003:75).

Το ποσοστό συμμετοχής και το ποσοστό απασχόλησης είναι δύο διαφορετικές έννοιες με παράπλευρη σημασία, που όμως συχνά ταυτίζονται. *Το ποσοστό συμμετοχής* των μεταναστών στο εργατικό δυναμικό, αναφέρεται σε εκείνους τους μετανάστες που ζητούν εργασία και, είτε απασχολούνται είτε είναι άνεργοι. Εν αντιθέσει, *το ποσοστό απασχόλησης* περιλαμβάνει τους μετανάστες εκείνους, που είναι απασχολημένοι. Η διαφοροποίηση και η εννοιολογική αποσαφήνιση των δύο εννοιών είναι αναγκαία, διότι, μπορεί να υπάρχουν μετανάστες οι οποίοι δεν απασχολούνται, αλλά να είναι άνεργοι και χωρίς να απέχουν από την αγορά εργασίας. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελούν όσοι, για μικρό ή μεγάλο χρονικό διάστημα, μαθαίνουν τη γλώσσα ή κάποια ειδικευση και θεωρούνται μέλη του εργατικού δυναμικού (Λιανός και Παπακωνσταντίνου,2003:75).

Υπάρχουν διαφορετικές απόψεις γύρω από το θέμα απασχόλησης μεταναστών στην εγχώρια αγορά εργασίας. Πολλοί θεωρούν πως υπάρχουν μετανάστες που ανήκουν στην κατηγορία «υπόθεση αντικατάστασης», στην οποία προσλαμβάνονται μετανάστες (παράνομοι ή όχι), σε διάφορες θέσεις εργασίες, τις οποίες αν καταλάμβαναν οι εγχώριοι εργάτες, θα υπήρχε αύξηση των μισθών και μείωση της ανεργίας σε τοπικό η και εθνικό επίπεδο. «Η υπόθεση του διαχωρισμού», η άλλη κατηγορία στην οποία βρίσκουν αντίκρισμα διαφορετικές απόψεις, οι θέσεις εργασίας που καταλαμβάνονται από τους μετανάστες δεν είναι θέσεις για τις οποίες ενδιαφέρονται οι εγχώριοι εργάτες, όπως για παράδειγμα, δύσκολες συνθήκες εργασίας, χωρίς προοπτικές εξέλιξης, χαμηλοί μισθοί κλπ. (Λιανός και Παπακωνσταντίνου,2003:100-101)

Εν κατακλείδι, η ένταξη και η ενσωμάτωση των μεταναστών είναι αμφίδρομη διαδικασία. Οι μετανάστες πρέπει να προσαρμοστούν στα νέα (ξένα για αυτούς) δεδομένα της ελληνικής κοινωνίας, αλλά και η ελληνική κοινωνία πρέπει να σεβαστεί

και προσαρμόσει στα δικά τους στάτους, την διαφορετικότητα και τον ιδιαίτερο πολιτισμό τους. Στο ελληνικό κοινωνικό γίνεσθαι, η παρουσία των μεταναστών είναι εμφανής μέσα στα πλαίσια του ιδιωτικού και δημόσιου πλαισίου. Μέσα στο φάσμα των δύο αυτών μεταβλητών, οι διαδικασίες της κοινωνικής ένταξης και ενσωμάτωσης των μεταναστών, περνούν μέσα από τα πλαίσια αυτά. Σε αυτό το σύνθετο λοιπόν, κοινωνικό – πολιτικό μεταναστευτικό φαινόμενο, η εκάστοτε κρατική πολιτική θα πρέπει να μεριμνά και να λειτουργεί έτσι ώστε να ικανοποιούνται οι προσδοκίες των μεταναστών, των γηγενών ακόμα και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Μπαγκαβός κ.ά.,2006:345-349).

Με αφορμή λοιπόν, όλα όσα προηγήθηκαν σχετικά με την ένταξη, τίθεται το ερώτημα: η ελευθερία της μετακίνησης είναι θεμελιώδες ερώτημα; Το να είσαι μετανάστης είναι δικαίωμα ή εξαρτάται από άλλες παραμέτρους όπως πολιτική, οικονομία, κοινωνία κλπ; Ο επιπολιτισμός, η πολιτισμική αφομοίωση, η πολιτισμική ενσωμάτωση, ακολουθούν στο παράδειγμα της Ελλάδας τη θεωρία του χωνευτηρίου (melting pot); Οι ελληνικές κυβερνήσεις και οι εκάστοτε πολιτικές μετανάστευσης, αντιμετωπίζουν τους μετανάστες ως κομμάτι της εργατικής τάξης ή περιορίζονται στην εθνοτική και μόνο προσέγγιση των διαδικασιών ένταξης και αποκλεισμού⁸; Αν στόχος της κοινωνίας είναι η ένταξη των μεταναστών, δηλαδή να τους δίνεται δυνατότητα να έχουν τα άτομα αυτά πλήρη δικαιώματα και αποδοχή από ντόπιους αλλά να μπορούν να αποκτήσουν και την αίσθηση του ανήκειν, τότε ίσως είναι αναγκαία η αλλαγή σε νομοθετικά πλαίσια και διατάγματα και ευρύτερα να αναπτυχθεί καταλληλότερη/ υγιέστερη σχέση μεταξύ μεταναστών και κράτους⁹.

⁸ Αφορά στους αλλοδαπούς στο βαθμό, που παρατηρείται ενσωμάτωσή τους σε ορισμένα πεδία της κοινωνίας, όπως η αγορά εργασίας, αλλά και ο αποκλεισμός τους από άλλα, όπως η πολιτική συμμετοχή. Έτσι στην ουσία, ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι συνώνυμο της μη ενσωμάτωσης/μη ένταξης και αντώνυμο της ενσωμάτωσης/ένταξης (Κόντης,2009:529).

⁹ Προσωπικές σημειώσεις από σεμινάριο: *Κράτος και δίκαιο στον 21^ο αιώνα, Μετανάστες και Πολιτικά δικαιώματα*, 8/6/2011

2.6. Παράνομη μετανάστευση

Η γεωπολιτική θέση της Ελλάδας στο μεταναστευτικό χάρτη, ως το νοτιοανατολικό άκρο της Ευρωπαϊκής περιφέρειας, την καθιστούν ένα σχετικά εύκολο στην επιλογή, προσβάσιμο χώρο και μεταναστευτικό προορισμό. Παρόλο που στην αρχή θεωρείται ως ένας ελκυστικός προορισμός ο οποίος μπορεί να εξασφαλίσει την διέλευση/το πέρασμα για κάποια άλλη ίσως ευρωπαϊκή ή ακόμα και όχι, χώρα, καταλήγει, από ενδιάμεσο σταθμό να αποτελεί τελικό προορισμό/τελικό σταθμό. Αν κοιτάξουμε τις εθνικότητες των μεταναστών που εισέρχονται στην χώρα, (βλ. επόμενη ενότητα), είναι εύκολα κατανοητό ότι πρόκειται για πληθυσμιακές ομάδες από γειτονικές χώρες. Συνεπώς, η σχετικά κοντινή απόσταση, αποτελεί ένα ακόμη παράγοντα επιλογής του τόπου, ακόμα και για την «παράνομη» είσοδο και παραμονή μεταναστών που τα τελευταία χρόνια έχει αποκτήσει σημαντικά μεγάλο βαθμό εμφάνισης (Μαρούκης,2010:93).

Η εκτίμηση και η ακριβής αποτύπωση των μεταναστευτικών ροών και του μεγέθους των μεταναστών στην Ελλάδα, οξύνεται ακόμα πιο πολύ με την παράνομη μετανάστευση. Στην ελληνική περίπτωση, δραστηριοποιείται ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό των μεταναστών σε διάφορους τομείς. Το γεγονός αυτό ενισχύεται από τις πολιτικές που εφαρμόζονται σχετικά με την διαμονή των μεταναστών, οι οποίες συμβάλλουν ως προς ένα μικρό ποσοστό στην αναπαραγωγή της μη νόμιμης εργασίας των μεταναστών (Ζωγραφάκης κ.ά,2009:19 & Μαρούκης,2010:104).

Οι πολιτικές ανεπαρκούς φύλαξης συνόρων, ή ακόμα και ο λανθασμένος τρόπος φύλαξής τους, σε συνδυασμό με τις (ισχύουσες) πολιτικές μετανάστευσης (πολιτική *jus sanguinis*) για την είσοδο, την παραμονή και τη νομιμοποίηση αλλοδαπών, επιτρέπουν να «ευδοκιμήσει» το φαινόμενο της παράνομης μετανάστευσης. Εκ παραλλήλου, με αυτό τον τρόπο μπορεί να ενταθεί η προσφορά παράνομης εργασίας από την πλευρά των μεταναστών, σε διάφορους τομείς της ελληνικής οικονομίας που έχουν ανάγκη της αναφερόμενη προσφορά εργατικού δυναμικού, στους οποίους η άτυπη μη καταγεγραμμένη οικονομική δραστηριότητα εμφανίζεται σε έντονους ρυθμούς (Ζωγραφάκης κ.ά.,2009:19, Μαρούκης,2010:104, Κόντης,2006:10).

Στο παραπάνω μπορεί να δοθεί εξήγηση από δύο κυρίως λόγους. Πρώτον, οι μετανάστες «εγκλωβίζονται» κατά κάποιο τρόπο στις υπάρχουσες συνθήκες παραοικονομίας που αντιμετωπίζουν, εξαιτίας του ανεπαρκούς μηχανισμού διοίκησης και της πολιτικής νομιμοποίησης. Δεύτερον, οι ρυθμίσεις που προβλέπονται στο νόμο Ν.3386/2005 για την κοινωνική ένταξη των μεταναστών και τα σχετικά Εθνικά Σχέδια Δράσης (για ζητήματα κοινωνικής ενσωμάτωσης και αναβάθμισης των δεξιοτήτων στην πρόσβαση της αγοράς εργασίας), επικεντρώνουν σε ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης παρακάμπτοντας τις παράτυπες πρακτικές της οικονομικής δραστηριότητας (Μαρούκης,2010:105).

Αξίζει να σημειωθεί σε αυτό το σημείο, ότι ο νόμος 3386/2005, αναφέρεται κυρίως στον χειρισμό των αλλοδαπών ως εργατικού δυναμικού, αποβλέποντας και περιορίζοντας ταυτόχρονα βασικά εργασιακά δικαιώματα, όπως το δικαίωμα εξεύρεσης εργασίας, ανεξαρτήτως ειδικότητας, σε όλη την επικράτεια. Γίνεται λοιπόν φανερό, ότι με το νόμο αυτό δεν υπάρχουν μέτρα για την οικονομική, κοινωνική, πολιτική και πολιτισμική ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία, σύμφωνα με τις «κατευθυντήριες γραμμές», Οδηγίες και Κανονισμούς, που πήρε η εθνική πολιτική από τη μεταναστευτική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για την επίλυση των παραπάνω προβλημάτων, θεσπίστηκε ο νόμος 3536/2007 (Τσίγκανου κ.ά.,2009:195).

Σύμφωνα με τον νόμο Ν.3838/2010, παρέχεται η δυνατότητα στους μετανάστες και στα παιδιά δεύτερης γενιάς, να πολιτογραφηθούν και να μπορούν να ζητήσουν την ελληνική υπηκοότητα. Μέχρι την ψήφιση του νόμου αυτού, δεν απολάμβαναν οι μετανάστες το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι. Με τον νόμο αυτό όμως, σύμφωνα με την νομοθεσία, θεσμοθετείται το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι ομογενών και νομίμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών. Το παραπάνω αποτελεί ίσως ένα από τα πιο σημαντικά στοιχεία αναφοράς για την ένταξη των μεταναστών, καθώς η πολιτογράφηση μπορεί να θεωρηθεί ως το βασικό θεσμικό εργαλείο ένταξης.¹⁰

Με την νομοθεσία γίνεται προσπάθεια να ρυθμιστούν κατά κύριο λόγο θέματα απασχόλησης μεταναστών. Το γεγονός αυτό όμως, σημαίνει την ανυπαρξία

¹⁰ Προσωπικές σημειώσεις από σεμινάριο: *Κράτος και δίκαιο στον 21^ο αιώνα, Μετανάστες και πολιτικά δικαιώματα*, 8/6/2011

μεταναστευτικής πολιτικής και ρύθμισης θεμάτων γύρω από το μεταναστευτικό που προκύπτουν από την παρουσία και την ενεργό ζωή των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία. Όταν ο-η νομοθέτης-νομοθεσία, θεωρεί τη μετανάστευση ως πρόβλημα ή απειλή, τότε αναπόφευκτο είναι να δημιουργείται η προσπάθεια περιορισμού των μεταναστευτικών εισροών στο μέλλον και, ταυτόχρονα δεν υφίσταται κανένας τρόπος υιοθέτησης μιας μεταναστευτικής πολιτικής και αντιμετώπισης των προβλημάτων των μεταναστών στην γεωγραφία της Ελλάδας.¹¹ Αυτό το οποίο πρέπει να γίνει κατανοητό, είναι ότι η μεταναστευτική πολιτική αποτελεί ένα ευρύτερο ζήτημα, το οποίο δεν πρέπει να περιορίζεται μόνο στην νομιμοποίηση των μεταναστών, αλλά και σε άλλες πτυχές όπως για παράδειγμα της απασχόλησης (Μαρούκης,2010:105-106).

Τα χαρακτηριστικά εκείνα που καθορίζουν εν μέρει τον τύπο εργασίας και παρουσιάζει η απασχόληση των μεταναστών, δεν διαφέρουν σε πολλές περιπτώσεις, καθότι οφείλονται σε αντικειμενικές συνθήκες. Αυτές για παράδειγμα μπορεί να είναι, η μη καλή γνώση της γλώσσας η οποία να οδηγεί σε αναζήτηση εργασίας σε παροχή υπηρεσιών όπως καθαριότητας, ανειδίκευτου εργάτη, οικοδόμου κλπ. Επίσης, η προοπτική της βραχυχρόνιας παραμονής, για μερικούς μετανάστες, στην Ελλάδα δυσχεραίνει την απασχόλησή τους σε μεγάλες επιχειρήσεις και δημιουργεί κίνητρα για απασχόληση σε μικρές επιχειρήσεις ή σε επιχειρήσεις που λειτουργούν εν πολλοίς στο χώρο της παραοικονομίας, όπως συμβαίνει παραδείγματος χάριν στην περιοχή του Μοναστηρακίου, με την παρουσία των μικροπωλητών στους δρόμους της αγοράς της περιοχής (Λιανός και Παπακωνσταντίνου,2003:74).

Ας μην ξεχνάμε ότι, παραοικονομία και παράτυπες δραστηριότητες υπήρχαν και πριν από την είσοδο των μεταναστών στην χώρα. Πολλοί μετανάστες επειδή δεν έχουν την νόμιμη ιδιότητα, καταφεύγουν σε αναζήτηση εύρεσης εργασίας στην «άτυπη» οικονομία, για παράδειγμα, σε δουλειές του «ποδαριού», όπως φορτοεκφορτώσεις και συνεργεία καθαριότητας, στον αγροτικό τομέα σε περιόδους αιχμής, όπως αντίστοιχα συμβαίνει και με τον τουριστικό τομέα σε περιόδους έντασης του τουριστικού φαινομένου. Εξάλλου, η έξαρση της παραοικονομίας πραγματοποιήθηκε λόγω της «παράνομης ιδιότητας» του μετανάστη και όχι λόγω της ξένης καταγωγής του (Λαμπριανίδης,2005:283,286).

¹¹ <http://www.istologos.gr/2008-06-23-10-18-00/2008-06-19-08-44-13/109--a->, πρόσβαση: 25/3/2011

2.7. Συμπεράσματα

Στο κεφάλαιο αυτό, έγινε προσπάθεια ανάλυσης και επεξήγησης αρχικών – θεωρητικών εννοιών για την μετανάστευση, τον μετανάστη, τον πρόσφυγα. Αναφέρθηκαν κίνητρα και λόγοι που διαφοροποιούν τις έννοιες μεταξύ τους. Στην συνέχεια έγινε αναφορά, στις πολιτικές των ευρωπαϊκών κρατών για τους μετανάστες και τους πρόσφυγες και πώς η χωρική διάσταση και η ύπαρξη συνόρων κατηγοριοποιεί την μετανάστευση σε διεθνή και εσωτερική. Άμεση σχέση έχει ο ρόλος της γεωπολιτικής στις μετακινήσεις του παγκοσμιοποιημένου συστήματος που μεταβάλλει τις ροές και τις δομές στις διεθνείς μετακινήσεις. Μέσα στο πλαίσιο αυτό, η Ελλάδα από χώρα αποστολής τις δεκαετίες του 1920 και 1950 κατέληξε να αποτελεί χώρα υποδοχής.

Στην ενότητα που αναλύεται η σχέση μετανάστη – κράτους, έρχεται στην επιφάνεια, η διπλή ταυτότητα και διπλή συνείδηση του τύπου καταγωγής και τύπου κατοικίας που φέρει ο μετανάστης. Ο χωρικός και εδαφικός προσδιορισμός δεν είναι εύκολος και διαφέρει από τον μετανάστη και το κράτος, σύμφωνα τους πολιτικούς και οικονομικούς παράγοντες που αυτό ακολουθεί. Οι πολιτικές διαφοροποίησης που ακολουθούν τα κράτη περιορίζονται στις μορφές του *jus soli* – *foreign* και *born jus sanguinis* – *foreigner*, όπου την τελευταία έχει υιοθετήσει η Ελλάδα.

Οι θεωρίες της μετανάστευσης, εντάσσονται στις κατηγορίες της μακροκοινωνιολογικής και μικροκοινωνιολογικής προσέγγισης όπου στην πρώτη αναλύονται οι μεταναστευτικές κανονικότητες μέσα από το πρίσμα των σχέσεων μεταξύ των χωρών αποστολής και υποδοχής, ενώ η δεύτερη κατηγορία εστιάζει στο άτομο-μετανάστη και τις επιλογές του. Αναλύσαμε σε κάθε κατηγορία τις θεωρίες μία προς μία και στο τέλος αναφέρθηκε ότι στην προσπάθεια συγκερασμού των δύο αυτών κατηγοριών, εμφανίζονται οι θεωρίες μέσου επιπέδου. Σήμερα, εφαρμόζεται το συνθετικό μοντέλο στο οποίο περικλείονται και οι τρεις τύποι θεωρητικών προσεγγίσεων.

Ζητήματα κοινωνικής και οικονομικής ενσωμάτωσης αναπτύχθηκαν στην βάση μοντέλων ανάλυσης κοινωνικών επιστημόνων. Η ερμηνεία που αποτυπώθηκε στις έννοιες αφομοίωση, ενσωμάτωση, ένταξη, πολυπολιτισμικότητα, δόθηκε μέσα

από την εφαρμογή τους στην αγορά εργασίας και επίσης, σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά που τους προσδίδει κάθε χώρα. Οι ενέργειες αυτές έχουν καθοριστική σημασία τόσο για την πρώτη γενιά όσο και για την δεύτερη και τρίτη γενιά μεταναστών.

Η Ελλάδα από ενδιάμεσος σταθμός έγινε τελικός σταθμός για αρκετούς μετανάστες. Τα τελευταία χρόνια χιλιάδες μετανάστες έχουν εισέλθει με παράνομο τρόπο. Οι παράνομοι μετανάστες όπως λέγονται, είναι αποτέλεσμα ενός συνόλου πολιτικών σε επίπεδο εργασίας, οικονομίας, πολιτικής φύλαξης συνόρων κλπ. Υπάρχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά που καθορίζουν τον τύπο εργασίας τους όπως επίσης και διάφοροι λόγοι που συμβάλουν στην επιλογή της μη νόμιμης εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ

ΣΕ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ ΕΛΛΑΔΑ

3.1. Ιστορικό για Ευρώπη

Παγκοσμίως, η κατεύθυνση των μεταναστευτικών κινήσεων ήταν από το νότο στο βορά και από τα ανατολικά στα δυτικά. Από τη δεκαετία του 1970 κι μετά, σταδιακά όλες οι χώρες ή αλλιώς τα κράτη εμπλέκονται στο μεταναστευτικό χάρτη και αποτελούν τόσο χώρες προορισμού, όσο και χώρες αποστολής. Με την πετρελαϊκή κρίση του 1970, αλλά και με την πολιτική αντίληψη που είχαν κυρίως ευρωπαϊκά κράτη, ότι η μετανάστευση είναι μια προσωρινή διαδικασία και στιγματίζεται από τις ανάγκες της αγοράς εργασίας, διαμορφώνεται μια πολιτική περιοριστικών μέτρων για τη μετανάστευση με την οποία μειώνεται σε ελάχιστο βαθμό ο αριθμός των νέων αφίξεων μεταναστών αλλά ταυτόχρονα και η διάρκεια παραμονής των ήδη εγκαταστημένων μεταναστών, στο ευρωπαϊκό έδαφος (Τερκενλή,2007:223).

Τη δεκαετία του 1980, στην οποία εντοπίστηκαν σημαντικά ζητήματα γύρω από το μεταναστευτικό όπως η αναποτελεσματική πολιτική, οι μηδενικές πολιτικές ενσωμάτωσης, καθώς και η υιοθέτηση νεοφιλελεύθερων πολιτικών σε παγκόσμια κλίμακα, η μετανάστευση αναδεικνύεται στη βάση όλων αυτών των ζητημάτων ως μείζον πολιτικό ζήτημα. Έπειτα από τη πτώση των ανατολικών καθεστώτων στις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, η παράνομη μετανάστευση γίνεται ο κύριος άξονας εστίασης των κρατικών πολιτικών, κυρίως από τα κράτη μέλη της Νότιας Ευρώπης. Κατά αυτό τον τρόπο, άλλες μορφές της μεταναστευτικής διαδικασίας, όπως η γυναικεία μετανάστευση, η ανασφάλιστη εργατική μετανάστευση κλπ., βρίσκονται στο περιθώριο από τις κρατικές πολιτικές (Τερκενλή,2007:223).

Δύο μεγάλα πεδία έρευνας για τη μετανάστευση, εμφανίζονται τη δεκαετία του 1960. Το πρώτο από αυτά, αφορούσε τον προσδιορισμό των σημαντικών μεταναστευτικών ρευμάτων που εμφανίστηκαν εντός της Ευρώπης και από την Ευρώπη προς τις υπερπόντιες χώρες, μετά το 1950, όπως επίσης και στον προσδιορισμό των παραγόντων αυτών. Οι επιπτώσεις των μεταναστευτικών ρευμάτων στην αναπτυξιακή πορεία των χωρών προέλευσης και στην ευημερία του πληθυσμού τους, ήταν το αντικείμενο μελέτης του δεύτερου πεδίου της έρευνας (Λιανός και Παπακωνσταντίνου,2003:148).

Στην Ευρώπη ζουν περισσότερα από είκοσι εκατομμύρια μεταναστών με διαφορετικά χαρακτηριστικά και ξεχωριστά κίνητρα μετανάστευσης. Ωστόσο, αυτό δεν αναιρεί το γεγονός ότι οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι από τα σημαντικότερα κέντρα μετανάστευσης. Ιδιαίτερα χώρες όπως η Ελλάδα, η Ισπανία και η Πορτογαλία οι οποίες παλιότερα ήταν χώρες αποστολής μεταναστών τα τελευταία χρόνια έγιναν χώρες υποδοχής και προορισμού, γεγονός που επηρεάζει τις στρατηγικές κοινωνικής πολιτικής και την εφαρμογή αυτών στις χώρες αυτές. Οι μετακινήσεις μεταναστών από και προς την Ευρώπη αποτελούν στο διεθνή χάρτη των μεταναστεύσεων, το 12-15%. Σήμερα, οι χώρες που παρουσιάζουν τα μεγαλύτερα ποσοστά μεταναστών σε αναλογία με τον πληθυσμό τους, δεν είναι χώρες της Ευρώπης, αλλά τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα, το Κουβέιτ, η Ιορδανία, η Σιγκαπούρη και το Ομάν (Μπαγκαβός κ.ά.,2006:88-89 & Χλέτσος κ.ά.,2005:19).

Ιστορικά εξηγώντας την δυναμική του φαινομένου της μετανάστευσης στην Ευρώπη, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, οι κατευθύνσεις έτειναν να είναι από τις χώρες της Νότιας Ευρώπης, σε χώρες της Βόρειας Ευρώπης, με αποτέλεσμα να ακολουθηθεί ανάκαμψη και να «επουλωθούν» οποιαδήποτε τραύματα άφησε ο Β' Παγκόσμιος. Αργότερα, αντιστράφηκαν τα πράγματα, όπου χώρες υποδοχής έγιναν οι χώρες της Ν. Ευρώπης και μετετράπησαν σε λιγότερο χώρες αποστολής. Το «Μεσογειακό Μοντέλο» , που συναντάται στην βιβλιογραφία, αναφέρεται στην εισροή μεταναστών στη Νότια Ευρώπη η οποία είναι αποτέλεσμα των ταχυτήτων της οικονομικής ανάπτυξης, της μαζικής «παράνομης μετανάστευσης» και των υψηλών επιπέδων ανεργίας (Εμκε Πουλοπούλου,2007:85-88).

Πιο αναλυτικά και περισσότερο κατανοητά, με τον παρακάτω πίνακα διακρίνονται οι τέσσερις χρονικές περίοδοι μετανάστευσης από και προς την Ευρώπη, από την μεταπολεμική περίοδο έως σήμερα (Εμκε Πουλοπούλου,2007:85).

Πίνακας 1:Μετανάστευση από και προς την Ευρώπη (1945- Σήμερα)

ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΔΟΙ	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ
1945-1960	Μετακινήσεις λόγω του πολέμου και του επαναπατρισμού Ευρωπαίων από αποικίες που ανεξαρτητοποιήθηκαν: Βρετανία-Δυτικές Ινδίες, Γαλλία-αποικίες Αφρικής, Ολλανδία-Ινδονησία
1960-1973/74	Μετανάστευση κυρίως από χώρες της Ν. Ευρώπης στην Β. Ευρώπη λόγω έλλειψης εργατικού δυναμικού σε μερικές χώρες της ΒΔ Ευρώπης.
1973-1988	Σταδιακή επιβράδυνση του ρυθμού εισροής μεταναστών λόγω της πετρελαϊκής κρίσης και το κλείσιμο των συνόρων σε Γερμανία και Γαλλία. Πολιτικές για επιστροφή των μεταναστών στις χώρες προέλευσής τους. Κινητικότητα μεταναστών από χώρες του Τρίτου Κόσμου (Ασία, Αφρική) σε Ευρώπη.
1989-έως σήμερα	Η πτώση του τείχους του Βερολίνου και η κατάρρευση των καθεστώτων στην ΚΑ Ευρώπη, αύξησαν την ροή μεταναστών από τη Ν. Ευρώπη στη Β. Ευρώπη. Οι πόλεμοι στην Ασία και τη Μέση Ανατολή, αύξησαν τον αριθμό των προσφύγων και των παράνομων μεταναστών.

Πηγή: Έμκε Πουλοπούλου,2007:85

Όπως έχει υποστηριχθεί, στα μέσα της πρώτης δεκαετίας του 21ου αιώνα, η Ευρώπη βρίσκεται σε ένα κομβικό σημείο τόσο σε σχέση με την πολιτική και τη διαχείριση κοινωνικών φαινομένων, όσο και σε σχέση με την κοινωνική της συγκρότηση. Η σύγχρονη μετανάστευση επηρεάζει πολλαπλά την ευρωπαϊκή ήπειρο και, βρίσκεται μπροστά σε ένα γεγονός που πρέπει να αντιμετωπίσει: τον κατάλληλο σχεδιασμό και την ανάπτυξη πολιτικών που θα επηρεάσουν το πολιτικό και κοινωνικό της μέλλον (Τσίγκανου κ.ά.,2009:5,6).

Μέχρι τη δεκαετία του 1970 τα κράτη αποστολής και προορισμού ήταν γεωγραφικά προσδιορισμένα. Για παράδειγμα, στην Ευρώπη, τα κράτη αποστολής ήταν στη Νότια Ευρώπη και τα κράτη προορισμού στη Βόρεια. Από τη δεκαετία του 1970 με το τέλος της πετρελαϊκής κρίσης και την παρακμή του φορντικού μοντέλου¹², σημειώνεται μια αλλαγή στη μεταναστευτική ροή κυρίως για τις χώρες της Νότιας Ευρώπης. Η κρίση του ισχυρού αυτού οικονομικού μοντέλου είχε σοβαρές επιπτώσεις όχι μόνο στη διεθνή οικονομία αλλά και στο ήδη υπάρχον θέμα της μαζικής και οργανωμένης μετανάστευσης που απασχόλησε κυρίως την Ευρώπη. Η αντίδραση των ευρωπαϊκών κρατών ήταν άμεση καθώς η Γερμανία έκλεισε τα σύνορά της το Νοέμβριο του 1973 και η Γαλλία τον Ιούλιο του 1974. Εξαίρεση σε όλο αυτό το πολιτικό σκηνικό, αποτέλεσαν η Ελβετία και η Μεγάλη Βρετανία που είχαν ήδη ξεκινήσει τις προσπάθειες να περιορίσουν τη μετανάστευση. Στην Ελλάδα, η εισροή μεταναστών ξεπέρασε την εκροή μεταναστών στη δεκαετία του 1970 (Τερκενλή,2007:223, Χλέτσος κ.ά.,2005:6,7, Καβουνίδη,2003:17).

Τις επόμενες δύο δεκαετίες, μία σειρά αλλαγών ανασυγκρότησε το μεταναστευτικό ζήτημα. Η κατάρρευση των καθεστώτων στην κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, τη δεκαετία του 1980, η πολιτική εκτός από την οικονομική ένωση της Ευρωπαϊκής περιφέρειας, οι αυστηρές πολιτικές για το άσυλο, καθώς και η παγκοσμιοποίηση και οι νέες τεχνολογίες στην επικοινωνία και τις μεταφορές είναι μερικές αλλαγές που εμπεριέχονται στην σύνθεση του μεταναστευτικού φαινομένου. Τη δεκαετία του 1990, οι περιφερειακές συγκρούσεις στα Βαλκάνια, η δημογραφική γήρανση, οι περιβαλλοντικές κρίσεις και οι μεταβολές στην διάρθρωση της εργασίας, αποτελούν παράγοντες που καθιστούν την Ευρώπη τόπο υποδοχής, και αλλάζουν τη δομή του μεταναστευτικού φαινομένου, αυξάνοντας το μεταναστευτικό ρεύμα. Επιπροσθέτως, σχεδόν όλα τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εκτός από χώρες υποδοχής που έχουν μετατραπεί τα τελευταία χρόνια, σημειώνουν μεγάλα ποσοστά στο παράνομο οργανωμένο εμπόριο ανθρώπων και, κυρίως γυναικών (trafficking), το οποίο έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις, σε παγκόσμια κλίμακα. Σε συνδυασμό με την

¹² Το μοντέλο αυτό χαρακτηρίζεται από μαζική παραγωγή και κατανάλωση τυποποιημένων προϊόντων. Οι λόγοι της κρίσης αυτής είναι η εντατικοποίηση της εργασίας που οδηγεί στην αντίδραση του εργατικού δυναμικού, ο κορεσμός των αγορών, η μείωση της παραγωγικότητας και της ζήτησης καθώς και η πετρελαϊκή κρίση του 1973 (Χλέτσος κ.ά.,2005:6).

τυπική αναγνώριση του δικαιώματος για μετανάστευση από μια χώρα σε μια άλλη παγκοσμίως, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η εποχή μας δικαίως ονομάζεται η «εποχή των μεταναστεύσεων» (Πετράκου,2003:6, Δημοπούλου,2010:16).

Οι χώρες αποστολής και οι χώρες προορισμού, σταδιακά παύουν να βρίσκονται σε εύκολες διαχωριστικές γραμμές και συνάμα η έντονη παρουσία των μεταναστών, με την σταθερή αύξηση των ανθρώπων που μεταναστεύουν, εμφανίζει μεγάλη ποικιλία και συνθετότητα στην εθνικότητά τους. Η αύξηση του αριθμού των μεταναστευτικών εισροών είναι εμφανής. Πιο συγκεκριμένα τα τελευταία τριάντα χρόνια έχει σημειωθεί παγκόσμια αύξηση του αριθμού των μεταναστών. Σύμφωνα με κάποια στατιστικά στοιχεία του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών για τον αριθμό των ανθρώπων που ζουν εκτός του τόπου γέννησης τους, αναφέρεται ότι 175 εκατομμύρια αποτελούν το πληθυσμό αυτό, πράγμα που σημαίνει ότι εκφράζει περίπου το 3% του παγκόσμιου πληθυσμού που ζουν εκτός του τόπου γέννησης τους (Δημοπούλου,2010:16).

Την δεκαετία του 1970, αναδείχθηκαν νέα στοιχεία για τη μετανάστευση λόγω των αυστηρών μεταναστευτικών πολιτικών, που εφαρμόστηκαν στην Ευρώπη, με σκοπό τη μείωση της εργατικής μετανάστευσης, («σχήμα» φιλοξενούμενου εργάτη), τα οποία εντάθηκαν την δεκαετία του 1990. Οι περιοριστικές μεταναστευτικές πολιτικές στην Ευρώπη, ενισχύθηκαν έπειτα από την πετρελαϊκή κρίση και την οικονομική ύφεση που ακολουθήθηκε. Ο ρόλος αυτών είχε διπλή σημασία: από τη μια πλευρά ενίσχυαν την παράνομη μετανάστευση και από την άλλη πλευρά, ενίσχυαν την προσωρινή μετανάστευση η οποία σταδιακά μετατρέποταν σε μόνιμη. Επιπροσθέτως, αυξήθηκαν σημαντικά μέσα σε όλο αυτό το πολιτικό σκηνικό εκείνης της περιόδου, οι περιπτώσεις της οικογενειακής συνένωσης (Πετράκου,2003:4,5 & Δημοπούλου,2010:15).

Όπως χαρακτηριστικά γράφει η DeLaet οι Ευρωπαϊκές κυβερνήσεις κατάφεραν τον στόχο τους: να περιορίσουν την μετανάστευση των φιλοξενούμενων εργατών. Ωστόσο το δίπολο του ολοένα αυξανόμενου παγκόσμιου μεταναστευτικού πληθυσμού και των αυστηρών πολιτικών μεταναστευτικών μέτρων, έχει ως αποτέλεσμα οι μετανάστες να εμφανίζονται ως αυτοί που δεν υπακούουν τους νόμους ή ως αυτοί που εκμεταλλεύονται τις φιλελεύθερες πολιτικές για το άσυλο. Τα μέτρα

των μεταναστευτικών πολιτικών αυτών, κατέληξαν στην καταπάτηση των δικαιωμάτων των μεταναστών, στην αύξηση του ρατσισμού και στην εδραίωση και ανάπτυξη παράνομων δικτύων, τα οποία εκμεταλλεύονται την ανάγκη των μεταναστών. Ωστόσο την δεκαετία του 1990 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, λαμβάνοντας υπόψη τις τρέχουσες δημογραφικές και οικονομικές συνθήκες, απέρριψε την μεταναστευτική πολιτική των κρατών μελών της και τους πρότεινε να χαράξουν πολιτικές που θα αναγνωρίζουν την ανάγκη για μετανάστευση εργατών στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Όμως οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δεν έδειχναν διατεθειμένες να υιοθετήσουν φιλελεύθερες πολιτικές για τη μετανάστευση (Πετράκου,2003:4,5).

Στις αρχές του 2004, 34 έως 47 εκατομμύρια από τα 455 εκατομμύρια που είχε η Ευρώπη των 25 μελών τότε, ήταν μετανάστες. Αποτελούσαν το 8% του συνολικού πληθυσμού της Ευρώπης. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Οργανισμού για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (OECD 2004), το μεγαλύτερο μεταναστευτικό κύμα ήταν το 2003 στις χώρες Γερμανία, Ηνωμένο Βασίλειο και Ιταλία. Την περίοδο 2000 – 2001, 18,7 εκατομμύρια μετανάστες ήταν στις 15 χώρες της Ευρωπαϊκής Ηπείρου (Χλέτσος κ.ά.,2005:19,20). Το φαινόμενο της μεταναστευτικής εισροής διευρύνεται για το σύνολο των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο ρόλος της μετανάστευσης παραμένει σημαντικός αν και δεν αναμένεται να αντιστρέψει το φαινόμενο της δημογραφικής γήρανσης των χωρών της Ευρώπης (Χλέτσος κ.ά.,2005:19,20).

Πίνακας 2:Αριθμός και αναλογία αλλοδαπών σε σχέση με το συνολικό πληθυσμό

ΧΩΡΑ	ΚΑΤΑΓΕΓΡΑΜΜΕΝΟΙ ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΑΝΑΛΟΓΙΑ	ΕΤΟΣ
ΑΥΣΤΡΙΑ	748.000	9,3%	2000
ΙΣΠΑΝΙΑ	1.324.001	3,35%	2002
ΕΛΛΑΔΑ	797.093	7,3%	2001
ΓΑΛΛΙΑ	3.263.000	5,6%	1999
ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	418.806	4,18%	2002

Πηγή: Χλέτσος κ.ά.,2005:19

3.2. Ιστορικό για Ελλάδα

Ιστορικά ξεκινώντας την μελέτη για την μεταναστευτική κίνηση στην Ελλάδα, μπορούμε να πούμε ότι την εικοσαετία 1900-1920, είχε χάσει περίπου το 8% του συνολικού πληθυσμού της στις μεταναστευτικές διαδικασίες, με κύριους προορισμούς τις ΗΠΑ και τον Καναδά. Τα μεταπολεμικά χρόνια από το Β' Παγκόσμιο, σημάδεψαν την Ελλάδα, μιας και η απώλεια του εργατικού δυναμικού της, οφειλόταν στο γεγονός ότι ένας μεγάλος αριθμός Ελλήνων εγκατέλειπαν την χώρα με σκοπό να βρουν καλύτερες συνθήκες απασχόλησης και διαβίωσης στις αναπτυγμένες οικονομίες του Βορρά και των υπερπόντιων χωρών. (Χλέτσος κ.ά.,2005:6)

Στην συνέχεια του χρόνου, φαίνεται στην Ελλάδα, να σημειώνεται μείωση στις εκροές μεταναστών και να αυξάνονται οι εισροές. Οι Μικρασιάτες πρόσφυγες του 1922, αποτελούν ενδεχομένως, την πρώτη εικόνα μεταναστευτικών κινήσεων-εισροών στον ελλαδικό χώρο. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1970, η Ελλάδα ήδη, είχε αρχίσει να δέχεται μετανάστες από τις χώρες της Αφρικής και της Ασίας στα πλαίσια κάλυψης των αναγκών της σε φτηνό εργατικό δυναμικό. Μια σειρά από γεγονότα, ενέτειναν την διαδικασία επιστροφής πολιτικών προσφύγων και αρκετών οικονομικών μεταναστών, όπως ήταν η πτώση της δικτατορίας, την ίδια δεκαετία, η αλλαγή καθώς και οι περιορισμοί των μεταναστευτικών πολιτικών των ΗΠΑ και της αντίστοιχα. (Χλέτσος κ.ά.,2005:7)

Το μεταναστευτικό κύμα το οποίο ξεκίνησε από την δεκαετία του 1970, συνεχίστηκε και την επόμενη δεκαετία του 1980 και εντάθηκε την δεκαετία του 1990. Όπως έχει ξαναειπωθεί και παραπάνω, η κατάρρευση των σοσιαλιστικών καθεστώτων σε χώρες της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης, έδωσαν άλλη τροπή στα μεταναστευτικά δεδομένα τη περίοδο αυτή. Στην αρχή του 21ου αιώνα η Ελλάδα, αποτελούσε μία χώρα στην οποία κατοικούσε και εργαζόταν σημαντικός αριθμός αλλοδαπών. Σύμφωνα με τα δεδομένα της απογραφής του 2001, στη χώρα ζουν περίπου 800.000 αλλοδαποί, αριθμός που αποτελεί το 8% του συνολικού πληθυσμού της, ποσοστό που είναι από τα υψηλότερα μεταξύ των άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Επιπλέον, λόγω της ισχύουσας ευρωπαϊκής και ελληνικής μεταναστευτικής

πολιτικής, η επίσημη καταγεγραμμένη μεταναστευτική ροή δεν αντανακλά τον κατά πολύ μεγαλύτερο (σχεδόν διπλάσιο) πραγματικό αριθμό των αλλοδαπών εισερχομένων στη χώρα για περισσότερο ή λιγότερο μόνιμη εγκατάσταση, καθώς τα σχετικά ποσοστά χαρακτηρίζονται από μεγάλο σκοτεινό αριθμό (*dark figure*), ο οποίος εμφανίζεται στο δίπολο των νόμιμων και παράνομων μεταναστών που ζουν και εργάζονται στη χώρα. (Καβουνίδη,2003:18, Τσίγκανου κ.ά.,2009:5,6)

Σύμφωνα με στοιχεία του Υπουργείου Εσωτερικών, οι μεταναστευτικές ροές για την περίοδο 2003-2006, είχαν ως εξής:

Πίνακας 3:Μεταναστευτικές ροές την περίοδο 2003-2006 στην Ελλάδα.

	2003	2004	2005	2006
Καταγεγραμμένοι εισερχόμενοι μετανάστες	45.500	50.101	42.015	83.719
Καταγεγραμμένοι εξερχόμενοι μετανάστες	10.118	8.713	2.041	
Καθαρές μεταναστευτικές ροές	35.382	41.388	39.974	

Πηγή: Κέντρο Ευρωπαϊκού και Συνταγματικού Δικαίου,2009:17

Οι παραπάνω τιμές του πίνακα αποτελούν επίσημη καταγεγραμμένη μεταναστευτική ροή για την περίοδο αυτή, ακόμα και αν είναι γνωστός από όλους ο μεγάλος αριθμός των μεταναστών «χωρίς χαρτιά» και νομιμοποίηση. Βέβαια, αυτό δεν είναι ελληνικό φαινόμενο καθώς απαντάται σε όλες τις χώρες που υποδέχονται ροές μεταναστών παγκοσμίως. Η μεγάλη αύξηση που παρατηρείται στην καταγραφή των εισερχομένων μεταναστών μεταξύ των ετών 2005-2006, ίσως μπορεί να

αιτιολογηθεί από την επιτάχυνση της διαδικασίας για την απόκτηση κάρτας παραμονής.

Ο μεγαλύτερος αριθμός μεταναστών στην Ελλάδα προέρχεται από την γειτονική χώρα την Αλβανία. Πληθυσμοί από άλλες Βαλκανικές χώρες και ανατολικές χώρες της Πρώην Σοβιετικής Ένωσης, (Ρωσία, Ουκρανία, Μολδαβία, Γεωργία κλπ.), αποτελούν ένα σημαντικά μεγάλο ποσοστό στο σύνολο των μεταναστών στην Ελλάδα. Πρόσφατα στοιχεία υποδηλώνουν αύξηση της μεταναστευτικής ροής Ασιατών προς τη Χώρα (Κινέζων, Ιρακινών, Κούρδων, Πακιστανών κλπ.), λόγω αφενός οικονομικών παραγόντων και συνθηκών (όπως η έξοδος του Κινεζικού λιανεμπορίου προς τη δυτική Ευρώπη) και αφετέρου λόγω των ιδιαίτερα δυσμενών κοινωνικοπολιτικών και οικονομικών συνθηκών σε Ασιατικές χώρες προέλευσης (πόλεμοι, δικτατορικά καθεστώτα κλπ.). Άλλες μεταναστευτικές ροές προέρχονται από την Αφρική και την υποσαχάρια Αφρική, από την Πολωνία, από την Βουλγαρία κλπ. (Τσίγκανου κ.ά.,2009:5,6 & Δημοπούλου,2010:36)

Μέχρι τις αρχές του 1990 η ελληνική κοινωνία είχε ταυτίσει την μετανάστευση με την αποδημία σε χώρες της Δυτικής Ευρώπης, της Αυστραλίας και της Αμερικής. Την περίοδο εκείνη εξαιτίας της πτώσης των καθεστώτων του υπαρκτού σοσιαλισμού, το φαινόμενο του επαναπατρισμού εντείνεται (ομογενείς, παλιννοστούντες κτλ) με την ταυτόχρονη εισροή μεταναστών από τις χώρες αυτές. Η εισροή μεταναστών υπερβαίνει σημαντικά την αποδημία των Ελλήνων, χωρίς όμως να σημαίνει ότι η Ελλάδα δεν στέλνει πληθυσμό στο εξωτερικό. Έτσι χαρακτηρίστηκε την δεκαετία του 1990, «από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής μεταναστών». (Χλέτσος κ.ά.,2005:7 & Έμκε Πουλοπούλου,2007:93)

Είναι ενδιαφέρον ότι η παρούσα εισροή μεταναστών βρίσκει τη χώρα μας απροετοίμαστη. Ακόμη, όπως τότε, πριν από μερικές δεκαετίες, διατυπώθηκαν πολλές και αντίθετες απόψεις για τη μετανάστευση των Ελλήνων και τις συνέπειές της στην ελληνική οικονομία και κοινωνία, έτσι και τώρα διατυπώνονται πολλές και αντίθετες απόψεις για τις συνέπειες της εισροής των ξένων μεταναστών στην οικονομία και στην ελληνική κοινωνία ευρύτερα.

Στον παρακάτω πίνακα φαίνονται τα μεταναστευτικά ρεύματα στην ελληνική πραγματικότητα στο πέρασμα του χρόνου:

Πίνακας 4: Μεταναστευτικά ρεύματα στην Ελληνική κοινωνία.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ	ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ
1900-1920	Έντονο μεταναστευτικό ρεύμα προς ΗΠΑ, Καναδά
1920-1955	Φυσιολογική μεταναστευτική κίνηση των Ελλήνων
1955-1959	Νέο μεταναστευτικό ρεύμα Ελλήνων προς άλλες χώρες
1960-1974	Εκρηκτικό ρεύμα των Ελλήνων προς Γερμανία, Αυστραλία και ΗΠΑ (κυρίως)
1974-1980	Αρχίζει το μεταναστευτικό ρεύμα προς την Ελλάδα
1981-1988	Παρατηρείται έντονο μεταναστευτικό ρεύμα με τη μορφή της παράνομης απασχόλησης
1988-1991	Υπερβολική αύξηση των ξένων παράνομα απασχολούμενων

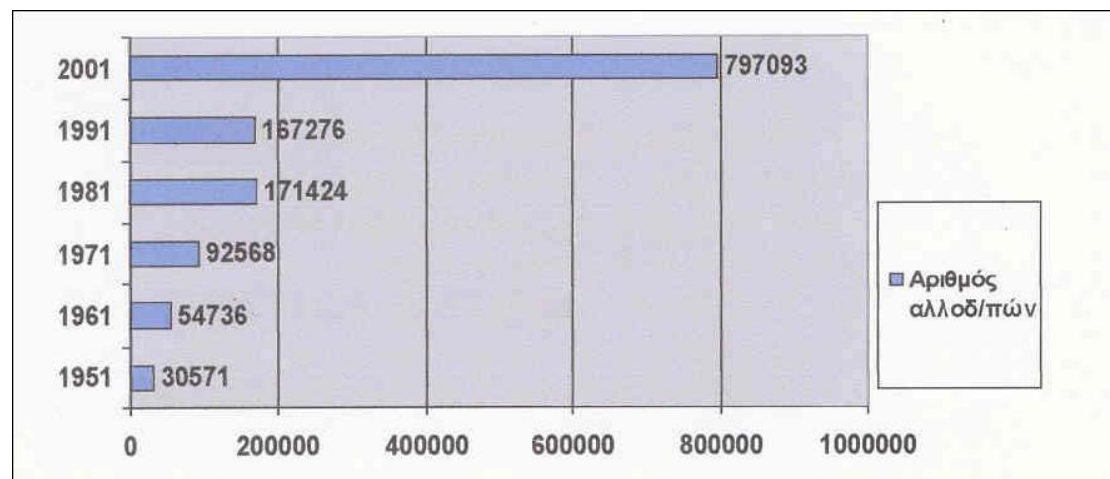
Πηγή: Χλέτσος κ.ά.,2005:8

Το φαινόμενο αυτό (μεγάλη εισροή μεταναστών νόμιμα ή παράνομα) κατά τη δεκαετία του 1990 δεν είναι μοναδικό για την Ελλάδα. Ανάλογης σημασίας είναι οι μετακινήσεις μεταναστών και στις άλλες χώρες της Νότιας Ευρώπης. Η διαφορά που εντοπίζεται στις χώρες αυτές έχει να κάνει με τη γεωγραφική θέση των χωρών αυτών. Η Ελλάδα, λοιπόν, με βάση τα ιστορικά γεγονότα και τις σημερινές συνθήκες, φέρει μια τριπλή ιδιότητα: αποτέλεσε χώρα αποστολής, είναι χώρα υποδοχής και επίσης χώρα διέλευσης εκείνων των μεταναστών και των προσφύγων που έχουν προορισμό

άλλα κράτη. (Λιανός και Παπακωνσταντίνου,2003:76 & Έμκε Πουλοπούλου,2007: 93)

Σύμφωνα με την απογραφή τον Μάρτιο του 2001 και τα στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας Ελλάδας, στην Ελλάδα ο επίσημος αριθμός των ξένων αποτελούσε περίπου το 7% του συνολικού πληθυσμού που ανερχόταν στα 10.900.000 όπου οι 797.091 περίπου, είναι ξένοι. Τα ίδια στοιχεία εμφανίζει και το Παρατηρητήριο Μετανάστευσης στη Μεσόγειο (Mediterranean Observatory Migration).¹³ Αυτός βέβαια ο δείκτης δεν απεικονίζει τη πραγματική κατάσταση, εφόσον στην απογραφή δεν γινόταν κάποια σαφής διάκριση σε μετανάστες, πρόσφυγες ή ξένους εργαζόμενους. Σύμφωνα μάλιστα με μελέτες κι εκτιμήσεις της Eurostat, ο μεταναστευτικός πληθυσμός της Ελλάδας αυξήθηκε κατά τρία άτομα ανά χίλιους κατοίκους εκ των οποίων οι δύο είναι μετανάστες. (Χλέτσος κ.ά.,2005:21)

Διάγραμμα 1: Αριθμός αλλοδαπών στην Ελλάδα

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφές πληθυσμού-κατοικιών

¹³ Στατιστικές μέθοδοι μέτρησης, www.mmo.gr

Στον πίνακα που ακολουθεί, ο οποίος είναι από το Παρατηρητήριο Μετανάστευσης στη Μεσόγειο, (www.mmo.gr), φαίνονται οι χώρες προέλευσης των μεταναστών στην Ελλάδα, ο πληθυσμός τους ως ποσοστό στο συνολικό μεταναστευτικό πληθυσμό στη χώρα, ο πληθυσμός των γυναικών μεταναστριών, καθώς και το ποσοστό των τελευταίων στο σύνολο των γυναικών μεταναστριών. Επίσης φαίνεται το ποσοστό που καταλαμβάνουν οι μετανάστες στο σύνολο του πληθυσμού της χώρας, σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής του 2001.

Πίνακας 5:ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΩΝ ΕΙΣΡΟΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΤΟΥ 2001

ΧΩΡΑ	ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤ ΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ (ΑΝΔΡΕΣ Κ ΓΥΝΑΙΚΕΣ)	% ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΙΚ Ο ΜΕΤΑΝΑΣ. ΠΛΗΘΥΣΜ Ο	ΓΥΝΑΙΚΕ Σ	%ΓΥΝΑΙΚΩ Ν ΣΤΟ ΣΥΝ. ΜΕΤΑΝ. ΠΛΗΘΥΣΜ Ο
Αλβανία	443.550	55.6	182.048	41
Βουλγαρία	37.230	4.7	22.172	60
Γεωργία	23.159	2.9	13.179	57
Ρουμανία	23.066	2.9	9.890	43
ΗΠΑ	22.507	2.8	11.494	51
Ρωσία	18.219	2.3	11.318	62
Κύπρος	19.084	2.4	10.053	53
Ουκρανία	14.149	1.8	10.516	74
Η.Β.	15.308	1.9	8.858	58
Πολωνία	13.378	1.7	7.238	54
Γερμανία	15.303	1.9	8.778	59

Πακιστάν	11.192	1.4	489	4
Αυστραλία	9.677	1.2	5.097	53
Τουρκία	8.297	1.0	3.959	48
Αίγυπτος	7.846	1.0	1.759	22
Ινδία	7.409	0.9	533	7
Φιλιππίνες	6.861	0.9	4.919	72
Ιταλία	7.953	1.0	3.991	50
Μολδαβία	5.898	0.7	4.099	69
Συρία	5.638	0.7	1.174	21
Μπαγκλαντές	4.927	0.6	2.104	52
Αρμενία	7.808	1.0	4.160	53
Ιράκ	7.188	0.9	533	7
Καναδά	6.909	0.9	3.572	52
Γαλλία	6.513	0.8	3.780	58
Πρ.Γιουγκοσλαβία	4.051	0.5	2.104	52
Άλλο	43.971	5.5	23.209	53
Σύνολο μεταναστών	797.091		360.684	
ΣΥΝΟΛΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΕΛΛΑΔΑΣ	10.964.020			
%ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΟ ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟ	7.3			

Πηγή: Παρατηρητήριο Μετανάστευσης στη Μεσόγειο (www.mmo.gr)

Στον παρακάτω πίνακα απεικονίζονται, οι εν ισχύ άδειες διαμονής από τον Οκτώβρη του 2007. Παρατηρούμε ότι, ο μεγαλύτερος αριθμός αδειών παραμονής προέρχεται από την γειτονική Αλβανία, και ακολουθούν η Βουλγαρία, η Ουκρανία, η Ρουμανία, η Γεωργία.

Πίνακας 6:Χώρες προέλευσης αλλοδαπών στην Ελλάδα από την απογραφή του 2001 και οι εν ισχύ Άδειες διαμονής τον Οκτώβρη του 2007

Χώρα Προέλευσης	Άδειες εν ισχύ Οκτώβρης 2007	
	Αριθμός	Ποσοστό
Αλβανία	303.225	62.97%
Βουλγαρία	27.181	5.64%
Γεωργία	12.990	2.69%
Ρουμανία	15.884	3.29%
ΗΠΑ	-	-
Ρωσία	10.704	2.22%
Κύπρος	-	-
Ουκρανία	19.005	3.94%
Η.Β.	-	-
Πολωνία	-	-
Γερμανία	-	-
Πακιστάν	12.126	2.51%
Αυστραλία	-	-
Τουρκία	1.005	0.20%

Αίγυπτος	10.356	2.15%
Ινδία	9.104	1.89%
Φιλιππίνες	6.644	1.37%
Ιταλία	-	-
Μολδαβία	9.906	2.05%
Συρία	5.907	1.22%
Μπαγκλαντές	4.682	0.97%
Άλλο	32.782	6.8%
ΣΥΝΟΛΟ	481.501	100%

Πηγή: Μαρούκης,2010:97, στοιχεία από ΕΣΥΕ και Υπουργείο Εσωτερικών

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του ΟΗΕ, ο πληθυσμός της Ελλάδας για το έτος 2015 αναμένεται να είναι περίπου 14 εκατομμύρια άτομα, εκ των οποίων πάνω από 20% θα είναι αλλοδαποί. Είναι γεγονός ότι η μετανάστευση παλαιότερα οφειλόταν κυρίως στην ανάγκη εργατικής δύναμης (pull factor) και λάμβανε χώρα λίγο πολύ κατά τρόπο «συντεταγμένο». Οι βασικοί λόγοι πρόκλησης του νέου ρεύματος, που αποτέλεσαν και τους παράγοντες ώθησης για μετανάστευση, υπήρξαν η οικονομική κατάρρευση, οι διώξεις και ο πόλεμος, η φτώχεια και η εξαθλίωση πληθυσμών. Λόγοι σαν και τους παραπάνω προσδίδουν έναν εντελώς διαφορετικό χαρακτήρα στις μεταναστευτικές κινήσεις (Τσίγκανου κ.ά.,2009:46).

3.3. Συμπεράσματα

Μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, οι κατευθύνσεις έτειναν να είναι από τις χώρες της Νότιας Ευρώπης, σε χώρες της Βόρειας. Τη δεκαετία του 1960, προσδιορίζονται σημαντικά μεταναστευτικά ρεύματα που εμφανίστηκαν εντός της Ευρώπης και από την Ευρώπη προς τις υπερπόντιες χώρες. Η κατεύθυνση των μεταναστευτικών κινήσεων αλλάζει από την δεκαετία του 1970 και μετά. Τα σημαντικότερα κέντρα μετανάστευσης αποτελούν πλέον, οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Από την δεκαετία του 1980, η μετανάστευση αναδεικνύεται ως μείζον πολιτικό ζήτημα όπου σε αυτό το γεγονός συμβάλει η αλλαγή στο πολιτικό σκηνικό με την πτώση των ανατολικών καθεστώτων στις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και, η παράνομη μετανάστευση γίνεται ο κύριος άξονας εστίασης των κρατικών πολιτικών, κυρίως από τα κράτη μέλη της Νότιας Ευρώπης.

Τη δεκαετία του 1990, οι συγκρούσεις στα Βαλκάνια, η δημογραφική γήρανση, οι περιβαλλοντικές κρίσεις και οι μεταβολές στην διάρθρωση της εργασίας, αποτελούν παράγοντες που καθιστούν την Ευρώπη τόπο υποδοχής αυξάνοντας το μεταναστευτικό ρεύμα. Η σύγχρονη μετανάστευση επηρεάζει πολλαπλά την ευρωπαϊκή ήπειρο και, βρίσκεται μπροστά σε ένα γεγονός που πρέπει να αντιμετωπίσει: τον κατάλληλο σχεδιασμό και την ανάπτυξη πολιτικών που θα επηρεάσουν το πολιτικό και κοινωνικό της μέλλον.

Η Ελλάδα την περίοδο 1900-1920, στέλνει μετανάστες σε ΗΠΑ και Καναδά. Οι πρόσφυγες του 1922, αποτελούν το πρώτο μεταναστευτικό κύμα εισροής στον ελλαδικό χώρο. Ο μεταναστευτικός πληθυσμός ο οποίος ξεκίνησε την δεκαετία του 1970, συνεχίστηκε και την επόμενη δεκαετία του 1980 και εντάθηκε την δεκαετία του 1990, στην Ελλάδα, με την μορφή νόμιμων και παράνομων τρόπων έλευσης. Στην αρχή του 21ου αιώνα, αποτελούσε μία χώρα στην οποία κατοικούσε και εργαζόταν σημαντικός αριθμός αλλοδαπών. Ο μεγαλύτερος αριθμός μεταναστών στην Ελλάδα προέρχεται από την Αλβανία και ακολουθούν πληθυσμοί από άλλες Βαλκανικές χώρες και ανατολικές χώρες της Πρώην Σοβιετικής Ένωσης, (Ρωσία, Ουκρανία, Μολδαβία, Γεωργία κλπ.). Η παρούσα εισροή μεταναστών βρίσκει τη χώρα

απροετοίμαστη με τις αναμενόμενες αναποτελεσματικές πρακτικές. Σύμφωνα με τον ΟΗΕ, σε 3 χρόνια αναμένεται να αυξηθεί ο πληθυσμός των αλλοδαπών.

Greece, Lavinio, 2005. Two detained Afghani refugees point to the refrigerator on which they wrote (approximate translation), "The sea has no shore" (their English translation is: "In the open sea [sic] don't have border"). Lavinio Detention Center © Jim Goldberg / Magnum photos

Πηγή εικόνας: www.mmo.gr

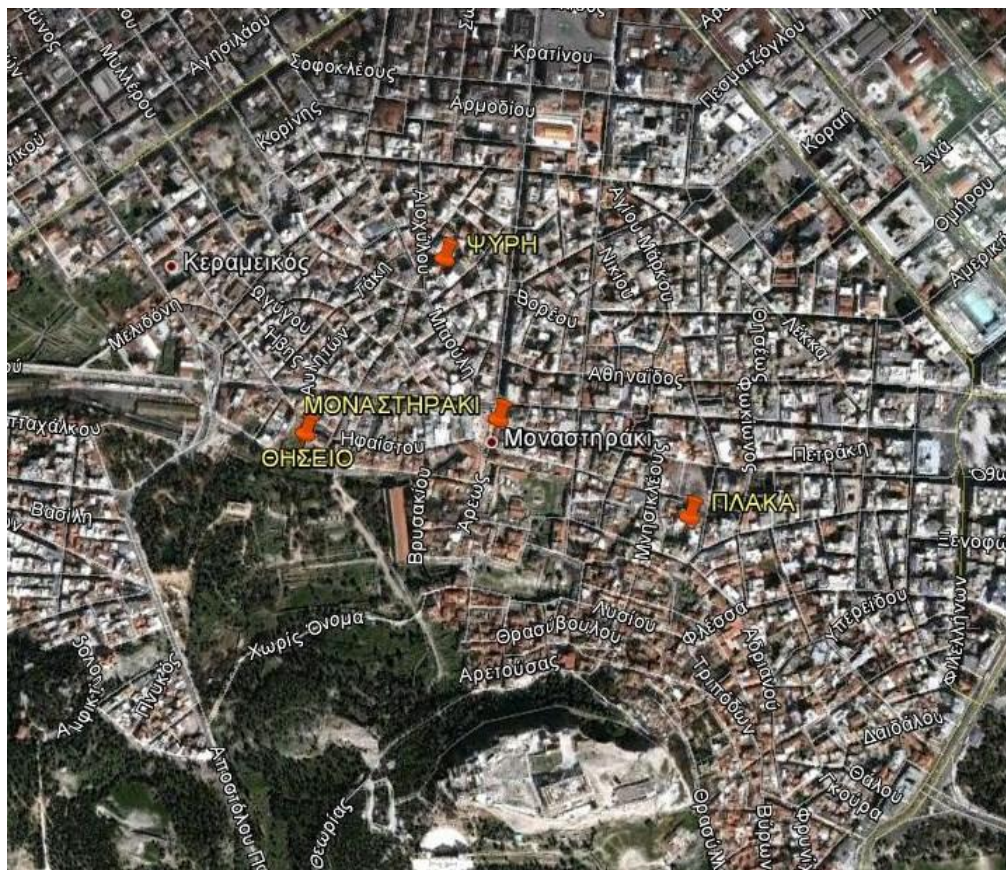
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

Η ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΥΡΥΤΕΡΗΣ ΖΩΝΗΣ

4.1. Μοναστηράκι, Ψυρή, Πλάκα, Εμπορικό Τρίγωνο

4.1.1. Στοιχεία για την ευρύτερη περιοχή μελέτης

Μοναστηράκι, Πλάκα, Θησείο, Ψυρή, τέτοιες περιοχές αποκαλούνται κέντρο Αθηνών και, όχι μόνο απλά κέντρο Αθηνών, αλλά ιστορικό κέντρο Αθηνών. Μια ευρύτερη ζώνη μέσα στο κεντρικό αστικό ιστό, η οποία με την πάροδο των χρόνων, έχει γνωρίσει διάφορες και διαφορετικές εποχές, συνήθειες, τρόπους ζωής, ήθη και έθιμα. Οι Αθηναίοι που κάποτε μαζεύονταν στις πλατείες της περιοχής τα απογεύματα, μπορεί ακόμα να συναθροίζονται μετά από μια βραδινή έξοδό τους στην πλατεία του Μοναστηρακίου για παράδειγμα και, τα μαγαζάκια που κάποτε αποτελούσαν την ψυχή της βιομηχανικής δραστηριότητας της περιοχής, να έχουν αλλάξει χέρια και είδος υπηρεσιών ή ακόμα, άλλα να έχουν κλείσει και άλλα καθώς είναι εγκαταλελειμμένα και κλειστά, να θυμίζουν κάτι σε μεγαλύτερους από την παλιά εποχή και να γνωστοποιούν στους νεότερους χαρακτηριστικά από την φολκλορική πλέον, περιοχή.

Εικόνα 2: Η ευρύτερη περιοχή μελέτης Πηγή: Google Earth

Το ιστορικό κέντρο της Αθήνας, στο ιστορικό γίνεσθαι, αποτελεί σημείο συνάντησης του τοπικού με το παγκόσμιο, όπου το αίσθημα του «ανήκειν», αποτελεί αντικείμενο συνεχούς διαπραγμάτευσης. Είναι η καρδιά των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτισμικών δραστηριοτήτων της πρωτεύουσας. Η επιχειρηματική και κοινωνικο-οικονομική πλευρά της περιοχής έχει υποστεί σημαντικές μεταβολές και αλλοιώσεις τις τελευταίες δεκαετίες. Ροές, δίκτυα, διαδρομές, χρήσεις, εμπόριο, χώροι αναψυχής κλπ, είναι μορφές που χαρακτηρίζουν την περιοχή στο πέρασμα του χρόνου, διαθέτοντας πολλές αναγνώσεις και συμβολισμούς και δίνοντας κάθε φορά ξεχωριστή γεωγραφική διάσταση στην περιοχή (Βαρουζή κ.ά.,2009:226).

Η σημερινή εικόνα της πλατείας του Μοναστηρακίου, έχει προκύψει από τις διαδοχικές μεταβολές στον ιστό της πόλης και αποτελεί κάτι σαν σημείο ανάμεσα σε δρόμο-πεζόδρομο για την ακρίβεια και πλατείας, συνδυάζοντας την γραμμική αφήγηση ενός δρόμου με την συγχρονική αφήγηση μιας πλατείας. Στην πλατεία συναντάει κανείς ποικίλα στοιχεία που δίνουν ένα πολυεπίπεδο χαρακτήρα στην ταυτότητα της πλατείας. Παρατηρεί κανείς πυκνή συσσώρευση από αξιόλογες αρχαιότητες, ιστορικά κτίρια διαφορετικών χρονικών περιόδων καθώς και υπόγειες υποδομές (όπως δίκτυο μεταφοράς, το μετρό,) και υπόγεια απομεινάρια του παρελθόντος, όπως είναι το ποτάμι του Ηριδανού. Εμφανή είναι ακόμα τα πολλά εμπορικά καταστήματα, οι χώροι εστίασης και αναψυχής όπως και έντονη είναι η παρουσία των επισκεπτών της πόλης και των κατοίκων της (Καζέρος Ν.,2009:43).

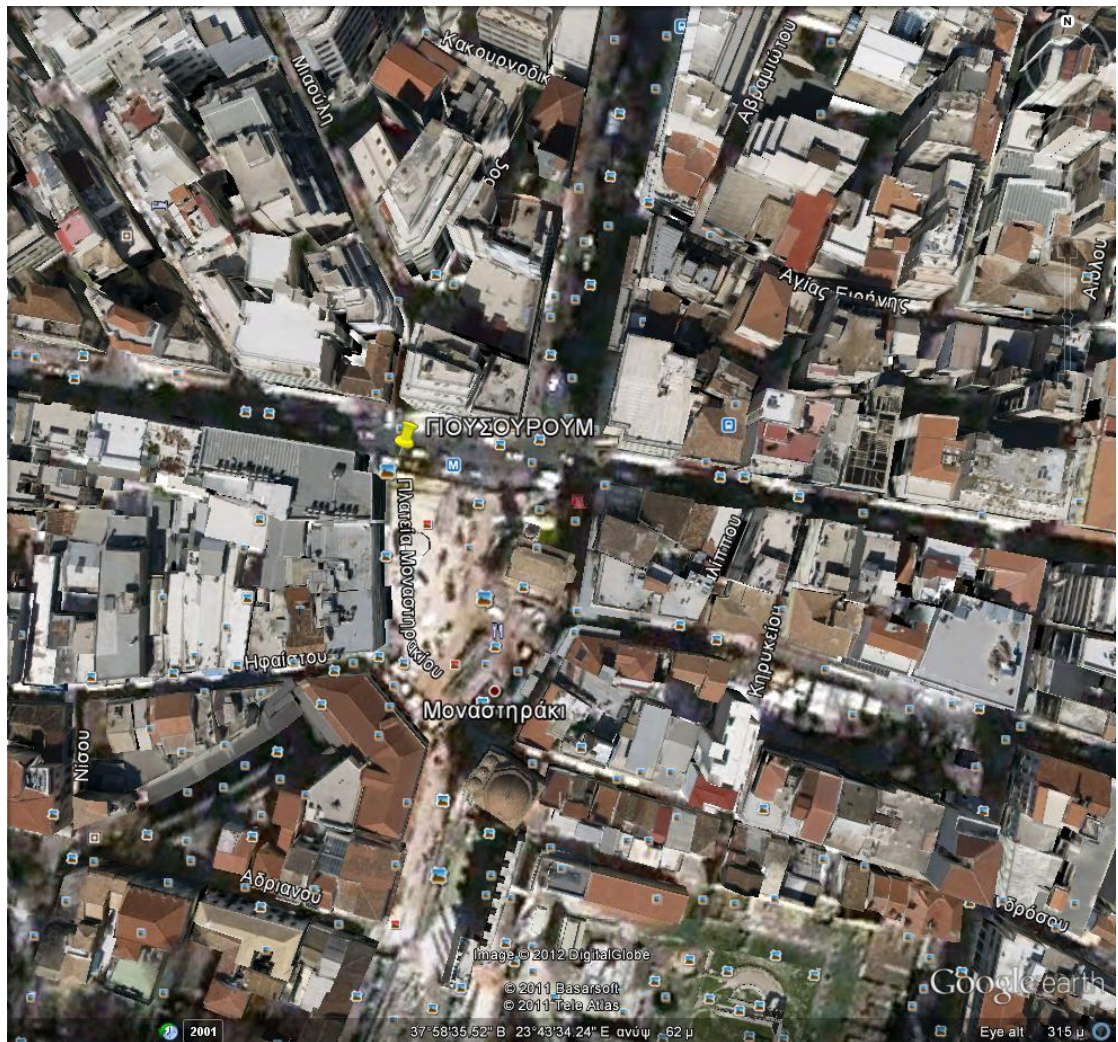
Το Τζαμί του Τζισταράκη, στην πλατεία Μοναστηρακίου, το οποίο χτίστηκε το 1759, από τον Τούρκο Βοεβόδα Τζισταράκη,(Μιχελή,1994:63) ακόμα και σήμερα είναι εμφανές, ότι χτίστηκε σε μια νευραλγική τοποθεσία τόσο για την εποχή εκείνη και την αγορά της Οθωμανικής Αθήνας, όσο και για την σημερινή εποχή, όπου το συγκεκριμένο σημείο αποτελεί ένα κομβικό σύνδεσμο για τους καθημερινούς χιλιάδες επισκέπτες, ντόπιους και μη, για τις αγορές τους, τα ψώνια τους, τις βόλτες τους, τους περιπάτους τους, τις υποχρεώσεις τους, τις δουλειές τους κ.ά. Το 1915, αναστηλώθηκε από τον Αναστάσιο Ορλάνδο και τρία χρόνια μετά, πρωτολειτούργησε ως μουσειακός χώρος όπου φιλοξένησε το Μουσείο Ελληνικών Χειροτεχνημάτων. Το 1975, αποφασίστηκε μετά από δωρεά του καθηγητή Β. Κυριαζόπουλου, η στέγαση της πλούσιας συλλογής κεραμικών του Μουσείου

Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης. Μέχρι και σήμερα εξακολουθεί να λειτουργεί, ως Μουσείο Παραδοσιακής Κεραμικής Τέχνης¹⁴.

Καθώς επίσης, χαρακτηριστικό σημείο της περιοχής, αν όχι η «ταυτότητα» της πλατείας του Μοναστηρακίου, είναι η Εκκλησία που βρίσκεται πλησίον από το Τζαμί. Την εποχή της Φραγκοκρατίας λεγόταν, η Βασιλική της Κοίμησης της Θεοτόκου, ή και «Παντάνασσα». Από το 1678, η εκκλησία αποτελεί τον πυρήνα καταγωγίου, μοναστηριού δηλαδή, που τότε παίρνει το όνομα Μεγάλο Μοναστήρι. Στα 1690, γίνεται μονή ενοριακή και η ευρύτερη περιοχή γνωρίζει μεγάλη άνθιση, με τα μικρομάγαζα. Κέντρο υφαντικής, το Μεγάλο Μοναστήρι, τροφοδοτεί το παζάρι με αμπάδες, χοντρά υφάσματα-έργα μοναχών. Στον περίβολό της έξω από τη μονή, υπάρχουν μικρομάγαζα τα οποία μισθώνει η Μονή σε εμπόρους. Μετά από την διάσωση του μοναστηρίου το 1827, από την καταστροφή της πόλης, η μονή αποτελεί μία από τις δέκα ενορίες της μεταεπαναστατικής Αθήνας. Όμως, στην συνέχεια, σταδιακά, αρχίζει να εγκαταλείπεται, καθώς αλλάζουν οι κοινωνικές δομές. Η αλλαγή χειρών του μοναστηρίου και η επακόλουθη υποβάθμισή του, δυστυχώς το καθιστούν «μικρομονάστηρο». Μετά το 1868, ξεπέφτει και υποβαθμίζεται και λεκτικά, γίνεται σκέτο «Μοναστηράκι». (Μιχελή,1994:68)

Όπως είναι φυσικό, δεν θα ήταν σωστό να παραλειφθεί μια αναφορά στην αγορά με τα παλιά είδη στο Μοναστηράκι, την *Γιουσουρούμ*, στην πλατεία Αβησσυνίας με τα πολλά παζάρια. Η αγορά Γιουσουρούμ, καθορίζει εδώ και πολλά χρόνια, ένα τμήμα της φυσιογνωμίας της περιοχής. Η επωνυμία Γιουσουρούμ, προέρχεται από το όνομα του Εβραίου εμπόρου, Νώε Γιουσουρούμ, ο οποίος διέθετε ένα μαγαζί, ανάμεσα στα άλλα εβραϊκά μαγαζιά στην περιοχή της πλατείας, στην Γωνία των οδών Ερμού και Μιαούλη.

¹⁴http://news.kathimerini.gr/4dcgi/ w_articles_civ_1_03/03/2011_434505

Εικόνα 3: Γιουσουρούμ στο Μοναστηράκι Πηγή: Google earth

Στην αρχή ο τίτλος Γιουσουρούμ, απευθυνόταν κυρίως για να προσδιορίσει το μαγαζί, αλλά στην συνέχεια, το ίδιο το όνομα χρησιμοποιήθηκε σαν ουδέτερο «το Γιουσουρούμ», για να δηλώσει τον χώρο και το υπαίθριο παζάρι της Κυριακής, το οποίο αποτέλεσε θεσμό, εδώ και πάρα πολλά χρόνια, στα κυριακάτικα πρωινά της κεντρικής Αθηναϊκής αγοράς στην περιοχή του Μοναστηρακίου. Ακόμα και σήμερα, μέσα στα παζάρια, μπορεί κανείς να βρει οτιδήποτε θελήσει από αντίκες, παλιά έπιπλα και πίνακες ζωγραφικής, μέχρι οικοσκευές, μουσικά όργανα και ρουχισμό. Η πλατεία Αθηνών από τότε, μέχρι και στις μέρες μας, έχει συνδέσει το όνομά της με το παζάρι ή αλλιώς το Γιουσουρούμ. (Μιχελή, 1994:65,66)

Η περιοχή ωστόσο, σήμερα, είναι περισσότερο γνωστή για τον εύκολο και άμεσο τρόπο διασκέδασης που υπάρχει στις γειτονικές άκρες της Πλατείας, όπως για

παράδειγμα του Ψυρή, της Πλάκας και, λιγότερο για τα πολλά παλαιοπωλεία και τα άλλα ιστορικά εμπορικά καταστήματά της. Η Πλάκα, είναι μια ιστορική συνοικία της Αθήνας που διασώζεται μέχρι σήμερα, χάρη στα διατηρητέα κτίριά της (τα οποία διακηρύχθηκαν έτσι μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο). Σήμερα είναι μια περιοχή με έντονη λειτουργία στο εμπόριο και στις υπηρεσίες, καθώς λειτουργούν πολλά καταστήματα, ταβέρνες, καφετέριες, μουσεία, γκαλερί και σπίτια ιστορικών αθηναϊκών οικογενειών. Στους βόρειους πρόποδες της Ακρόπολης πάνω από την Πλάκα, είναι μια γραφική μικρή συνοικία με στενά σοκάκια και παραδοσιακά μικρά σπίτια, τα Αναφιώτικα, περιοχή που χτίστηκε από Αναφιώτες μετανάστες σε κυκλαδίτικο ρυθμό. Η περιοχή αυτή χτίστηκε στα χρόνια της βασιλείας του Όθωνα. Η ονομασία της οφείλεται στους Αναφιώτες Γ. Δαμίγο και Μ. Σιγάλα που έχτισαν τα πρώτα σπίτια στην περιοχή. Παρά τις απαγορεύσεις της κυβέρνησης, τους ακολούθησαν και άλλοι συμπατριώτες και έτσι τα Αναφιώτικα μέχρι σήμερα κοσμούν τους πρόποδες του λόφου.¹⁵

¹⁵ http://news.kathimerini.gr/4dcgi/ w_articles_civ_1_03/03/2011_434505

Εικόνα 4:Τα Αναφιώτικα Πηγή:Google Earth

Όλη αυτή η ευρύτερη ζώνη του κέντρου της Αθήνας, είναι σε όλους γνωστό πως τις τελευταίες δεκαετίες σημειώνει διάφορα σημάδια υποβάθμισης. Όλοι οι άνθρωποι που έχουν επισκεφτεί αυτά τα μέρη, αδιαμφισβήτητα, θα έχουν αντιληφθεί, την ολοένα και αυξανόμενη παρουσία των μεταναστών-μικροπωλητών, την παρουσία χρηστών ναρκωτικών, τη παρουσία άστεγων και άπορων ανθρώπων να περιπλανιούνται στους εμπορικούς δρόμους της Αθήνας, τα διάφορα εγκαταλελειμμένα ή κλειστά ή μισοτελειωμένα από κάποιο πρόγραμμα αναβάθμισης-ανάπλασης κτίρια σε γειτονιές της Πλάκας και του Ψυρή. Το ερώτημα λοιπόν, που τίθεται είναι, η σημερινή εικόνα που είναι κατά καιρούς ένα από τα πιο κεντρικότερα σημεία συζήτησης και ανησυχίας για όλους τους ανθρώπους, έχει προκαλεσθεί από μη ολοκληρωμένες και επιτυχημένες παρεμβάσεις ειδικών ή από αυτό που μαστίζει την σύγχρονη εποχή, *η μόδα*;

Η γραφικότητα των περιοχών αυτών, δηλαδή, έχει επηρεαστεί από τις διάφορες προσπάθειες που έχουν γίνει κατά καιρούς από τους διάφορους ιθύνοντες για αναβάθμιση και ανάπλαση ή από το σύγχρονο τρόπο ζωής που περιστρέφεται γύρω από το φάσμα της εύκολης διασκέδασης και του μοντέρνου ύφους ψυχαγωγίας προερχόμενους, μερικές φορές, από το εξωτερικό; Του Ψυρή είναι της μόδας. Αυτή είναι η έκφραση των περισσότερων ανθρώπων που επιδιώκουν να περάσουν ένα Σαββατόβραδο τους σε στέκια της περιοχής, αψηφώντας ποια είναι η εξέλιξη της περιοχής. Εύκολα συναντάει κανείς εστιατόρια, μπαράκια, μπιραρίες, καφεενεία, γκαλερί-αίθουσες εκθέσεων, θέατρα και άλλα καλλιτεχνικά κέντρα, στην εμπορική συνοικία του Ψυρή. Η περιοχή του Ψυρή λοιπόν, υπέκυψε στις αξιώσεις και στις απαιτήσεις εκείνων που ήθελαν να αποκτήσουν μια επαγγελματική στέγη σε μια τόσο «μοδάτη» περιοχή, στην καρδιά της Αθήνας, δίπλα στη κεντρική αγορά, κοντά στην Ομόνοια, δίπλα στο Μοναστηράκι. Ομοίως, η Πλάκα που είχε κάποτε τις παλιές ταβέρνες της και απέκτησε μια εποχή μπουάτ, τώρα έχει και φαστφουντάδικα και ταβέρνες για γιαπωνέζους (Καιροφύλας,2000:153-155).

Η συνοικία του Ψυρή αλλάζει. Βρίσκεται στο στόχαστρο πολλών επιχειρηματιών του θεάματος και της ψυχαγωγίας, αναζητώντας εύκολο κέρδος αφού είναι μια περιοχή που ανήκει μέσα στα πλαίσια της «μοδάτης» και εναλλακτικής ζώνης διασκέδασης, αλλά και πολλών που έχουν σχέση με τις γαστρονομικές προτιμήσεις του νεοελληνικού κοινού. Του Ψυρή, όπως βρίσκεται ανάμεσα στην Πλάκα και την περιοχή της Πειραιώς, αποτελεί πλέον, το συνδυαστικό κρίκο, μιας ευρύτερης περιοχής που ζωντανεύει και αναπτύσσεται με την πάροδο του χρόνου. Το μόνο όμως σοβαρό σημείο που πρέπει να γίνει αντιληπτό, είναι ότι, η ανάπτυξη μιας περιοχής δεν πρέπει να ταυτοποιείται με την άνοδο των τιμών των ακινήτων σε αυτή. Αν και ακόμα τότε συντελείται ανάπτυξη, είναι σίγουρα σε μία διάσταση και όχι στο συνολικό πλέγμα των αναπτυξιακών δραστηριοτήτων και αναπλάσεων (Καιροφύλας,2000:153-155).

4.1.2. Το εμπορικό τρίγωνο

Το Μοναστηράκι αποτελούσε και αποτελεί έναν από τους κόμβους του εμπορικού τριγώνου της Αθήνας, Ομόνοια-Σύνταγμα-Μοναστηράκι. Όπως χαρακτηριστικά έγραψε το 1898 ο Π. Βακάς, «*Το Μοναστηράκι θα καταστεί μian ημέραν το εμπορικόν κέντρον των Αθηνών*»¹⁶ (ΕΜΠ, 1996:36).

Εικόνα 5: Το εμπορικό τρίγωνο

Η περιοχή του εμπορικού τριγώνου, η οποία καταλαμβάνει έκταση 400 στρεμμάτων περίπου, αποτελεί την καρδιά του ιστορικού κέντρου της Αθήνας και εμφανίζει έντονο εμπορικό χαρακτήρα. Το ιστορικό εμπορικό κέντρο είναι περιτριγυρισμένο από την Ακρόπολη, το Θησείο, τον Κεραμεικό, την αρχαία Ρωμαϊκή Αγορά με ένα μεγάλο αριθμό βυζαντινών και μεταβυζαντινών μνημείων και νεοκλασικών κτιρίων, έχει έναν ιδιαίτερο πολιτιστικό και ιστορικό ρόλο και μια ξεχωριστή αρχιτεκτονική φυσιογνωμία.¹⁷

Ο πρώτος πυρήνας εγκατάστασης του εμπορικού κέντρου ήταν η παλιά και γραφική περιοχή της Πλάκας. Με την πάροδο του χρόνου, καθώς η πόλη επεκτεινόταν, η περιοχή εξελίχθηκε σε ένα ιδιότυπο τουριστικό εμπορικό κέντρο. Πολλά καταστήματα ειδών λαϊκής τέχνης, αναμνηστικών δώρων, υφαντών και άλλων αντικειμένων, αντιπροσωπευτικών της παραδοσιακής παραγωγής συνυπάρχουν με πολυάριθμα εστιατόρια, ταβέρνες, καφετέριες, μπουάτ και χορευτικά κέντρα, όπως ειπώθηκε και παραπάνω. Σήμερα στην περιοχή αυτή, ανάμεσα στην πλατεία Ομονοίας, το Μοναστηράκι και την πλατεία Συντάγματος, που

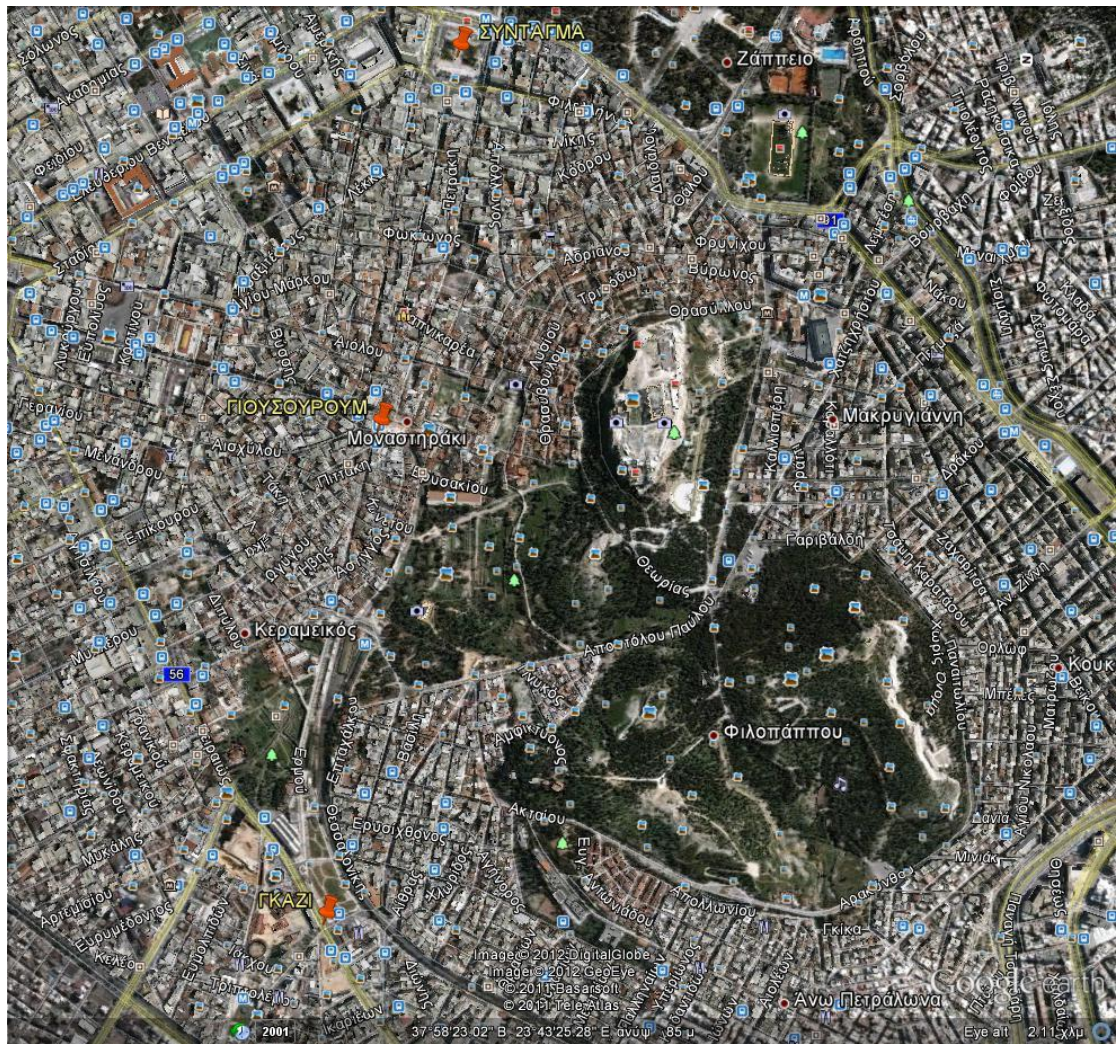
¹⁶ Επί σχεδίου Κλεάνθους και Σάουμπερτ, για εσωτερική αναδιάρθρωση της Αθήνας, τα τοπικά κέντρα «πόλεις εντός πόλεων», και τη δημιουργία ενός οκτάγωνου λεωφόρων με ισάριθμα «μεγάλα κέντρα των Αθηνών».

¹⁷ <http://www.minenv.gr/4/44/4401/440102/44010202/g4401020207.html>

συνορεύουν με την Πλάκα, βρίσκονται τα χαρακτηριστικά στοιχεία της οικονομικής και εμπορικής λειτουργίας της πόλης, αν και η φυσιογνωμία αυτής της περιοχής έχει διαφοροποιηθεί σημαντικά μέσα στο χρόνο και στο χώρο.

Υπάρχει μεγάλη επισκεψιμότητα και προσπελασιμότητα, από και προς το εμπορικό τρίγωνο της Αθήνας, από διάφορους επισκέπτες. Όπως είναι επόμενο, αναμενόμενη είναι και η σύνδεση του εμπορικού τριγώνου με τις γειτνιάζουσες περιοχές και τις λειτουργίες αυτών. Όπως για παράδειγμα, η άμεση γειτνίαση των δύο ζωνών (εμπορικό τρίγωνο-Πλάκα), σημειώνει έντονη κυκλοφορία επισκεπτών και κυρίως τουριστών, και πολύ λιγότερο άλλες επαγγελματικές «ανταλλαγές», καθώς επίσης, επιτρέπει μια καλή επικοινωνία μεταξύ των δύο ζωνών. Σε αυτό συμβάλει και το γεγονός ότι μέσω της Πλάκας, υπάρχει μια σύνδεση τουλάχιστον και σε οπτική μορφή με την Ακρόπολη και την αρχαιολογική περιοχή. Κάτι στο οποίο δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα από τους επισκέπτες και δη από τους τουρίστες, καθώς είναι από τα βασικότερα και τα πρώτα σε λίστα επιλογών επισκεψιμότητας μέρη, των τουριστών στο κέντρο της Αθήνας, Πλάκα-Ακρόπολη, Θησείο-Αρχαία Αγορά, Μοναστηράκι, κλπ.

Σήμερα, πια, ο πιο εμπορικός και καταναλωτικός δρόμος της κεντρικής Αθήνας και του προαναφερθέντος εμπορικού τριγώνου, έχει καταστεί η οδός Ερμού, η οποία είναι προσβάσιμη τόσο εύκολα από την πλατεία του Μοναστηρακίου, όσο και από το Σύνταγμα. Εξάλλου ας μην ξεχνάμε το γεγονός ότι, η έκταση της οδού Ερμού είναι πολύ μεγάλη και ξεκινάει από το Σύνταγμα και φθάνει ως το Κεραμεικό-Γκάζι, σε σύνδεση με την οδό Πειραιώς. Η οδός Αθηνάς, δεν κατέχει την πρώτη γραμμή στην λίστα των επισκεπτών, αλλά δευτερεύουσα σημασία, καθώς διαθέτει ακόμα και τώρα, σημεία ενδιαφέροντος για επίσκεψη όπως για παράδειγμα ένα από αυτά είναι η Βαρβάκειος Αγορά (ΕΜΠ,1996:33).

Εικόνα 6: Σύνδεση μέσω Ερμού Σύνταγμα – Γκάζι. Πηγή: Google Earth

Να υπογραμμίσουμε σε αυτό το σημείο, ότι το τμήμα της οδού Αθηνάς, προς την Ομόνοια, τις τελευταίες δεκαετίες σημειώνει, λόγω της υπερσυγκέντρωσης ποικίλων λειτουργιών υπερτοπικής σημασίας για την «εκτόνωση» ενός μέρους του δυναμικού του εμπορικού τριγώνου, κάποια προβληματικά ποιοτικά χαρακτηριστικά. Το ζήτημα είναι να επιτευχθεί ανάπτυξη και ριζική αναβάθμιση στην περιοχή και να μην σημειώνονται καταστάσεις μετακίνησης και αλλαγής τοποθεσίας αυτών των προβληματικών, σε γειτονικά και κεντρικά σημεία όπως για παράδειγμα το Μοναστηράκι.

Σήμερα πλέον, το πιο αποφασιστικό όριο για το εμπορικό τρίγωνο, αποτελεί, η οδός Σταδίου, γιατί μέσα από αυτό το όριο, η περιοχή φιλοδοξεί να διατηρήσει την κεντρικότητά της, τη σημασία της αλλά και τη προσπάθειά της να αναβαθμιστεί. Κάτι τέτοιο όμως, δεν ίσχυε, τον περασμένο αιώνα, όπου ο βασικός κρίκος σύνδεσης του

εμπορικού τριγώνου, με την καρδιά της πόλης, ήταν το Μοναστηράκι. Το θέμα που τίθεται, είναι να γίνει πάλι η περιοχή αυτή, η κύρια αρτηρία σύνδεσης των επισκεπτών, με εμφανή τα αποτελέσματα από μια προσπάθεια αναβάθμισης (ΕΜΠ,1996:33).

Στις μέρες μας, η πλατεία του Μοναστηρακίου, έχει μετατραπεί σε μια δεύτερη πλατεία Ομονοίας με χρήστες ναρκωτικών να τριγυρνάνε στην περιοχή και δίπλα οι τουρίστες να κοιτάνε τις αρχαιότητες και τις ομορφιές της γραφικότητας της περιοχής. Το στενάχωρο είναι ότι, δυστυχώς, δεν χρησιμοποιείται μόνο ο παραλληλισμός για την απόδοση της εικόνας που επικρατεί ως επί το πλείστον στην πλατεία του Μοναστηρακίου με αυτή της Ομόνοιας, αλλά χρησιμοποιείται α) ως κάτι οικείο που αφορά αυτή την περιγραφή για όλους του ανθρώπους που έχουν γνώση και έχουν αποκτήσει την δική τους κοινωνική κατασκευή για τους συγκεκριμένους χώρους, και, β) η λέξη «γραφικότητα» που πλέον καταντάει να μην αποδίδει τα χαρακτηριστικά της περιοχής, με τα διατηρητέα κτίρια και τους αρχαιολογικούς χώρους, αλλά να αποδίδει την οξύμωρη και ως κάποιο βαθμό πια «αποδεκτή», παρουσία των διαφόρων κοινωνικών ομάδων στον ίδιο χώρο (τουρίστες, μικροπωλητές μετανάστες, τοξικομανείς), σαν να γνωρίζουν και να αποδέχονται οι μεν την παρουσία των δε.

Πολλοί ισχυρίζονται και παίρνουν την θέση, ότι η παραπάνω εικόνα λειτουργεί ως η χειρότερη διαφήμιση για τον ιστορικό τουριστικό πυρήνα της πόλης. Η πλατεία Μοναστηρακίου, η καρδιά της τουριστικής Αθήνας, παρουσιάζει σήμερα, υπογραμμίζουν, εικόνα πλήρους εγκατάλειψης, με την εμφάνιση μιας ρυπαρής, μη προσεγμένης όσο θα έπρεπε περιοχής και ενίοτε «επικίνδυνη πύλη» από τους σταθμούς του Ηλεκτρικού και του Μετρό προς την Πλάκα, το Μοναστηράκι και του Ψυρή.

Όπως δηλώνει σε συνέντευξή του και ο πρόεδρος του Συλλόγου Καταστηματαρχών Μοναστηρακίου, Νίκος Κουγιουμτζής, *«Η πλατεία στο Μοναστηράκι μαζεύει πλέον περιθωριακούς, τοξικομανείς και παράνομους μικροπωλητές που εκδιώχθηκαν από άλλες περιοχές. Ειδικά τα βράδια της Παρασκευής και του Σαββάτου, η κατάσταση είναι άθλια»*. Συνεχίζοντας: *«Παιδιά 15 χρόνων έρχονται στα μαγαζιά μας μισόγυμνα ή ξυπόλυτα και κλαίνε· μας παρακαλούν να τους*

αφήσουμε να τηλεφωνήσουν στους γονείς τους γιατί τους επιτέθηκαν και τους έκλεψαν τα παπούτσια, το μπουφάν, το κινητό τηλέφωνο. Τέτοια περιστατικά συμβαίνουν συνέχεια. Οι τουρίστες έρχονται στο Μοναστηράκι και τους παίρνουν από πίσω ζητιάνοι, τοξικομανείς και μικροπωλητές που πωλούν κλεψίτυπα γυαλιά και ρολόγια. Επάνω στην πλατεία, σκουπίδια, βρωμιά, σιχαίνεσαι να ακουμπήσεις. Και στη μια άκρη, ένα κοντέινερ που έβαλαν για τα απορρίμματα από τις ταβέρνες, που μυρίζει άσχημα. Αυτή είναι η τουριστικότερη είσοδος της Αθήνας».

Παρόμοιους χαρακτηρισμούς χρησιμοποιεί και ο πρόεδρος του Σωματείου Παλαιοπωλών Αθήνας, Βαγγέλης Ρογκότης, για την περιοχή, σε συνέντευξή του στην ίδια εφημερίδα: «Η πλατεία έχει εγκαταλειφθεί, η έλλειψη αστυνόμευσης είναι εμφανής. Διακίνηση ναρκωτικών και παραεμπόριο είναι ανεξέλεγκτα. Η δε πλατεία είναι σαν πάρκινγκ. Οι υποψήφιοι δήμαρχοι μας υποσχέθηκαν ότι θα είναι το πρώτο τους μέλημα. Κάνουμε έκκληση σε όλους τους εμπλεκόμενους να παρέμβουν».¹⁸

Οι παραπάνω προβληματισμοί μαρτυρούν αν όχι την εγκατάλειψη κάποιας μορφής αποτελεσματικής δράσης, την κατάρρευση των κοινωνικών δομών κρατικής πρόνοιας. Στο μέτρο του εφικτού, μπορούν να γίνουν αποτελεσματικές προσπάθειες ανάκαμψης και αναβάθμισης του ιστορικού κέντρου με πρακτικές εναρμονισμένες με τις απαιτήσεις που προκύπτουν. Η Αθήνα αποτελεί περιβάλλον που ευνοεί την ανάπτυξη. Η προστασία και η ανάδειξη της ιστορικής φυσιογνωμίας του κέντρου μπορεί να επιτευχθεί με μια σειρά από προτεινόμενα μέτρα (σύμφωνα με το ΙΤΕΠ) όπως:

- ✓ Συστηματική και αδιάλειπτη αστυνόμευση ιδιαίτερα στο κέντρο της Αθήνας
- ✓ Δημιουργία ξενώνων μακριά από το κέντρο στους οποίους θα φιλοξενοούνται ευάλωτες ομάδες μεταναστών.
- ✓ Ίδρυση κέντρων φιλοξενίας μεταναστών στην Αττική, έξω από το Δήμο της Αθήνας.
- ✓ Μεταφορά όλων των υπηρεσιών αρωγής των μεταναστών εκτός της επίμαχης ζώνης, ώστε να περιοριστούν οι αφορμές για συγκέντρωση αλλοδαπών στο κέντρο.
- ✓ Κινητροδότηση για την παραμονή των παιδιών των οικονομικών μεταναστών στο τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα.

4.2. «Γκετοποίηση» ιστορικού κέντρου – παράνομη απασχόληση

Πολλοί κάνοντας αναφορά στο ιστορικό κέντρο της Αθηναϊκής πρωτεύουσας, χρησιμοποιούν λέξεις όπως γκετοποίηση¹⁹, σημάδια υποβάθμισης, παραοικονομία, παραεμπόριο, παρανομία και άλλες συναφείς λέξεις με αντίστοιχο περιεχόμενο και νόημα. Οι συγκεκριμένες λέξεις για την περιγραφή του κέντρου της Αθήνας, χρησιμοποιούνται ως επί το πλείστον από το 2006 και μετά, όπου από εκείνη την περίοδο στο νότιο τμήμα του ιστορικού κέντρου, εμφανίζονται έντονα σημάδια υποβάθμισης. Διαχρονικά εμφανίζονται έντονα προβλήματα ασφάλειας στο κέντρο της πόλης και επίσης διάφορα προβλήματα, στην τουριστική εικόνα της περιοχής (Ρεμμές Κ,2010:2,8).

Η έντονη παρουσία των μεταναστών στο κέντρο της πόλης, οδήγησε στην δημιουργία αλληλένδετων χαρακτηριστικών, τα οποία με την σειρά τους ευθύνονται σύμφωνα με την γνώμη μιας μεγάλης πλειοψηφίας των πολιτών, για την αλλαγή της φυσιογνωμίας του τουριστικού-ιστορικού κέντρου της Αθήνας. Μια νέα κοινωνική πραγματικότητα έρχεται στην επιφάνεια από τα νέα μεταναστευτικά ρεύματα, τα οποία είναι κυρίως από εμπόλεμες ζώνες με λαθραίο τρόπο έλευσης, την οποία το ελληνικό κράτος αδυνατεί να διαχειριστεί επαρκώς. Το πρώτο «κύμα» των μεταναστών με την είσοδό τους δημιούργησε μεγάλη αναστάτωση στους κόλπους της ελληνικής κοινωνίας, καθώς την βρήκε απροετοίμαστη να μπορέσει να προσαρμοστεί επαρκώς στις ανάγκες της νέας πραγματικότητας, λόγω έλλειψης προγενέστερης εμπειρίας σε θέματα ενσωμάτωσης οικονομικών μεταναστών (Ρεμμές Κ,2010:2,3).

Η προαναφερθείσα αδυναμία ανταπόκρισης του ελληνικού κράτους σε συνδυασμό με την κακή οικονομική συγκυρία, συντέλεσαν στην αναπαραγωγή παθογόνων καταστάσεων και οδήγησαν σε συνεχή υποβάθμιση του ιστορικού κέντρου. Τα χαρακτηριστικά από την έντονη και μαζική παρουσία του δεύτερου

¹⁹ Ο όρος αναφέρεται σε ένα σαφώς οριοθετημένο αστικό χώρο, μέσα στον οποίο απομονώνονται πληθυσμιακές ομάδες με πολιτιστικά και εθνοτικά χαρακτηριστικά που διαφέρουν από αυτά της κυρίαρχης τάξης. Ο ορισμός προϋποθέτει την κοινωνικοηθική απομόνωση και στιγματισμό της πληθυσμιακής ομάδας που ζει και εργάζεται μέσα στο γκέτο. Τα μέλη της κοινότητας αποκτούν ένα διαφορετικό τρόπο ζωής, αναπτύσσουν μια πιο επιθετική νοοτροπία και ένα σύστημα αξιών που θεωρείται αποκρουστικό από τον υπόλοιπο πληθυσμό της πόλης. Η λέξη ιστορικά αναφέρεται σε περιορισμένες οικιστικές ζώνες όπου υποχρεώνονταν, από τους Ναζί, να ζουν οι Εβραίοι.

κύματος μεταναστών, (κυρίως από χώρες της Βορείου Αφρικής και της Ασίας), που για μερικούς οδήγησαν στην υποβάθμιση, είναι ποικίλα.

Πρώτον, η εγκατάστασή τους σε υποβαθμισμένες συνοικίες του κέντρου με αποτέλεσμα την δημιουργία μιας εικόνας πόλεως, της οποίας τα χαρακτηριστικά δεν συνάδουν σε ευρωπαϊκής πρωτεύουσας και, επίσης, την δημιουργία προϋποθέσεων σχηματισμού ενός αστικού «γκέτο» στην καρδιά της Αθήνας. Δεύτερον, η συμβίωση, τόσο σε επίπεδο κατοικίας (συγκατοίκησης, γειτνίαση) με τους κατοίκους των περιοχών, όσο και σε επαγγελματικό επίπεδο με τους επιχειρηματίες της περιοχής, κατέστη προβληματική. Τρίτον, λόγω του δεύτερου χαρακτηριστικού, καλλιεργήθηκε αίσθημα μειωμένης δημόσιας ασφάλειας και προστασίας, με αποτέλεσμα την όξυνση ξενοφοβικών συμπεριφορών και δράσεων, απέναντι στους μετανάστες. Τέταρτον και τελευταίο, εξαιτίας της μειωμένης δημόσιας ασφάλειας, αποθαρρύνθηκε η νόμιμη οικονομική δραστηριότητα με αύξηση της παραοικονομίας και τούτο προσέκλυσε περιθωριακά στοιχεία (Ρεμμές Κ,2010:3).

Πολλοί μετανάστες επειδή δεν έχουν την νόμιμη ιδιότητα, καταφεύγουν σε αναζήτηση εύρεσης εργασίας στην «άτυπη» οικονομία. Η απασχόληση των μεταναστών (σε κλάδο, και θέση) μπορεί να παρουσιάζει χαρακτηριστικά οφειλόμενα σε αντικειμενικές συνθήκες, όπως έχει ειπωθεί και σε άλλο κεφάλαιο (βλ. κεφάλαιο 2^ο), όπως για παράδειγμα η γλώσσα. Τέλος το καθεστώς της παρανομίας που για πολλούς μετανάστες ισχύει ακόμα και τώρα, δυσχεραίνει την απασχόλησή τους σε κάποιο μόνιμο και νόμιμο τομέα, με αποτέλεσμα πολλοί από αυτούς να βρίσκουν διέξοδο, στο χώρο της παραοικονομίας (Λαμπριανίδης,2005:283-286 & Λιανός,Παπακωνσταντίνου,2003:74).

Ο χώρος της παραοικονομίας προσφέρεται για την απασχόληση των παράνομων μεταναστών. Ταυτόχρονα όμως, δημιουργείται αθέμιτος ανταγωνισμός με τις νόμιμα υφιστάμενες επιχειρήσεις, οι οποίες αγωνίζονται να επιβιώσουν λόγω των σημερινών δύσκολων οικονομικών συνθηκών, με την υπέρογκη φορολογία και την μειωμένη πελατεία. Ωστόσο είναι εμφανές ότι αρκετές φορές, ένας πελάτης είναι πιθανό να αγοράσει ένα προϊόν από ένα πλανόδιο μετανάστη-μικροπωλητή παρά από ένα μαγαζί με τα ίδια προϊόντα, με την δικαιολογία ότι είναι πιο φθηνό, γνωρίζοντας και αδιαφορώντας για την φορολογία και την ποιότητα (Ρεμμές Κ,2010:4).

Οι ανεπαρκείς πολιτικές εισόδου, ο ανεπαρκής έλεγχος φύλαξης των συνόρων οδηγούν στην παράτυπη οικονομική δραστηριότητα και στην ένταση του φαινομένου, όπως ειπώθηκε και παραπάνω. Η αντιμετώπιση αυτής με την χορήγηση προστίμων στους εργοδότες και οι τακτικές εκφοβισμού, δεν αποτελούν μέτρα λύσης τους φαινομένου. Η μεταναστευτική πολιτική που διστάζει να συνδράμει στις ανάγκες αύξησης των ποσοστών καταγεγραμμένης απασχόλησης, οφείλεται στους παραπάνω λόγους. Η κρατική εξουσία αδυνατεί εν πολλοίς να επιβάλλει την τάξη, κάτι το οποίο υποδηλώνει έλλειψη αποτελεσματικότητας ή εκτεταμένη διαφθορά. Αλλά αυτό το οποίο πρέπει να γίνει κατανοητό, είναι ότι η μεταναστευτική πολιτική αποτελεί ένα ευρύτερο ζήτημα, το οποίο δεν πρέπει να περιορίζεται μόνο στην νομιμοποίηση των μεταναστών (Μαρούκης,2010:105-106 & Ρεμμές Κ,2010: 4).

Ωστόσο, παραοικονομία και παράτυπες δραστηριότητες προϋπήρχαν της εισόδου των μεταναστών στην χώρα. Συμπερασματικά, το καθεστώς της παραοικονομίας, αποκλείει τους μετανάστες από τους οργανωμένους τομείς της οικονομίας και τους οδηγεί στην «άτυπη» οικονομία που τους συντηρεί. Ο συνδετικός κρίκος της οικονομίας και του μετανάστη για να «κλείσει», εξαρτάται όχι μόνο από τις προθέσεις των ίδιων των μεταναστών, αλλά και από τη χρήση που κάνει η ελληνική οικονομία μπροστά στην παροχή φθηνού εργατικού κόστους των μεταναστών (Λαμπριανίδης,2005:283,286).

Μέσα από έρευνες πάνω στο κοινωνικό θέμα της μετανάστευσης που απασχολεί πολλούς, όπως η έρευνα του ΕΚΚΕ, για το ιστορικό κέντρο της Αθήνας, δηλώνονται διάφορα στοιχεία από ερωτώμενους οι οποίοι είναι άνθρωποι που κατοικούν, επισκέπτονται την περιοχή και εργάζονται σε αυτή. Από το ερωτώμενους λοιπόν, το παραεμπόριο δημιουργεί πρόβλημα απόλυτα ή εν μέρει κατά 44,2% και 17,5%, αντίστοιχα. Για όσους ανήκουν σε αυτά τα ποσοστά το μεγαλύτερο πρόβλημα έγκειται στον ανταγωνισμό (42,2%) και έπεται η άσχημη εικόνα και η υποβάθμιση της περιοχής (16,4) (Ρεμμές Κ,2010:236).

Ωστόσο στην ερώτηση *Ποια θεωρείτε την μεγαλύτερη απειλή για το κατάστημά/επιχείρησή σας;*, στους εμπόρους της περιοχής, το 11,8% των ερωτηθέντων επιχειρηματιών, απάντησε τον αθέμιτο ανταγωνισμό, το 11,4% την οικονομική κρίση, έπειτα τις πορείες σε ποσοστό 7% και τέλος οι αλλοδαποί σε

ποσοστό 2,9%²⁰. Το παράνομο εμπόριο, πάντως πολλοί ισχυρίζονται, όπως έχουν εξελιχθεί τα πράγματα, απειλεί το νόμιμο εμπόριο και τείνει να το μεταβάλει σε ξενιστή. Πέραν τούτου, το παράνομο εμπόριο ή λαθρεμπόριο αλλιώς, τείνει να λαμβάνει τις διαστάσεις ενός μεγάλου προβλήματος τόσο για τους καταναλωτές με την κατάληψη του πεζοδρομίου, όσο και για το κράτος και τους εμπόρους με την φοροδιαφυγή και τον αθέμιτο ανταγωνισμό, αντιστοίχως (Ρεμμές Κ, 2010:256,259).

Ως γνωστόν οι μετανάστες επιλέγουν να κάνουν δουλειές πολλές φορές κακοπληρωμένες και επικίνδυνες, λόγω της ευάλωτης θέσης τους. Δέχονται να δουλεύουν υπό άσχημες συνθήκες, ή σε μερική απασχόληση, ή με χαμηλότερους μισθούς, με την ελπίδα της μελλοντικής ανέλιξης ή της εύρεσης κάποιου καλύτερου επαγγελματικού σταδίου. Να σημειώσουμε όμως σε αυτό το σημείο, ότι και οι νέοι άνδρες και γυναίκες πρωτοεισερχόμενοι στην αγορά εργασίας, γηγενείς και μη, δέχονται κάτω από τις ίδιες προϋποθέσεις να εργασθούν, προκειμένου να έχουν ένα εισόδημα.

Ένα βασικό ερώτημα όμως που προκύπτει μέσα από το μεταναστευτικό ζήτημα είναι το εξής: γιατί αυτοί οι άνθρωποι δέχονται τελικά να κάνουν τέτοιες δουλειές; Δηλαδή, ποιες είναι οι πολιτικο-οικονομικές καταστάσεις της χώρας τους και οι προσωπικές επιδιώξεις που τους ωθούν στο να αναλάβουν τέτοιου είδους εργασίες; Γιατί η οικονομία έχει ανάγκη τέτοιου τύπου θέσεις εργασίας, εργασίες κακοπληρωμένες και επικίνδυνες; Γιατί άλλες επικίνδυνες δουλειές, όπως π.χ. η αποκομιδή σκουπιδιών, είναι αποδεκτές από τους γηγενείς;

Οι απαντήσεις σε αυτά τα ερωτήματα αναδεικνύουν άλλα πολιτικά διακυβεύματα. Ένα από τα οικονομικά προβλήματα που εγείρει το παραπάνω ζήτημα είναι η χρήση της μεταναστευτικής εργασίας για την αποτροπή του εκσυγχρονισμού της παραγωγικής διαδικασίας. Επιπλέον, είναι η αποσιώπηση της έκρηξης της παραοικονομίας, της κυριαρχίας της πλήρους ευελιξίας στις εργασιακές σχέσεις, της κατάργησης κάθε κανόνα ωραρίου, της αποφυγής πληρωμής κοινωνικών εισφορών. Όλα αυτά είναι στοιχεία που από τη μία αυξάνουν την κερδοφορία συγκεκριμένων επιχειρηματιών, χωρίς ωστόσο να προκρίνουν ένα βιώσιμο και κοινωνικά δίκαιο

²⁰

Άλλα στατιστικά σε άλλες αιτίες, όπως π.χ. το υψηλότερο ήταν σε κλοπές κοκ.

μοντέλο ανάπτυξης²¹.

Αυτοί οι μετανάστες ζουν και εργάζονται στην πόλη με ένα ιδιαίτερο καθεστώς, και αυτό το καθεστώς αποτελεί το κοινωνικό πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε σήμερα. Το θέμα αυτό, θέτει το κεντρικό πρόβλημα ότι η κοινωνική ένταξη των μεταναστών αποτελεί μέρος μιας συνολικότερης κοινωνιολογικής προσέγγισης τόσο του γενικότερου πλαισίου υποδοχής και αποδοχής των μεταναστών στην χώρα, όσο και των επιμέρους εθνικών και ατομικών σχέσεων που έχουν οι μετανάστες με την εργασία και την στέγασή τους στην Αθήνα (Ψημμένος,2004:81).

Είναι σαφές ότι ο συνδυασμός μακροπρόθεσμων και βραχυπρόθεσμων πολιτικών συνθηκών είναι αναγκαίος και άμεσος. Εφόσον οι ανταγωνιστικές πρακτικές οικειοποίησης και κυριαρχίας επί του χώρου της πόλης καθίστανται κεντρικής σημασίας, η μεταναστευτική πολιτική καλείται να δώσει απαντήσεις σε ένα πεδίο άγνωστο όχι μόνο προς αυτή, αλλά γενικότερα στην ελληνική κουλτούρα: το πεδίο της στεγαστικής ρύθμισης και των χωρικών πολιτικών. Και στην προκειμένη περίπτωση μάλιστα, πρόκειται για απαντήσεις που δεν θα πρέπει να δοθούν μέσα από εξωραϊστικές αναπλάσεις και σχέδια εξευγενισμού, τα οποία θα συμβάλουν απλά στην ένταση του στεγαστικού διαχωρισμού γηγενών και μεταναστών. (Καβουλάκος, Κανδύλης,2010:109)

4.3. Μετανάστες-πόλη-αστικό τοπίο

Η συνολική εμπειρία της μετανάστευσης και η αποτίμηση της ζωής είναι ένα θέμα περίπλοκο και εγγενώς σύνθετο. (Βαΐου,Λαφαζάνη,2008:100) Το αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι οι μετανάστες αποτελούν ένα μέρος της καθημερινότητας του αστικού τοπίου της πρωτεύουσας κάθε μέρα και κάθε στιγμή, έχει αποτελέσει τροφή για περεταίρω κοινωνιολογική ανάλυση. Η παρουσία των μεταναστών οι οποίοι ανήκουν σε ποσοστά των κατώτερων κοινωνιολογικών κατηγοριών, ενίσχυσε περαιτέρω την κοινωνική πόλωση. (Καβουλάκος, Κανδύλης,2010:106-106)

²¹

<http://www.paspase.gr/arkheioarthron/ergasiaka/metanasteusekaiellenikeagoraergasias.html>

Αστικό-πολιτισμικό-συμβολικό τοπίο είναι συναφείς έννοιες. Τα τοπία είναι κοινωνικές κατασκευές. Οτιδήποτε αναπαριστά τον χώρο έχει μια ανθρώπινη ερμηνεία και για αυτό το λόγο η παρουσία του ανθρώπου σε αυτόν έχει ιδιαίτερη σημασία. Τα τοπία προσφέρονται για αναγνώσεις. Αλλά καμία ανάγνωση δεν είναι μοναδική και δεν γίνεται με ένα συγκεκριμένο τρόπο. Δέχονται πολλαπλές αναγνώσεις και οι ερμηνείες αλλάζουν και θα συνεχίζουν να αλλάζουν. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η περιοχή του Ψυρή, όπου κάποτε ήταν τόπος εργασίας και τώρα είναι τόπος διασκέδασης. Η περιοχή αυτή αποτελεί ταυτόχρονα ένα πολιτισμικό τοπίο διότι είναι εμφανής η επίδραση του ανθρώπου πάνω σε αυτό, όπως επίσης και ένα συμβολικό τοπίο με την διαφορετική «κατασκευή» της περιοχής μέσα στις δεκαετίες και το νόημα που αυτές προσφέρουν στους παρατηρητές. Μέσα σε αυτό το πλέγμα, ενσωματώνεται και ο όρος αστικό τοπίο, εφόσον αποτελεί μέρος της πόλης και της δράσης των πολιτών. Από τα παραπάνω, γίνεται εμφανές η άρρηκτη σύνδεση των τριών όρων και χαρακτηριστικών.

Μετανάστες και πόλη είναι οι δύο αλληλένδετες δυνάμεις στο δίπολο δράση – αντίδραση. Η εικόνα της πόλης διαμορφώνεται και παίρνει ζωή ή αλλιώς σάρκα και οστά, από την δράση, την παρουσία των ανθρώπων σε αυτή. Όπως συνεπάγεται και οι άνθρωποι που ζουν σε αυτή παίρνουν και εντάσσουν στις καθημερινές τους δράσεις τα στοιχεία του τοπίου στο οποίο ζουν και επηρεάζονται. Η εικόνα της πόλης συναρμολογείται από αποσπασματικές οπτικές παραστάσεις, στοιχεία ιστορίας και πολιτισμού, γεύσεις και οσμές, την συμπεριφορά των ανθρώπων, το κλίμα, με δύο λόγια αυτό που αποκαλούμε «*αίσθηση του τόπου*» και που διαφοροποιείται δραματικά ιδωμένο από την πλευρά του επισκέπτη, του κατοίκου, του εργαζόμενου ή, στην πλειοψηφία των περιπτώσεων του παρατηρητή. Ο τελευταίος οφείλεται κυρίως για την διαμόρφωση αυτής της στερεότυπης «φαντασιακής» εικόνας για ένα τόπο. Ο καθένας από εμάς σχηματίζει την δική του «*γεωγραφική φαντασία*²²» και την δική του «*κοινωνική κατασκευή*²³» στο χώρο και στο χρόνο. (Παγώνης,2004:106)

²² Σύμφωνα με την Doreen Massey, η γεωγραφία έχει να προσφέρει μια ορισμένη αντίληψη για τους τρόπους που κατανοούμε την θέση μας σε ένα κόσμο που αλλάζει. Αυτού του είδους η κατανόηση είναι το κεντρικό στοιχείο αυτού που θα μπορούσαμε να ονομάσουμε **γεωγραφική φαντασία**. (Σημειώσεις Κ. Χατζημιχάλη, στο μάθημα: *Εισαγωγή στην γεωγραφική επιστήμη*, σελ:9)

²³ Προσωπικές σημειώσεις στο μάθημα του Α. Παπαδόπουλου, *Πολιτισμική Γεωγραφία*.

Σύμφωνα με την διατύπωση της Doreen Massey όπως αναφέρει η Βαΐου και ο Παπαδόπουλος, «ο τόπος διαμορφώνεται από ένα ιδιαίτερο σύνολο κοινωνικών σχέσεων που διαντιδρούν σε μια συγκεκριμένη τοποθεσία». Σύμφωνα με μια τέτοια οπτική, ο τόπος είναι ανοιχτός και προσωρινός και όχι οριοθετημένος, μόνιμος και στατικός. Ένας τέτοιος τόπος είναι ανοιχτός σε διαφορετικές αναγνώσεις από άτομα και ομάδες, συγκροτείται από κίνηση, επικοινωνία κοινωνικές σχέσεις που πάντα εκτείνονται και πέρα από αυτόν. Με μια έννοια, οι περισσότεροι τόποι, είναι «σημεία συνάντησης», «συνεχώς μεταβαλλόμενοι αστερισμοί διαδρομών» (Massey, 2005 στο Βαΐου, Παπαδόπουλος, 2007:17-18) όπου η έννοια του ανήκειν μεταβάλλεται και αποτελεί αντικείμενο διαπραγμάτευσης. Συνεχίζοντας αναφέρεται, *ο χώρος δεν αντιμετωπίζεται απλά ως υλικό κατασκεύασμα αλλά ως προϊόν κοινωνικο-οικονομικών και πολιτισμικών σχέσεων και δράσεων, συμπεριλαμβανομένων και αυτών που κατασκευάζουν όρια σαν αυτά που υπερβαίνουν τα μεταναστευτικά ρεύματα.* (στο ίδιο σελ55-65)

Εξάλλου το ζήτημα του μεταναστευτικού ταξιδιού, φέρνει τον άνθρωπο-μετανάστη, αντιμέτωπο με τα όρια και τους ορισμούς που του τίθενται από τα γεγονότα που ζει, για την θέση του στην κοινωνία για την ύπαρξή του και την έννοια της ταυτότητάς του. Αυτές οι διαδικασίες που τοποθετούνται στην βάση του μεταναστευτικού ζητήματος, όρια και ορισμοί, κρίνουν την επιβίωσή του και τον προσωπικό και κοινωνικό προσδιορισμό του στην κοινωνία. Η πόλη – ο τόπος, έπαιξαν ένα σημαντικό ρόλο στην ανάλυση του κοινωνικού περιβάλλοντος, των επιδράσεων αυτού πάνω σε διαφορετικές ομάδες του πληθυσμού, καθώς επίσης και στην ανάπτυξη διαφόρων κοινωνικών σχέσεων, όπως μαρτυρά η ιστορία των κοινωνιολογικών επιστημών. Η πόλη και ο αστικός χώρος θεωρήθηκαν ως το πλαίσιο ή ο τόπος ανάπτυξης σχέσεων, συνειδήσεων και συνθηκών διαβίωσης. (Ψημμένος, 2004:66)

Στο συγκεκριμένο χώρο λοιπόν, στην πλατεία Μοναστηρακίου και ευρύτερα, η έντονη παρουσία των μεταναστών έχει αλλάξει την εικόνα της περιοχής, έχει διαμορφώσει ένα άλλο αστικό τοπίο, ένα προς μελέτη πολιτισμικό τοπίο. Ωστόσο αυτό που πρέπει να ληφθεί υπόψη, είναι ότι η πολυπολιτισμικότητα και η ποικιλία χρήσεων γης σε ένα χώρο, δεν επιτρέπουν την επικυριαρχία καμίας ομάδας. Αυτό καθιστά το χώρο και συγκεκριμένα εδώ, την πλατεία του Μοναστηρακίου, ως ένα

τόπο υποδοχής πολλών ανθρώπων, συμβάντων και εν δυνάμει καταστάσεων, ένα τόπο φιλόξενο και ζωντανό. Η παρουσία του ανθρώπου στο δημόσιο χώρο είναι μια απλή πράξη αλλά ταυτόχρονα αυτονόητο δικαίωμα, με τις αντίστοιχες υποχρεώσεις βεβαίως, αυτές του σεβασμού στον άλλον και της καθαριότητας στο δημόσιο αγαθό. (Καζέρος Ν., 2009:43)

Όλο αυτό που περιγράφηκε παραπάνω έρχεται να συμπληρωθεί με μια άκρως αντιθετική εικόνα. Τον Απρίλη του 2010, το μεσημέρι ενός Σαββάτου, κάποια άτομα από την ομάδα ΠΑΡΕΜΠΟΡΙΟ STOP, σύμφωνα με όσα έχουν γραφεί, επιτέθηκαν σε μικροπωλητές στο Μοναστηράκι επειδή πουλούσαν πράγματα, παράνομα συμβάλλοντας έτσι στην ενίσχυση του παρεμπορίου. Το περιστατικό καταγγέλλει η Κίνηση «Ενωμένοι Ενάντια στο Ρατσισμό και τη Φασιστική Απειλή». Όπως ήταν αναμενόμενο, όλο αυτό το σκηνικό με τις δύο κοινωνικές ομάδες (μετανάστες-ΠΑΡΕΜΠΟΡΙΟ STOP), έφερε ως αποτέλεσμα την δημιουργία σοβαρών βλαβών σε καταστήματα και καφετέριες και τραυματισμούς σε περαστικούς και όχι μόνο. Παρά την παρέμβαση της ελληνικής αστυνομίας, δεν έγινε δυνατό να αποφευχθούν τραυματισμοί στους πολίτες²⁴.

Έτσι λοιπόν, αυτό που γίνεται εμφανές είναι ότι, οι συγκλίνουσες ή αποκλίνουσες απόψεις πάνω σε ένα κοινωνικό ζήτημα όπως η μετανάστευση – το οποίο πλέον αποτελεί εκτός από κοινωνικό και πολιτικό, οικονομικό, γεωπολιτικό θέμα κ.ο.κ. – έρχονται και μπορούν να έρθουν στην επιφάνεια με διάφορους τρόπους έκφρασης. Το ερώτημα που πρέπει όμως να απαντηθεί είναι αν όλες αυτές οι «προσπάθειες» υπενθύμισης της σοβαρότητας του ζητήματος, είναι θεμιτό να γίνονται με τρόπους όπως ο παραπάνω με διάφορες απώλειες και ζημιές και γιατί να μοιάζει όλη αυτή η διαδικασία σαν ένα «παιχνίδι» του οποίου τις οδηγίες να τις δίνουν άλλοι και όχι οι αρμόδιοι ενός τόπου.

Μέσα από αυτό το πολυσύνθετο πρίσμα και από όλη αυτή την ενδιαφέρουσα κοινωνιολογική προσέγγιση του τόπου και της μετανάστευσης, προκύπτει για άλλη μια φορά, πως η δημιουργία ενός τοπίου είναι απόρροια όχι μόνο του φυσικού αλλά και του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος. Τόσο από τις διαμορφώσεις του τόπου, όσο και από τα διάφορα περιστατικά που υπενθυμίζουν κατά καιρούς την σοβαρότητα

²⁴<http://indy.gr/other-press/epithesi-kata-metanastn-mikropolitn-sto-monastiraki>,

μιας κοινωνικής και πολιτικής κατάστασης, συναρμολογείται το παζλ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων που έχει και πρέπει να έχει ο κάθε πολίτης, ο κάθε άνθρωπος, το κάθε κράτος, η κάθε κυβέρνηση, η κάθε πολιτική. Ή μήπως όχι;

4.4. Στατιστικά στοιχεία για τους μετανάστες στην περιοχή μελέτης

Όπως είναι γνωστό και ήδη ειπωμένο, από τις πρώτες αν όχι η πρώτη, περιοχή που επιλέγουν να εγκατασταθούν οι μετανάστες είναι η πρωτεύουσα και η ευρύτερη περιοχή αυτής. Συνήθως άτομα από τις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές εντοπίζονται στην Αττική και στην πρωτεύουσα και δευτερευόντως στην Βοιωτία και στην Εύβοια²⁵.

Ο χώρος όπου εκδηλώνεται εντονότερα η αστική συγκέντρωση αλλά και «σύγκρουση» μεταξύ μεταναστών και γηγενών, είναι μια πυκνοδομημένη περιοχή του κέντρου της Αθήνας, η οποία από την δεκαετία του 1990 και μετά, όπου σημειώνεται και η μεγάλη έλευση των μεταναστών, χαρακτηρίστηκε από σημαντικές κοινωνικές και δημογραφικές αλλαγές. Ο ρυθμός ανανέωσης του οικιστικού αποθέματος ήταν σχεδόν μηδενικός, ενώ ο γηγενής πληθυσμός μειωνόταν και γερνούσε. Η κοινωνική σύνθεση των γηγενών παρουσιάστηκε στις αρχές του νέου αιώνα πολωμένη, καθώς η μεγαλύτερη πληθυσμιακή απώλεια παρουσιάστηκε στις μεσαίες κοινωνικοεπαγγελματικές κατηγορίες. Η μείωση του πληθυσμού εξισορροπήθηκε σε ένα βαθμό από την έλευση μεταναστών. Η έλευση των μεταναστών συνεχίστηκε εθνοτικά διαφοροποιημένη κατά την πρώτη δεκαετία του νέου αιώνα (Καβουλάκος,Κανδύλης,2010:105-106).

Στην ευρύτερη περιοχή που μελετάται στην εργασία αυτή, τα στατιστικά στοιχεία που δείχνουν μια μικρή εικόνα της πραγματικότητας σε νούμερα για την παρουσία των μεταναστών, σύμφωνα με το «πανόραμα» την στατιστική βάση του ΕΚΚΕ, με τα στοιχεία της απογραφής του 2001, έχουν ως εξής όπως φαίνεται παρακάτω.

²⁵Ελευθεροτυπία, Η γεωγραφία της μετανάστευσης, της Ελένης Δελβινιώτη, 19/1/2011,

Πίνακας 4:Αριθμός μεταναστών στις ζώνες της περιοχής μελέτης

Περιοχές	Άθροισμα	Ελλάδα	Μετανάστες
ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙ-ΨΥΡΗ	596	296	300
ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙ	813	356	457
ΜΟΝΑΣΤΗΡΑΚΙ-ΨΥΡΗ	477	256	221
ΠΛΑΚΑ	761	501	260
ΠΛΑΚΑ	382	321	61
ΘΗΣΕΙΟ	720	633	87
ΘΗΣΕΙΟ	794	735	59
ΘΗΣΕΙΟ	733	649	84
ΘΗΣΕΙΟ	659	596	63
ΘΗΣΕΙΟ	698	611	87
ΣΥΝΟΛΟ	6633	4954	1679

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από τη Βάση «Πανόραμα» του ΕΚΚΕ

Στον πίνακα αυτό, φαίνονται οι απογραφικοί τομείς του Μοναστηρακίου, Ψυρή, της Πλάκας και του Θησειού. Η στήλη του πίνακα *Άθροισμα*, απεικονίζει σε απόλυτους αριθμούς, σε κάθε απογραφικό τομέα, πόσοι είναι στο σύνολό τους οι ξένοι-αλλοδαποί μαζί με τους Έλληνες, που κατοικούν σε κάθε ζώνη-απογραφικό τομέα αντίστοιχα. Στην διπλανή στήλη, υπάρχει ο αριθμός των Ελλήνων που κατοικούν σε κάθε ζώνη-απογραφικό τομέα, χωρίς τα αριθμητικά ποσά των μεταναστών. Στην τελευταία στήλη, φαίνεται ο αριθμός των μεταναστών που κατοικούν σε αυτές τις περιοχές συνοπτικά και συνολικά, χωρίς δηλαδή την εμφάνιση των υπηκοοτήτων και εθνικοτήτων.

Τα αριθμητικά ποσά αυτά, αναφέρονται στον πληθυσμό των αλλοδαπών που κατοικούν στην περιοχή μελέτης, αλλά το αθροιστικό ποσό δεν απεικονίζει ισοκατανομή στην πυκνότητα. Δηλαδή, το Χ αθροιστικό ποσό, που μπορεί να είναι για παράδειγμα 300 όπως στην τελευταία στήλη στην δεύτερη γραμμή, και αναφέρεται στο άθροισμα όλων των εθνικοτήτων των μεταναστών, δεν σημαίνει

απαραίτητα ότι υπάρχει στην συγκεκριμένη ζώνη του Μοναστηρακίου πληθυσμός από όλες τις χώρες. Από κάποιες υπηκοότητες μπορεί να υπάρχει και μηδενικός αριθμός ενώ από άλλες από 1 έως περισσότερους.

Γενικά, οι χώρες που είχαν έστω και ένα άνθρωπο που να κατοικεί σε κάποια από τις δέκα αυτούς τοπογραφικούς τομείς στην περιοχή μελέτης μέχρι και πολλούς παραπάνω, είναι με αλφαβητική σειρά οι εξής (δίπλα μέσα στην παρένθεση αναγράφεται ο συνολικός αριθμός των ανθρώπων από κάθε χώρα που μένουν σε όλες τις ζώνες και μπορεί δηλαδή, να καλύπτουν και τις 10 ζώνες ή μόνο την μία): Αίγυπτος (23), Αιθιοπία (1), Αλβανία (394), Αργεντινή (8), Αρμενία (1), Αυστραλία (25), Αυστρία (8), Βέλγιο (19), Βενεζουέλα (1), Βολιβία (1), Βουλγαρία (26), Βραζιλία (1), (Γαλλία (93), (Γερμανία (77), Γεωργία (9), Π.Γ.Δ.Μ. (13), Δανία (27), Ελβετία (10), Εσθονία (1), ΗΠΑ (200), Ηνωμένο Βασίλειο (120), Ιαπωνία (48), Ιράκ (3), Ιράν (5), Ιρλανδία (5), Ισπανία (19), Ισραήλ (4), Ιταλία (43), Καζακστάν (1), Καναδάς (50), Κίνα (19), Κορέα (7), Κούβα (2), Κροατία (1), Κύπρος (57), Λετονία (1), Λιβύη (1), Λιθουανία (1), Μάγια (1), Μαρόκο (1), Μαυρίκιος (1), Μεξικό (3), Μολδαβία (6), Μπανγκλαντές (47), Νέα Ζηλανδία (3), Νορβηγία (6), Ν. Αφρική (10), Ολλανδία (24), Ουγγαρία (6), Ουκρανία (39), Ουρουγουάη (1), Πακιστάν (8), Περού (1), Πολωνία (39), Πορτογαλία (3), Ρουμανία (20), Ρωσία (17), Σ. Αραβία (1), Σλοβακία (2), Σλοβενία (1), Σουηδία (13), Συρία (15), Ταϊλάνδη (3), Τουρκία (60), Τσεχία (6), Τυνησία (3), Φιλιππίνες (8), Φινλανδία (6).

Η Αλβανία, η Κύπρος και η Ουκρανία εμφανίζουν κατανομή πληθυσμού σε όλες τις ζώνες εκτός από μια. Η Γερμανία, οι ΗΠΑ, η Αυστραλία και η Πολωνία, εμφανίζουν κατανομή πληθυσμού σε όλες τις ζώνες εκτός από δύο και τέλος η Γαλλία και η Ρωσία εμφανίζουν κατανομή πληθυσμού σε όλες τις ζώνες εκτός από τρεις. Η χώρα η οποία έχει κατανομή πληθυσμού σε όλες τις ζώνες είναι το Ηνωμένο Βασίλειο. Ο απόλυτος αριθμός των μεταναστών που αναγράφεται στις λοιπές χώρες, είναι το άθροισμα όλων των χωρών που είχαν από 1- 23 άτομα κατοίκους στις δέκα ζώνες-απογραφικούς τομείς.

Πίνακας 5:Αριθμός μεταναστών βάσει εθνικότητας

Χώρα	Αριθμός μεταναστών	Ποσοστό %
Αλβανία	394	23.5
ΗΠΑ	200	11.9
ΗΒ	120	7.1
Γαλλία	93	5.5
Γερμανία	77	4.6
Τουρκία	60	3.6
Κύπρος	57	3.4
Καναδάς	50	3.0
Ιαπωνία	48	2.9
Μπαγκλαντές	47	2.8
Ιταλία	43	2.6
Ουκρανία	39	2.3
Πολωνία	39	2.3
Δανία	27	1.6
Βουλγαρία	26	1.5
Αυστραλία	25	1.5
Ολλανδία	24	1.4
Λοιπές χώρες	310	18.5
Σύνολο	1679	100

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων από τη βάση «Πανόραμα» του ΕΚΚΕ

Παραπάνω, εμφανίζονται οι χώρες σε φθίνουσα σειρά με κριτήριο τον ποσοτικό χαρακτήρα εμφάνισης των αλλοδαπών στις κεντρικές ζώνες της περιοχής που μελετάται. Παρατηρούμε ότι οι Αλβανοί είναι οι πολυάριθμοι μεταξύ των μεταναστών. Έπειτα ακολουθούν οι Η.Π.Α. και το Η.Β. Μπορούμε να ισχυριστούμε

ότι μέχρι και την Ιαπωνία, τα μεγαλύτερα νούμερα τα κατέχουν υπηκοότητες όχι από τριτοκοσμικές χώρες, αλλά είτε της Ευρώπης είτε από άλλες αναπτυγμένες χώρες.

Δυστυχώς, δεν ήταν δυνατόν να ανακτηθούν στοιχεία από το Πανόραμα του ΕΚΚΕ, για την απασχόληση των μεταναστών σε μαγαζιά στο κέντρο της Αθήνας που μελετάται, καθώς τέτοιου είδους στοιχεία δεν υπήρχαν στην στατιστική βάση.

Στον χάρτη 1 που βρίσκεται στο παράρτημα 2, ο οποίος φτιάχτηκε με την βοήθεια της «χαρτοθήκης» και μετά από επεξεργασία των στατιστικών στοιχείων που πήρα από την βάση «πανόραμα» από το ΕΚΚΕ, απεικονίζεται σε απόλυτους αριθμούς η πυκνότητα των **μεταναστών** που κατοικούν στις ζώνες της ευρύτερης περιοχής μελέτης.

4.5. Συμπεράσματα

Η ζώνη του ιστορικού κέντρου που μελετάται στην εργασία, είναι η καρδιά των κοινωνικών και πολιτισμικών δραστηριοτήτων της πρωτεύουσας. Έχει γνωρίσει διάφορες και διαφορετικές εποχές, είδη απασχόλησης, συνήθειες και τρόπους ζωής. Το Μοναστηράκι, η Πλάκα, το Θησείο και ο Ψυρής, είναι δίκτυα με υψηλής αποδοτικότητας ροές, διαδρομές, χρήσεις και εμπόριο. Η σημερινή εικόνα της περιοχής έχει αλλάξει από τις διαδοχικές μεταβολές και αλλοιώσεις των τελευταίων δεκαετιών στην επιχειρηματική και οικονομική πλευρά.

Σήμερα η περιοχή αυτή είναι γνωστή περισσότερο για τον τρόπο διασκέδασης και ψυχαγωγίας παρά για το παρελθόν της και τα ιστορικά μνημεία της όπως το Τζαμί του Τζισταράκη και την εκκλησία της Παντάνασσα και τις παραδοσιακές αγορές της όπως αυτή του Γιουσσουρούμ. Η περιοχή αυτή θεωρείται ένα από τα πιο νευραλγικά σημεία καθώς καθημερινά χιλιάδες επισκέπτες ντόπιοι και μη, περνούν από το σημείο αυτό, που αποτελούσε και αποτελεί έναν από τους τρεις κόμβους του εμπορικού τριγώνου της Αθήνας.

Η φυσιογνωμία του κέντρου της Αθήνας, τις τελευταίες δεκαετίες σημειώνει διάφορα σημάδια υποβάθμισης και γκετοποίησης. Στις μέρες μας, η πλατεία του Μοναστηρακίου, έχει μετατραπεί σε μια δεύτερη πλατεία Ομονοίας. Οι προσπάθειες για ανάπτυξη και αναβάθμιση δεν επέφεραν τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Σύμφωνα με την άποψη μερικών, η σημερινή εικόνα στο Μοναστηράκι λειτουργεί ως η χειρότερη διαφήμιση για τον ιστορικό τουριστικό πυρήνα της πόλης.

Η έντονη παρουσία των μεταναστών στο κέντρο της πόλης, με το παραεμπόριο και τις δραστηριότητες παραοικονομίας, οδήγησε στην δημιουργία αλληλένδετων χαρακτηριστικών, τα οποία με την σειρά τους ευθύνονται σύμφωνα με την γνώμη μιας μεγάλης πλειοψηφίας των πολιτών, για την αλλαγή της φυσιογνωμίας του τουριστικού-ιστορικού κέντρου της Αθήνας.

Η ελληνική κοινωνία δεν κατόρθωσε να προσαρμοστεί και να ανταποκριθεί εγκαίρως στις απαιτήσεις του ογκώδους μεταναστευτικού κύματος όπου σε συνδυασμό με την κακή οικονομική συγκυρία συντέλεσαν στην αναπαραγωγή παθογόνων καταστάσεων και οδήγησαν σε συνεχή υποβάθμιση του ιστορικού κέντρου, όπου σε μερικές περιπτώσεις εμφανίζονται ακραίες εκδηλώσεις διαμαρτυρίας από γηγενείς κοινωνικές ομάδες, προκαλώντας καταστροφές σε ανθρώπινο και υλικό κεφάλαιο στο κέντρο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΕΡΕΥΝΑ – ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ – ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ **ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ**

5.1. Εισαγωγή

Γενικά το θέμα της μετανάστευσης και του ευρύτερου πεδίου του μεταναστευτικού ζητήματος, έχει απασχολήσει πολλούς ερευνητές και μελετητές τα τελευταία χρόνια. Έχει μελετηθεί και αναλυθεί εις βάθος, σε πολύπλευρες μορφές και από διαφορετικές οπτικές γωνίες. Στην παρούσα εργασία, η προσπάθεια έγκειται στο να μελετηθεί η συγκεκριμένη περιοχή με βάσει τα χαρακτηριστικά που έχουν ήδη αναλυθεί στο προηγούμενο κεφάλαιο, με σκοπό να δοθούν κάποια συμπεράσματα από την έρευνα πεδίου που πραγματοποιήθηκε στην περιοχή και την συμπλήρωση των ερωτηματολογίων από τους μετανάστες.

Να σημειωθεί σε αυτό το σημείο ότι, σε κάθε έρευνα ο ίδιος ο ερευνητής αντιμετωπίζει κάποια προβλήματα, όπως είναι, η δυσκολία να προσδιορίσει ακριβώς και με απλά λόγια τι αναζητά και ποιους στόχους έχει σε μια έρευνα που κάνει. Ένα άλλο αρκετά σημαντικό πρόβλημα είναι ότι σε πολλές περιπτώσεις δεν διαθέτει κάποια μέσα ή δείκτες καταμέτρησης του προβλήματος που αναλύει, ειδικά πόσο μάλλον όταν πρόκειται για στοιχεία ποιοτικού χαρακτήρα. Αρκετά ποσοτικά αλλά και ποιοτικά χαρακτηριστικά, όπως για παράδειγμα, η ικανοποίηση του ερωτώμενου σε κάτι, δεν υπάρχουν έτοιμα έξω στο πεδίο από μόνα τους και για αυτό, πρέπει να κατασκευαστούν από τον ερευνητή προς διευκόλυνσή του. Έτσι λοιπόν δημιουργούνται κάποιοι δείκτες οι οποίοι μπορούν να απεικονίσουν κάποια ερωτήματα και τις απαντήσεις αυτών, στην παρούσα εργασία. Στην συνέχεια εφόσον κωδικοποιηθούν και περαστούν στο στατιστικό εργαλείο το SPSS, μπορούν να προκύψουν τα διάφορα στατιστικά και μη, στοιχεία, ώστε να προσφέρουν πιο εύκολη και άμεση ανάλυση για διεξαγωγή συμπερασμάτων (Ψημμένος,2004:76)

Η έρευνα πεδίου πραγματοποιήθηκε σε δρόμους που περικλείονται από τα όρια της περιοχής μελέτης. Πιο συγκεκριμένα, έγινε προσπάθεια να συμπεριληφθούν δρόμοι που γειτνιάζαν περισσότερο με το κέντρο του Μοναστηρακίου και επρόκειτο για δρόμους με τουριστική κίνηση και να θεωρούνται ιστορικό κέντρο. Έτσι έγιναν ερωτηματολόγια στις οδούς: Αδριανού, Μητροπόλεως, Μιαούλη, Αποστόλου Παύλου και Πανδρόσου. Η συγκέντρωση των εθνικοτήτων δεν εμφανίζονταν σε αμιγώς καθορισμένα σημεία. Σε όλους τους δρόμους εντοπίστηκαν διάφορες εθνικότητες τόσο σε μαγαζιά (ως εργαζόμενοι) όσο και στον δρόμο (ως πλανόδιοι).

Για παράδειγμα, στον πίνακα που ακολουθεί φαίνεται η διασπορά εμφάνισης των εθνικοτήτων στους δρόμους που προαναφέρθηκαν.

ΔΡΟΜΟΣ	ΧΩΡΑ-ΕΘΝΙΚΟΤΗΤΕΣ
ΑΔΡΙΑΝΟΥ	Ρουμανία, Κούβα, Ταϊλάνδη
ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ	Αλβανία, Ρουμανία, Αίγυπτος, Κίνα
ΜΙΑΟΥΛΗ	Ουκρανία, Αφγανιστάν, Μπαγκλαντές
ΑΠ.ΠΑΥΛΟΥ	Φινλανδία, Ουκρανία, Ιταλία, Αργεντινή, Ρωσία
ΠΑΝΔΡΟΣΟΥ	Φιλιππίνες, Ρουμανία

Όπως βλέπουμε μερικές εθνικότητες επαναλαμβάνονται στους δρόμους. Ως γνωστόν, άτομα που δεν έχουν σταθερό τόπο εργασίας, όπως είναι πλανόδιοι μικροπωλητές, μπορεί κάποιος να τους συναντήσει σε πολλά διαφορετικά μέρη στο κέντρο. Συνήθως πηγαίνουν σε δρόμους με μεγαλύτερη κίνηση και επισκεψιμότητα, για να έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να πουλήσουν κάποιο εμπόρευμα.

Εικόνα 7: Δρόμοι έρευνας

5.2. Μεθοδολογία και περιγραφή ερωτηματολογίου

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζεται η μεθοδολογία της έρευνας που ακολουθήθηκε για την συγκεκριμένη εργασία και το περιγράφεται το ερωτηματολόγιο. Τεκμηριώνεται με ποιο τρόπο και για ποιο λόγο ακολουθήθηκε η συμπλήρωση ερωτηματολογίων για την μετέπειτα ανάλυση των στοιχείων. Τέλος, μέσα σε αυτό το πλαίσιο θα εξηγηθούν χαρακτηριστικά που ακολουθήθηκαν για την συγγραφή του ερωτηματολογίου όπως το είδος των ερωτήσεων, ποιο δείγμα επελέγη κλπ.

Όπως φαίνεται και στο παράρτημα, το τυποποιημένο ερωτηματολόγιο που συντάχθηκε, απευθυνόταν σε ανθρώπους που έπρεπε να εργάζονται σε κάποια από τις τέσσερις ζώνες στην περιοχή μελέτης (Μοναστηράκι, ή Θησείο, ή Πλάκα, ή Ψυρή), είτε σε ιδιωτικούς χώρους και μαγαζιά είτε ως πλανόδιοι μικροπωλητές. Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από δέκα σελίδες και συνολικά περιέχει 57 ερωτήσεις κλειστού και ανοικτού τύπου. Κλειστές είναι οι ερωτήσεις εκείνες που συνοδεύονται από εναλλακτικές προκαθορισμένες απαντήσεις, για να επιλέξει ο ερωτώμενος εκείνη που τον αντιπροσωπεύει καλύτερα. Ανοιχτές είναι εκείνες οι ερωτήσεις στις οποίες ο ερωτώμενος εκφράζει την άποψή του με τον δικό του τρόπο. Επίσης, στο ερωτηματολόγιο εμπεριέχονται κάποιες ερωτήσεις – φίλτρα, οι οποίες διαφοροποιούν τους ερωτώμενους ανάλογα με τα χαρακτηριστικά τους (Κυριαζή, 2009:127). Ένα παράδειγμα ερώτησης φίλτρου είναι το επόμενο παράδειγμα:

«... 7) Τι εκπαίδευση έχετε;

1. Χωρίς εκπαίδευση
2. Δημοτικό
3. Γυμνάσιο
4. Λύκειο
5. TEI $\implies$ ερ. 8
6. AEI $\implies$ ερ. 8
7. Μεταπτυχιακό $\implies$ ερ. 8
8. Άλλο, τι;

8) Ποια είναι η ειδικότητα που έχετε σπουδάσει;

.....

Το ερωτηματολόγιο, αποτελείται από πέντε ενότητες που αφορούν:

1. Προσωπικά στοιχεία
2. Μετανάστευση στην Ελλάδα
3. Τόπο διαμονής
4. Αγορά εργασίας και εργασιακή εμπειρία
5. Κοινωνικότητα και ένταξη

Οι τρεις πρώτες ενότητες, αφορούν κυρίως χαρακτηριστικά που βοηθούν στην συγκρότηση της περιγραφικής εικόνας του δείγματος. Η τέταρτη ενότητα κάνει αναφορά για το κυρίως θέμα που αφορά τη έρευνά μου και στην τελευταία ενότητα φαίνονται οι στάσεις και οι απόψεις των ερωτώμενων, που βασίζονται περισσότερο σε υποκειμενικές ερωτήσεις.

Παρακάτω, γίνεται εκτενέστερη ανάλυση για το ερωτηματολόγιο, το είδος, την μορφή του, τις ερωτήσεις του κλπ. Στην αρχή του ερωτηματολογίου, αναγράφονται τα προσωπικά στοιχεία του ερωτώμενου, δηλαδή το φύλο, η ηλικία, η εθνικότητα, η οικογενειακή κατάσταση, στοιχεία για την οικογενειακή κατάσταση (αν έχει παιδιά, που βρίσκεται η οικογένειά του) και τέλος το επίπεδο εκπαίδευσης. Αυτή είναι και η πρώτη ενότητα του ερωτηματολογίου.

Η δεύτερη ενότητα του ερωτηματολογίου, αφορά την διαδικασία μετανάστευσης για να έρθει ο ερωτώμενος στην Ελλάδα. Το έτος που ήρθε για πρώτη φορά ο ερωτώμενος, καθώς και ο λόγος που ήρθε στην Ελλάδα, είναι από τα πιο βασικά ερωτήματα, τα οποία μπορούν στην συνέχεια να οδηγήσουν και αυτά με την σειρά τους σε απαντήσεις άλλων ερωτήσεων, που είτε δεν αναλύονται περισσότερο ή δεν αναγράφονται καθόλου. Για παράδειγμα οι δυο ερωτήσεις που ακολουθούν, αναφέρονται στο αν ο ερωτώμενος από την στιγμή που ήρθε μέχρι και την στιγμή που πραγματοποιήθηκε η συνέντευξη, ζούσε συνέχεια όλα αυτά τα χρόνια στην χώρα, ή έφυγε και ξαναήρθε. Δεν ήταν ζητούμενο να γίνει γνωστό το μέρος, ο χρόνος παραμονής, ή ο λόγος που μπορεί να έφυγε κάποιος, αλλά με ενδιέφερε περισσότερο να γίνει αντιληπτή η χρονική διάρκεια παραμονής του καθενός στην χώρα, αν είναι συνεχόμενη ή διακοπτόμενη.

Στην επόμενη ενότητα, που αφορά ερωτήσεις για τον τόπο διαμονής, γίνεται μια προσπάθεια απόκτησης κάποιων στοιχείων με κύριο θέμα, τα χαρακτηριστικά της περιοχής όπου διαμένουν και ο λόγος που διαμένουν στην συγκεκριμένη περιοχή. Σε

αυτό το σημείο είναι σωστό να υπογραμμιστεί ότι δεν ρωτάται ο τρόπος εγκατάστασης ή οι συνθήκες στέγασης των ερωτώμενων. Τέτοιου είδους ερωτήσεων, θα πλεονεκτούσαν στο συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο. Το κύριο ζήτημα ήταν απλώς να σκιαγραφηθεί ο τόπος διαμονής και να παρατηρηθούν οι περιοχές κατοικίες των ερωτώμενων, κατά πόσο συγκλίνουν, γειτνιάζουν κλπ. Ως προς την δική τους άποψη για την περιοχή κατοικίας τους, τους τίθεται το ανοικτό ερώτημα αν θα ήθελαν να αλλάξουν περιοχή, προσπαθώντας έτσι μέσα από τις απαντήσεις τους να φανερωθούν οι λόγοι για την μετακίνησή τους ή όχι.

Περνώντας στην προτελευταία ενότητα, ζητείται από τους ερωτώμενους να απαντήσουν σε ερωτήματα σχετικά με την εργασία τους και την εργασιακή τους εμπειρία όλα τα χρόνια που ζουν στην Ελλάδα, αναφερόμενοι στην πιο πρόσφατη απασχόληση. Βασικές ερωτήσεις, για το κλάδο, την θέση στο επάγγελμα, τις ώρες, την διάρκεια απασχόλησης, την ασφάλιση, δεν θα γινόταν να απουσιάζουν, μιας και οι συγκεκριμένες ερωτήσεις αναφέρονται σχεδόν πάντα σε οποιαδήποτε έρευνα γίνεται και αφορά απασχόληση.

Η ερώτηση για την επαφή των ερωτώμενων με τους πελάτες την ώρα εργασίας, είναι αρκετά σημαντική. Μέσα από αυτή την ερώτηση, δηλώνεται τουλάχιστον για το δείγμα που απάντησε στα ερωτηματολόγια, ποια θέση κατέχουν οι μετανάστες-εργαζόμενοι στα μαγαζιά στο ιστορικό κέντρο της Αθήνας. Δηλαδή αν τους επιτρέπεται να έχουν επαφή και να εξυπηρετούν ή όχι τους πελάτες. Το ίδιο αντίστοιχο, αφορά και τους πλανόδιους, με την διαφορά ότι είναι εκ των προτέρων γνωστό το γεγονός ότι έχουν επικοινωνία, εφόσον (συνήθως) δρουν μόνοι τους περιπλανώμενοι.

Επίσης σημαντικές είναι και οι ερωτήσεις που ακολουθούν, για το αν υπήρξε άλλη απασχόληση, εκτός της σημερινής. Σε συνδυασμό με την ερώτηση που είναι στην αρχή του ερωτηματολογίου και αναφέρεται σε ποια χρονιά ήρθε ο ερωτώμενος στην Ελλάδα, είναι σημαντικό να φανεί κατά αυτό τον τρόπο, η διάρκεια παραμονής του ερωτώμενου στην Ελλάδα με το αριθμό των εργασιών που έχει κάνει.

Στην τελευταία ερώτηση αυτής της ενότητας, ζητείται να αναφερθεί κάποιο τυχόν πρόβλημα που μπορεί να αντιμετωπίζουν οι ερωτώμενοι στην παρούσα εργασία τους. Να σημειωθεί ότι σε αυτή την ερώτηση, λόγω επηρεασμού των ερωτώμενων από την παρουσία άλλων, ή απλά λόγω του πιθανού αισθήματος φόβου, αρκετοί να μην είπαν την αλήθεια και έτσι να μην οδηγηθούμε σε ασφαλή συμπεράσματα. Όμως, αυτό

είναι μια υπόθεση και όχι διαπίστωση, οπότε τα αποτελέσματα θα αναλυθούν βάσει των καταγεγραμμένων απαντήσεων που δόθηκαν από τους ερωτώμενους και όχι από υποθετικές απαντήσεις και ερμηνείες αυτών.

Στην πέμπτη και τελευταία ενότητα, που αφορά περισσότερο στάσεις και απόψεις των ερωτώμενων υπάρχουν περισσότερες ανοικτού τύπου ερωτήσεις. Οι πρώτες εφτά ερωτήσεις αναφέρονται κυρίως σε στάσεις ζωής ως προς την παρέα και την γλώσσα. Στην κλειστού τύπου ερώτηση, ο ερωτώμενος καλείται να απαντήσει σε κάθε ερώτηση στο βαθμό εκείνο που τον αντιπροσωπεύει περισσότερο και συνήθως οι απαντήσεις σε τέτοιες ερωτήσεις εκφράζονται με κλίμακα κατάταξης (Κυριαζή, 2009:132). Αντίστοιχο νόημα έχουν οι ερωτήσεις που ακολουθούν, με την δυνατότητα επεξήγησης (ανοικτού τύπου) σε μερικές από αυτές.

Όπως αναφέρθηκε και αρκετά παραπάνω, η ερώτηση που ζητά την γνώμη των ίδιων των μεταναστών για την επίδραση των μεταναστών στο κέντρο της Αθήνας, ήταν κάτι διαφορετικό αλλά ταυτόχρονα σημαντικό (και ανατρεπτικό) ως προς το αποτέλεσμα. Έμμεση σύνδεση με αυτή την ερώτηση αλλά όχι μόνο, έχει η επόμενη ερώτηση για το αν σκοπεύει ο ερωτώμενος να μείνει στην Ελλάδα τα επόμενα χρόνια. Η απάντηση δεν κρίνεται έμμεσα μόνο από την γνώμη τους για την εικόνα των μεταναστών που επηρεάζουν την Αθήνα, αλλά κρίνεται έμμεσα επίσης, από την οικονομική κρίση που έχει εμφανή τα αποτελέσματά της κυρίως στον εργασιακό τομέα. Για αυτό λίγο μετά ακολουθεί και η ερώτηση για τα παιδιά (όσοι έχουν), δηλαδή την δεύτερη γενιά μεταναστών, διότι, η άποψη των ίδιων έχει ιδιαίτερη βαρύτητα ειδικά αν βρίσκονται στην Ελλάδα αρκετά χρόνια. Το ίδιο ισχύει για την ερώτηση 9), περί συμβουλής έλευσης στην Ελλάδα ενός άλλου ατόμου. Επίσης ανοικτή, για να μπορέσει να αποτυπωθεί πλήρως ο λόγος σε κάθε περίπτωση (είτε απαντήσουν ναι είτε όχι). Όσοι απλά δεν έχουν να απαντήσουν κάτι συγκεκριμένο καταφεύγουν στην απάντηση ΔΞ/ΔΑ.

Αν κάποιος δεν σκοπεύει να μείνει στην Ελλάδα, ζητείται ο λόγος, το μέρος που θα ήθελε να πάει μετά, με τρεις επιλογές και μια εναλλακτική όπου ο ίδιος θα εξηγήσει σε αυτή την περίπτωση, καθώς επίσης και από τι εξαρτάται το γεγονός να φύγει. Η κλειστού τύπου ερώτηση, για τα ΜΜΕ, με τις απαντήσεις της εκφράζει πόσο συμφωνεί ο ερωτώμενος για τον επηρεασμό της κοινής ελληνικής γνώμης από τα ΜΜΕ, για τους μετανάστες. Τέλος, στην ερώτηση για την αναφορά οτιδήποτε αφορά τη ζωή του ερωτώμενου, του δίνεται η δυνατότητα να πει κάτι που δεν

ερωτήθηκε αλλά επίσης να εκφράσει αυτό που θέλει από μόνος του και το θεωρεί σημαντικό είτε πρόκειται άμεσα για τον ίδιο είτε έμμεσα, σε γενικές απόψεις. Ασφαλώς, το έγγραφο που διαθέτει κάποιος ζητείται για να δημιουργηθεί όσο το δυνατόν πληρέστερα το προφίλ του ερωτώμενου (διάρκεια παραμονής, απασχόληση, έγγραφο κλπ).

Εν κατακλείδι, το ερωτηματολόγιο που κατασκευάστηκε και χρησιμοποιήθηκε για την συγκεκριμένη έρευνα πεδίου και την προσέγγιση των ερωτώμενων, αποτελείτο από ανοικτές και κλειστές ερωτήσεις, όπου με αυτό τον τρόπο η μίξη αυτή, προσφέρεται για μεγαλύτερη και βαθύτερη διερεύνηση κάποιων κοινωνικών θεμάτων όπως είναι αυτό της μετανάστευσης. Επίσης, σημαντικά όπλα για το σκοπό αυτό, ήταν το απλό λεξιλόγιο για την καλύτερη κατανόηση των ερωτήσεων από τους ερωτώμενους, η μονοδιάστατη έννοια που είχε κάθε ερώτηση, η λογική αλληλουχία των ερωτήσεων και τέλος η διατύπωση των ερωτήσεων (αυτή καθεαυτή) έτσι ώστε να μην οδηγούν και κατευθύνουν τους ερωτώμενους σε συγκεκριμένες απαντήσεις. Σαφώς, ο τρόπος συνομιλίας και επικοινωνίας του συνεντευκτή και του ερωτώμενου καθώς επίσης η παρουσία τρίτων προσώπων στο χώρο κατά την διάρκεια διεξαγωγής του ερωτηματολογίου, έπαιξαν σημαντικό ρόλο, στις απαντήσεις και στην ανάλυση των αποτελεσμάτων.

Με βάση τα βήματα που πρέπει να ακολουθεί κάθε ερευνητική διαδικασία, ακολουθήθηκε μια αντίστοιχη σειρά μελέτης για την σύνταξη και δόμηση της δικής μου έρευνας της εργασίας. Για να έχει κάθε έρευνα αρχή, μέση και τέλος πρέπει να ακολουθούνται τα παρακάτω στάδια/βήματα:

- 1) Επιλογή θέματος
- 2) Επικέντρωση στο βασικό ερώτημα της έρευνας
- 3) Σχεδιασμός της έρευνας (επιλογή των κατάλληλων μεθόδων)
- 4) Συγκέντρωση δεδομένων
- 5) Ανάλυση
- 6) Ερμηνεία δεδομένων/ευρημάτων
- 7) Διάδοση ευρημάτων/κοινοποίηση των αποτελεσμάτων.

Το θέμα ήταν γνωστό και προφανές ότι θα αφορούσε ανθρώπους που είναι από χώρες εκτός της Ελλάδας και εργάζονται σε μαγαζιά στο ιστορικό κέντρο τη Αθήνας, και συγκεκριμένα, στο Μοναστηράκι, στο Θησείο, στην Πλάκα και στου Ψυρή ή άτομα τα οποία είναι πλανόδια και πουλούν στο δρόμο διάφορα πράγματα στην περιοχή αυτή, όπως ειπώθηκε και παραπάνω. Να διευκρινιστεί ότι ως μετανάστες γίνονταν δεκτοί για το δείγμα άτομα που είναι από ξένη χώρα και όχι από κάποια συγκεκριμένη χώρα. Για αυτό και μέσα στο διαθέσιμο δείγμα υπάρχουν άτομα από χώρες της Ε.Ε. και άτομα από Τρίτες Χώρες κλπ.

Το βασικό στοιχείο που ήθελα να αντλήσω με την συμπλήρωση των ερωτηματολογίων, ήταν, πέρα από μια απλή σκιαγράφιση του προφίλ του καθενός, ο τρόπος που ζουν αυτοί οι άνθρωποι σήμερα εδώ, συμπεριλαμβάνοντας τον τρόπο που εργάζονται, την θέση εργασίας τους, τον κλάδο, κλπ. Ο τρόπος ζωής τους όμως δεν περιορίζεται μόνο στον τομέα της εργασίας τους, αλλά δημιουργείται μέσα από τις δικές του οπτικές για διάφορα κοινωνικά θέματα. Για αυτό, ένα άλλο βασικό ερώτημα που ήθελα να «ανακαλύψω» μέσα από τους ερωτώμενους, ήταν ότι με την παραδοχή ότι υπάρχουν αρκετοί μετανάστες στο κέντρο της Αθήνας, ποια είναι η δικής τους άποψη για το θέμα και τι πιστεύουν γενικότερα περί του ζητήματος μιας και οι ίδιοι αντιπροσωπεύουν ένα μικρό δείγμα όλου του μεταναστευτικού πληθυσμού. Τέλος, η άποψη τους σε βραχυχρόνια βάση, για την είσοδο και άλλων ατόμων στην χώρα τώρα ή ο τόπος που θα ήθελαν να ζήσουν τα παιδιά τους (όσοι έχουν), δείχνουν οπτικές μέσα από τα δικά τους ερεθίσματα για το τι θα συμβούλευαν κάποιον αν θα ήθελε να έρθει στην Ελλάδα τώρα και για την δεύτερη γενιά μεταναστών, αντιστοίχως.

Για τον σχεδιασμό της έρευνας της εργασίας, χρησιμοποιήθηκε η τεχνική της **διαθέσιμης δειγματοληψίας**. Εφόσον προσδιορίστηκε ο πληθυσμός των ερωτώμενων, (Κυριαζή,2009:108) ήταν εύκολη η επιλογή του δείγματος, το οποίο ήταν ένα υποσύνολο του προς μελέτη πληθυσμού, στο οποίο μπορεί εν δυνάμει να ενταχθεί οποιοδήποτε μέλος του συνόλου του πληθυσμού και αντιπροσωπεύει τα ζητούμενα χαρακτηριστικά (να εργάζεται σε μαγαζί στο ιστορικό κέντρο της Αθήνας ή να είναι πλανόδιος μικροπωλητής στην περιοχή αυτή).

Για το σκοπό αυτό λοιπόν, ακολουθηθηκε συμπλήρωση ερωτηματολογίων βάσει του **διαθέσιμου δείγματος** καθώς δεν ήταν γνωστοί εκ των προτέρων οι άνθρωποι που θα μου απαντούσαν στο ερωτηματολόγιο και δεν ήταν συστημένοι από κάποιο

ενδιάμεσο γνωστό, όπως επίσης κάθε μονάδα είχε την ίδια πιθανότητα να επιλεγεί (Κυριαζή,2009:110). Το μόνο που υπήρχε ήταν το προαναφερθέν σκόπιμο χαρακτηριστικό για το δείγμα.

Για την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου χρησιμοποιήθηκε μια μέθοδος. Κάθε ερωτηματολόγιο συμπληρωνόταν μόνο μέσω του συνεντευκτή (μέσω προσωπικής συνέντευξης και καταγραφής των απαντήσεών του στις ερωτήσεις). Το ερωτηματολόγιο ήταν τυποποιημένο, αλλά σε αυτή την περίπτωση πλεονεκτεί το γεγονός ότι υπάρχει η δυνατότητα καταγραφής περισσότερου ποιοτικού υλικού από τον ίδιο τον συνεντευκτή. Από την άλλη, όμως η προσωπική επαφή και η παρουσία του συνεντευκτή και άλλων ατόμων καμιά φορά (εφόσον πραγματοποιήθηκαν μέσα στο χώρο εργασίας τους), μπορεί να αποτελέσουν λόγους επηρεασμού του ερωτώμενου και οι απαντήσεις που δίνονται να μην ανταποκρίνονται πλήρως στην πραγματικότητα.

Τέλος, έπειτα από την κατασκευή του ερωτηματολογίου, την συμπλήρωσή τους στο πεδίο και την συλλογή των απαιτούμενων πρωτογενών δεδομένων, όλα τα συλλεχθέντα στοιχεία μετατράπηκαν σε μεταβλητές για να μπορεί να γίνει ευκολότερα η ανάλυση και η ερμηνεία των ευρημάτων. Για το σκοπό αυτό, έγινε χρήση του προγράμματος SPSS, με το οποίο καταλήξαμε στην εξαγωγή συμπερασμάτων ή αλλιώς στα αποτελέσματα της έρευνας πεδίου. Το πρόβλημα του εντοπισμού των ερωτώμενων στάθηκε τροχοπέδη στο να συμπληρωθούν περισσότερα ερωτηματολόγια, όπως ήταν αρχικά προδιαγραμμένο. Λόγοι φόβου από τους μετανάστες, πιθανής έλλειψης ενδιαφέροντος ίσως να στάθηκαν οι αιτίες που δεν έγινε δυνατή η συμπλήρωση περισσότερων ερωτηματολογίων από το διαθέσιμο δείγμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ ΕΡΕΥΝΑΣ

6.1. Ανάλυση α) τμήματος ερωτηματολογίου: Προσωπικά στοιχεία

Στην έρευνα πεδίου που πραγματοποιήθηκε στην συγκεκριμένη εργασία, το δείγμα που απάντησε και συμπλήρωσε τα ερωτηματολόγια, αποτελείτο από 20 άτομα. Στόχος ήταν να βρεθούν περισσότερα, περίπου στα 30 άτομα, όμως λόγω της δυσκολίας να εμπιστευτούν οι μετανάστες να απαντήσουν στα ερωτήματα, ο αριθμός μειώθηκε στα 20 άτομα. Ωστόσο, να σημειωθεί ότι οι αποκλίσεις από τα αποτελέσματα των 20 ή των 30 ατόμων, ίσως να ήταν ανεπαίστες. Το δείγμα μας αποτελείτο από 45% άνδρες και 55% γυναίκες. Να υπενθυμίσουμε ότι όσοι απάντησαν εντοπίστηκαν με την μέθοδο της διαθέσιμης δειγματοληψίας.

Οι ηλικίες των ερωτώμενων είχαν μεγάλο εύρος καθώς, σημειώθηκαν χρονολογίες γέννησης από το 1950 μέχρι και την δεκαετία του 1990. Όμως η κύρια συγκέντρωση εμφάνισης των ηλικιών τείνει στην δεκαετία του 1970 και λιγότερο στην δεκαετία του 1980. Επομένως, αυτό που παρατηρούμε είναι ότι στο δείγμα μας παρουσιάστηκαν διάφορες ηλικίες αλλά κύρια εμφάνιση έχουν οι πιο νεαρές, της δεκαετίας του 1970 και 1980. Η κύρια συγκέντρωση εμφανίζεται την κατηγορία των 25-45 ετών, δηλαδή στην πιο παραγωγική ηλικία.

Πίνακας 1: Ηλικίες ερωτώμενων

Ηλικίες	Ποσοστά	Συχνότητα
<25	10%	2
25-45	65%	13
45+	25%	5

Στην αναζήτηση των ερωτώμενων οι εθνικότητες που συναντήσαμε ήταν διάφορες και όχι κάποιες συγκεκριμένες. Ειδικότερα, όπως φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα οι χώρες που εμφανίζουν την μεγαλύτερη συχνότητα είναι η Αλβανία και η Ρουμανία (ποσοστό 15%), ακολουθούν το Μπαγκλαντές και η Ουκρανία με ποσοστό εμφάνισης 10% και τέλος με ποσοστό 5% είναι οι: Αίγυπτος, Αργεντινή, Αφγανιστάν, Ιταλία, Κίνα, Κούβα, Ρωσία, Ταϊλάνδη, Φιλιππίνες και Φινλανδία.

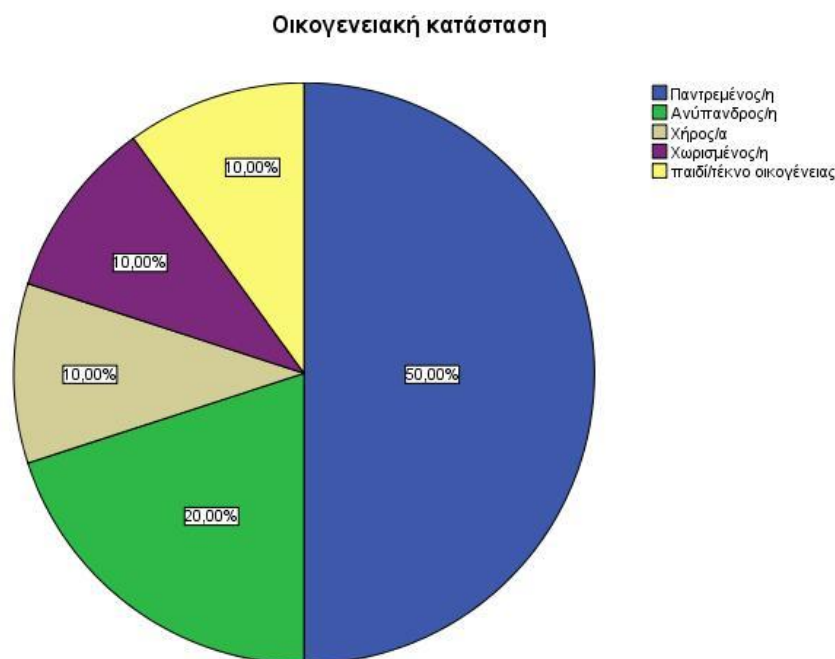
Πίνακας 2: Εθνικότητες ερωτώμενων

Χώρα	Συχνότητα	Ποσοστό%
Αίγυπτος	1	5,0
Αλβανία	3	15,0
Αργεντινή	1	5,0
Αφγανιστάν	1	5,0
Ιταλία	1	5,0
Κίνα	1	5,0
Κούβα	1	5,0
Μπαγκλαντές	2	10,0
Ουκρανία	2	10,0
Ρουμανία	3	15,0
Ρωσία	1	5,0
Ταϊλάνδη	1	5,0
Φιλιππίνες	1	5,0
Φινλανδία	1	5,0
Σύνολο	20	100,0

Πρέπει να διευκρινιστεί ότι το διαθέσιμο δείγμα της έρευνας, δεν έχει να κάνει με την πραγματική εικόνα της Ελλάδας. Η διαθέσιμη δειγματοληψία της συγκεκριμένης έρευνας, αντικατοπτρίζεται περισσότερο ως ποιοτικό δείγμα για την κατανόηση κάποιων πραγμάτων και, όχι για την γενίκευση συμπερασμάτων. Οι περισσότεροι ερωτώμενοι προέρχονται από την Αλβανία και την Ρουμανία, χωρίς απαραίτητα να οφείλεται στο γεγονός της μεγαλύτερης συγκέντρωσής τους στατιστικά στην Αθήνα. Το Μπαγκλαντές και η Ουκρανία εμφανίζουν την δεύτερη

μεγαλύτερη συχνότητα ερωτώμενων στο διαθέσιμο δείγμα. Από τις υπόλοιπες χώρες, υπήρξε ένας ερωτώμενος στο διαθέσιμο δείγμα. Η στήλη του πίνακα *Συχνότητες* αναγράφει τον αριθμό των ερωτώμενων από κάθε χώρα και η στήλη *Ποσοστό* εκφράζει το ποσοστό της κάθε εθνικότητας ως προς το συνολικό αριθμό των ερωτώμενων.

Η οικογενειακή κατάσταση των ερωτώμενων υπερτερούσε καθώς οι μισοί ήταν παντρεμένοι (άνδρες και γυναίκες). Σε ποσοστό 20% εμφανίζονται οι ανύπανδροι και με ποσοστό 10% ακολουθούν οι ομάδες των χωρισμένων, χήρων και παιδι/τέκνο της οικογένειας.

Γράφημα 1: Οικογενειακή κατάσταση ερωτώμενων

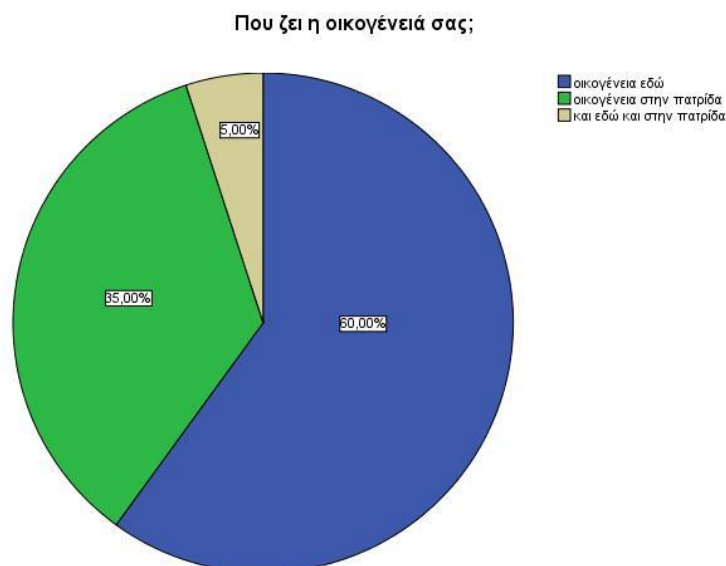
Όσοι ήταν παντρεμένοι, χωρισμένοι ή ανήκαν στην τρίτη κατηγορία, απάντησαν για το αν έχουν παιδιά και όσοι ανήκαν στην κατηγορία τέκνο/παιδί της οικογένειας, προφανώς απάντησαν ότι δεν είχαν παιδιά. Αλλά και κάποιοι από τις άλλες κατηγορίες επίσης απάντησαν ότι δεν είχαν παιδιά. Για παράδειγμα κάποιος/κάποια που είναι παντρεμένος δεν σημαίνει απαραίτητα ότι είχε παιδιά. Τα αποτελέσματα από αυτή την ερώτηση είναι 60% για αυτούς που έχουν παιδιά και

40% για αυτούς που δεν έχουν.

Γράφημα 2: Έχετε παιδιά;

Για όσους θα απαντούσαν ότι είχαν παιδιά, γεννήθηκε το ερώτημα που βρίσκεται η οικογένειά τους (βλ. παράρτημα 1). Είναι στην Ελλάδα μαζί τους, είναι στην χώρα προέλευσης/τη πατρίδα τους, είναι αλλού; Ωστόσο και τα άτομα που δεν έχουν παιδιά αλλά ανήκουν στην κατηγορία παιδί/τέκνο της οικογένειας, απαντούσαν σε αυτή την ερώτηση για το πού βρίσκεται η δική τους οικογένεια. Έτσι λοιπόν, συμπεριλαμβάνοντας και τις δύο περιπτώσεις, τα αποτελέσματα έχουν ως εξής:

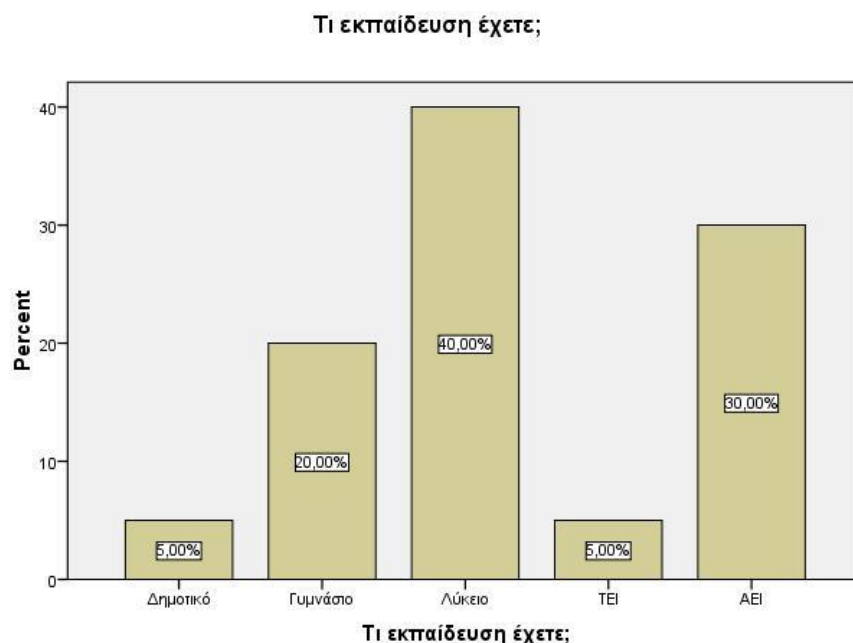

Γράφημα 3: Που ζει η οικογένειά σας;

Παραπάνω από τους μισούς απάντησαν ότι η οικογένειά τους είναι εδώ (μέσα σε αυτή τη κατηγορία είναι και τα παιδιά/τέκνα της οικογένειας), το 35% απάντησε

ότι είναι στην πατρίδα τους και μόλις το 5% (δηλαδή μόνο μία περίπτωση του δείγματος) έχει την οικογένειά του και εδώ και στη πατρίδα (και συγκεκριμένα τα παιδιά στη πατρίδα και την γυναίκα του στην Ελλάδα, καθώς επρόκειτο για άνδρα παντρεμένο από την Ρουμανία, η συγκεκριμένη περίπτωση).

Παρακάτω εμφανίζεται το επίπεδο εκπαίδευσης των ερωτώμενων. Οι περισσότεροι έχουν τελειώσει το λύκειο. Όσοι έχουν πάει σε ΑΕΙ και ΤΕΙ, οι ειδικότητες που έχουν σπουδάσει αναγράφονται στην συνέχεια. Πρόκειται για διάφορες ειδικότητες τις οποίες τις έχουν τελειώσει είτε στην χώρα τους είτε τις έχουν ολοκληρώσει ή προσπαθούν να τις ολοκληρώσουν στην Ελλάδα. Οι ειδικότητες στην εκπαίδευση, των ΑΕΙ και ΤΕΙ, των ερωτώμενων είναι: γεωπόνος, δάσκαλος, φοιτήτρια φιλοσοφικής, απόφοιτος καλλιτεχνικού κολεγίου, κοινωνιολογία, νομική και τουριστικές επιχειρήσεις.

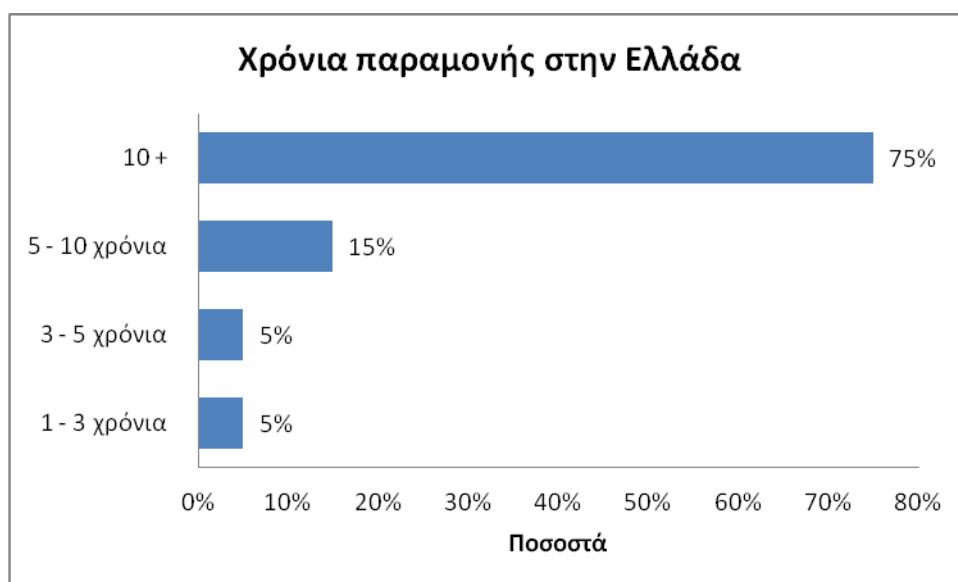

Διάγραμμα 1:Τι εκπαίδευση έχετε;

Οι ειδικότητες λοιπόν που βλέπουμε να έχουν ακολουθήσει, αφορούν διάφορες επαγγελματικές κατηγορίες, που όμως δεν είχαν την τύχη να τις εξασκήσουν σε επαγγελματική βάση ούτε στην χώρα προέλευσης ούτε στην Ελλάδα.

6.2. Ανάλυση β) τμήματος ερωτηματολογίου: Μετανάστευση στην Ελλάδα

Στην ενότητα αυτή οι ερωτήσεις που τίθενται αφορούν στην μεταναστευτική διαδικασία του ερωτώμενου, στην Ελλάδα. Το έτος που ήρθε κάθε ένας μετανάστης ζητείται πρώτα, διότι αυτή είναι μια σημαντική παράμετρος που μπορεί να οδηγήσει σε κάποια συμπεράσματα από μόνη της. Για παράδειγμα, αν ο ερωτώμενος βρίσκεται στη χώρα αρκετά χρόνια, είναι περισσότερο πιθανό να μιλάει καλύτερα την ελληνική γλώσσα, ή να έχει αποκτήσει καλύτερη άποψη και εικόνα για το μεταναστευτικό ζήτημα σε θέματα πολιτικής, αγοράς εργασίας, συμπεριφοράς, στέγασης κλπ, από κάποιον ο οποίος έχει έρθει και ζει στην Ελλάδα πολύ λιγότερο καιρό ή χρόνια, ή ακόμα αν έχει έρθει μερικούς μήνες.

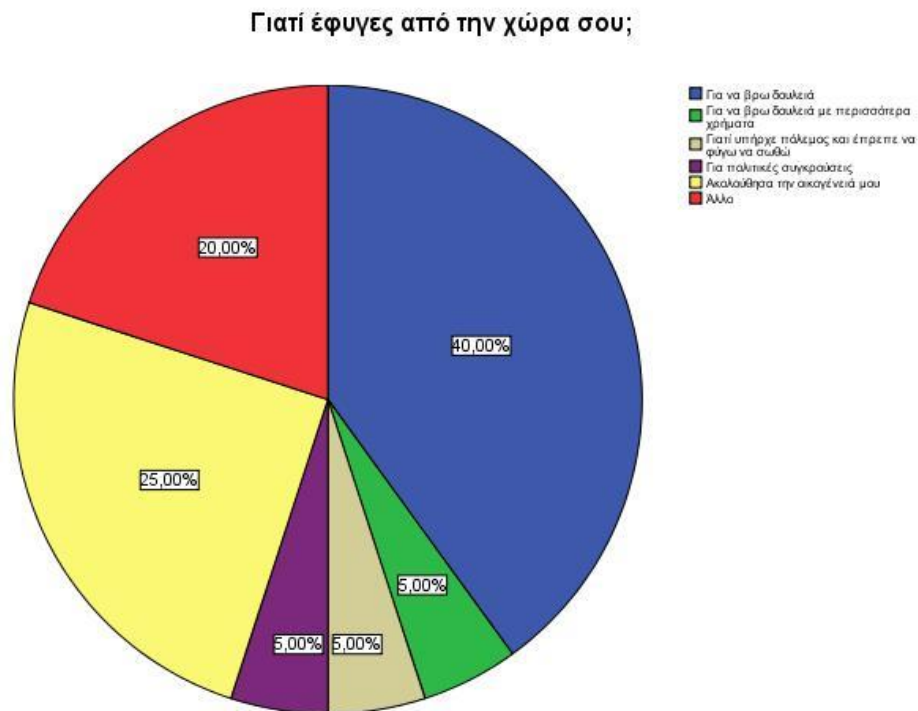

Διάγραμμα 2: Χρονιά εισόδου μεταναστών στην Ελλάδα

Σύμφωνα με το παραπάνω διάγραμμα παρατηρούμε ότι, οι 19 από τους 20 ερωτώμενους βρίσκονται στην Ελλάδα πέντε χρόνια και πάνω, και μόλις ένας ανήκει στην πρώτη και δεύτερη κατηγορία, αντίστοιχα. Σύμφωνα με τα στοιχεία, η περίοδος έλευσης είναι εντονότερη την δεκαετία του 1990, έχοντας ως μέσο όρο χρονιάς εισόδου το 1996. Πάνω από δέκα χρόνια βρίσκονται οι 15 από του 20 ερωτώμενους.

Παρακάτω στο επόμενο γράφημα, εμφανίζονται οι λόγοι που έφυγαν οι ερωτώμενοι από τις χώρες. Βλέπουμε ότι οι περισσότεροι ερωτώμενοι απάντησαν ότι ήταν οικονομικός ο λόγος, για να βρουν δουλειά. Στην συνέχεια βρίσκονται όσοι ακολούθησαν την οικογένειά τους και μετά είναι άλλοι λόγοι που τους οδήγησαν να

φύγουν από την χώρα τους. Ανάμεσα σε αυτούς είναι η αναζήτηση της περιπέτειας, το καλό κλίμα της Ελλάδας, η αλλαγή περιβάλλοντος (εννοώντας κοινωνικό, πολιτικό, πολιτισμικό κλπ) και τέλος, το ενδιαφέρον για την γνωριμία με άλλους πολιτισμούς και κουλτούρες.

Γράφημα 4: Λόγοι που έφυγαν από την χώρα τους

Λόγοι που δεν αποτελούν απαραίτητα αιτίες για μετανάστευση μεγάλης χρονικής διάρκειας, όμως τους οδήγησαν τελικά στο να μείνουν πολύ καιρό (χρόνια), μερικοί από τους ερωτώμενους, στην Ελλάδα.

Οι 19 στους 20 του διαθέσιμου δείγματος, από την στιγμή που ήρθαν στην Ελλάδα, έμειναν συνεχώς χωρίς να μετακινηθούν σε άλλη χώρα. Μόλις ένα άτομο από τα είκοσι, έφυγε και επέστρεψε στην Ελλάδα. Είναι σημαντικό να γίνει κατανοητό ότι όλα αυτά τα χρόνια που κάποιος είναι στην Ελλάδα, είτε για οικονομικούς λόγους είτε για άλλους λόγους, δεν είχε φύγει ξανά από την Ελλάδα παρά μόνο για διακοπές ή να επισκεφτούν συγγενείς στην πατρίδα τους (όπως προκύπτει από προσωπική συζήτηση με τους ερωτώμενους). Ακόμα και όσοι είπαν

ότι ήρθαν στην Ελλάδα για ταξίδι, περιπέτεια, λόγω κλίματος ή λόγω του πολιτισμού, παρέμειναν όλα αυτά τα χρόνια και δεν έφυγαν. Οι λόγοι που δεν έφυγαν ή ακόμα και αυτός ο ένας που έφυγε και επέστρεψε, είναι εμφανείς και προφανείς; Είναι οικονομικοί, πολιτικοκοινωνικοί λόγοι; Σε όποια κατηγορία και να ανήκουν το αποτέλεσμα είναι ότι όλοι βρίσκονται και θα βρίσκονται όπως θα φανεί στην ανάλυση της τελευταίας ενότητας του ερωτηματολογίου, στην Ελλάδα.

6.3. Ανάλυση γ) τμήματος ερωτηματολογίου: Τόπος διαμονής

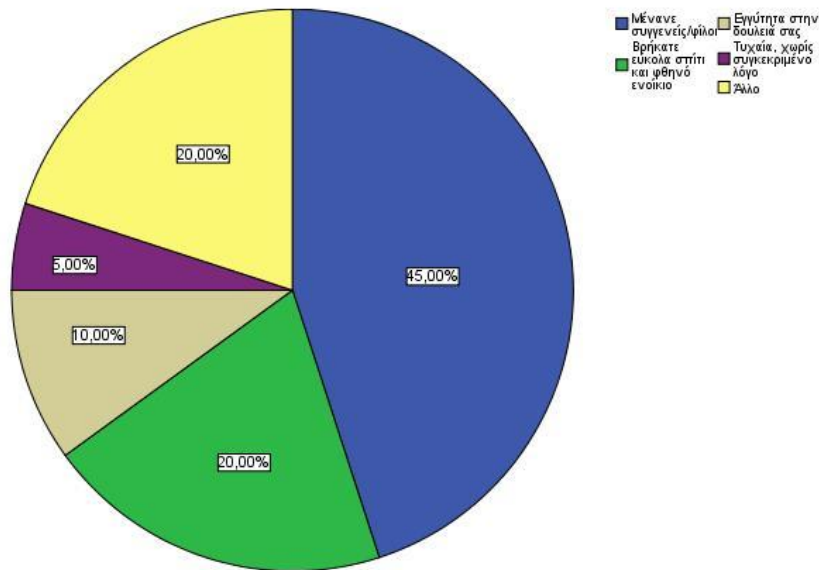
Το τρίτο μέρος του ερωτηματολογίου, περιέχει ερωτήσεις που αφορούν στο τόπο διαμονής και γενικότερα σχετικές ερωτήσεις που αφορούν την περιοχή κατοικίας και όχι αυτή καθαυτή την κατοικία και τις συνθήκες στέγασης. Θα ήταν πολύ σημαντικό ασφαλώς, να γνωρίζαμε και τις συνθήκες στέγασης των ερωτηθέντων, όμως τότε θα προχωρούσαμε σε μια βαθύτερη ανάλυση, η οποία θα συμπληρωνόταν επαρκώς και με περισσότερες ερωτήσεις σε όλη την έκταση του ερωτηματολογίου. Στην περίπτωση αυτή, θα γινόταν μακροσκελής ανάλυση κάτι το οποίο δεν θέλαμε για την συγκεκριμένη εργασία. Η περιοχή του τόπου κατοικίας είναι σημαντική και μας οδηγεί στην κατανομή των μεταναστών του δείγματος, στην Αθήνα. Για την καλύτερη απεικόνιση κατασκευάστηκε χάρτης ο οποίος είναι στο παράρτημα 2 (χάρτης 2).

Όπως προκύπτει από τον χάρτη οι περιοχές επιλογής κατοικίας των ερωτώμενων διαφέρουν και καλύπτουν ένα μεγάλο εύρος της Αθήνας, συμπεριλαμβάνοντας κυρίως κεντρικές περιοχές της Αθήνας. 13 στους 20 ερωτώμενους μένουν σε περιοχές του δήμου Αθηναίων. Σύμφωνα με τα στοιχεία οι περιοχές της Αθήνας που εμφανίζουν την μεγαλύτερη συγκέντρωση των ερωτώμενων μεταναστών είναι η Κυψέλη, Ομόνοια, Θησείο, Πλάκα, Κουκάκι, Αττική, Αμπελόκηποι, Παγκράτι. Άλλοι δήμοι που κατοικούν οι ερωτώμενοι του διαθέσιμου δείγματος είναι, Αιγάλεω, Πειραιά, Γαλασίου, Καλλιθέας, Κερατσινίου και Ρέντη.

Οι λόγοι επιλογής της συγκεκριμένης περιοχής κατοικίας εντοπίζονται κυρίως στο γεγονός ότι στην ίδια περιοχή έμεναν συγγενείς ή φίλοι του ερωτώμενου σε ποσοστό 45%. Είναι αν όχι ο κύριος λόγος επιλογής, ένας από τους πιο δημοφιλείς λόγους επιλογής κατοικίας ο οποίος εμφανίζεται έντονα και σε άλλες αντίστοιχες έρευνες. Ο δεύτερος λόγος συχνά εμφανίζεται στην θέση αυτή. Το γεγονός της ευκολίας εύρεσης σπιτιού ή το φθηνό ενοίκιο, είναι παράμετροι που αναμφισβήτητα σκέφτεται ο καθένας, πόσο μάλλον όταν, όπως είναι αντικειμενικά γνωστό, υπάρχει το στοιχείο του ρατσισμού και της απόρριψης των γηγενών προς τους μετανάστες ακόμα και στο ενοίκιο ενός διαμερίσματος. Όπως σημειώνουν οι Καβουλάκος και Κανδύλης: *η απόρριψη των μεταναστών εδραιώνεται στον προσλαμβανόμενο ανταγωνισμό με τους γηγενείς στο χώρο κατοικίας και στον άμεσο δημόσιο χώρο της πόλης* (Καβουλάκος & Κανδύλης, 2010:106-107).

Η εγγύτητα στην δουλειά όπως δηλώνει και το παρακάτω γράφημα, αποτελεί τέταρτο λόγο επιλογής της περιοχής κατοικίας, ενώ στην τρίτη θέση εμφανίζονται λόγοι που είπαν οι ίδιοι οι ερωτώμενοι και δεν υπήρχαν στις επιλογές απαντήσεων της ερώτησης. Άλλοι λόγοι επιλογής του τόπου κατοικίας σύμφωνα με τους ερωτώμενους αποτελούν: η παρουσία πρασίνου και πάρκου και η επιλογή του κέντρου της Αθήνας, ως προϋπόθεση για την επιλογή του σπιτιού, για την ομορφιά που προσδίδει το κέντρο της Αθήνας (Πλάκα, Μακρυγιάννη) και γενικότερα το γεγονός ότι το κέντρο της Αθήνας ήταν ο πρώτος λόγος για την επιλογή του σπιτιού είτε σαν ομορφιά, είτε για λόγους εγγύτητας.

Για ποιο λόγο επέλεξε να μείνεις σε αυτή την περιοχή;

Γράφημα 5: Λόγοι επιλογής τύπου κατοικίας

Οι παραπάνω λόγοι, εξηγούν και την χρονική διάρκεια που μένουν στην συγκεκριμένη περιοχή οι ερωτώμενοι. Η περίοδος που κατοικούν στις συγκεκριμένες περιοχές απεικονίζονται στις παρακάτω κατηγορίες, σε μορφή αριθμού ετών. Οι περισσότεροι ερωτώμενοι (14) μετανάστες κατοικούν στην περιοχή από πέντε χρόνια και πάνω, ενώ 6 άτομα μένουν στην ίδια περιοχή από 1 έως 3 χρόνια.

Πίνακας 3: Διάρκεια παραμονής στην περιοχή κατοικίας

Έτη	Συχνότητα	Ποσοστό
1 – 3	3	15%
3 – 5	3	15%
5 – 10	6	30%
10 – 15	6	30%
15 +	2	10%

Στην ερώτηση αν θα ήθελαν να αλλάξουν περιοχή, και όχι σπίτι, οι 18 στους 20 απάντησαν ότι δεν θα ήθελαν να αλλάξουν περιοχή κατοικίας, ενώ οι υπόλοιποι δήλωσαν ότι δεν έχουν πρόβλημα και θέλουν να συνεχίσουν να μένουν στην ίδια περιοχή. Οι λόγοι που θα ήθελαν να μετακομίσουν σε άλλη περιοχή είναι

πανομοιότυποι και κυρίως δεν ευθύνεται η συμπεριφορά του ιδιοκτήτη του σπιτιού, ή οι συνθήκες στέγασης, ή η τιμή του ενοικίου κλπ, αλλά η περιοχή σαν τόπος και σαν οντότητα. Αυτό το μαρτυρά το γεγονός ότι οι λόγοι που είπαν για την αλλαγή του τόπου κατοικίας, είναι όπως φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα, η υποβάθμιση της περιοχής (της Κυψέλης και του Κερατσινίου). Συγκεκριμένα συγκρίνουν τις χρονικές περιόδους λέγοντας, ότι όταν είχαν έρθει πρώτα πριν από μερικά χρόνια, η περιοχή ήταν πολύ καλύτερη χωρίς να εμφανίζει τα έντονα σημάδια υποβάθμισης που εμφανίζει τώρα, όπως λένε. Επίσης ως ένα άλλο παράδειγμα δείχνουν την προτίμησή τους για το Μοσχάτο έναντι του Κερατσινίου, στο οποίο ισχυρίζονται ότι ο κόσμος δεν είναι καλός. Έχει σημασία ότι αυτά ειπώθηκαν από τους ίδιους τους μετανάστες, για τους μετανάστες. Εννοώντας ότι η μεγάλη συγκέντρωση των μεταναστών στις περιοχές αυτές έχουν κάνει άτομα μετανάστες παλιότερων ετών²⁶, όπως πρόκειται για τους ανθρώπους που έδωσαν αυτές τις δύο απαντήσεις, να θέλουν να φύγουν από την περιοχή που κατοικούν τώρα και να αναζητήσουν κάτι καλύτερο.

6.4. Ανάλυση δ) τμήματος ερωτηματολογίου: Αγορά εργασίας-εργασιακή εμπειρία

Σύμφωνα με τα στοιχεία που συλέχθησαν από τα ερωτηματολόγια στην έρευνα πεδίου, τόσο από πλανόδιους όσο και από ανθρώπους που εργάζονται σε μαγαζιά στο κέντρο, τα επαγγέλματα που εμφανίζονται είναι τα εξής: μικροπωλητής/-τρια με το μεγαλύτερο ποσοστό 40%, πωλητής/-τρια με ποσοστό 25%, σερβιτόρος με ποσοστό 15%, ψήστης/-στρια σε ποσοστό 10% και ακολουθούν: καθαριστής τζαμιών και ταμείας σε ποσοστό 5% έκαστος.

²⁶ Πρόκειται συγκεκριμένα για γυναίκες οι οποίες βρίσκονται πολλά χρόνια στην Ελλάδα και έχουν παιδιά που έχουν γεννηθεί εδώ, όπως προκύπτει από τα στοιχεία των ερωτηματολογίων και τις προσωπικές συζητήσεις με τους ερωτώμενους.

Πίνακας 4: Απασχόληση μεταναστών του δείγματος

	Συχνότητα	Ποσοστό
Καθαρίζω τζάμια	1	5,0
Μικροπωλητής/τρια	8	40,0
Πωλήτρια/ης	5	25,0
Σερβιτόρος	3	15,0
Ταμείας	1	5,0
Ψήστης/τρια	2	10,0
Σύνολο	20	100,0

Να σημειωθεί σε αυτό το σημείο, ότι η ερώτηση στο ερωτηματολόγιο (βλ. παράρτημα 1), είναι ανοικτή και όχι κλειστή, διότι ο σκοπός ήταν ο ίδιος ο ερωτώμενος να απαντήσει μόνος του ως τι αντιλαμβάνεται την εργασία που κάνει. Επίσης να διευκρινιστεί ότι στην κατηγορία «μικροπωλητής/τρια» περιλαμβάνονται όλα εκείνα τα άτομα που ρωτήθηκαν στο δρόμο, δίχως να εργάζονται σε κάποιο ιδιωτικό χώρο ή μαγαζί. Όλες οι άλλες κατηγορίες αφορούν ανθρώπους που εργάζονται σε μαγαζιά στην ευρύτερη περιοχή μελέτης.

Όσοι ήταν πλανόδιοι στο δρόμο, πουλούσαν κυρίως χειροποίητα κοσμήματα. Άλλοι πουλούσαν διάφορα αντικείμενα για το σπίτι, ή μηχανήματα (μικρές συσκευές) μασάζ, ή δίσκους μουσικής, ή ομπρέλες. Στην κατηγορία πωλητής/τρια, εντοπίστηκαν εργαζόμενοι σε μαγαζιά με τουριστικά είδη, ένδυσης και προϊόντων μαγειρικής. Οι σερβιτόροι, οι ψήστες και ο ταμείας, εργάζονταν σε μαγαζιά γρήγορης εστίασης ή αλλιώς σε εστιατόρια (σουβλατζίδικα). Ο ένας καθαριστής τζαμιών έτυχε να είναι η πρώτη μέρα στην δουλειά σε ένα μαγαζί-καφενείο. Για αυτό το λόγο, σε κάποια διαγράμματα στην συνέχεια στις ερωτήσεις όπως *πόσες μέρες τον χρόνο δουλεύεις στην δουλειά αυτή;* και *πόσο χρόνο/καιρό απασχολείσαι σε αυτή την δουλειά;*, μέσα στις απαντήσεις θα φαίνεται η διαφοροποίηση.

Συνοπτικά λοιπόν, μπορούμε να πούμε ότι οι κλάδοι που εμφανίζονται μέσα από τα επαγγέλματα των ερωτώμενων είναι κυρίως το εμπόριο (65%), η εστίαση (30%) και τέλος οι υπηρεσίες καθαρισμού (5%). Η θέση απασχόλησης στο

επάγγελμα αφορούσε κυρίως την κατηγορία μισθωτός ή μεροκαματιάρης (60%) και αυτοαπασχολούμενος (40%).

Πίνακας 5: Κλάδος στο επάγγελμα

	Συχνότητα	Ποσοστό
Εμπόριο	13	65,0
Εστίαση	6	30,0
Υπηρεσίες καθαρισμού	1	5,0
Σύνολο	20	100,0

Ο τρόπος που βρήκαν οι ερωτώμενοι τις δουλειές τους διέφερε. Οι απαντήσεις που δόθηκαν ήταν: τυχαία, μόνος/μόνη, από φίλους/συγγενείς και τέλος από αγγελία ή το Internet. Παρατηρούμε ότι σε αντίθεση με το πρώτο λόγο επιλογής κατοικίας (λόγω συγγενών/φίλων), στην εύρεση εργασίας σημειώνεται πιο πολύ ο προσωπικός τρόπος αναζήτησης και, η βοήθεια από φίλους και συγγενείς είναι σε δεύτερη θέση.

Πίνακας 6: Πώς βρήκατε αυτή τη δουλειά;

	Συχνότητα	Ποσοστό
Τυχαία	3	15,0
Μόνος/μόνη	8	40,0
Από φίλους/συγγενείς	6	30,0
Από αγγελία/ ή Internet	3	15,0
Σύνολο	20	100,0

Ο κάθε ερωτώμενος απάντησε στην ερώτηση πόσες ώρες δουλεύει στην δουλειά αυτή, εννοώντας σε καθημερινή βάση, και επίσης, πόσες μέρες το χρόνο. Με αυτές τις δύο ερωτήσεις ο σκοπός ήταν να διερευνηθεί αν οι εργαζόμενοι τουλάχιστον αυτοί που εργάζονται σε μαγαζιά, έχουν κανονικό οχτάωρο και άδεια ή όχι, δηλαδή όλα όσα δικαιούται να έχει ο καθένας εργαζόμενος.

Όπως βλέπουμε στο πίνακα που ακολουθεί, οι 9 στους 20 ερωτώμενους του δείγματος, απάντησαν ότι δουλεύουν σε καθημερινή βάση οχτάωρο,

συμπεριλαμβανομένων και των πλανόδιων μικροπωλητών και των εργαζομένων στα μαγαζιά. Οι απαντήσεις που δόθηκαν από τους πλανόδιους μικροπωλητές, δεν ήταν άμεσες και ακριβείς, καθώς είπαν ότι οι ώρες που δουλεύουν είναι συναρτήσει του καιρού. Όταν έχει καλό καιρό είναι λογικό να βρίσκονται στο δρόμο περισσότερες ώρες αλλά και περισσότερες μέρες. Σε γενικές γραμμές ο καθένας από αυτούς, μου είπε ένα μέσο όρο για τις ώρες και κατά προσέγγιση για τις μέρες. Ο μετανάστης καθαριστής τζαμιών δούλεψε μια μέρα όταν έγινε το ερωτηματολόγιο και στον πίνακα φαίνεται η διαφοροποίησή του σε σχέση με τους υπόλοιπους.

Πίνακας 7: Πόσες ώρες δουλεύετε ημερησίως;

Ώρες	Συχνότητα	Ποσοστό %
6	3	15,0
8	9	45,0
9	4	20,0
10	2	10,0
12	2	10,0
Σύνολο	20	100,0

Πίνακας 8: Μέρες στον χρόνο που εργάζονται οι ερωτώμενοι

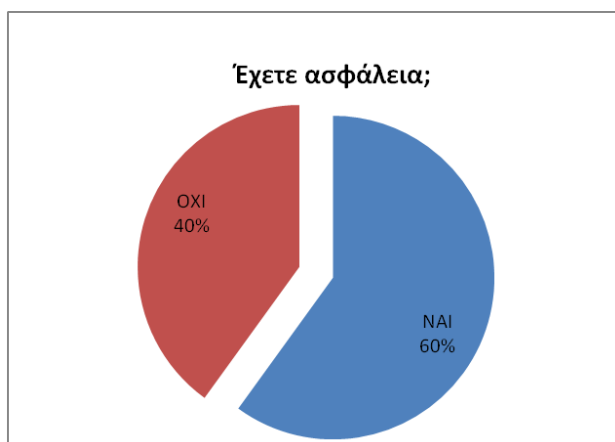
Μέρες	Συχνότητα	Ποσοστό
125	1	5,0
160	1	5,0
200	2	10,0
280	14	70,0
300	1	5,0
Σύνολο	19	95,0
1	1	5,0
Σύνολο	20	100,0

Όπως επίσης το ίδιο φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα που αφορά την διάρκεια απασχόλησης των εργαζομένων στην δουλειά αυτή/ τον καιρό ή αλλιώς την περίοδο εργασίας στην ίδια δουλειά. Ο κύριος όγκος των ερωτώμενων απασχολείται πάνω από 5 χρόνια στην ίδια εργασία.

Πίνακας 9: Περίοδος απασχόλησης στην ίδια δουλειά

Χρονική διάρκεια απασχόλησης	Ποσοστό ερωτώμενων
>1 χρόνο	10%
1 – 3 χρόνια	40%
3 – 5 χρόνια	5%
Πάνω από 5 χρόνια	45%

Η αμέσως επόμενη ερώτηση επακόλουθη των προαναφερθέντων, αφορά στην ασφάλεια των ερωτώμενων στην εργασία τους. Μερικοί πλανόδιοι, είπαν πως έχουν ασφάλεια και την έχουν διατηρήσει από προηγούμενες εργασίες που πλέον δεν τις κάνουν και την πληρώνουν οι ίδιοι την ασφάλειά τους, ή ότι είναι ασφαλισμένοι μέσω κάποιου συγγενή τους π.χ. συζύγου ή πατέρα. Όλοι όσοι απάντησαν ότι έχουν ασφάλεια, σαν ταμείο έχουν το ΙΚΑ. Παρακάτω στο γράφημα απεικονίζεται το ποσοστό που εμφανίζει τους ερωτώμενους που έχουν ασφάλεια (60%) και όσους δεν έχουν (40%). Ακόμα και άτομα που εργάζονται σε μαγαζιά, λίγο χρονικό διάστημα σε σύγκριση με άλλα άτομα περισσότερων ετών, π.χ. 1 χρόνο αντί 5 χρόνων κλπ, δεν έχουν ασφάλεια και ισχυρίζονται πως είναι ικανοποιημένοι στην εργασία τους, όπως θα φανεί σε επόμενη ερώτηση στην συνέχεια.

Γράφημα 6: Έχετε ασφάλεια στην δουλειά;

Όλοι οι ερωτώμενοι απάντησαν πως έχουν επαφή με τους πελάτες τους κατά την διάρκεια της δουλειάς τους. Εκτός από τον ερωτώμενο που καθαρίζει τζάμια και δεν έχει επαφή καμία με τους πελάτες του μαγαζιού. Βλέπουμε επομένως, ότι οι ιδιοκτήτες δεν διστάζουν να προσλάβουν ένα άτομο από μια ξένη χώρα σε μαγαζιά που βρίσκονται στο κέντρο της Αθήνας και θεωρούνται μερικά από αυτά και τουριστικά, την στιγμή που μερικοί από τους εργαζόμενους στα μαγαζιά δεν μιλούν αρκετά καλά την ελληνική γλώσσα. Οι πλανόδιοι μικροπωλητές, ούτος ή άλλος, έρχονται σε επαφή με κάθε πελάτη. Ακόμα και οι ψήστες έχουν επαφή με τους πελάτες και μπορούν να τους εξυπηρετήσουν οι ίδιοι.

Γράφημα 7: Έχετε κάνει άλλη εργασία στην Ελλάδα εκτός της σημερινής;

Το 60% των ερωτώμενων έχει κάνει άλλη εργασία στην Ελλάδα εκτός της σημερινής. Μέσα σε αυτό το ποσοστό κυρίως συμπεριλαμβάνονται οι πλανόδιοι μικροπωλητές, οι οποίοι έχασαν την δουλειά τους και κατέφυγαν σε αυτή την λύση. Σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα, τα επαγγέλματα που έκαναν στο παρελθόν, είναι σε υπηρεσίες καθαρισμού, σε γραφεία, σε εταιρίες κλπ. Εντύπωση παρουσιάζει το γεγονός ότι μια απάντηση αφορά ιδιοκτήτη ερωτώμενο, καθώς διατηρούσε δική του/της επιχείρηση και έκανε χονδρική εισαγωγή. Πρόκειται για εργοδότη/τρια και ήταν δική του/της απασχόληση. Τώρα απασχολείται σε άλλη θέση. (Συγκεκριμένα η περίπτωση αυτή αφορά γυναίκα η οποία τώρα πουλάει όλα όσα της απέμειναν από τα διακοσμητικά που έκανε εισαγωγή χονδρική από την δική της επιχείρηση). Ο ερωτώμενος εκείνος ο οποίος δούλεψε για μία μέρα στο μαγαζί, απάντησε *όχι* στην ερώτηση, αν έχει κάνει άλλη εργασία, για αυτό και το ποσοστό είναι 40%.

Πίνακας 10: Πρώτη απασχόληση στην Ελλάδα

Πρώτη απασχόληση	Συχνότητα	Ποσοστό
Αποθηκάριος	1	5,0
Γραμματέας	1	5,0
Πωλητής	1	5,0
Είχα δική μου εταιρία και έκανα εισαγωγή χονδρική διακοσμητικά για το σπίτι	1	5,0
Ηθοποιός	1	5,0
Καθάριζα σκάλες σε σπίτια με την μητέρα μου που την βοηθούσα.	1	5,0
Καθαρίστρια	1	5,0
Οικοδόμος	1	5,0
Πωλήτρια στην Πλάκα σε άλλου είδους μαγαζί	1	5,0
Σε βενζινάδικο και σαν μπογιατζής	1	5,0
Σε συνεργείο καθαρισμού	1	5,0
Υπάλληλος σε γραφείο	1	5,0
Σύνολο	12	60,0

Τα επαγγέλματα αυτά που αναγράφονται στο πίνακα, ανήκουν στις εξής κατηγορίες για το κλάδο: υπηρεσίες καθαρισμού, υπηρεσίες διάφορες (ψυχαγωγίας, γραμματειακής υποστήριξης) και κατασκευές. Οι θέσεις στο επάγγελμα που προκύπτουν από τα παραπάνω επαγγέλματα, αφορούν σε συμβοηθόν μέλος (1 σε αριθμό), σε μισθωτούς/μεροκαματιάρηδες (10 σε αριθμό) και εργοδότη (1 σε αριθμό). Βλέπουμε επομένως ότι για μερικούς τα πρώτα επαγγέλματα αποτελούν τώρα το κύριο επάγγελμα για κάποιους άλλους (π.χ. πωλητής/τρια)

Πίνακας 11: Θέση στο επάγγελμα στην πρώτη απασχόληση

Θέση στο επάγγελμα στη πρώτη απασχόληση		
	Συχνότητα	Ποσοστό
Μισθωτός/Μεροκαματιάρης	10	50%
Συμβοηθόν μέλος	1	5%
Εργοδότης	1	5%
Σύνολο	12	60%

Τελευταία ερώτηση, και αρκετά σημαντική, για το μέρος του ερωτηματολογίου που αφορά την απασχόληση και την εργασιακή εμπειρία, είναι κάποια προβλήματα που πιθανώς να αντιμετωπίζουν στην εργασία τους. Οι περισσότεροι είπαν πως δεν έχουν κανένα πρόβλημα με την παρούσα εργασία που κάνουν. Από τις δοθείσες απαντήσεις στην ερώτηση αυτή μόνο το 5% απάντησε ότι είναι πρόβλημα οι πολλές ώρες εργασίας (δηλαδή ένας στους είκοσι).

Όσοι απάντησαν ότι έχουν άλλο πρόβλημα, έδωσαν τους παρακάτω λόγους: η αστυνομία (δημοτική και μη), το γεγονός ότι θα ήθελαν να βγάλουν περισσότερα χρήματα και ο ανταγωνισμός στο εμπόριο ίδιων πραγμάτων στην περιοχή μελέτης. Ισχυρίζονται ότι είναι πολλοί αυτοί που πουλούν τα ίδια πράγματα, και ο κόσμος προτιμάει τα έτοιμα αντί τα χειροποίητα για να δώσει λιγότερα χρήματα. Λόγω του συνωστισμού, δεν υπάρχει διαθέσιμος χώρος για τους πάγκους που βάζουν και πουλάνε τα πράγματά τους. Προβλήματα κυρίως ως προς την διεκπεραίωση της δουλειάς. Να σημειωθεί ότι μερικοί ερωτώμενοι, ίσως λόγω φόβου, απάντησαν πως δεν έχουν κανένα πρόβλημα. Φόβος είτε από τον εργοδότη, είτε γενικευμένα.

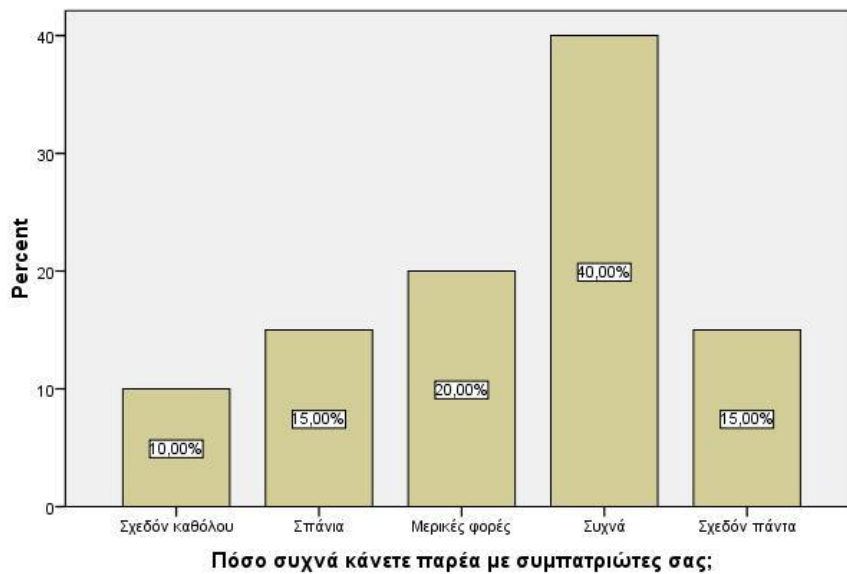
6.5. Ανάλυση ε) τμήματος ερωτηματολογίου: Κοινωνικότητα και ένταξη

Οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να απαντήσουν σε ερωτήσεις σχετικές με την κοινωνική τους δραστηριότητα, όσον αφορά τις παρέες που έχουν, από ποιες χώρες είναι αλλά και γενικότερα στο τρόπο ζωής τους, όπως π.χ. ποια γλώσσα μιλούν ευρύτερα και ειδικότερα την ώρα εργασίας τους. Οι ερωτήσεις έχουν μια αλληλουχία και σκοπός είναι σύμφωνα με την κλίμακα των απαντήσεων να δοθούν τα συμπεράσματα σχετικά με την κοινωνικότητά τους.

Όπως βλέπουμε και στα παρακάτω διαγράμματα, οι παρέες των ερωτώμενων δεν περιορίζονται μόνο σε άτομα της ίδιας καταγωγής. Βέβαια το 40% του δείγματος απάντησε ότι κάνει συχνά παρέα με συμπατριώτες. Ωστόσο το ίδιο ποσοστό απάντησε ότι έχει παρέες σπάνια και με άτομα άλλων εθνικοτήτων. Τα διαγράμματα αυτά, αν τα κοιτάξουμε με μια συγκριτική ματιά, θα διαπιστώσουμε ότι τα ποσοστά των απαντήσεων στις δύο αυτές ερωτήσεις, ακολουθούν αντίστροφη πορεία. Δηλαδή είναι σαν να «καθρεφτίζονται» αντίστροφα οι απαντήσεις. Στο πρώτο διάγραμμα ακολουθείται αύξουσα και κατόπιν φθίνουσα σειρά και στο δεύτερο κάτι αντίστοιχο με την αντίστροφη λογική. Δηλαδή, ενώ τα δύο άκρα διατηρούν σχεδόν τα ίδια ποσοστά, (10% - *σχεδόν καθόλου*, 10% & 15% - *σχεδόν πάντα*), οι διαφοροποιήσεις εμφανίζονται στις τρεις ενδιάμεσες απαντήσεις.

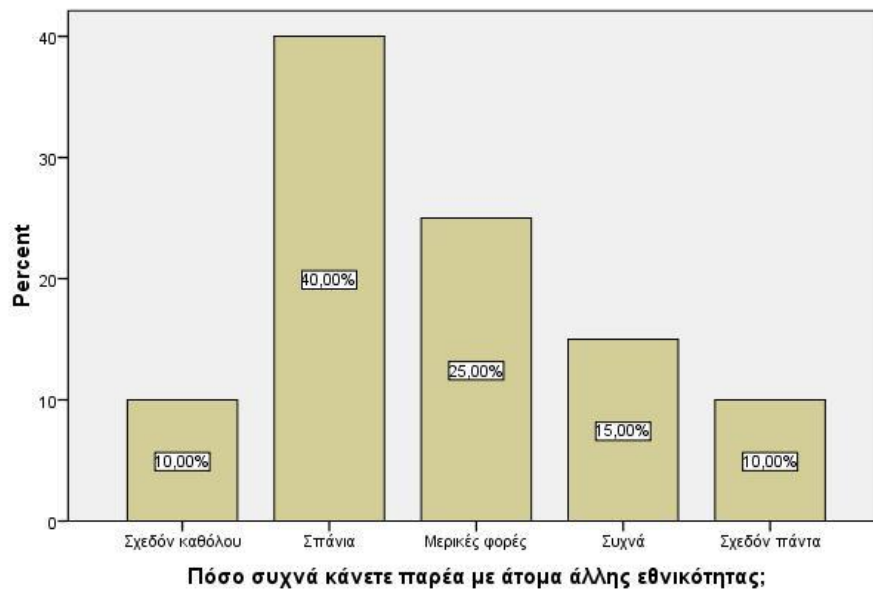
Συχνά, κάνουν παρέα 30% του δείγματος με Έλληνες και *σχεδόν πάντα* το 25%. Ποσοστά αρκετά υψηλά αν συλλογιστεί κανείς τόσο τα δύο προηγούμενα διαγράμματα όσο και τις τρεις πρώτες απαντήσεις στην ίδια ερώτηση που κυμαίνονται στα ίδια ποσοστά (15%). Ενώ λοιπόν, το *σχεδόν καθόλου*, το *σπάνια* και το *μερικές φορές* έχουν το ίδιο ποσοστό απαντήσεων, το *συχνά* παίρνει διπλάσιο ποσοστό και το *σχεδόν πάντα* εξίσου μεγάλο ποσοστό. Οι επαφές λοιπόν των ερωτώμενων και οι άνθρωποι που κάνουν παρέα, σε γενικές γραμμές θα μπορούσαμε να πούμε ότι, είναι κυρίως πρώτα άνθρωποι από τον ίδιο τόπο καταγωγής, δευτερευόντως Έλληνες και άτομα άλλης εθνικότητας.

Πόσο συχνά κάνετε παρέα με συμπατριώτες σας;

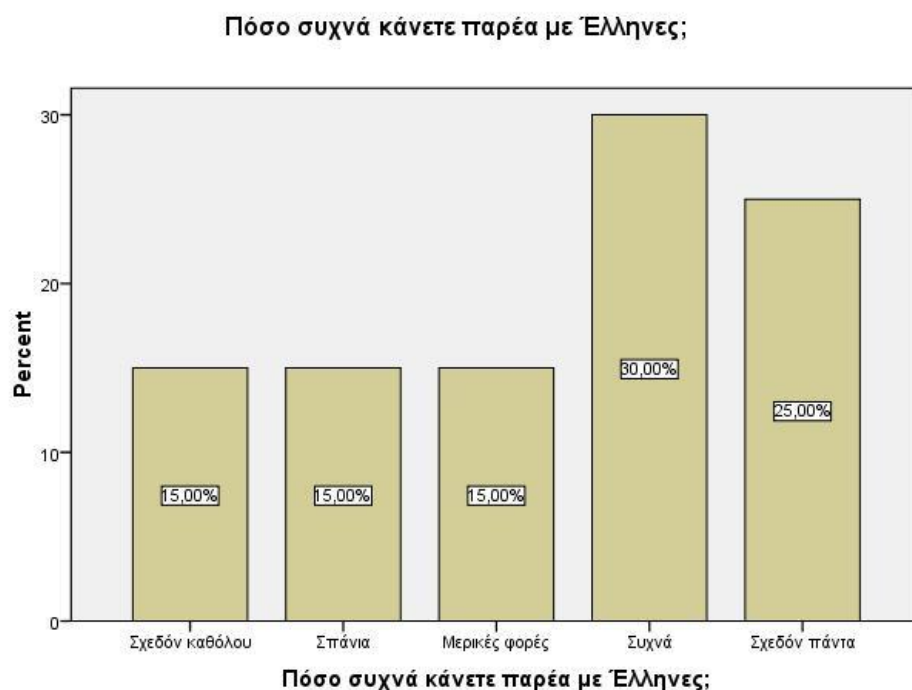

Διάγραμμα 3: Πόσο συχνά κάνετε παρέα με συμπατριώτες σας;

Πόσο συχνά κάνετε παρέα με άτομα άλλης εθνικότητας;

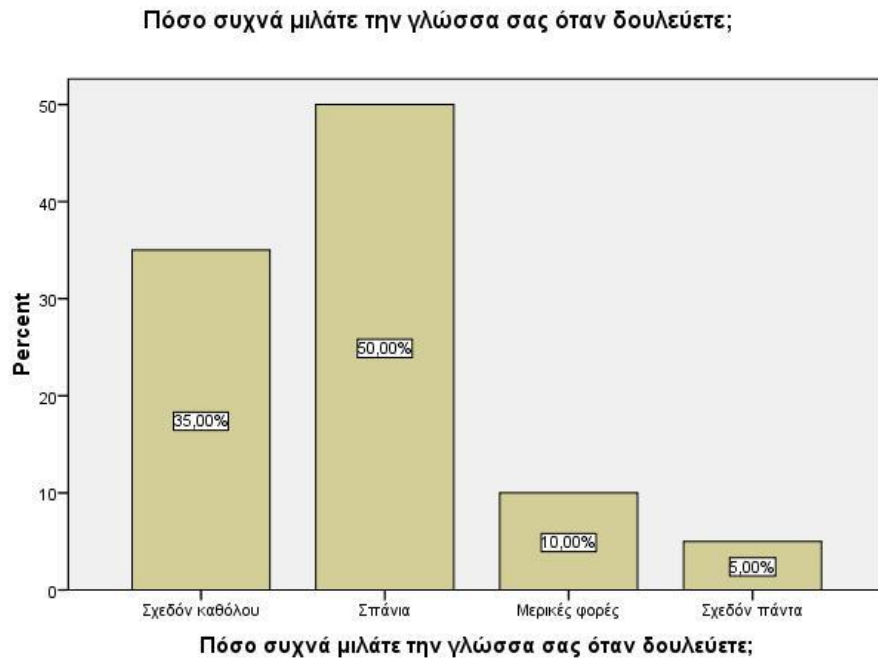
Διάγραμμα 4: Πόσο συχνά κάνετε παρέα με άτομα άλλης εθνικότητας;

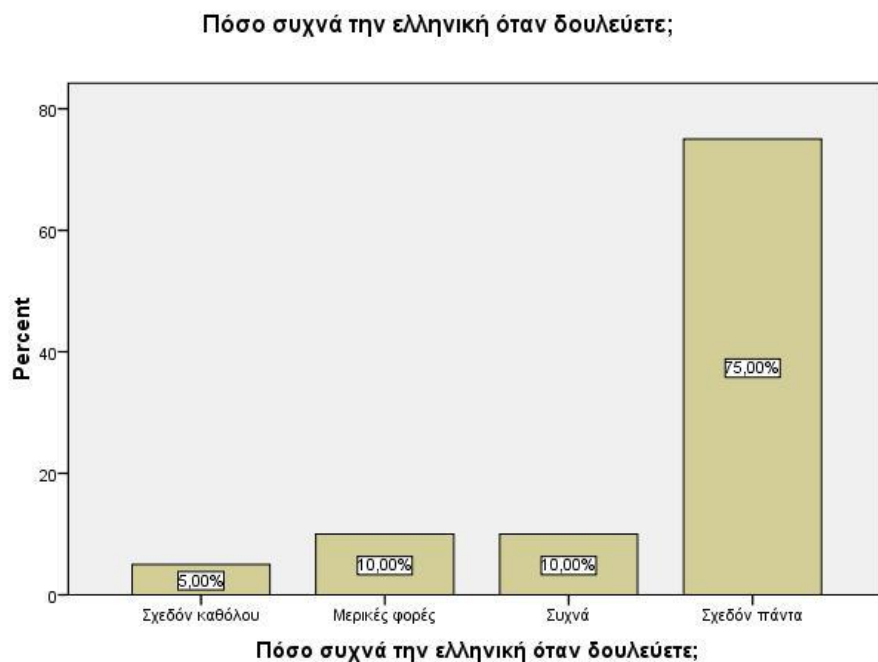
Διάγραμμα 5: Πόσο συχνά κάνετε παρέα με Έλληνες;

Τα δύο διαγράμματα που ακολουθούν, δείχνουν την συχνότητα που μιλούν εν ώρα εργασίας οι ερωτώμενοι την γλώσσα τους και την ελληνική. Συγκρίνοντας τα δύο διαγράμματα θα έλεγε κανείς πως οι απαντήσεις είναι αναμενόμενες. Οι περισσότεροι ερωτώμενοι απάντησαν ότι εν ώρα εργασίας μιλάνε τις περισσότερες φορές ελληνικά. Την δική τους γλώσσα την μιλούν σε περιπτώσεις που βρίσκονται πελάτες στο χώρο από την ίδια χώρα καταγωγής. Δεν γίνεται παρατήρηση ή επίπληξη από τους εργοδότες όταν συμβαίνει αυτό το γεγονός. Επίσης εφόσον βρίσκονται σε τουριστικά μαγαζιά στο κέντρο της Αθήνας, καμιά φορά είναι πιθανό να μιλήσουν με τους τουρίστες αγγλικά, ή κάποια άλλη ξένη γλώσσα που γνωρίζουν (π..χ. ισπανικά, γαλλικά, ιταλικά κλπ). Σε τέτοιες περιπτώσεις είναι εργαζόμενοι ως πωλητές και πωλήτριες και σερβιτόροι. Όλοι όσοι δεν μιλούν καλά ελληνικά έτσι ώστε να μπορούν να συνεννοηθούν με τους πελάτες, όπως για παράδειγμα είναι ως επί το πλείστον οι πλανόδιοι μικροπωλητές, μιλούν λίγο όπως συνήθως λέγεται «σπαστά» ελληνικά, ίσα – ίσα για να μπορέσουν να συνεννοηθούν και να πουλήσουν τα πράγματά τους και καμιά φορά να γίνει και κανένα παζάρι. Ωστόσο βέβαια, υπάρχουν και άτομα μικροπωλητές στο δείγμα μας, οι οποίοι μιλούσαν όχι μόνο άπταιστα

ελληνικά αλλά και άλλες ξένες γλώσσες, που μερικές φορές τις χρησιμοποιούν εν ώρα εργασίας τους.

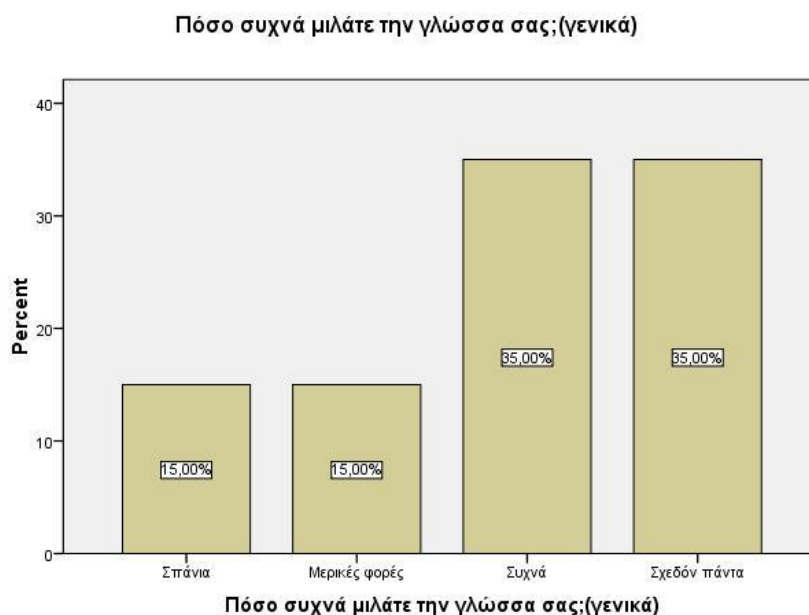

Διάγραμμα 6: Πόσο συχνά μιλάτε την γλώσσα σας εν ώρα εργασίας;

Διάγραμμα 7: Πόσο συχνά μιλάτε την ελληνική γλώσσα εν ώρα εργασίας;

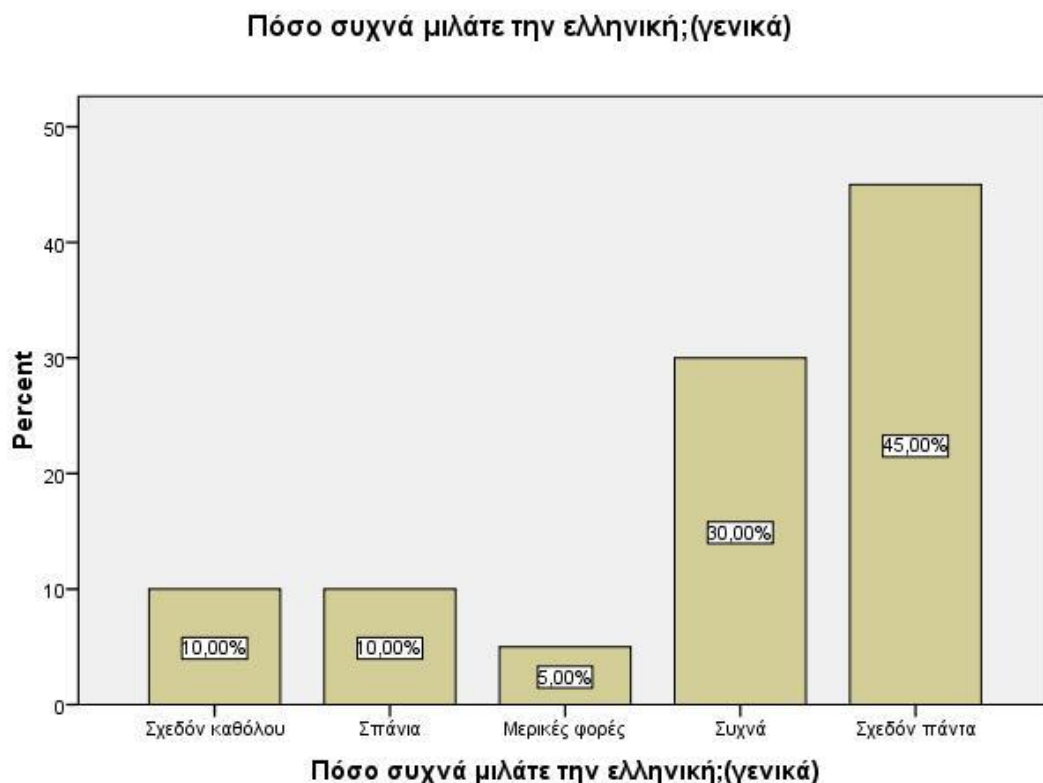
Πέρα από τις ώρες που εργάζονται όμως, τους ζητείται να απαντήσουν σε ευρύτερο και γενικότερο πλαίσιο πόσο συχνά μιλούν την γλώσσα τους και την ελληνική αντιστοίχως, χωρίς αυτή την φορά να δίνεται έμφαση στις ώρες εργασίας αλλά σε γενικότερη κλίμακα. *Συχνά* και *σχεδόν πάντα* είναι οι δύο απαντήσεις που έχουν συγκεντρώσει το ίδιο ποσοστό 35%, όσον αφορά την συχνότητα που μιλούν την γλώσσα της καταγωγής τους σε γενικότερο επίπεδο. *Σπάνια* και *μερικές φορές* έχουν αποσπάσει μικρά ποσοστά μόλις 15% η κάθε απάντηση. Αυτό ίσως να οφείλεται και είναι συναρτήσει των ετών που βρίσκεται ο κάθε ερωτώμενος στην Ελλάδα ή ακόμα και του διαφορετικού κοινωνικού περιβάλλοντος που απαρτίζεται ο κάθε ερωτώμενος.

Διάγραμμα 8: Πόσο συχνά μιλάτε την γλώσσα που μιλούν οι συμπατριώτες σας;

Σχεδόν πάντα, ακόμα και έξω από το κλίμα και τις συνθήκες εργασίας απάντησαν ότι μιλούν οι ερωτώμενοι την ελληνική γλώσσα, στην κοινωνική τους ζωή. Η απάντηση αυτή απέσπασε μάλιστα μεγαλύτερο ποσοστό (45%) συγκρινόμενη με τη παραπάνω αντίστοιχη ερώτηση. *Συχνά*, είναι η δεύτερη απάντηση που δόθηκε σε ποσοστό 30%. Βλέπουμε επομένως, ότι λίγο λιγότερο από το μισό δείγμα μας στην έρευνα της παρούσας εργασίας, μιλάει στο γενικότερο κοινωνικό του περίγυρο την ελληνική γλώσσα *σχεδόν πάντα* και *συχνά*. Ίσως αυτό το γεγονός για κάποιους να

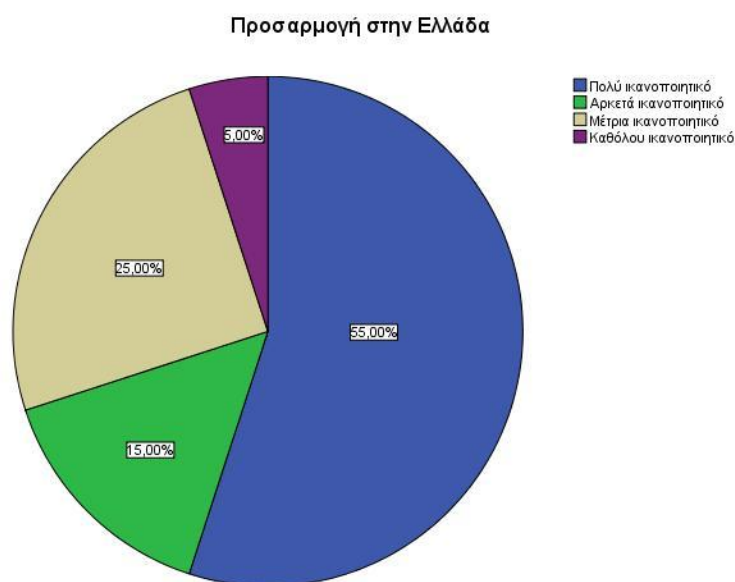
αποτελεί στοιχείο ένταξης και ενσωμάτωσης, δεδομένου ότι αρκετοί άνθρωποι που βρίσκονται πολλά χρόνια στην Ελλάδα (όπως π.χ. Αλβανοί κλπ) μιλούν την ελληνική γλώσσα χωρίς να διαγράφεται στο άκουσμα κάποιο στοιχείο ξενόγλωσσας διαλέκτου ή κάτι αντίστοιχο, και έτσι να μην γίνεται αντιληπτό το γεγονός ότι κατάγονται από μια ξένη χώρα.

Διάγραμμα 9: Πόσο συχνά μιλάτε την ελληνική γλώσσα (γενικά);

Πέρα λοιπόν, από τα άτομα που συνηθίζουν να εκδηλώνουν κοινωνικές συναναστροφές και το γενικότερο τρόπο στην στάση ζωής τους, η ερώτηση για το βαθμό προσαρμογής στην Ελλάδα, αφορά την ευρύτερη κλίμακα της κοινωνικής και προσωπικής ζωής των ερωτώμενων. Οι απαντήσεις διαφέρουν. Ο κάθε ερωτώμενος φυσικά και απαντάει σε προσωπικό επίπεδο και όπως είναι αναμενόμενο, κάθε μετανάστης φέρει διαφορετικές ιστορίες και, συνεπώς η κάθε απάντηση είναι

συνάρτηση της κοινωνικής πραγματικότητας που έχει βιώσει και έχει «φτιάξει» ο καθένας στην ζωή του.

Γράφημα 8: Έχετε καταφέρει να προσαρμοστείτε στην Ελλάδα σε ικανοποιητικό βαθμό;

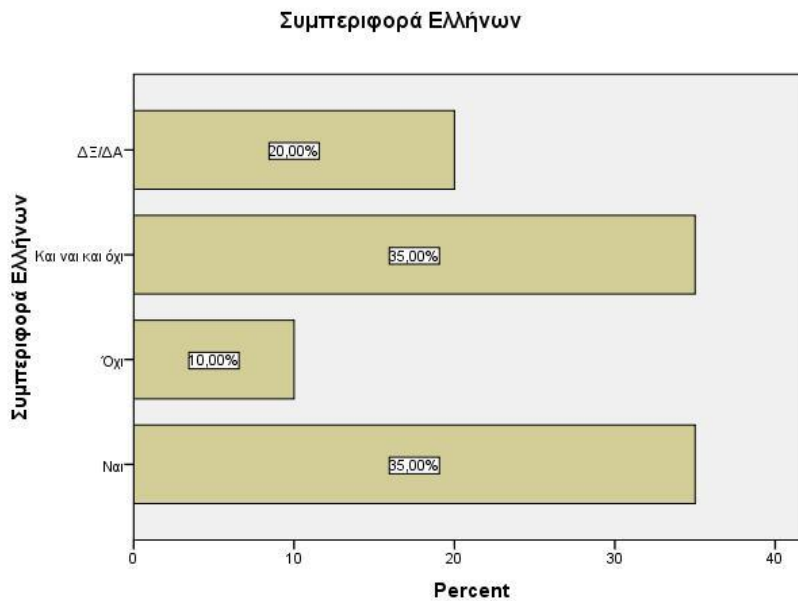
Όπως δείχνει και το γράφημα, οι περισσότεροι ερωτώμενοι του δείγματος απάντησαν ότι είναι πολύ ικανοποιημένοι στην προσαρμογή τους στην Ελλάδα, σε ποσοστό (55%). 25% του δείγματος φαίνεται να είναι μέτρια ικανοποιημένοι και 15% αρκετά. Σε καθόλου ικανοποιητικό βαθμό προσαρμογής στην Ελλάδα, είναι η απάντηση 5% του δείγματος! Είναι αρκετά σημαντικό το ποσοστό 55% διότι δηλώνει την ικανοποίηση στην προσαρμογή στην ζωή των ερωτώμενων, σε παραπάνω από το μισό δείγμα μας. Επίσης, η ερώτηση καθώς περιλαμβάνει την γενικότερη αντίληψη των ερωτώμενων προκειμένου να απαντήσουν στην ερώτηση αυτή, έμμεσα υποδηλώνεται η ικανοποίησή τους στην εργασία, στις συνήθειες και τον τρόπο ζωής στην Ελλάδα. Αναμενόμενο είναι άτομα τα οποία βρίσκονται χρονολογικά περισσότερα χρόνια στην Ελλάδα να ανήκουν μέσα σε αυτό το ποσοστό.

Εντύπωση προκαλεί το παρακάτω διάγραμμα. Οι συμπεριφορά των πελατών είναι αναμφισβήτητα κάτι που θα έπρεπε να ρωτηθεί. Στην προκειμένη περίπτωση ζητείται να απαντηθεί κατά πόσο ευχαριστημένοι είναι στην στάση των Ελλήνων πελατών στο χώρο εργασίας. Ο περιορισμός μόνο σε αυτή την εθνικότητα έγινε διότι, μας ενδιέφερε πιο πολύ να μελετηθεί η εργασιακή – πελατειακή σχέση Ελλήνων –

μεταναστών, καθώς και σε όλη την ανάλυση του φαινομένου γίνεται αναφορά για την σχέση Ελλήνων - μεταναστών και όχι για την σχέση μεταξύ των διαφόρων μεταναστευτικών ομάδων.

Οι απαντήσεις που γράφτηκαν στην αρχή δεν περιείχαν την απάντηση *και ναι και όχι*. Η απάντηση αυτή προστέθηκε μετά τα τρία πρώτα πιλοτικά ερωτηματολόγια, καθώς οι απαντήσεις που δίνονταν από τους ερωτώμενους δεν ήταν απόλυτες, εκτός λίγων περιπτώσεων. Αρκετοί, δεν μπορούσαν να απαντήσουν μονολεκτικά και κυμαίνονταν και στις δύο απαντήσεις. Οπότε προστέθηκε για αυτό το λόγο και απέσπασε το ποσοστό 35% ίσο με όσους απάντησαν *ναι είμαι ικανοποιημένος από την συμπεριφορά των Ελλήνων*.

Όσοι ανήκουν στα ποσοστά 35% *ναι είμαι ικανοποιημένος, και ναι και όχι*, έχουν σαν δικαιολογία το γεγονός ότι είναι ευγενικοί και μιλάνε ευγενικά. Επίσης ισχυρίζονται ότι μερικοί είναι καλοί γιατί έχουν ανοιχτούς χαρακτήρες και είναι ανοιχτόμυαλοι. Υπάρχει επικοινωνία και δε δημιουργούνται προβλήματα, σύμφωνα με τα λεγόμενά τους. Όσοι από την άλλη μεριά απάντησαν πως δεν είναι ικανοποιημένοι με την συμπεριφορά των Ελλήνων στο χώρο εργασίας τους (10%), οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι είναι ρατσιστές, δεν είναι ευγενικοί και φιλικοί. Ο ρατσισμός ωστόσο παραδέχεται ένα παιδί από την Αλβανία που εργάζεται ως σερβιτόρος, ότι προκύπτει όχι μόνο από πελάτες αλλά και από άτομα που εργάζονται στον ίδιο χώρο. Επίσης άλλα άτομα, πιστεύουν ότι φαινόμενα συνάντησης αγενών πελατών είναι πιθανό να γίνει σε οποιονδήποτε και όχι απαραίτητα σε άτομα από κάποια ξένη χώρα. Όπως προκύπτει από τις απαντήσεις των ίδιων των ερωτώμενων.

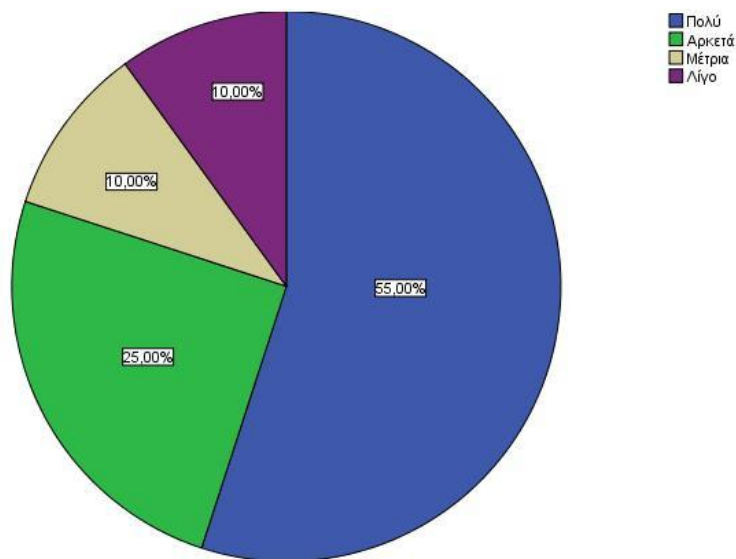
Διάγραμμα 10: Είστε ικανοποιημένος από την συμπεριφορά των Ελλήνων στο χώρο εργασίας;

Μέσα στις ερωτήσεις που ζητείται από τους ερωτώμενους να απαντήσουν σύμφωνα με την προσωπική τους κρίση για διάφορα ζητήματα της κοινωνικής ζωής γύρω από το μεταναστευτικό ζήτημα στην Ελλάδα, είναι και η ερώτηση σχετικά με το αν έχει επηρεαστεί το κέντρο της Αθήνας από την παρουσία των μεταναστών. Εφόσον λοιπόν, γίνει η πρώτη εισαγωγική ερώτηση, ακολουθεί δεύτερη παρόμοια αλλά πιο διευκρινιστική ερώτηση, έτσι ώστε να γενικευτεί το συμπέρασμα αν πρόκειται για θετικό ή για αρνητικό χαρακτηριστικό (βλ και παράρτημα). Να σημειωθεί σε αυτό το σημείο, ότι αρκετοί από τους ερωτηθέντες, στην πρώτη εισαγωγική ερώτηση, οι απαντήσεις που δίνανε περιείχαν ήδη την απάντηση της δεύτερης επεξηγηματικής ερώτησης. Σκοπός ήταν να σκιαγραφηθεί η άποψη των ίδιων των μεταναστών για την παρουσία των μεταναστών. Δηλαδή οι παρόμοιες ομάδες να χαρακτηρίσουν η μία την άλλη.

Υπήρξαν όμως και διαφορές. Δεν εργάζονται όλοι οι μετανάστες στο κέντρο της Αθήνας, ούτε ως υπάλληλοι σε κάποιο τουριστικό μαγαζί, ούτε ως πλανόδιοι μικροπωλητές. Οι απαντήσεις των ερωτηθέντων, αφορούσαν γενικότερα την παρουσία των μεταναστών στο κέντρο της Αθήνας, συμπεριλαμβάνοντας την εργασία για όσους απασχολούνται στην ευρύτερη περιοχή μελέτης και απλά την παρουσία

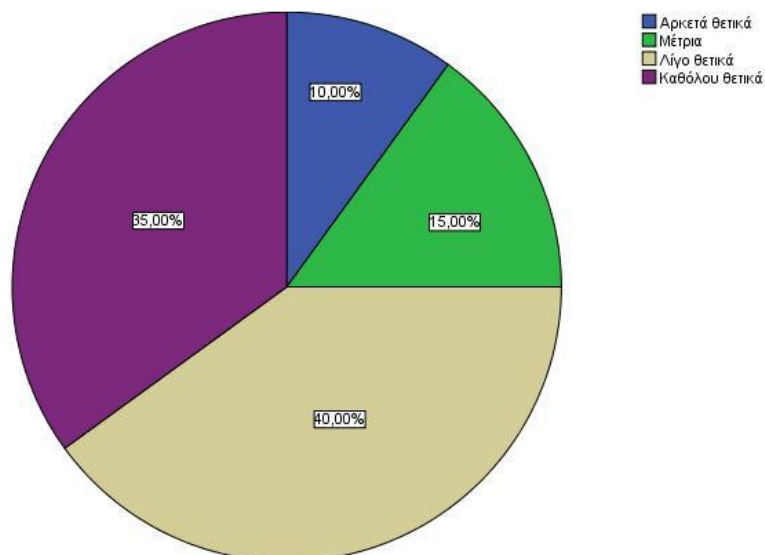
των αλλοδαπών στο κέντρο. Έτσι λοιπόν, σύμφωνα με τα παρακάτω γραφήματα,

Σε ποιο βαθμό έχει επηρεαστεί το κέντρο Αθήνας από τους μετανάστες;

Γράφημα 9: Επηρεάστηκε το κέντρο της Αθήνας από την παρουσία των μεταναστών;

Σε ποιο βαθμό έχει επηρεαστεί θετικά το κέντρο Αθήνας από τους μετανάστες;

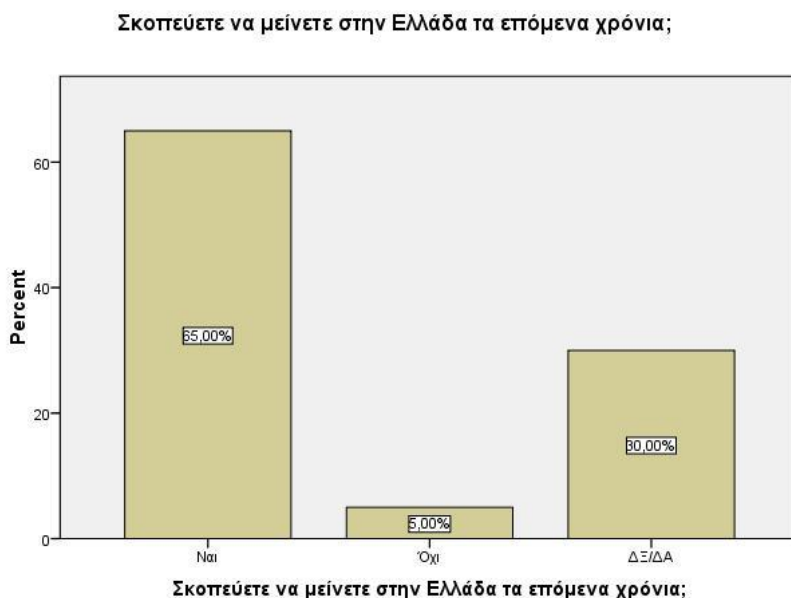

Γράφημα 10: Επηρεάστηκε θετικά το κέντρο της Αθήνας από την παρουσία μεταναστών;

το 55% του δείγματος υποστηρίζει ότι όντως έχει επηρεαστεί *πολύ*, το κέντρο της Αθήνας από την παρουσία των μεταναστών. *Αρκετά*, δηλώνει το 25% του δείγματος

ότι έχει επηρεαστεί. *Λίγο θετικά* παίρνει ποσοστό 40% το μεγαλύτερο συγκρίνοντάς το με τις υπόλοιπες απαντήσεις, όπου *καθόλου θετικά* έχει ανταπόκριση 35%. *Μέτρια*, έχει επηρεαστεί το κέντρο της Αθήνας σύμφωνα με το 10% και *λίγο* σύμφωνα με το 10%, επίσης. *Αρκετά θετικά* και *μέτρια*, έχουν απαντήσει το 10% και το 15%, αντίστοιχα, ενώ απουσιάζει η απάντηση *πολύ θετικά* από την ερώτηση αυτή, όπως απουσιάζει και η απάντηση *καθόλου*, από την πρώτη εισαγωγική ερώτηση.

Το 65% (!) του δείγματος απάντησε ότι σκοπεύει να μείνει στην Ελλάδα τα επόμενα χρόνια. Πολλές από τις απαντήσεις που δόθηκαν ήταν στην απάντηση *ναι* ως αναγκαστική λύση. Για παράδειγμα πολλοί είπαν ότι *είναι η οικογένεια μου εδώ, τα παιδιά μου πάνε εδώ σχολείο, μεγάλωσαν εδώ. Άμα φύγω τώρα που θα πάω, τι θα κάνω;* Άλλος λόγος που απάντησαν ότι θα συνεχίσουν να μείνουν στην Ελλάδα για τα επόμενα χρόνια, ήταν το γεγονός ότι εδώ έχουν δουλειά, *γιατί εδώ έχω δουλειά*. Άρα λοιπόν, συμπεραίνουμε ότι είναι πρώτον οικογενειακοί λόγοι (οικογένεια – παιδιά) και δεύτερον οικονομικοί λόγοι, που όμως οι δύο αυτές κατηγορίες είναι και αλληλένδετες. Πώς θα συντηρηθεί η οικογένεια χωρίς καλά οικονομικά;

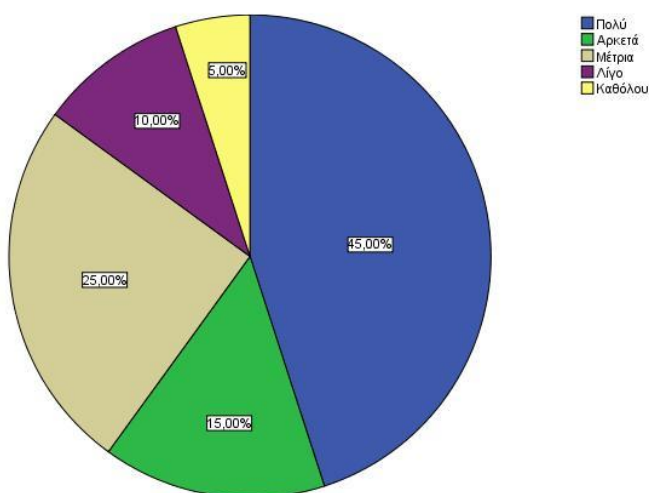

Διάγραμμα 11: Σκοπεύετε να μείνετε στην Ελλάδα τα επόμενα χρόνια;

Το 5% που απάντησε *όχι* για την παραμονή στην Ελλάδα τα επόμενα χρόνια είναι μόλις 1/20. Η περίπτωση αυτή πρόκειται για ένα νέο παιδί από την Αλβανία το

οποίο έχει μεγαλώσει από μωρό στην Ελλάδα και θέλει να πάει να βρει το θείο του στην Αυστραλία, για μια καλύτερη τύχη σε δουλειά και στην ζωή γενικότερα. Μετά από προσωπική κουβέντα, θεωρεί πως δεν υπάρχει μέλλον στην Ελλάδα και μάλιστα θεωρεί πως είναι ακόμα πιο αρνητικό όταν κατάγεται από κάποια ξένη χώρα. Το μόνο πράγμα που περιμένει για να μπορέσει να φύγει είναι να πάρει το ελληνικό διαβατήριο! Το 30% συγκέντρωσε η κατηγορία ΔΞ/ΔΑ. Δεν είναι διευκρινιστικό αν πρόκειται για αναποφάσιστα άτομα ή απλά για άτομα που δεν ξέρουν τι θα συναντήσουν μπροστά τους σε μια νέα αρχή, πόσο μάλλον όταν τώρα τους ακολουθεί και η οικογένειά τους, ή απλά για άτομα τα οποία δεν έχουν την οικονομική ευχέρεια να ετοιμάσουν τα χαρτιά τους και να φύγουν ή γενικότερα αν οι συνθήκες ευνοούν την πραγματοποίηση μιας τέτοιας πράξης.

Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι επηρεάζουν την γνώμη των Ελλήνων για τους μετανάστες τα ΜΜΕ;

Γράφημα 11: Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι τα ΜΜΕ επηρεάζουν την γνώμη των Ελλήνων για τους μετανάστες;

Όπως είναι γνωστό, πολλοί άνθρωποι στην Ελλάδα, κυριεύονται από φαινόμενα ξενοφοβίας, ρατσισμού και διάφορων μορφών διακρίσεων που αντικατοπτρίζονται στην συμπεριφορά τους. Τέτοιου είδους αντιδράσεις προξενούνται από διάφορα ερεθίσματα που βρίσκονται στο κοινωνικό περίγυρο. Αλλά μέσα σε αυτά, ως ένα μεγάλο ποσοστό συμπεριλαμβάνεται και ο ρόλος των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης. Τα ΜΜΕ, ή αλλιώς η τέταρτη εξουσία, είχαν και

έχουν μεγάλο αντίκτυπο στην στάση και στην γνώμη των Ελλήνων για το ρόλο των μεταναστών στην Ελλάδα. Όπως μαρτυρά το παραπάνω γράφημα την ίδια άποψη έχει και το 45% του δείγματός μας, το οποίο πιστεύει ότι επηρεάζουν την γνώμη των Ελλήνων για τους μετανάστες τα ΜΜΕ. Ακολουθούν τα ποσοστά, 25% *μέτρια* και 15% *αρκετά*. 10% και 5% απέσπασαν οι απαντήσεις *λίγο* και *καθόλου*, αντίστοιχα. Άτομα μεγαλύτερης ηλικίας και περισσότερων χρόνων παραμονής στην Ελλάδα, πιστεύουν ότι τα ΜΜΕ πλέον, δεν ασκούν ιδιαίτερη επιρροή στην γνώμη των Ελλήνων. Ισχυρίζονται, ότι δεν χρειάζεται να επηρεάζονται από κάθε τι που προβάλλεται από τα μέσα και τον τύπο ενημέρωσης, εφόσον μπορούν να σχηματίζουν την δική τους άποψη για το θέμα αυτό.

Όσοι από τους ερωτώμενους είχαν παιδιά, απάντησαν στην ερώτηση πού θα ήθελαν να ζήσουν τα παιδιά τους, δεδομένου ότι κατάγονται από μια άλλη χώρα, γνωρίζουν την χώρα τους και την Ελλάδα και έχουν αποκτήσει την δική τους κοινωνική κατασκευή για το γεγονός αυτό. Ωστόσο, με την απάντηση *άλλο* που δίνεται στην ερώτηση (βλ παράρτημα), παρέχεται η δυνατότητα στους ερωτώμενους αν θέλουν να αναφέρουν κάποιο άλλο μέρος, εκτός των δύο προαναφερθέντων. Να σημειώσουμε, ότι εδώ σε αυτή την ερώτηση σκοπός είναι να μας πουν οι ερωτώμενοι που έχουν παιδιά, δεδομένων των μεταναστευτικών εμπειριών τους, πού θα ήθελαν με την έννοια πού πιστεύουν ότι θα ήταν καλύτερες οι συνθήκες διαβίωσης για τα παιδιά τους και, όχι πού τι θα ήθελαν τα ίδια τα παιδιά τους. Έτσι κατά αυτόν τον τρόπο, αποκτάται πληροφορία σχετικά με την δεύτερη γενιά μεταναστών, και την στάση που θέτουν ως προς αυτό το θέμα άτομα του πρώτου κύματος μετανάστευσης στην χώρα.

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία, οι ερωτώμενοι που έχουν παιδιά, θα ήθελαν να ζήσουν στην Ελλάδα τα παιδιά τους (3/20) ενώ 4/20 θα ήθελαν να επιστρέψουν στην χώρα προέλευσης και να ζήσουν εκεί. Οι λόγοι που θα ήθελαν να μην ζήσουν στην Ελλάδα αφορούν κυρίως στον κοινωνικό και οικονομικό τομέα. Όπως χαρακτηριστικά μας είπαν μερικοί από τους ανθρώπους αυτούς: *«Είναι στην Κίνα και δουλεύει εκεί. Να μείνει εκεί. Εδώ τι να έρθει να κάνει;»* *«Θα ήθελα να πάνε σε κάποια πιο προηγμένη κοινωνικά χώρα με Πρόνοια διαφορετική. Να είναι καλύτερα έτσι»* *«Τώρα πια θέλω να πάνε στην Αμερική στον θείο μου. Εδώ πλέον δεν είναι όπως το 1997 που τότε δεν είχε πρόβλημα όπως τώρα με τις δουλειές.»*

Το Άλλο (3/20) λοιπόν δεν είναι προκαθορισμένο στο μυαλό ούτε των ίδιων. Δεν έχουν κάποια έτοιμη απάντηση για την «άλλη χώρα», εκτός της Ελλάδας και της χώρας προέλευσης. Το μόνο που θέλουν είναι να ζήσουν τα παιδιά τους σε ένα καλύτερο χώρο με καλύτερες συνθήκες και ευελπιστούν να το κάνουν πραγματικότητα, τόσο για το κοινωνικό επίπεδο όσο και για το οικονομικό. Δεν ξέρουν ή δεν θέλουν να απαντήσουν 2 στους 20 ενώ οι υπόλοιποι δεν έχουν απαντήσει στην ερώτηση εφόσον δεν έχουν παιδιά.

Πέρα λοιπόν, από την ειδικότερη ερώτηση για τα παιδιά που έμμεσα δήλωνε την άποψή τους σχετικά με τον τόπο παραμονής της δεύτερης γενιάς μεταναστών, τους ρωτάμε σε γενικότερη κλίμακα αν θα έλεγαν σε κάποιο άλλο άτομο είτε από την χώρα καταγωγής είτε από κάποια άλλη χώρα, να μεταναστεύσει στην Ελλάδα. Η ερώτηση αυτή γίνεται σε άτομα που βρίσκονται ήδη στην Ελλάδα και αφορά άτομα που πιθανώς να έρθουν στην Ελλάδα. Ουσιαστικά τίθεται το ερώτημα αν με βάση όλες τις εμπειρίες που έχουν αποκομίσει τον καιρό που βρίσκονται στην χώρα, θα έλεγαν/συμβούλευαν να έρθει κάποιος άλλος εδώ να ζήσει. Οι εμπειρίες αυτές περιλαμβάνουν σαφώς, τον οικονομικό τομέα, τον εργασιακό τομέα, τον κοινωνικό, κλπ καθώς και όλες τις συνθήκες που αντίκρισαν και οι ίδιοι όταν είχαν έρθει πρώτη φορά στην χώρα. Όσοι βρίσκονται στην Ελλάδα αρκετό καιρό (χρόνια) μπαίνουν στην διαδικασία σύγκρισης των πραγμάτων την τότε χρονική περίοδο με την τώρα.

Όπως βλέπουμε και στο πίνακα που ακολουθεί, μόνο το 10% απάντησε να έρθει στην Ελλάδα κάποιο άλλο άτομο και 20% είναι το ποσοστό της απάντησης ΔΕ/ΔΑ. Αρνητικοί είναι το 70% του δείγματος! Όσοι απάντησαν θετικά έδωσαν σαν αιτιολόγηση ότι στην Ελλάδα είναι καλύτερα από πολιτικής και πολεμικής άποψης άρα νιώθουν και πιο ασφαλείς²⁷. Ο δεύτερος λόγος ήταν το γεγονός της γειτνίασης και της κοντινής απόστασης της Ελλάδας με την Αλβανία²⁸ λέγοντας ότι εφόσον είναι όλα κοντά δεν θα έχει κανένα πρόβλημα αυτός που θα έρθει εδώ.

²⁷ Η απάντηση αφορά άτομο από το Μπαγκλαντές

²⁸ Η απάντηση αυτή αφορά άτομο από την Αλβανία

Πίνακας 12: Να έρθει άλλο άτομο στην Ελλάδα;

	Συχνότητα	Ποσοστό
Ναι	2	10,0
Όχι	14	70,0
ΔΞ/ΔΑ	4	20,0
Σύνολο	20	100,0

Το 70% των αρνητικών απαντήσεων σύμφωνα με όσα είπαν οι ερωτώμενοι, συγκέντρωσε τους παρακάτω λόγους, συνοπτικά: 1) έλλειψη εργασίας, δεν υπάρχουν δουλειές εδώ, 2) αρκετοί είναι οι μετανάστες στην Ελλάδα δεν χωράει άλλους, 3) δεν υπάρχει μέλλον στην Ελλάδα, 4) είναι δύσκολα τα οικονομικά της χώρα και η γενικότερη οικονομική κατάσταση της Ελλάδας, 5) εξαιτίας της οικονομικής κρίσης, 6) η κατάσταση είναι χάλια, παντού είναι τα ίδια δύσκολα πράγματα και τέλος 7) οι ξένοι εγκλωβίζονται εδώ και δεν μπορούν να φύγουν μετά αν θέλουν.

Βλέπουμε επομένως ότι κυριαρχεί ο οικονομικός τομέας που προβάλλεται ως αρνητικό αντίκτυπο στην μεταναστευτική διαδικασία στην Ελλάδα, με την γενικότερη παγκόσμια οικονομική κρίση που έχει επιρροές και στην Ελλάδα των τελευταίων χρόνων. Εκτός από αυτό το λόγο, επίσης σημαντικό αναφέρεται και το γεγονός της υπερσυγκέντρωσης των μεταναστών στην Ελλάδα, ως ένα μαζικό πρόβλημα εντοπισμού στο κέντρο της Αθήνας με αποτέλεσμα την κρατική αδυναμία διαχείρισης του θέματος αυτού και την αδυναμία αποχώρησης των μεταναστών.

Στην συνέχεια η τελευταία ανοικτή ερώτηση, αποσκοπεί στην άντληση των προβληματισμών και ευρύτερα όλων των παραμέτρων που θα ήθελαν να πουν οι ερωτώμενοι, δίνοντάς τους έτσι την ευκαιρία να μιλήσουν ανοιχτά για ένα ζήτημα που θέλουν οι ίδιοι και να διατυπώσουν οτιδήποτε επιθυμούν. Η ερώτηση αναφέρεται για την ζωή τους εδώ, ωστόσο πολλοί από τους οποίους απάντησαν, ανέφεραν πράγματα γενικότερα για την Ελλάδα που έμμεσα επηρεάζουν και τους ίδιους. Σύμφωνα λοιπόν με τα στατιστικά δεδομένα, από το δείγμα μας το 50% θέλησε να πει κάτι, ενώ το 40% και το 10% δεν ήθελαν και δεν ήξεραν τι να πουν, αντίστοιχα.

Πίνακας 13: Να αναφερθεί κάτι σημαντικό για την ζωή σας

	Συχνότητα	Ποσοστό
Ναι	10	50,0
Όχι	8	40,0
ΔΞ/ΔΑ	2	10,0
Σύνολο	20	100,0

Όσα ειπώθηκαν από τους ερωτώμενους σε αυτήν την ερώτηση, συνοψίζονται σε δύο παραμέτρους. Η πρώτη αφορά το κράτος, με την έννοια του πολιτικού συστήματος, της γραφειοκρατίας, της Πρόνοιας κλπ, και η δεύτερη αφορά ευρύτερα τον οικονομικό παράγοντα σύμφωνα με την παρούσα οικονομική κατάσταση της Ελλάδας με την οικονομική κρίσης.

Πολλές από τις απαντήσεις που αφορούσαν την πρώτη κατηγορία, που δόθηκαν από τους ερωτώμενους, ανέφεραν ότι η Ελλάδα είναι πολύ πίσω σε θέματα γραφειοκρατίας, δεν έχει εξελιχθεί όπως άλλες χώρες της Ευρώπης και όλο αυτό προκαλεί μεγάλη κούραση. Επίσης τοποθετήθηκαν ως προς το σύστημα και ειπώθηκε ότι είναι πολύ «σάπιο». Δεν υπάρχουν στην Ελλάδα νόμοι σωστοί. Θεωρούν ότι πρέπει να φτιάχνονται από σπουδαγμένους ανθρώπους και διανοούμενους και όχι από ανθρώπους που δεν έχουν καμία σχέση με το αντικείμενο αυτό. Γενικότερα, στα λεγόμενα των ερωτώμενων που αφορούσαν αυτή την κατηγορία, αναφέρθηκε το κράτος. Θεωρούν ότι δεν βοηθάει τόσο τους ίδιους όσο και τα παιδιά τους, διότι δεν τους εξασφαλίζει προτερήματα και δικαιώματα. Ισχυρίζονται ότι δεν βοηθάει με τον τρόπο που λειτουργεί ούτε τους ίδιους, και πόσο μάλλον δεν παρέχει πλεονεκτήματα για τα παιδιά δεύτερης γενιάς μεταναστών.

Επιπροσθέτως, άλλες τοποθετήσεις των ερωτώμενων αφορούσαν την μεταναστευτική πολιτική της Ελλάδας, καθώς διατυπώθηκε η άποψη ότι δεν δέχεται τους ξένους. Η Ελλάδα δεν αναγνωρίζει την ικανότητα κάποιου από τα πτυχία, από όποια χώρα και να είναι, αλλά μόνο μέσω της ικανότητάς του να έχει γνωστό κάποιον ενδιάμεσο που θα σταθεί βοηθός στην απόκτηση μιας θέσης εργασίας.

Όσον αφορά την παρούσα δύσκολη οικονομική κατάσταση της Ελλάδας, μερικοί έκαναν λόγο για τα φυσικά και μη, προτερήματα που έχει η Ελλάδα σαν χώρα και, πως αν τα αξιοποιούσαμε σωστά θα διευκολυνόταν η στάση της Ελλάδας απέναντι στην οικονομική κρίση. Αναγνωρίζοντας το όμορφο κλίμα, την καλή ελληνική κουζίνα, τα μουσεία, τα νησιά, τον ήλιο, την θάλασσα, τοποθετούν την Ελλάδα ως μια από τις πιο όμορφες χώρες και θεωρούν πως ο τουρισμός είναι αυτός που μπορεί να βοηθήσει αποτελεσματικά την χώρα στην δύσκολη αυτή περίοδο και έμμεσα όλους τους ανθρώπους να έχουν δουλειά, πόσο μάλλον όσους δουλεύουν σε ιστορικούς τουριστικούς χώρους όπως η συγκεκριμένη περιοχή μελέτης στην παρούσα εργασία. Ας μην ξεχνάμε ότι μερικοί ερωτηθέντες, ήρθαν στην Ελλάδα λόγω του καλού κλίματος και έπειτα έμειναν.

Τέλος, δύο άλλες αναφορές σχετικά με την ερώτηση αυτή, αφορούσαν στην κατάσταση της χώρας προέλευσης και στον τρόπο λειτουργίας των ΜΜΕ στην Ελλάδα πριν από μερικές δεκαετίες. Η άσχημη οικονομική κατάσταση στην χώρα προέλευσης (συγκεκριμένα το Μπαγκλαντές), θεωρείται ως το καίριο ζήτημα για κάποιον που βρίσκεται εδώ και δεν έχει ούτε άδεια παραμονής, ούτε σταθερή εργασία. Από την άλλη μεριά, η άλλη άποψη σχετικά με τον τρόπο λειτουργίας των ΜΜΕ πριν από μερικές δεκαετίες, προσέδιδε μια αρνητική χροιά στην προβολή των τότε Αλβανών μεταναστών, καθώς εκείνη την περίοδο, σύμφωνα με την άποψη ενός ερωτώμενου, είχε γίνει έξαρση απόδοσης ευθυνών στους Αλβανούς για οτιδήποτε συνέβαινε και άγγιζε τα όρια της παρανομίας.

Μια ευρύτερη και μοναδική στην διατύπωση, μέσα στους 20 ερωτώμενους, άποψη για την ζωή που αφορά όμως και το μεταναστευτικό ζήτημα και την πολιτική κάθε κράτους, δόθηκε από μια νέα κοπέλα από χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία υποστηρίζει ότι θέλει να καταργηθούν τα σύνορα. Προσωπικά δεν ανέφερε κάτι για την ζωή της. Το μόνο που τόνισε ήταν αυτό. Πιστεύει πως με αυτό τον τρόπο θα είναι πιο εύκολη και άμεσα πραγματοποιήσιμη η γνωριμία της ομορφιάς κάθε λαού. Κάθε λαός φέρει την διαφορετικότητά του. Θεωρεί πως δεν μπορείς να αναγνωρίσεις αυτή την διαφορετικότητα και την μοναδικότητα όταν δεν μπορείς να επισκεφτείς τον κάθε πολιτισμό. Όχι μόνο όμως για τουριστικούς και ψυχαγωγικούς λόγους αλλά να μπορεί ο οποιοσδήποτε να μείνει και να ζήσει. Πρωτότυπη άποψη και μοναδική συγκρίνοντάς την με τις άλλες απαντήσεις, η οποία προέρχεται από ένα

νέο άτομο με ανοικτούς ορίζοντες χωρίς την κυριαρχία φόβου, ενδιασμού και πολιτικά εφαρμόσιμων μέτρων.

Σαν τελευταία ερώτηση στο ερωτηματολόγιο, ζητούνται στοιχεία σχετικά με τα έγγραφα των ερωτώμενων στην Ελλάδα, δηλαδή τι χαρτιά διαθέτουν. Οι περισσότεροι είχαν άδεια παραμονής ή βεβαίωση²⁹ (85%), δεδομένου ότι είτε δούλευαν την στιγμή της συνέντευξης ως εργαζόμενοι σε μαγαζί, είτε είναι απολυμένοι από εργασίες που είχαν ασφάλεια και την πλήρωναν μετά μόνοι τους, είτε έχουν παντρευτεί Έλληνα ή Ελληνίδα. Ποσοστό 5% δεν διαθέτει κανένα έγγραφο και 10% έχουν κάνει αίτηση για άσυλο και τους έχει δοθεί η λεγόμενη ροζ ή κόκκινη κάρτα.

Γράφημα 12: Ποιο έγγραφο ισχύει στην περίπτωση σου

Σύμφωνα με όσα συζητήθηκαν με μερικούς ερωτώμενους κατά την διάρκεια της έρευνας, αλλά και μετά το πέρας των ερωτηματολογίων σε προσωπικές συνομιλίες, προέκυψε ποιοτικό υλικό το οποίο δεν μπορεί να περιοριστεί σε κάποια ερώτηση και να θεωρηθεί ως απάντηση. Αυτό το ποιοτικό υλικό λοιπόν, μπορεί να διατυπωθεί και να παρουσιαστεί στα επόμενα που ακολουθούν. Θα γίνει μια προσπάθεια να συνοψιστούν και να κατηγοριοποιηθούν όλα όσα είπαν οικιοθελώς οι ερωτώμενοι ή προέκυψαν από τις συζητήσεις που πραγματοποιήθηκαν.

²⁹ Η βεβαίωση χορηγείται όταν έχει λήξει η άδεια παραμονής έως ότου ανανεωθεί και βγει η καινούρια.

Σύμφωνα με τα λεγόμενά τους, ισχυρίζονται ότι το κέντρο της Αθήνας επηρεάζεται από τον ίδιο το μετανάστη αλλά εξαρτάται από το τι κάνει ο καθένας. Για παράδειγμα, είναι στην δικαιοδοσία του καθενός να μην αφήνει σκουπίδια πόσο μάλλον για τους πλανόδιους και όσους έχουν πάγκους, να αφήνουν καθαρό το χώρο, όταν φεύγουν. Άλλοι το κάνουν και άλλοι όχι, λένε όσοι ανέφεραν το συγκεκριμένο παράδειγμα. Ουσιαστικά δεν επηρεάζεται από αυτή καθαυτή την παρουσία των μεταναστών αλλά από τις πράξεις που κάνουν και τις ενέργειές τους. Άλλη άποψη που μοιάζει με την παραπάνω, είναι το γεγονός ότι το κέντρο της Αθήνας αν έχει όντως επηρεαστεί από τους ξένους, δεν φταίνε οι ίδιοι, αλλά από το γεγονός ότι δεν υπάρχει οργάνωση στο σύστημα του κράτους.

Επίσης αρκετοί σχετικά με το παραπάνω θέμα, είπαν ότι οι ξένοι που δουλεύουν είναι καλοί ενώ όσοι δεν έχουν δουλειά εδώ κλέβουν. *Είναι άσχημο, λένε, να βλέπεις να κλέβουν τους τουρίστες στην πλατεία (Μοναστηρακίου).* Δεν έχουν δουλειά και δεν τους δίνεται και η δυνατότητα να βρουν. Δεν μπορούν να δικαιολογήσουν όσους κλέβουν. Θεωρούν ότι είναι επικίνδυνα να κυκλοφορεί κάποιος πια ακόμα και με τις συγκοινωνίες γιατί παντού υπάρχουν κλέφτες. Αυτό το λένε άνθρωποι που είναι και αυτοί μετανάστες στον ίδιο τόπο, αλλά ωστόσο δεν εθελotuφλούν και παραδέχονται ότι πολλοί μετανάστες κάνουν άσχημες πράξεις που στιγματίζεται όμως κατά αυτό τον τρόπο, γενικότερα το όνομα *μετανάστης* στην Ελλάδα.

Όσοι από τους ερωτώμενους είναι αρκετά χρόνια στην Ελλάδα και δεν έχουν μαζί την οικογένειά τους, μίλησαν σχετικά με αυτό. Για παράδειγμα, αρκετοί που δεν έχουν τα παιδιά τους στην Ελλάδα, ανεξαρτήτως της ηλικίας τους, είπαν ότι δεν αξίζει να έρθουν στην Ελλάδα να ζήσουν. Ένας άνθρωπος που έρχεται στην Ελλάδα για να *αλλάξει παραστάσεις* αλλά τελικά καταλήγει να μένει εδώ, θέλει να μην έρθουν τα παιδιά του/της εδώ, πόσο μάλλον όταν στην χώρα προέλευσής τους, έχουν δουλειά και μάλιστα σε αυτό που έχουν σπουδάσει. Η χώρα δημιουργεί προβλήματα όπως λένε, αλλά όχι οι άνθρωποι. *Είμαι ευχαριστημένος/η από τους Έλληνες αλλά όχι από την Ελλάδα.*

Πολλοί ερωτώμενοι, ακολούθησαν τις οικογένειές τους, είτε τον πατριό, είτε τον/την σύζυγο και για αυτό εξακολουθούν και μένουν στην Ελλάδα. Ο τρόπος ζωής έχει πλέον συνηθιστεί από τους ανθρώπους αυτούς και δεν διακινδυνεύουν να φύγουν για μια ξένη χώρα, γιατί φοβούνται τι θα βρουν/συναντήσουν, αν θα τα καταφέρουν,

παρόλο που οι περισσότεροι λένε ότι δεν είναι ευχαριστημένοι με την ζωή που κάνουν εδώ. Λίγοι είναι αυτοί που θα έμπαιναν στην διαδικασία να αλλάξουν χώρα.

Τέλος, μερικοί θεωρούν ότι τα ΜΜΕ ασκούσαν μεγαλύτερη επιρροή στην γνώμη των άλλων περισσότερο πριν από μερικά χρόνια, από ότι στην σημερινή εποχή. Τώρα όχι και τόσο πολύ γιατί ο κόσμος ξυπνάει, λένε. Αν και μερικοί από τους ερωτώμενους θεωρούν ότι είναι κάποιοι Έλληνες αρκετά στενόμυαλοι και φτάνουν ορισμένοι τα όρια του φασισμού, όχι απαραίτητα λόγω του τρόπου λειτουργίας των ΜΜΕ, αλλά λόγω του δικού τους κοινωνικού περιγύρου και της δικής τους κοινωνικής κατασκευής, που έχουν σχηματίσει περί του μεταναστευτικού ζητήματος. Όσον αφορά το γεγονός να έρθει κάποιος άλλος στην Ελλάδα για να ζήσει, μερικοί δεν παίρνουν την ευθύνη να το πουν. Εξηγούν ότι εφόσον δεν εγκρίνουν να πουν *ναι* ή *όχι*, θεωρούν ότι το καλύτερο πράγμα θα ήταν να περιγράψουν την κατάσταση όπως ακριβώς είναι στην Ελλάδα και να πάρουν μόνοι τους την απόφαση για το τι θα κάνουν.

Συμπερασματικά, όλα τα παραπάνω μαρτυρούν σκέψεις και απόψεις μεταναστών πολιτών, που αποτελούν αντικειμενικά κομμάτι της σημερινής πραγματικότητας και εκφράζουν θέματα κοινωνικά σε όλες τους τις διαστάσεις. Οικογενειακά, πολιτικά, οικονομικά, είναι ζητήματα που απασχολούν τους ερωτώμενους όπως και όλους στην σημερινή Ελλάδα και τα εκφράζουν με τον δικό τους τρόπο, όταν τους δίνεται η ευκαιρία, προσδοκώντας και ελπίζοντας στην αλλαγή και στην διαφορετικότητα, που θα επιθυμούν να έρθει.

6.6. Συμπεράσματα

Η ανάλυση των στοιχείων του ερωτηματολογίου, περιορίστηκε στην μονομερή και στην βαθύτερη εξήγηση του κάθε τμήματος του ερωτηματολογίου. Τα πρωτογενή δεδομένα επεξεργάστηκαν στο πρόγραμμα SPSS για την ευκολότερη ερμηνεία των στοιχείων. Το διαθέσιμο δείγμα που απάντησε στις ερωτήσεις αποτελείτο από άνδρες και γυναίκες, οι οποίοι δεν έχουν την ελληνική εθνικότητα. Πολλοί από τους ερωτώμενους βρίσκονται πολλά χρόνια στην Ελλάδα και παραπάνω από τους μισούς ζουν μαζί με την οικογένειά τους στην χώρα.

Η πλειοψηφία των ερωτώμενων βρίσκεται σε καλό εκπαιδευτικό επίπεδο, κάτι το οποίο να μην ήταν ίσως αναμενόμενο. Ως πρώτο λόγο μετακίνησης δηλώνουν τον οικονομικό και ακολουθούν οικογενειακοί και άλλοι διάφοροι λόγοι. Σύμφωνα με τα στοιχεία που προέκυψαν από την έρευνα πεδίου, παρατηρούμε ότι παραπάνω από τους μισούς ερωτηθέντες του διαθέσιμου δείγματος, κατοικούν σε περιοχές στο κέντρο της Αθήνας. Οι λόγοι που τους οδήγησαν να επιλέξουν την συγκεκριμένη περιοχή κατοικίας είναι το γεγονός της ύπαρξης συγγενών και φίλων στην περιοχή, το φθηνό ενοίκιο καθώς και η εγγύτητα με την απασχόλησή τους και των περισσότερων επιλογών που προσφέρει το κέντρο.

Λίγο λιγότεροι από το σύνολο των ερωτώμενων δήλωσαν ότι δεν θα ήθελαν να αλλάξουν περιοχή κατοικίας και κάποιοι από αυτούς διαμένουν πολλά χρόνια (από 5 χρόνια και πάνω) στην ίδια περιοχή.

Η απασχόληση των ερωτώμενων μεταναστών εντοπίζεται στους κλάδους του εμπορίου κυρίως, της εστίασης και των υπηρεσιών. Παραπάνω από τους μισούς, απάντησαν πως δεν είναι αυτή η εργασία η πρώτη που έχουν κάνει από την στιγμή που ήρθαν στην Ελλάδα. Πολλοί από αυτούς (κυρίως οι πλανόδιοι) την θεωρούν ως μέσο λύσης, ή χόμπι, ή ως δεύτερη δουλειά καθαρά για οικονομικούς λόγους. Για μερικούς από το δείγμα, η πρώτη απασχόλησή τους αποτελεί τώρα το κύριο επάγγελμα για κάποιους άλλους (π.χ. πωλητής/τρια).

Όσον αφορά την ένταξη των ερωτώμενων στην ελληνική κοινωνία, οι απαντήσεις μαρτυρούν έναν ικανοποιητικό βαθμό κοινωνικότητας από την μεριά τους. Χαρακτηριστικό είναι ότι λίγο παραπάνω από τους μισούς απάντησαν ότι έχουν

προσαρμόσκει σε πολύ ικανοποιητικό βαθμό εκφράζοντάς το είτε με την γλώσσα είτε με τις πράξεις τους. Το ίδιο ποσοστό θεωρεί ότι το κέντρο της Αθήνας έχει επηρεαστεί πολύ από την παρουσία των μεταναστών και συγκεκριμένα λίγο θετικά.

Οι περισσότεροι ερωτώμενοι σκοπεύουν να μείνουν στην Ελλάδα τα επόμενα χρόνια. Ωστόσο δεν θεωρούν σωστή κίνηση να έρθει ένα άτομο από κάποια ξένη χώρα στην Ελλάδα ως μετανάστης τώρα, λόγω (κυρίως) της δύσκολης οικονομικής κατάστασης της χώρας.

Πολλοί από του ανθρώπους που απάντησαν στα ερωτηματολόγια, τοποθετήθηκαν γενικότερα σε κάποιο θέμα που ήθελαν οι ίδιοι. Το γεγονός ότι μίλησαν για κάτι που θεώρησαν αυτοί σημαντικό χωρίς να υπάρχει αντίστοιχη ερώτηση και έτοιμη απάντηση, σκιαγραφεί τους προβληματισμούς και τις σκέψεις τους. Το κύριο θέμα που έθιξαν ήταν σχετικά με την κρατική πολιτική (γραφειοκρατία, μεταναστευτική πολιτική κλπ). Ένα άλλο ζήτημα που τους απασχολεί πέρα από την κρατική λειτουργία, είναι η παρούσα οικονομική κατάσταση της χώρας, ανησυχώντας όχι μόνο για τους ίδιους αλλά και για την επόμενη γενιά μεταναστών. Σημερινά θέματα, διαχρονικού χαρακτήρα, που απασχολούν αρκετούς Έλληνες και αλλοδαπούς και η κάθε ομάδα τα εκφράζει τον δικό της τρόπο.

Κεφάλαιο 7^ο

Συμπεράσματα – Σύνοψη

Με βάση όλα όσα ειπώθηκαν σε όλα τα κεφάλαια που προηγήθηκαν και κλείνοντας την παρούσα πτυχιακή εργασία, θεωρείται αναγκαίο να προβούμε σε κάποια συμπερασματικά σχόλια από την μελέτη του θέματος αυτού.

Στο πέρασμα των προηγούμενων δεκαετιών, συντελέστηκαν αλλαγές στις κατευθύνσεις των μεταναστευτικών κινήσεων. Ειδικότερα οι νότιες χώρες της Ευρώπης, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας, γνώρισαν το ιδιαίτερα έντονο μεταναστευτικό κύμα έλευσης την περίοδο του 1980 και μετά. Ιδιαίτερα την δεκαετία του 1990 τόσο στην Ευρώπη όσο και ειδικότερα στον ελλαδικό χώρο, οι μετανάστες είτε νόμιμοι είτε παράνομοι, κάνουν την μεγαλύτερη εμφάνισή τους με τις επακόλουθες αλλαγές. Αλλαγές που σημειώθηκαν στους κόλπους της ελληνικής κοινωνίας σε επίπεδο κατοικίας, εργασίας, τρόπου ζωής.

Αποδεδειγμένα πια η Ελλάδα έχει μετατραπεί από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής μεταναστών. Τα στατιστικά στοιχεία δείχνουν την γεωμετρική αύξηση του αριθμού των μεταναστών στην Ελλάδα. Η μετανάστευση στην χώρα αποτελεί ένα ζήτημα πρόκλησης για την έγκαιρη ανταπόκριση και σωστή διαχείριση του φαινομένου. Το ογκώδες μεταναστευτικό κύμα δεν βρίσκει την χώρα έτοιμη να μπορέσει να ανταποκριθεί στις νέες απαιτήσεις που δημιουργήθηκαν. Η μεταναστευτική πολιτική της Ελλάδας φαίνεται να επικεντρώνεται κυρίως στον έλεγχο των εξωτερικών συνόρων και λιγότερο στην εφαρμογή ενός συγκεκριμένου προτύπου ενσωμάτωσης των μεταναστών στους κόλπους της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας.

Ζητήματα κοινωνικής και οικονομικής ενσωμάτωσης θα ήταν καλό να αποτελούσαν τα πρώτα θέματα που θα έπρεπε να εφαρμόσει η χώρα για την αποφυγή δυσάρεστων επακόλουθων καταστάσεων. Κατά αυτό τον τρόπο, θα εξασφαλιζόταν μια πιο ομαλή συνύπαρξη μεταξύ των διαφορετικών κοινωνικών ομάδων (μετανάστες – κράτος) όπου από την μία πλευρά θα υπήρχε μέριμνα για την πρώτη γενιά μεταναστών και από την άλλη για την δεύτερη και τρίτη γενιά σε θέματα αγοράς εργασίας, εκπαίδευσης και γενικότερα ένταξης στην κοινωνική ζωή.

Ανεξάρτητα από τις μικρο- και μακρο- κοινωνιολογικές προσεγγίσεις επί του θέματος, οι πολιτικές διαφοροποιήσεις που ακολουθούν τα κράτη της Ε.Ε., γίνονται

σύμφωνα με τους πολιτικούς και τους οικονομικούς παράγοντες που αυτό ακολουθεί. Στην βάση της πυραμίδας πολιτική-κράτος-Ε.Ε., βρίσκεται ο ίδιος ο μετανάστης, ο οποίος έρχεται σε θέση, σύμφωνα με τα παραπάνω, έμμεσα να σχηματίσει την δική του «συνείδηση» με σημείο αναφοράς τον χωρικό προσδιορισμό, που είναι δύσκολο να ερμηνευθεί. Τα πράγματα όμως μπερδεύονται, διότι δεν πρόκειται για απλά τυποποιημένα νοήματα, αλλά αλλάζουν και προσαρμόζονται οι έννοιες με βάση την πραγματικότητα που βιώνει ο καθένας.

Περνώντας στην πραγματικότητα της Αθήνας, και πιο συγκεκριμένα στο κέντρο, εύκολα μπορεί ο καθένας να παρατηρήσει την ολοένα και αυξανόμενη παρουσία των μεταναστών. Ούσα η Αθήνα πρωτεύουσα, προσφέρει περισσότερες ευκαιρίες για απασχόληση, ευκολότερες μετακινήσεις, γνωριμίας με άτομα από τον ίδιο τόπο καταγωγής και γενικότερα δυνατότητες που δεν μπορούν να αποκτηθούν εύκολα και στον ίδιο βαθμό, σε μια άλλη πόλη, (χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υπάρχει μεταναστευτικός πληθυσμός σε άλλες πόλεις της Ελλάδας πλην της Αθήνας), πόσο μάλλον για έναν άνθρωπο που προέρχεται από μια ξένη χώρα.

Ο χώρος της Αθήνας και συγκεκριμένα του ιστορικού τουριστικού κέντρου της πόλης έχει παίξει σημαντικό ρόλο. Ο τόπος αυτός αποτυπώνει τις μορφές δράσεις των διάφορων μεταναστευτικών ομάδων, τις διαφορές τους με άλλες κοινωνικές ομάδες (π.χ. ντόπιους), τα αποτελέσματα των διαφορών αυτών, καθώς και το πώς οι ίδιοι οι μετανάστες οργανώνουν την ζωή τους, τι στάση κρατάνε, τι απόψεις έχουν για διάφορα κοινωνικά και εργασιακά θέματα και τέλος ποιοι είναι οι κοινωνικοί μηχανισμοί που αναπτύσσονται από τους μετανάστες και τους επηρεάζουν. Ποια είναι η δική τους κοινωνική κατασκευή για το χώρο και πως την διαμορφώνουν. Αυτό αποτέλεσε και το ερέθισμα για να πραγματοποιηθεί η έρευνα στην εργασία αυτή.

Η έντονη παρουσία των μεταναστών εμφανίζεται με ποικίλους τρόπους στο κέντρο της πόλης. Ένας από αυτούς που εντοπίζεται στη περιοχή που μελετάται, είναι με την μορφή του παραεμπορίου και των δραστηριοτήτων παραοικονομίας. Το γεγονός αυτό, οξύνει την παρούσα κατάσταση και με την σειρά του οδηγεί στην δημιουργία αλληλένδετων χαρακτηριστικών, τα οποία αποτελούν τις κύριες αιτίες, σύμφωνα με την γνώμη που πλεονεκτεί στους Αθηναίους πολίτες, για την αλλαγή της φυσιογνωμίας του τουριστικού-ιστορικού κέντρου της Αθήνας.

Η φυσιογνωμία του κέντρου της Αθήνας, τις τελευταίες δεκαετίες σημειώνει διάφορα σημάδια υποβάθμισης και γκετοποίησης. Στις μέρες μας, η πλατεία του

Μοναστηρακίου, μοιάζει να παίρνει στοιχεία από την πλατεία Ομονοίας. Οι προσπάθειες για ανάπλαση και αναβάθμιση δεν επέφεραν τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Σύμφωνα με την άποψη μερικών, η σημερινή εικόνα στο Μοναστηράκι λειτουργεί ως η χειρότερη διαφήμιση για τον ιστορικό τουριστικό πυρήνα της πόλης.

Στην πραγματικότητα, οι αλλοδαποί έχουν το δικό τους ποσοστό στις λίστες των στοιχείων που αφορούν εγκληματικές ενέργειες στο κέντρο της Αθήνας. Δεν είναι τυχαίος ο προσδιορισμός *γκετοποίηση* για το ιστορικό κέντρο της πρωτεύουσας, ο οποίος έχει δοθεί από αρκετούς μελετητές και επιστήμονες και περιγράφει την εικόνα της πόλης σε αδύναμα σημεία που τείνουν να εμφανίζονται περιθωριοποιημένες ομάδες από το υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο. Αλλά αυτό που προκαλεί ένα εύλογο ερώτημα είναι ότι, όλη αυτή η κατάσταση που έχει δημιουργηθεί τα τελευταία χρόνια στην Αθήνα και εντείνεται μέρα με την μέρα, οφείλεται στην διάκριση μεταξύ ιδιωτικής σφαίρας και κράτους ή στην διάκριση μεταξύ ιδιοτέλειας και δημόσιων συμφερόντων; Είναι θεμιτή και αποτελεσματική λοιπόν, η διάκριση σε όποιο πεδίο και αν γίνεται; Η κρατική πολιτική για το μεταναστευτικό θέμα περιορίζεται σε επίπεδο αστυνόμευσης και καταστολής, με τεχνικές όπως της μηδενικής ανοχής, χωρίς να υπάρχει συγκεκριμένη κοινωνική πολιτική. Αρκεί όμως αυτός ο τρόπος διαχείρισης του θέματος ή χρήζει νεωτερικών μεθόδων και πρακτικών που να μαρτυρούν την ταυτότητα μιας Ευρωπαϊκής πολιτικής συνυφασμένης και προσαρμόσιμης με τις απαιτήσεις του μεταναστευτικού φαινομένου;

Αυτό λοιπόν, που παρατηρείται με έντονο τρόπο είναι η αλλαγή της εικόνας του ιστορικού τουριστικού κέντρου. Πολλοί ισχυρίζονται ότι την κύρια ευθύνη φέρουν οι μετανάστες με τον τρόπο που δρουν είτε ως φορείς παραεμπορίου είτε ως στοιχεία εγκληματικών ενεργειών. Μέσα στους άξονες της συνύπαρξης των γηγενών και των αλλοδαπών, τίθεται το ερώτημα *το ιστορικό κέντρο έχει πεθάνει*; Είναι μια πόλη που όντως έχει αφεθεί στην τύχη της και δεν κάνει καμία ενέργεια ανάκαμψης ή πρόκειται για μια κατάσταση που δεν είναι ανεπανόρθωτη; Η Αθήνα μοιάζει με μια πόλη που καταγγέλλει τον εαυτό της χωρίς όμως να ξέρει τι χρειάζεται να κάνει για να διορθώσει την εικόνα της. Ο φόβος για την σημερινή πραγματικότητα στο κέντρο είναι αδιαμφισβήτητο γεγονός ότι υπάρχει και είναι έντονος. Ο τρόπος έκφρασής του όμως, δεν μπορεί να περιοριστεί και μεταφράζεται σε απόγνωση στα πρόσωπα των

ντόπιων και των μεταναστών. Απόγνωση που πολλές φορές παίρνει άσχημες και παραβατικές μορφές με διάφορες συνέπειες και απώλειες.

Σύμφωνα με άλλες έρευνες που έχουν γίνει πάνω σε αυτό το θέμα, όπως για παράδειγμα αυτή του Ινστιτούτου Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων για το κέντρο της Αθήνας, τονίζεται ότι επιδεινώνεται το πρόβλημα ασφάλειας στο κέντρο της πόλης, υποβαθμίζεται η τουριστική εικόνα της περιοχής και τα ξενοδοχεία που λειτουργούν εντός της επίμαχης ζώνης, ουσιαστικά υπολειτουργούν και εάν δεν ληφθούν άμεσα μέτρα αποκατάστασης της ευνομίας και της ευταξίας στο κέντρο της πόλης, σύντομα θα συζητάμε για το κλείσιμο δεκάδων ξενοδοχείων. Ενώ λοιπόν, ο τουρισμός από την περυσινή χρονιά αυξήθηκε κατά 10%, τα ξενοδοχεία το ένα μετά το άλλο κλείνουν και όσα δεν κλείνουν αναγκάζονται να διαθέτουν το προϊόν τους από 52% - 62% χαμηλότερα από άλλες περιοχές της Αττικής.

Αντίστοιχες διατυπώσεις περί προβλήματος ασφάλειας και υποβάθμισης στα όρια γκετοποίησης του κέντρου της Αθήνας, δίνονται και από ανθρώπους που εργάζονται χρόνια σε μαγαζιά στο ιστορικό τουριστικό κέντρο, όπως αυτή του προέδρου του Συλλόγου Καταστηματαρχών Μοναστηρακίου, Νίκου Κουγιουμτζή και του προέδρου του Σωματείου Παλαιοπωλών Αθήνας, Βαγγέλη Ρογκότη.

Οι παραπάνω αρνητικές κριτικές και διατυπώσεις οδήγησαν στην δημιουργία της εντύπωσης μιας αναποτελεσματικής δράσης και στην εγκατάλειψη και κατάρρευση των κοινωνικών δομών κρατικής πρόνοιας. Η Αθήνα είναι μια πόλη με έντονα στοιχεία που έχουν περιθώρια ανάπτυξης. Το ζήτημα είναι πρακτικά να εφαρμοστεί μια ολοκληρωμένη συνθετική αποτύπωση των στοιχείων που χρήζουν αντιμετώπισης για την αποτελεσματικότερη και ορθότερη διαχείριση του θέματος.

Όπως προκύπτει, από τα στοιχεία της έρευνας οι περισσότεροι ερωτώμενοι του δείγματος, είναι άνθρωποι που έχουν έρθει στην Ελλάδα εδώ και αρκετά χρόνια με τις οικογένειές τους ή έχουν δημιουργήσει οικογένεια στην Ελλάδα. Το εκπαιδευτικό επίπεδό τους δεν είναι τόσο χαμηλό όσο θα περίμενε κανείς και προκειμένου να ζήσουν την οικογένειά τους εργάζονται σε οποιαδήποτε επαγγέλματα, προκειμένου να έχουν μια δουλειά και ένα εισόδημα την δύσκολη, οικονομικά, αυτή περίοδο. Οι λόγοι που θεωρούνται ως βασικές αιτίες για την μεταναστευτική διαδικασία, περιορίζονται ως επί το πλείστον σε οικονομικούς, οικογενειακούς, πολιτικούς, κλίματος, και περιπέτειας, όπως προκύπτει από τα στοιχεία της έρευνας.

Οι εθνικότητες των ερωτώμενων προέρχονται από αναπτυγμένες χώρες και από λιγότερο αναπτυγμένες χώρες. Εξάλλου, δεκτός/η για την έρευνα στο διαθέσιμο δείγμα, αποτελούσε κάθε άτομο το οποίο έχει άλλη εκτός της ελληνικής εθνικότητας. Τα επαγγέλματα που καταγράφηκαν από το διαθέσιμο δείγμα των ερωτώμενων της έρευνας, τα συναντάει κανείς σε κλάδους εμπορίου, εστίασης και υπηρεσίες καθαρισμού. Οι θέσεις απασχόλησης, αναμένονταν να είναι του αυτοαπασχολούμενου και του μεροκαματιάρη/μισθωτού.

Οι περισσότεροι ερωτώμενοι από την διαθέσιμη δειγματοληψία, κατοικούν σε περιοχές στο δήμο της Αθήνας και δίνουν ο καθένας τον δικό τους λόγο επιλογής της συγκεκριμένης περιοχής. Ως προς την κοινωνική ζωή οι απαντήσεις που έδωσαν οι ερωτώμενοι δεν προκαλούν κάποιου είδους έκπληξη. Αναμένονταν ως προς ένα βαθμό οι απαντήσεις. Εντύπωση όμως προκαλούν οι απαντήσεις που δόθηκαν στις ερωτήσεις προς το τέλος της ενότητας αυτής του ερωτηματολογίου για την παραμονή τους στην Ελλάδα, των ιδίων, των παιδιών τους και ατόμων που πιθανώς να έρθουν.

Η γνώμη των ιδίων των μεταναστών για το ρόλο των ελληνικών μέσων ενημέρωσης στο μεταναστευτικό θέμα καθώς επίσης και η άποψή τους για το κέντρο της Αθήνας συναρτήσει της παρουσίας των μεταναστών, είναι σημαντική καθώς απεικονίζει την δική τους κοινωνική κατασκευή που έχει διαμορφωθεί γύρω από αυτό το θέμα. Ίσως να αποτελούν αν όχι τις σπουδαιότερες σε αξία, αναμφισβήτητα ένα σημαντικό ρόλο στην σκιαγράφηση των απόψεών τους στο θέμα που εξετάζεται.

Οι περισσότεροι ερωτώμενοι του δείγματος, τοποθετήθηκαν γενικότερα σε κάποιο θέμα που ήθελαν οι ίδιοι, να εκφράσουν. Είναι σημαντικό που κάποιοι από αυτούς θέλησαν να μιλήσουν και να εκφράσουν τις σκέψεις τους και τους προβληματισμούς τους γύρω από ένα θέμα που επέλεξαν οι ίδιοι ως το σημαντικότερο. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο έθιξαν ζητήματα που αφορούν την κρατική πολιτική στην διάσταση της μετανάστευσης και της γενικότερης γραφειοκρατίας, την κρατική λειτουργία και την οικονομική κρίση με τις εκφάνσεις που παίρνει στην Ελλάδα. Ανησυχίες που εκφράζουν όχι μόνο για τους ίδιους αλλά σκεφτόμενοι και τις επόμενες γενιές.

Συμπερασματικά, παρά το γεγονός ότι η Ελλάδα έχει γνωρίσει τις μεγαλύτερες αλλαγές σε πολυεπίπεδη ανάλυση τις τελευταίες δεκαετίες σε ότι αφορά την μετανάστευση, και εντονότερα από την δεκαετία του 1990 και την σημερινή εποχή, η προσαρμογή της νομοθεσίας και του κρατικού μηχανισμού στις νέες

συνθήκες παρουσίασε και παρουσιάζει σοβαρά προβλήματα τα οποία όμως είναι επιτακτική ανάγκη να αντιμετωπιστούν. Μάλλον δεν έχει γίνει αντιληπτός ο «όγκος» της μετανάστευσης και για αυτό τα αποτελέσματα μαρτυρούν ότι αντιμετωπίζεται ως ένα περιθωριακό φαινόμενο. Η παρατήρηση, η διερεύνηση και ως εκ τούτου η αντιμετώπιση των αιτιών που έχουν προκαλέσει την σημερινή κατάσταση στο κέντρο της Αθήνας και επιδρούν αρνητικά στο μεταναστευτικό ζήτημα, με όλες τις συνέπειες που αυτό προκαλεί, είναι θέματα που προβάλλουν αρκετά επιτακτικά (Ζιώμας κ.ά., 2005:85,201).

Η μετανάστευση λοιπόν, αποτελεί ένα περίπλοκο και καθόλου ευδιάκριτο φαινόμενο μετακίνησης. Σημαντικό και σε μεγάλο βαθμό καθοριστικό ρόλο, παίζουν η γεωπολιτική, η οικονομία, οι κοινωνικές δομές κάθε χώρας καθώς και άλλοι παράγοντες. Ζητήματα που επιδέχονται ανάλυση και από την σκοπιά της γεωγραφίας. Η μεταναστευτική διαδικασία είναι το αποτέλεσμα της δράσης – αντίδρασης ανθρώπων και τόπων. Η επιστήμη της γεωγραφίας μελετάει και αναλύει τα φυσικά και ανθρώπινα φαινόμενα των τόπων. Έτσι λοιπόν, γίνεται αντιληπτό ότι η μετανάστευση αποτελεί, πέρα από κοινωνικό και γεωπολιτικό ζήτημα, και γεωγραφικό θέμα, εφόσον «εγγράφεται» πάνω στις χώρες των χαρτών. Η γεωγραφία δεν αποτελεί ανεξάρτητο και άσχετο κλάδο μελέτης τέτοιων ζητημάτων καθώς, το βασικό αντικείμενο μελέτης είναι η αλληλένδετη σχέση μεταξύ ανθρώπου – χώρου, και τα φαινόμενα που αυτή προκαλεί.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βιβλία – εργασίες:

1. Βακαλόπουλος Κωνσταντίνος, 2010, *Χωρική κατανομή των μεταναστών στον αστικό ιστό και το δίπολο ένταξη/αποκλεισμός, το παράδειγμα της Αθήνας*, Αθήνα, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
2. Βαρουξή Χριστίνα κ.ά., 2009, *Όψεις μετανάστευσης και μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα σήμερα*, Αθήνα, ΕΚΚΕ
3. Γεωργοπούλου Παναγιώτα, 2011, *Θεσμική και κοινωνική ένταξη των μεταναστών στην Ελλάδα με την συμμετοχή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης*, Αθήνα, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
4. Green Nancy, 2004, (μετάφρ: Παρσάνογλου Δημήτρης.), *Οι δρόμοι της μετανάστευσης, σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις*, Αθήνα, Σαββάλας
5. Δημοπούλου Βαρβάρα, 2010, *Οι προοπτικές κοινωνικής ενσωμάτωσης διαφορετικών μεταναστευτικών ομάδων στην Μητροπολιτική περιοχή της Αθήνας. Αφομοίωση ή πολυπολιτισμικότητα;*, Αθήνα, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
6. Έμκε-Πουλοπούλου Έρα, 2007, *Η μεταναστευτική πρόκληση*, Αθήνα, Παπαζήση
7. Ζιώμας Δημήτρης κ.ά., 2005, *Το κοινωνικό πορτραίτο της Ελλάδας 2003-2004*, Αθήνα, ΕΚΚΕ
8. Ζωγραφάκης Σταύρος κ.ά., 2009, *Τα βήματα των μεταναστών στην ελληνική οικονομία*, Αθήνα, ΙΜΕΠΟ
9. Καβουνίδη Τζένη, 2003, *Έρευνα για την οικονομική και κοινωνική ένταξη των μεταναστών*, Αθήνα, Παρατηρητήριο Απασχόλησης (ερευνητική πληροφορική)
10. Καιροφύλας Γιάννης, 2000, *Η ιστορία της συνοικίας του Ψυρή*, Αθήνα, Φιλιππότη
11. Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, 2009, *Ετήσια έκθεση σχετικά με το άσυλο και τις στατιστικές μετανάστευσης για την Ελλάδα*, Αθήνα, ΚΕΣΔ
12. Κόντης Αντώνιος, 2006, *Οι οικονομικές επιπτώσεις της απασχόλησης των μεταναστών κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας στο Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν*, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Τμήμα Πολιτικής επιστήμης και δημόσιας διοίκησης, εργαστήριο μελέτης της μετανάστευσης και διασποράς
13. Κόντης Αντώνιος, 2009, *Ζητήματα κοινωνικής ένταξης των μεταναστών*, Αθήνα, Παπαζήση

14. Κρητικός Γιώργος, 2008, *Έθνος και χώρα, προσεγγίσεις στην ιστορική γεωγραφία της σύγχρονης Ευρώπης*, Αθήνα, Μεταίχμιο
15. Κυριαζή Νότα, 2009, *Η κοινωνιολογική έρευνα, κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, 15^η έκδοση
16. Λαμπριανίδης Λόης, 2005, *Αλβανοί μετανάστες στην Θεσσαλονίκη. Διαδρομές ευημερίας και παραδρομές δημόσιας εικόνας*, Αθήνα, Πατάκη
17. Λεοντίδου Λίλα, 2005, *Αγεωγράφητος χώρα, ελληνικά είδωλα στις επιστημονικές διαδρομές της Ευρωπαϊκής Γεωγραφίας*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα
18. Λιανός Θόδωρος και Παπακωνσταντίνου Παναγιώτα, 2003, *Σύγχρονη μετανάστευση στην Ελλάδα: οικονομική διερεύνηση*, Αθήνα, ΚΕΠΕ
19. Μαλούτας Θωμάς, 2000, *Οι πόλεις, κοινωνικός και οικονομικός άτλας της Ελλάδας*, Αθήνα ΕΚΚΕ, Βόλος, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας
20. Μαρούκης Θάνος, 2010, *Οικονομική μετανάστευση στην Ελλάδα: αγορά εργασίας και κοινωνική ένταξη*, Αθήνα, Παπαζήση
21. Μιχελή Λίζα, 1994, *Η Αθήνα των ανωνύμων, περιήγηση στα πλατώματα , τους μαχαλάδες και τις γειτονιές της παλιάς Αθήνας*, Γ΄ Έκδοση, Γαλάτεια
22. Μουσούρου Λουκία, 2003, *Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα και στην Ευρώπη*, Αθήνα, Gutenberg
23. Μπάγκαβος Χρήστος και Παπαδοπούλου Δέσποινα, 2006, *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*, Αθήνα, Gutenberg
24. Μπεζεβέγκης Ηλίας κ.ά., 2008, *Μετανάστες στην Ελλάδα: επιπολιτισμός και ψυχοκοινωνική προσαρμογή*, Αθήνα, ΙΜΕΠΟ
25. Παπατζανή Καλλιόπη κ.ά., 2007, *Η γυναικεία μετανάστευση στην Ελλάδα*, Αθήνα, ΚΕΘΙ
26. Πετράκου Ηλέκτρα και Tatlidii, 2003, *Διαστάσεις της γυναικείας μετανάστευσης στην ΕΕ και την Ελλάδα*, από το συλλογικό τόμο «Ελληνοτουρκικές προσεγγίσεις, ανακαλύπτοντας τον κοινωνικοοικονομικό ρόλο της γυναίκας», τόμος Ι, Αθήνα, Ατραπός
27. Ρερρές Κυριάκος, 2010, *Γκετοποίηση τμήματος ιστορικού κέντρου της Αθήνας και οι συνέπειες του φαινομένου στην οικονομική ζωή της πόλης*, Αθήνα, ΙΤΕΠ
28. Ρομπόλης Σάββας, *Πολιτικές μετανάστευσης σε Ελλάδα και ΕΕ*.

29. Sassen Saskia, (μεταφρ. Πελαγίδης Θεόδωρος), 2001, *Χωρίς έλεγχο: η εθνική κυριαρχία, η μετανάστευση και η ιδιότητα του πολίτη την εποχή της παγκοσμιοποίησης*, Αθήνα, Μεταίχμιο
30. Σπουδαστήριο Πολεοδομικών Ερευνών, 1996, Ερευνητικό πρόγραμμα ΕΜΠ 1989-1991, *Εμπορικό τρίγωνο κέντρου Αθήνας, Πολεοδομική έρευνα και προγραμματισμός αναβάθμισης*, Αθήνα, Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας
31. Τερκενλή Θεανώ, 2007, *Ανθρωπογεωγραφία: άνθρωπος, κοινωνία και χώρος*, Αθήνα, Κριτική
32. Τσίγκανου Ιωάννα κ.ά., 2009, *Μετανάστευση και εγκληματικότητα, μύθοι και πραγματικότητα*, Αθήνα, ΕΚΚΕ
33. Τσομπάνογλου Γιώργος-Οδυσσέας κ.ά., 2009, *Από την μετανάστευση στην ενσωμάτωση: τοπικές λύσεις σε μια παγκόσμια πρόκληση*, Αθήνα, ΙΜΕΠΟ
34. Χαλιάπα Αναστασία, 2009, *Η ενσωμάτωση των μεταναστών στην Ελλάδα, η προβληματική της δεύτερης γενιάς*, Αθήνα, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
35. Χατζόπουλος Βασίλης, *Ρατσισμός το φαινόμενο της μετανάστευσης*
36. Χατζόπουλος Βασίλης, *Ποιες είναι οι πιο σημαντικές θεωρίες για την ανάλυση της διεθνούς μετανάστευσης;*
37. Χλέτσος Μιχάλης κ.ά., 2005, *Οικονομικές διαστάσεις της μετανάστευσης, επιπτώσεις στον αγροτικό τομέα*, Αθήνα, ΙΜΕΠΟ
38. Χλέτσος Μιχάλης και Ναζάκης Χάρης, 2003, *Μετανάστες και μετανάστευση: οικονομικές πολιτικές και κοινωνικές πτυχές*, Αθήνα, Πατάκη

Περιοδικά

1. Βαΐου Ντίνα, Λαφαζάνη Όλγα, 2008, «Διαπλεκόμενες καθημερινότητες και μεταβολές στην πόλη. Μετανάστριες και ντόπιες στις γειτονιές της Αθήνας», *Γεωγραφίες*, τεύχος 14
2. Βαΐου Ντίνα, Παπαδόπουλος Απόστολος, 2007, «Μετανάστευση και αστικός χώρος, επίπεδα και πρακτικές ένταξης», *Γεωγραφίες*, τεύχος 13
3. Καβουλάκος, Κάρολος Ιωσήφ, Κανδύλης Γιώργος, 2010, «Τοπική αντιμεταναστευτική δράση και αστική σύγκρουση στην Αθήνα, *Γεωγραφίες*, τεύχος 17

4. Καζέρος Νίκος, 2009, «Διαμόρφωση της πλατείας Μοναστηρακίου: η πλατεία ως κενός χώρος της πόλης... σημειώσεις με ελάχιστη απόσταση», ΣΑΔΑΣ, τεύχος 73, περίοδος Β΄
5. Παγώνης Θάνος, 2004, «Ο φυσικός σχεδιασμός ως μέσο για την προβολή της πόλης. Η νέα φανταστική εικόνα της Αθήνας», *Γεωγραφίες*, τεύχος 7
6. Ψημμένος Ιορδάνης, 2004, «Μετανάστες και κοινωνικός αποκλεισμός στη σύγχρονη: η περίπτωση της Αθήνας», *Γεωγραφίες*, τεύχος 7

 Ηλεκτρονικές πηγές – Sites – εφημερίδες

www.mmo.gr

www.imepo.gr

www.statistics.gr

<http://www.iom.int/jahia/Jahia/about-iom/lang/en>

<http://www.unhcr.org/refworld/rsd.html> the leader in refugee decision support

www.wikipedia.com

http://news.kathimerini.gr/4dcgi/w_articles_civ_1_03/03/2011_434505 :

Μοναστηράκι και περίζ πρόβλημα διαχείρισης, Δημήτρης Ρηγόπουλος,
Ημερομηνία δημοσίευσης: 3/3/2011, Πρόσβαση: 8/6/2011

<http://indy.gr/other-press/epithesi-kata-metanastn-mikropolitn-sto-monastiraki>

: *Επίθεση κατά των μεταναστών μικροπωλητών στο Μοναστηράκι*, Ημερομηνία δημοσίευσης: 11/4/2010, Πρόσβαση: 8/6/2011

http://news.kathimerini.gr/4dcgi/w_articles_ell_1_05/11/2006_204035 : *Η*

Ομόνοια μετακόμισε στο Μοναστηράκι, του Γιώργου Λιάλιου, Ημερομηνία δημοσίευσης: 5/11/2006, Πρόσβαση: 8/6/2011

<http://www.minenv.gr/4/44/4401/440102/44010202/g4401020207.html> : *Η*

παρέμβαση στο εμπορικό τρίγωνο της Αθήνας, Πρόσβαση: 8/6/2011
(Υπουργείο περιβάλλοντος ενέργειας και κλιματικής αλλαγής)

<http://www.istologos.gr/2008-06-23-10-18-00/2008-06-19-08-44-13/109--a->,

Άρθρο του Αγοραστάκη Γιώργος, Αντινομάρχη Χανίων, *Οικονομικοί μετανάστες στην Ελλάδα, γενική και τοπική τοποθέτηση*, στην Ημερίδα του Προγράμματος Q-LABEL, «Η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και οι

επιπτώσεις στην Απασχόληση στην Περιφέρεια» Χανιά 4-11-2004.
Πρόσβαση: 25/3/2011

Ελευθεροτυπία, έντυπη έκδοση, 19/1/2011, *Η γεωγραφία της μετανάστευσης*,
της Ελένης Δελβινιώτη,

 Προσωπικές σημειώσεις:

Σημειώσεις από το σεμινάριο: *Κράτος και Δίκαιο στον 21^ο αιώνα, Μετανάστες και πολιτικά δικαιώματα*, Εισήγηση: Μάρη Λαυρεντιάδου, Αθήνα Πάντειος, 8/6/2011

Σημειώσεις από το μάθημα: *Ποιοτικές μέθοδοι για γεωγράφους (2010)* Απόστολος Γ. Παπαδόπουλος

Σημειώσεις από το μάθημα: *Πολιτισμική γεωγραφία (2009)* Απόστολος Γ. Παπαδόπουλος

Σημειώσεις από το μάθημα: *Εισαγωγή στην γεωγραφική επιστήμη (2007)* Κωστής Χατζημιχάλης

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΕΙ:	Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα
ΔΞ/ΔΑ:	Δεν ξέρω/Δεν απαντώ
Ε.Ε.:	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚΚΕ:	Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών
ΕΜΠ:	Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο
ΕΣΥΕ:	Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας
ΗΒ:	Ηνωμένο Βασίλειο
ΗΠΑ:	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
ΙΚΑ:	Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων
ΙΜΕΠΟ:	Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής
ΙΤΕΠ:	Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων
ΚΑ Ευρώπη:	Κεντροανατολική Ευρώπη
ΚΕΘΙ:	Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας
ΚΕΠΕ:	ΚΕντρο Προγραμματισμού και οικονομικών Ερευνών
ΜΜΕ:	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
ΟΗΕ:	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΠΓΔΜ:	Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία Μακεδονίας
ΣΑΔΑΣ:	Σύλλογος Αρχιτεκτόνων Διπλωματούχων Ανωτάτων Σχολών
ΤΕΙ:	Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

ΑΘΗΝΑ 2011

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: Οι μετανάστες σε
χώρους εργασίας τουριστικών επιχειρήσεων: μελέτη περίπτωσης
περιοχή Μοναστηρακίου

ΗΜΕΡ/ΝΙΑ:

Α) ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1) Φύλο

1. Άνδρας ☐

2. Γυναίκα ☐

2) Πότε γεννηθήκατε; (αναγράφουμε μόνο έτος)

3) Ποια η εθνικότητά σας; (αναγράφουμε την χώρα προέλευσης)

4) Οικογενειακή κατάσταση

1. Παντρεμένος/παντρεμένη

2. Ανύπαντρος/ανύπαντρη

3. Χήρος/χήρα
4. Χωρισμένος/χωρισμένη
5. Παιδί/τέκνο οικογένειας

5) Έχετε παιδιά;

1. Ναι ☐ 2. Όχι ☐

(Εάν απαντήσει όχι πάμε στην ερ. 7)

6) Η οικογένειά σας είναι :

α) εδώ

β) στην πατρίδα

γ) και εδώ και στην πατρίδα

δ) άλλο.....

7) Τι εκπαίδευση έχετε;

1) Χωρίς εκπαίδευση

2) Δημοτικό

3) Γυμνάσιο

4) Λύκειο

5) ΤΕΙ $\Rightarrow$ ερ. 8

6) ΑΕΙ $\Rightarrow$ ερ. 8

7) Μεταπτυχιακό $\Rightarrow$ ερ. 8

8) Άλλο, τι;

8) Ποια είναι η ειδικότητα που έχετε σπουδάσει;

.....

B) ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

1) Πότε ήρθατε για πρώτη φορά στην Ελλάδα;

(αναγράφουμε το έτος και αν είναι δυνατό και μήνα)

2) Γιατί φύγατε από τη χώρα σας;

1. Για να βρω δουλειά.
2. Για να βρω δουλειά με περισσότερα χρήματα.
3. Γιατί υπήρχε πόλεμος και έπρεπε να φύγω να σωθώ.
4. Για πολιτικές συγκρούσεις.
5. Για θρησκευτικούς λόγους.
6. Ακολούθησα την οικογένειά/σύζυγό μου.
7. Άλλο τι;.....

3) Από τότε που ήρθατε μένετε συνεχώς στην Ελλάδα;

1) Ναι

2) Όχι

4) Έχετε ζήσει για κάποια περίοδο, σε άλλη χώρα εκτός της Ελλάδας και τη χώρα προέλευσής σας;

1) Ναι

2) Όχι

Γ) ΤΟΠΟΣ ΔΙΑΜΟΝΗΣ

1) Που κατοικείτε σήμερα;

ΔΗΜΟΣ

ΠΕΡΙΟΧΗ

2) Πόσο καιρό μένετε σε αυτή τη περιοχή που κατοικείτε σήμερα;

3) Για ποιο λόγο επιλέξετε την περιοχή αυτή;

1) μένανε συγγενείς / φίλοι σας

2) βρήκατε εύκολα σπίτι και φθηνό ενοίκιο

3) εγγύτητα στην δουλειά σας

4) τυχαία, χωρίς συγκεκριμένο λόγο

5) Άλλο.

Εξηγείστε.....

.....

6) ΔΕ/ΔΑ

4) Θα θέλατε να μετακομίσετε σε άλλη περιοχή;

ΝΑΙ ΟΧΙ

4 α) Αν ναι, εξηγείστε γιατί.

.....

.....

Δ) ΑΓΟΡΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ-ΕΡΓΑΣΙΑΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ

1) Τι δουλειά κάνετε;

.....
.....

2) Κλάδος στο επάγγελμα.

- 1) Εμπόριο
- 2) Ξενοδοχείο
- 3) Εστίαση
- 4) Άλλο

Εξηγείστε.....
.....

3) Θέση στο επάγγελμα

- 1) Μισθωτός (εδώ συμπεριλαμβάνεται και ο μεροκαματιάρης)
- 2) Αυτοαπασχολούμενος
- 3) Εργοδότης
- 4) Συμβοηθόν μέλος

4) Πως βρήκατε αυτή τη δουλειά;

- 1) τυχαία
- 2) μόνος/μόνη σας
- 3) από φίλους/συγγενείς
- 4) από αγγελία/ ή Internet

5)άλλο.....
.....

4) Πόσες ώρες τη μέρα δουλεύετε στην δουλειά αυτή;

5) Πόσες μέρες τον χρόνο δουλεύετε σε αυτή τη δουλειά που κάνετε;

6) Πόσο χρόνο/ καιρό απασχολείσαι σε αυτή τη δουλειά;

7) Είσαι ασφαλισμένος;

1. Ναι

2. Όχι

8) Σε ποιο ταμείο;

1)ΙΚΑ

2)ΤΕΒΕ

3) Άλλο, αναφέρατε.....

9) Έχετε κάποια επαφή με τους πελάτες στη διάρκεια της εργασίας σας;

1. Ναι

2. Όχι

10) Έχετε κάνει άλλη εργασία από τότε που ήρθατε στην Ελλάδα, εκτός της σημερινής;

1. Ναι ☐ 2. Όχι ☐

11) Ποια είναι η πρώτη εργασία (κλάδος, θέση στο επάγγελμα) που κάνατε αφότου ήρθατε στην Ελλάδα;

.....
.....

10 α) Κλάδος στο επάγγελμα

- 1) Εμπόριο
- 2) Ξενοδοχείο
- 3) Εστίαση
- 4) Άλλο

Εξηγείτε.....
.....

10 β) Θέση στο επάγγελμα

- 1) Μισθωτός / μεροκαματιάρης
- 2) Αυτοαπασχολούμενος
- 3) Εργοδότης
- 4) Συμβοηθόν μέλος

11) Αντιμετωπίζετε κάποιο πρόβλημα στην δουλειά σας;

- 1) έλλειψη χαρτιών, πρόβλημα νομιμοποίησης
- 2) ελλιπής δεξιότητα/κατάρτιση

3) πρόβλημα συνεννόησης

4) ως προς τη συμπεριφορά του εργοδότη

5) είναι πολλές οι ώρες εργασίας

6) δεν έχω ασφάλιση

7) άλλο

E) ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΕΝΤΑΞΗ

1) 1)Πόσο συχνά κάνετε παρέα με συμπατριώτες σας;

2)Πόσο συχνά κάνετε παρέα με άλλης εθνικότητας άτομα;

3)Πόσο συχνά κάνετε παρέα με Έλληνες;

4)Πόσο συχνά μιλάτε τη γλώσσα σας εν ώρα εργασίας;

5)Πόσο συχνά μιλάτε την ελληνική γλώσσα εν ώρα εργασίας;

6)Πόσο συχνά μιλάτε τη γλώσσα που μιλούν οι συμπατριώτες σας(γενικά);

7)Πόσο συχνά μιλάτε την ελληνική γλώσσα (γενικά);

A/A ερωτήσεων	Σχεδόν καθόλου	Σπάνια	Μερικές φορές	Συχνά	Σχεδόν πάντα
1)	1	2	3	4	5
2)	1	2	3	4	5
3)	1	2	3	4	5
4)	1	2	3	4	5
5)	1	2	3	4	5
6)	1	2	3	4	5
7)	1	2	3	4	5

2) Πιστεύετε ότι έχετε καταφέρει να προσαρμοστείτε στην Ελλάδα, σε ικανοποιητικό βαθμό;

1. Πολύ ικανοποιητικό
2. Αρκετά ικανοποιητικό
3. Μέτρια ικανοποιητικό
4. Λίγο ικανοποιητικό
5. Καθόλου ικανοποιητικό

3) Είστε ικανοποιημένος από τη συμπεριφορά των Ελλήνων στο χώρο εργασίας σας;

1. Ναι
2. Όχι
3. Και ναι και όχι
4. ΔΕ/ΔΑ

3α) Αν ναι εξηγήστε (μια αιτία για να το δικαιολογήσει)

.....
.....

3β) Αν όχι εξηγήστε (μια αιτία για να το δικαιολογήσει)

.....
.....

4) Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι το κέντρο της Αθήνας έχει επηρεαστεί από τη παρουσία των μεταναστών;

- 1) Πολύ
- 2) Αρκετά

3)Μέτρια

4)Λίγο

5)Καθόλου

5) Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι το κέντρο της Αθήνας έχει επηρεαστεί θετικά από την παρουσία των μεταναστών;

1)Πολύ θετικά

2)Αρκετά θετικά

3)Μέτρια

4)Λίγο θετικά

5)Καθόλου θετικά

6) Σκοπεύετε να μείνετε στην Ελλάδα (τα επόμενα χρόνια);

1. Ναι

2. Όχι

3. ΔΕ/ΔΑ

6α) Αν ναι γιατί. $\implies$ ερ. 7

.....

.....

.....

6 β) Αν όχι γιατί.

.....

.....

.....

6β1) Που θα θέλατε να πάτε μετά;

1. Στην χώρα προέλευσης
2. Σε άλλη χώρα της Ευρώπης
3. Στην Αμερική
4. Άλλο

6β2) Από τι εξαρτάται;

1. Αν θα πάρω χαρτιά
2. Αν θα βρω/έχω χρήματα
3. Άλλο.....

7) Σε ποιο βαθμό πιστεύετε ότι τα ΜΜΕ, επηρεάζουν την άποψη/γνώμη των Ελλήνων για τους μετανάστες;

1) Πολύ

2)Αρκετά

3)Μέτρια

4)Λίγο

5)Καθόλου

8)(Εάν έχει παιδιά) Θα θέλατε τα παιδιά σας να ζήσουν στην Ελλάδα ή να επιστρέψουν στην χώρα προέλευσης;

1. Να ζήσουν στην Ελλάδα

2. Να επιστρέψουν στην χώρα προέλευσης

3. Άλλο.....

4. ΔΕ/ΔΑ

9) Θα λέγατε σε κάποιο άλλο άτομο είτε από τη χώρα καταγωγής σας, είτε από κάποια άλλη χώρα, να μεταναστεύσει στην Ελλάδα;

1. Ναι $\implies$ ερ. 10 α

2. Όχι $\implies$ ερ. 10 β

3. ΔΕ/ΔΑ

9α) Αν ναι,

εξηγήστε.....

.....

9β) Αν όχι,

εξηγήστε.....

.....

10) Υπάρχει κάτι που θεωρείτε σημαντικό να αναφερθεί και αφορά τη ζωή σας εδώ;

1. Ναι

2. Όχι $\implies$ ερ. 11

3. ΔΓ/ΔΑ $\implies$ ερ. 11

10 α) Αν ναι ποιο είναι

αυτό;.....

.....

.....

11) Ποιο από τα παρακάτω ισχύσει στην περίπτωση σας;

1. κανένα έγγραφο

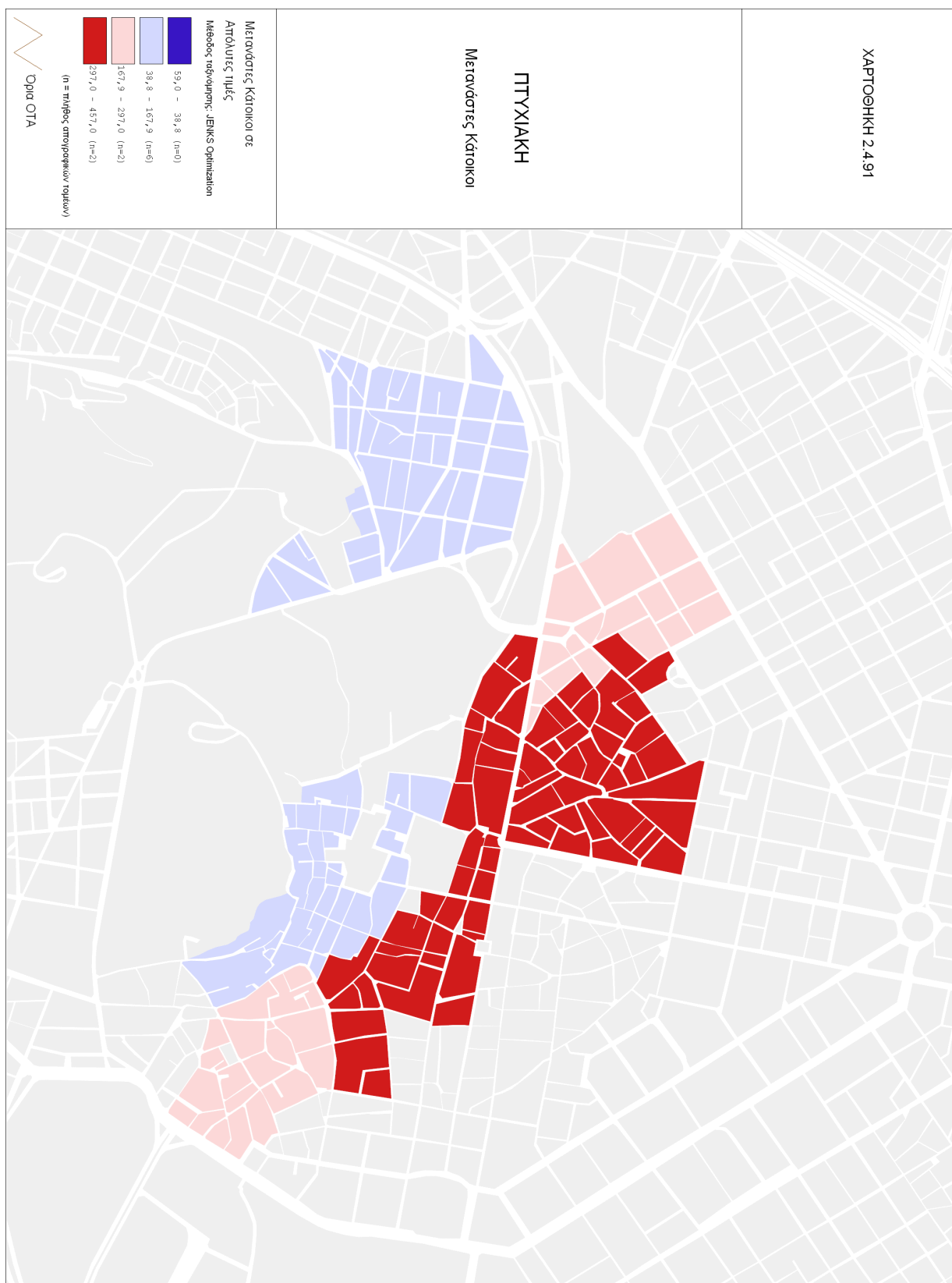
2 .βεβαίωση/ άδεια παραμονής

3. άσπρο χαρτί

4. αίτηση για άσυλο

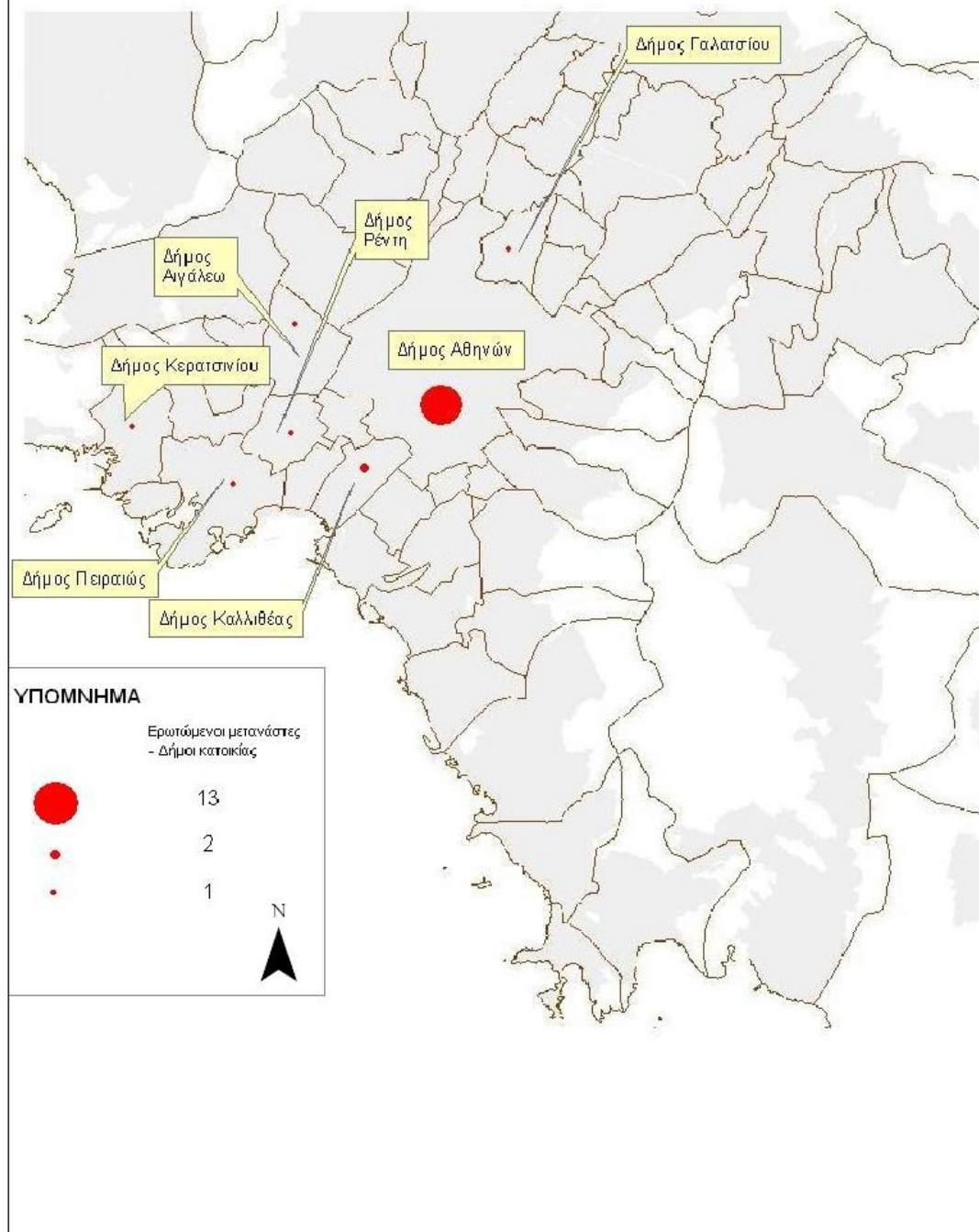
Διεύθυνση Διεξαγωγής Συνέντευξης:

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

Χάρτης 1: Μετανάστες κάτοικοι στις ζώνες της περιοχής μελέτης
Πηγή: επεξεργασία στοιχείων από ΠΑΝΟΡΑΜΑ ΕΚΚΕ και Χαρτοθήκη

ΧΑΡΤΗΣ ΤΟΠΟΥ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ ΤΩΝ ΕΡΩΤΩΜΕΝΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Χάρτης 2: Χάρτης τόπου κατοικίας ερωτώμενων μεταναστών

Πηγή: επεξεργασία στοιχείων σε gis και χαρτοθήκη

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3

